

Internationaliseringsmonitor

India

2023-I

Internationaliseringsmonitor

India

2023-I

Verklaring van tekens

niets (blanco)	een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
0 (0,0)	het cijfer is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
*	voorlopige cijfers
**	nader voorlopige cijfers
-	(indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
2016-2017	2016 tot en met 2017
2016/2017	het gemiddelde over de jaren 2016 tot en met 2017
2016/'17	oogstjaar, boekjaar, schooljaar, enz. beginnend in 2016 en eindigend in 2017
2004/'05-2016/'17	oogstjaar enz., 2004/'05 tot en met 2016/'17

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Textcetera, Den Haag en CCN Redactie & Visualisatie, Den Haag
Ontwerp: Edenspiekermann
Omslagfoto: Instants

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2023.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Executive summary	5
India – Een introductie	12

1 Het economisch profiel van India 15

1.1	Inleiding	16
1.2	De Indiase economie	17
1.3	India in de wereldhandel	24
1.4	Inkomen en achtergrondkenmerken van Indiase werknemers	29
1.5	Samenvatting en conclusie	33
1.6	Literatuur	34

2 De Nederlandse goederenhandel met India 38

2.1	Inleiding	39
2.2	Goederenhandel tussen de EU en India	40
2.3	De Nederlandse goederenhandel met India door de tijd heen	42
2.4	De Nederlandse goederenhandel met India in meer detail	46
2.5	Bedrijfsleven achter de goederenhandel met India	52
2.6	Samenvatting en conclusie	63
2.7	Bijlage	65
2.8	Literatuur	65

3 De Nederlandse dienstenhandel met India 69

3.1	Inleiding	70
3.2	De Nederlandse import van Indiase diensten	72
3.3	De Nederlandse export van diensten naar India	78
3.4	Handelsrestricties en tarieven	82
3.5	Samenvatting en conclusie	86
3.6	Literatuur	87

4 Nederland en India in internationale waardeketens 90

- 4.1 Inleiding **91**
- 4.2 Nederlandse verdiensten en werkgelegenheid dankzij de directe export naar India **94**
- 4.3 De inzet van de invoer uit India binnen de Nederlandse economie **99**
- 4.4 Nederlandse export naar India in internationale waardeketens **104**
- 4.5 Indiase export naar Nederland in internationale waardeketens **108**
- 4.6 De broeikasgasvoetafdruk van Nederland in India **112**
- 4.7 Samenvatting en conclusie **117**
- 4.8 Data en methoden **119**
- 4.9 Literatuur **120**

5 Investerings in India 123

- 5.1 Inleiding **124**
- 5.2 Macro-overzicht buitenlandse investeringen in India **125**
- 5.3 Indiase multinationals in Nederland **128**
- 5.4 Nederlandse multinationals in India **130**
- 5.5 Investerings en goederenexport **135**
- 5.6 Intensiteit van de investeringsstromen **139**
- 5.7 Samenvatting en conclusie **142**
- 5.8 Data en methoden **142**
- 5.9 Literatuur **144**

Begrippen **146**

Reeds eerder verschenen edities **151**

Dankwoord **153**

Medewerkers **154**

Executive summary

The Internationalisation Monitor describes trends in globalisation and the consequences thereof for the Dutch economy and society. It is published quarterly as part of the Globalisation research agenda at Statistics Netherlands (CBS), commissioned by the Dutch Ministry of Foreign Affairs.

In this edition, we focus on the different aspects of the Netherlands' trade relations with India. 2023 will be India's year. India will become the most populous country and holds the G20 presidency this year. Moreover, the International Monetary Fund projects India to be the fastest growing major economy in 2023, responsible for 15% of the global economic growth. In terms of GDP, India became the 5th largest economy in 2021 and is on its way to becoming the 3rd largest economy behind the United States and China, at the expense of Germany and Japan. India is fully committed to attracting more foreign direct investment through a programme of incentives and other subsidies. The 'Make in India' campaign is an important initiative through which the Indian government aims to solicit foreign investors and create jobs for its population by strengthening its manufacturing industry.

Everything seems ready for the Netherlands to intensify its trade relations with India. In the policy brief of the Dutch Ministry of Foreign Affairs, India is dubbed an 'economic heavyweight with significant opportunities for the Dutch business community'. India is one of the countries in which the Netherlands wants to make trade and development investments. Besides rapid growth, India is facing major socio-economic challenges and large disparities between rural and urban areas regarding progress in welfare improvements. India's potential became evident through its booming economy, young and highly skilled population, well-developed IT industry, and increasingly significant role in international trade relations. But will the country overcome its challenges? Will it succeed in further reducing poverty and manage to close the urban-rural divide in terms of educational enrolment and unemployment? Will India live up to the high expectations for its economic future?

Reason enough to discuss India and the Netherlands' relations with the country in this publication. This Internationalisation Monitor highlights the Indian economy and focuses on the trade and investment relationship between the Netherlands and India. The interdependence between the two countries in global value chains is also discussed, as is the footprint.

Listed below are some of the main findings presented in the chapters of this edition:

Chapter 1: Economic profile of India

- India was the world's 5th largest economy in 2021, with a GDP of €2,696bn. The Indian economy in terms of GDP is three times larger than the Dutch economy.
- India's GDP per capita was approximately €2 thousand in 2021. In the Netherlands, it was 25 times larger: €49 thousand. India ranked 153th in the list of countries with the highest GDP per capita.

- India is the world's most populous country as of 2023 and is densely populated: 1.4bn people in India live on a much smaller surface than 1.4bn inhabitants of China. Population density in India is comparable to the Netherlands, with on average 470 people living per square kilometre. India's population is relatively young: only 7% are over the age of 65, compared to 13% of China's inhabitants.
- India recorded an economic growth of 8.7% in 2021, which is higher than worldwide growth (5.9%) and comparable with China's economic growth (8.1%) in 2021.
- Despite rapid economic growth, India is facing multiple challenges. More than half of the population do not have access to internet; 140 million people live in poverty, educational attainment (primary) is only 60% and unemployment rates are high. There are large disparities between urban and rural regions in India. Poverty, poor internet access and unemployment are more problematic in rural parts of the country.
- The most remarkable difference in India's economic structure and development compared to many other developing countries is its well-developed and historically large service sector. Already in 1960, services contributed almost 40% to GDP, and the sector has continued to dominate the Indian economy (50% in recent years). Manufacturing has never been the dominant sector of the Indian economy; it contributed 25% to GDP in 2021.
- The main reason for India's large service sector is the policy focus on the domestic economy from the 1950s onwards. Protectionism through regulation of foreign investments and limiting of international trade resulted in rapid economic growth, which started to decline in the 1980s. India had to deal with a large trade deficit and government debts. From 1991 onwards, India started to decrease regulation and opened up for trade and foreign investments, which resulted in continued GDP growth.
- Despite India's attempts to attract more investors, international firms continue to face obstacles to enter the Indian market. India introduced programmes aimed at protection of domestic industries. The 'Make in India' programme was launched in 2014 by the Modi government in order to boost the manufacturing sector, raise its contribution to GDP and create manufacturing jobs.
- Over the past two decades, India has integrated into the world economy. In 2001 it was still the 23rd largest goods importer and 30th largest goods exporter worldwide, and it had climbed to the 10th and 16th position respectively in 2021.
- India exported €335bn worth of goods in 2021, while its imports were as high as €484bn. These figures combined result in a trade deficit of €149bn.
- India's most important export destinations in 2021 were the US, the UAE, China, Bangladesh and Hong Kong. India's top exports were refined petroleum, processed diamonds, medicines, jewellery and rice.
- The top countries of origin for India's imports in 2021 were China, the UAE, the US, Switzerland and Saudi Arabia. The most imported goods were processed diamonds, coal, natural gas, mobile phones and processors.
- India has a large service sector. In 2020, it ranked 10th worldwide as service importer and 8th as service exporter. It ran a trade surplus of €81bn as it imported €95bn while exporting almost €176bn worth of services.
- IT services are the top exported services for India; the top imported services are business services.
- Indian employees (Indian as first nationality) working in the Netherlands earn on average with €37 per hour more than Dutch or Chinese employees with €27 and €23 per hour, respectively.
- Indian employees are also younger: the average Indian employee is 35 years old, compared to 37 years for Chinese employees and 43 years for Dutch employees.

- Indian employees are more often male than female. This is true for Dutch and Chinese employees as well, but the gap is more pronounced among Indian employees: almost 68% of Indian employees are male, compared to 52% and 55% for Dutch and Chinese employees, respectively.
- Differences between average hourly wages are also more pronounced among Indian employees than among Dutch and Chinese employees.
- Indian employees are more often employed in sectors such as information and communication and professional, scientific and technical activities. These are also sectors in which the hourly wages are higher than average.

Chapter 2: Dutch goods trade with India

- With the Netherlands as a gateway to Europe for goods trade, there are increasingly close trade relations with India. The Netherlands imported €6.8bn in goods from India in 2022, equivalent to 1% of total Dutch imports and making India the 20th largest country of origin in goods trade. Between 2002 and 2022, imports became 8 times larger in value.
- Primary goods imported from India by the Netherlands were mainly manufactured goods (such as non-ferrous metals, clothing, zinc, aluminium), chemical products (such as medicines, pharmaceutical products and organic chemical products) and mineral fuels (such as refined petroleum products).
- Dutch exports to India had a value of €3.3bn in 2022. India thus accounted for only 0.4% of total Dutch exports, ranking it 35th among all export destinations. Over the period 2002–2022, exports increased by a factor 6. The Netherlands' trade deficit with India was €3.5bn in 2022.
- Exports to India mainly comprised chemical products (e.g. pharmaceuticals and plastics), machinery and equipment (e.g. computers, laptops, tablets and electro-medical and radiological devices) and raw materials (e.g. scrap iron or steel). Moreover, in percentage terms, many more domestically produced goods are exported to India than to an average other country.
- Compared to China, India is of much smaller significance to Dutch foreign traders. Between 2015 and 2021, the number of firms trading with India rose by 880: from 6,705 firms to 7,585.
- In 2020, during the coronavirus pandemic, the number of firms trading with India fell temporarily. Trade recovered in 2021, but the total number of traders was still lower than in 2019. The number of firms trading with India recovered more rapidly from the coronavirus pandemic than the number doing business with China.
- Two-thirds of the firms trading goods with India in 2021 were independent SMEs. The main business activities for Dutch firms active in India include: wholesale and retail trade, manufacturing, and specialised business services.
- In exports to India, water and waste management services have the highest value, followed by manufacturing. In imports, mining and quarrying tops the list with the highest median import value.
- The number of structural exporters increased every year between 2015 and 2021. 1,925 firms were exporting to India on a structural basis in 2021, i.e. typically exported goods to India in at least three of the previous four years (2018–2021).

Chapter 3: Dutch services trade with India

- International trade in services is important for the Dutch as well as for the Indian economy. The contribution of services trade to Indian GDP was 12% in 2021, while it contributed 3.3% to GDP back in 1990.
- The Netherlands has a services trade deficit with India that amounted to €2.8bn in 2021. The deficit has grown in recent years, but appears to have stabilised again over the first three quarters of 2022.
- Dutch service imports from India amounted to €4.0bn in 2021, i.e. €2.3bn more than in 2014, the first year available in services trade data.
- Between the start of 2020 and Q2 2021, the growth in service imports from India stagnated in response to the coronavirus pandemic. As of Q3 2021, service imports from India were on the rise again. The total value of imported services from India exceeded €1bn for the fifth consecutive quarter in Q3 2022.
- 1.9% of all services imported by the Netherlands in 2021 came from India. India was the 11th largest supplier of services to the Netherlands in 2021.
- In 2021, India was more important for Dutch service imports than China (12th). India became the largest non-European supplier of services behind the United States. Moreover, India is now the most important BRICS partner for Dutch imports of services.
- Telecommunications, computer and information services (€1.9bn in 2021) and business services are the most important categories in Dutch service imports from India. More than half of all imported services in the first three quarters of 2022 were telecommunications, computer and information services; 42% belonged to business services. The leading imported telecommunications, computer and information services are computer services while business and management consulting were the primary imported business services from India.
- India's IT service exports contribute 13.4% to the global amount of IT services exported. India is a major worldwide supplier of IT services.
- 9% of all telecommunications, computer and information services imported by the Netherlands in 2021 were imported from India. Only four countries were more important suppliers of telecommunications, computer and information services to the Netherlands than India. The share of India in the total import of these type of services was almost 10% in the first three quarters of 2022, indicating an even more important position for India in the future.
- Total service exports from the Netherlands to India stood at €1.2bn in 2021, growing by 39% compared to 2014. The total of imported services was more than three times larger than total exported services to India in 2021.
- Dutch service exports to India more than doubled between 2014 and 2019 (from €887 million to €1.7bn). With the outbreak of the coronavirus pandemic in 2020, service exports to India decreased from €1.7bn in 2019 to €1.2bn in 2021, recovering in Q3 of 2021. In Q3 of 2022, the value of exported services to India was around the pre-pandemic level.
- Of all exported Dutch services, 0.7% was destined for India in the first three quarters of 2022.
- In 2021, India ranked 28th on the list of most import destinations of Dutch services.

- Telecommunications, computer and information services are the most important category in service exports to India and make up 40% of the total value of services destined for India. Transport services and business services are the second and third largest categories, contributing 23% and 20% respectively.
- The value of telecommunications, computer and information services exports to India rose substantially between 2014 and 2019: in 2019, India was the 10th largest destination for Dutch telecommunications, computer and information services, up from 16th position in 2014. In the first nine months of 2022, the total value of these type of services exports to India stood at €538 million, close to the level of 2019 (€594 million in the first three quarters).
- In 2019, India was a more important destination for Dutch telecommunications, computer and information services than China (21st place).
- In the period 2018–2020, India was the most important offshore destination for Dutch firms after its EU partner countries. Most firms relocated activities in the categories of administrative and management functions and IT services to India. Cost saving is the most frequently cited motive for offshoring.
- The OECD's Services Trade Restrictiveness Index (STRI) reflects the trade openness of countries' service sectors. India ranks 47th according to the STRI Index in 2022, above the OECD average.
- Due to the war between Russia and Ukraine, Russia dropped in 2022 from 44th to 48th place in the STRI, allowing India to move up one place. India has been progressively implementing reforms in recent years, which has contributed to a slight liberalisation of trade in services in some sectors, particularly between 2019 and 2021.

Chapter 4: The Netherlands and India in global value chains

- In 2021, the value added generated by the Dutch economy as a result of goods and services exports to India stood at around €1.5bn, accounting for 0.2% of the Dutch gross domestic product. This makes India the 31th largest export partner of the Netherlands in terms of export revenues.
- Most of the revenue from exports to India is generated by exports of services with €720 million, followed by exports of domestically produced goods with €650 million and re-exports with €128 million.
- In 2021, a large share of the earnings from exports to India was generated through wholesale trade, followed by the ICT sector.
- In 2021, almost 12 thousand full-time equivalent jobs (FTEs) were related to export activities from the Netherlands to India, the majority of which were generated by exports of services.
- In 2021, Dutch firms imported goods to an amount of €4bn and imported services worth €3bn from India. Around 45% of the imported goods and services from India was due for further processing. The majority of these intermediate imports consisted of services (€2.1bn).
- The sector repair of consumer articles imported relatively the most services from India (6.1% of total sectoral imports of services), followed by the ICT sector. The pharmaceutical industry imported relatively the most goods from India with a share in sectoral goods imports of 4.8%, followed by mining and quarrying.

- Besides direct exports to India, the Netherlands also earns from exports to India via other trading partners in which Dutch intermediate goods and supporting services are further processed and used in the exports of these other trading partners, with India as the final destination. According to calculations based on Eurostat figures, in 2020 the Netherlands earned €1.7bn from indirect exports to India. Most of the Dutch value added that is generated due to indirect exports to India came from supplying goods and services to neighbouring countries Germany (10.4%), Belgium (9.4%) and France (7.5%). The Netherlands mainly exports to India via other European countries. In the same year, the Netherlands earned €1.8bn from direct exports to India. The Netherlands thus earned a total of approximately €3.5bn in direct and indirect exports to India in 2020.
- €2.9bn out of total Dutch export earnings from trade with India is due to final consumption expenditure in India. The remainder of the export earnings results from intermediate goods and supporting services that are used as inputs in the production of Indian exports, in which US and Chinese consumers and investors play an important role.
- In 2020, India earned €4.5bn from exports to the Netherlands. This is €1bn more than the €3.5bn that the Netherlands earned from exports to India in that same year. India earned €3.4bn from direct exports to the Netherlands and €1.1bn from indirect exports.
- In 2020 the bulk of India's export earnings to the Netherlands was derived from goods and services exports that were destined for the Dutch domestic market. About €2.6bn of the €4.5bn India earned in total from exports to the Netherlands is related to consumption or investments in the Netherlands. The other €1.8bn is related to consumption of Indian exports elsewhere in the world, in particular to Germany (12%), the US (11.9%) and China (7.1%).
- India ranks 7th on the list of countries with the largest greenhouse gas footprint for final consumption in the Netherlands. While greenhouse gas emissions in the Netherlands decreased between 2010 and 2018, the Dutch footprint in India has increased, especially since 2014. Imports of services from India more than doubled during this period.
- This can be explained by several facts, for example that a lot of coal is still being used in India to generate energy; indirect imports from India have increased; and relatively more greenhouse gas is emitted due to production in India or an increase in the emission intensity (the emissions per euro of production) in India.
- The Dutch greenhouse gas footprint in India is largely generated within four Indian industries: agriculture (particularly livestock farming), energy supply, manufacturing (particularly the steel and iron industry and chemical sector) and mineral extraction. More than 90% of emissions from the Indian energy sector is caused by the burning of coal. In Indian mineral extraction, coal extraction is another leading cause of emissions.

Chapter 5: Investments in India

- Since 2014, the Indian government has been actively soliciting more foreign investments using various policy initiatives such as 'Make in India' and 'Production Linked Incentive'.
- According to statistics from De Nederlandsche Bank (DNB), €3.1bn of the total Dutch outward FDI went to India in 2021, after adjustment for investments through SPEs. This is almost six times more than in 2015 and twice as much as in 2018. We also see an increase in Dutch investments in China, albeit less than in India.
- The number of Dutch firms of which the ultimate controlling institutional unit (UCI) lies in India rose by 30% between 2015 and 2020, to a total of 195 firms. These 195 firms provided jobs to altogether 19 thousand employees in the Netherlands.

- Between 2015 and 2020, the number of Dutch firms with foreign affiliates in India decreased from 235 to 220. However, during that same period, India's ranking amongst the BRICS nations as a recipient of Dutch investments increased from 4th to 2nd. The number of employees working at these Indian subsidiaries also increased by 50% to a total of 39 thousand employees.
- Foreign direct investment can be broken down into horizontal and vertical investments. This is the first time we apply such a breakdown to Dutch investment worldwide. As expected, Dutch manufacturers engage mainly in vertical FDI (54%) worldwide. By contrast, firms active in services (68%) or wholesale and retail sales (76%) engage more in horizontal FDI.
- Investments in China by Dutch manufacturers are predominantly horizontal (54%), compared to only 48% in India, for example. This may be due to relatively higher trade barriers in China, such that firms prefer to start a foreign affiliate behind the border and sell directly from there.
- 86% of Dutch investments in India by firms active in services are horizontal. This high percentage can mainly be explained by the attractiveness of the Indian ICT sector, leading to many investments from Dutch ICT firms.
- Given its ambiguity, the relationship between investments and trade has long been food for discussion. On the one hand, they can be substitutes and on the other hand they can be complementary. We show that 45% of the firms investing in India also export to India; 35% even do so on a structural basis.
- When we dig further into types of investments, we see that vertical investments appear to be complementary to export, as 90% of firms investing in India also export to India. For firms with a horizontal investment, this is only 45%.
- Of the total nominal value of outgoing investments in all BRICS countries, India only accounts for 5.9%. China (58%) and Brazil (33%) account for the vast majority. So while Dutch firms have similar numbers of foreign affiliates in India compared to Brazil, for example, their average nominal value is significantly lower.

India - Een introductie

2023 is het jaar van India. India wordt dit jaar, eerder dan verwacht, het land met de meeste inwoners en is voorzitter van de G20. Het IMF verwacht dat India de snelst groeiende grote economie van 2023 wordt, en dat het verantwoordelijk zal zijn voor 15 procent van de wereldwijde economische groei (Georgieva, 2023). Vanaf 2021 is India al de 5^e economie ter wereld gemeten in bbp, en volgens prognoses op weg om de komende jaren ook Duitsland en Japan in te halen en zich als 3^e economie ter wereld te vestigen achter de VS en China (Dohmen, 2023; OESO, 2022). Daarbij zet India volop in op buitenlandse investeringen door middel van een uitgebreid stimuleringsprogramma met onder andere subsidies. In 2014 heeft India met de 'Make in India'-campagne ingezet op het versterken van de maakindustrie met als doel buitenlandse investeringen aan te trekken en de economische groei te stimuleren. De Indiase regering wil het makkelijker maken voor buitenlandse bedrijven om activiteiten te ontplooiën en zo de werkgelegenheid en de maakindustrie uit te breiden en armoede te verminderen (The Economist, 2014; Beattie, 2023).

Voor wat betreft de handel tikkert India ook aan de weg. Het land is steeds meer geïntegreerd in de wereldmarkt, tekende de afgelopen jaren meerdere handelsverdragen en verlaagde het gemiddelde importtarief (Nageswaran & Kaur, 2023). Desondanks staat India nog bekend om veel regulering ter bescherming van de thuismarkt, relatief hoge importtarieven en bureaucratische belemmeringen (WTO, ITC & UNCTAD, 2022; Dohmen, 2023). Met respectievelijk een 10^e en 16^e plaats als import- en exportpartner, is India nog een kleinere speler op de wereldwijde goederenhandelsmarkt dan je op basis van de grootte van de economie zou verwachten.

Alle ingrediënten lijken aanwezig om de economische samenwerking met India te intensiveren, ook voor Nederlandse bedrijven. India wordt door het Ministerie van Buitenlandse Zaken in de beleidsnotitie Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (Schreinemacher, 2022) dan ook aangehaald als 'economisch zwaargewicht met significante kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven'. Het is daarnaast een van de landen waar Nederland op inzet voor zowel handel als ontwikkelingssamenwerking. Achter de hoge groeicijfers en ambitie in India gaat namelijk grote diversiteit schuil, en zijn er vele (sociaal)economische problemen.

Het potentieel van India is duidelijk. De economie groeit hard, het land zet volop in op IT-diensten, internationale handel, technologie en duurzame energie, en probeert met subsidies buitenlandse bedrijven aan te trekken en de maakindustrie uit te breiden (The Economist, 2022). De bevolking is jong en steeds vaker hoogopgeleid en India krijgt meer en meer een centrale positie op het wereldtoneel (Dupuy, 2023). Aan de andere kant van de medaille is er in India een diepe kloof tussen stad en platteland, zowel in opleidings-, werkgelegenheids- als in welvaartsniveau (Kundu & Pandey, 2020). India leunt bovendien zwaar op de informele economie, en heeft een beperkte industriële sector. De coronacrisis en daarmee gepaard gaande lockdowns hebben miljoenen Indiërs terug onder het armoedeniveau gebracht, en de economie is hier nog niet van hersteld (The Economist, 2023). India staat ten slotte bekend om veel bureaucratie en snel veranderende regels die investeringsrisico's groot maken, is met haar beleid erg op de binnenlandse markt gericht, en heeft haar macro-economische situatie nog niet op orde (Subramanian & Felman, 2022). Kan India de hooggespannen verwachtingen waarmaken?

Reden genoeg om in deze publicatie in te gaan op India en de Nederlandse relatie met het land. In deze Internationaliseringsmonitor belichten we de Indiase economie en ligt de focus op de handels- en investeringsrelatie tussen Nederland en India. Ook de verwevenheid van beide landen in mondiale waardeketens komt aan bod, net zoals de voetafdruk.

In **hoofdstuk 1** wordt de ontwikkeling van de Indiase economie beschreven. Hoe doet India het economisch gezien in vergelijking met Nederland en China als andere Aziatische grootmacht. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste kerncijfers (waaronder bbp, economische groei, handel, aantal inwoners, armoede en werkloosheid) gepresenteerd en kijken we naar de positie van India in de wereldhandel. Ten slotte worden kenmerken van Indiase werknemers in Nederland beschreven.

Met Nederland als toegangspoort tot Europa zijn er tussen Nederland en India steeds nauwere banden met betrekking tot goederenhandel. **Hoofdstuk 2** beschrijft die handelsrelatie tussen Nederland en India. Hoe belangrijk is India voor de Nederlandse import en export van goederen? Welke goederen verhandelen we met India? Ook wordt gekeken hoeveel bedrijven goederen verhandelen met het land en welk type bedrijven het dan betreft.

Hoofdstuk 3 gaat in op de dienstenhandel tussen India en Nederland. Speciale aandacht wordt besteed aan telecommunicatie- en computerdiensten en de Nederlandse import van dat type diensten. In dit hoofdstuk wordt ook gekeken in hoeverre handelsbelemmeringen een rol kunnen spelen bij de dienstenhandel met India.

Als gevolg van globalisering worden productieprocessen steeds vaker opgeknipt en uitgevoerd op verschillende plekken in de wereld. India is in toenemende mate geïntegreerd in internationale waardeketens. De verwevenheid van Nederland met India, door middel van deelname en integratie in productieketens, staat centraal in **hoofdstuk 4** van deze publicatie. Hier wordt niet alleen vanuit het Nederlands oogpunt gekeken wat Nederland verdient aan de directe en indirecte export van goederen en diensten naar India, maar ook andersom. Bovendien is er specifiek aandacht voor de invloed die deze handelsstromen hebben op werkgelegenheid, verdiensten en de Nederlandse broeikasvoetafdruk in India.

Met **hoofdstuk 5** worden de inzichten vanuit handelsperspectief verdiept door te kijken naar een andere vorm van internationaal ondernemen: directe buitenlandse investeringen. Door middel van verschillende statistieken geven we een zicht op de huidige stand van zaken met betrekking tot de investeringsrelatie tussen India en Nederland. Hoeveel investeringen heeft Nederland in India uitstaan? Hoeveel Indiase bedrijven hebben dochterondernemingen in Nederland en vice versa? Wat voor soort investering (verticaal versus horizontaal) doen deze Nederlandse multinationals in India? Hoe ziet de goederenexport van de ondernemingen achter deze investeringen eruit? En wat is de nominale waarde ervan?

Het laatste nieuws en rapporten op het gebied van internationale handel en globalisering, alsook eerdere edities van de Internationaliseringsmonitor zijn te vinden in het dossier [Globalisering](#).

Literatuur

Beattie, A. (2023, 3 maart). [Insular India's exporters will struggle to fill Chinese shoes](#). Financial Times.

Dohmen, J. (2023, 27 januari). [India is nog lang niet het nieuwe China](#). Het Financiële Dagblad.

Dupuy, L. (2023, 2 maart). [Ministers Lavrov en Blinken spreken elkaar in India, eerste ontmoeting sinds invasie](#). Amsterdam: NRC Handelsblad.

Georgieva, K. (2023). [Policy Priorities for the G20: One Earth, One Family, One Future](#). Washington D.C.: IMF.

Kundu, D. & Pandey, A. (2020). [Exploring Rural-Urban Inequality in India in the Post-economic Reform Period](#). *Environment and Urbanization ASIA*, 11(1), 102-122.

Nageswaran, V.A. & Kaur, G. (2023). [Don't Bet Against India](#). New Delhi's Brewing Economic Comeback. Congers, NY: Foreign Affairs.

OESO (2022). [India projection note](#). Parijs: OESO.

Schreinemacher, E. (2022). [Beleidsnota Doen waar Nederland goed in is – Strategie voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking](#). Kamerstuk 36 180 nr. 1.

Subramanian, A. & Felman, J. (2022). [Why India Can't Replace China](#). *The Barriers to New Delhi's Next Boom*. Congers, NY: Foreign Affairs.

The Economist (2014). [Time to make in India?](#) Londen: The Economist.

The Economist (2022). [The Indian economy is being rewired. The opportunity is immense](#). Londen: The Economist.

The Economist (2023). [Is India's boom helping the poor?](#) Londen: The Economist.

Verenigde Naties (2022). [World Population Prospects 2022: Summary of results](#). New York: Verenigde Naties.

WTO, ITC & UNCTAD (2022). [World Tariff Profiles 2021](#). Genève: Wereldhandelsorganisatie.

1 Het economisch profiel van India

Auteurs: Dennis Cremers, Daniël Herbers, Janneke Rooyakkers

5e economie ter wereld was India in 2021

750 miljoen inwoners in India hebben geen toegang tot internet

In de periode 2015–2021 groeide de Indiase economie met gemiddeld 4,3 procent per jaar. Momenteel is India de vijfde grootste economie in de wereld en is de rol van het land in de wereldeconomie de afgelopen jaren sterk toegenomen. Naar verwachting passeert India dit jaar China als land met de meeste inwoners. Bovendien is het één van de grootste dienstenexporteurs ter wereld. Dit hoofdstuk laat zien hoe de Indiase economie eruit ziet en presteert op basis van een aantal kernindicatoren. Deze cijfers worden vergeleken met de prestaties van de Nederlandse en Chinese economie. Ook wordt ingegaan op de positie van India in de wereldhandel. Wie zijn de belangrijkste handelspartners van India? En wat zijn de belangrijkste goederen- en dienstesoorten voor de Indiase internationale handel? Tevens wordt aandacht besteed aan de Indiase werknemers in Nederland. In welke bedrijfstakken werken de meeste werknemers met een Indiase nationaliteit en hoeveel verdienen ze?

1.1 Inleiding

Waar de Nederlandse economie zich kenmerkt als een open economie met een sterke verwevenheid met het buitenland, heeft India vanuit historisch perspectief een sterke focus op de binnenlandse economie en de bescherming daarvan. Waar Nederland als handelsnatie al decennialang meeprofiteert van groei buiten de landsgrenzen, moet India het voornamelijk hebben van de interne ontwikkelingen. Nederland is daarmee wel kwetsbaar voor internationale onzekerheden of crises, terwijl de Indiase economie in het verleden minder vatbaar is gebleken voor invloeden van buitenaf (Gupta & Blum, 2018).

Grote economische en sociale ontwikkelingen voor India

India heeft zich ontwikkeld van een arm land in de jaren vijftig, waar driekwart van de bevolking werkzaam was in de landbouw, tot een snel groeiende economie die steeds meer open staat voor handel met het buitenland. Het beleid van de Indiase regering na de onafhankelijkheid in de jaren vijftig was gericht op protectionisme en regulering. Er was snelle industrialisatie, veel investeringen in door de overheid bestuurde ondernemingen, beperking van buitenlandse bemoeienis en limitering van private productie. Dat resulteerde in een matige economische groei. Pas in de jaren tachtig kwam de economische groei echt op gang, maar dat had tot gevolg dat er eind jaren tachtig een enorm handelstekort ontstond met de daaropvolgende deviezen crisis in 1991 (Agarwal & Berlage, 2003; Narayan, 2016). Dit leidde, onder andere onder druk van het helpende IMF, tot een grote hervorming van beleid en economische liberalisering. India werd vanaf de jaren negentig een economie met minder importbeperkingen, lagere handelstarieven en verminderde regulering van investeringen door buitenlandse ondernemingen (Topalova, 2004; Agarwal & Berlage, 2003). De economie groeide snel, net als de welvaart van de Indiase bevolking. Het aantal mensen in extreme armoede daalt sinds de jaren 2000 dan ook enorm (Adhia, 2015; Wereldbank, 2022; Narayan, 2016).

Het gebrek aan voldoende laaggekwalificeerde banen in de maakindustrie zorgt met name buiten de stedelijke omgeving voor grote sociale verschillen en armoede. In de jaren tachtig leefde naar schatting nog meer dan de helft van de bevolking van minder dan 2,15 dollar per dag (Wereldbank, 2022). Tussen 2005 en 2015 zijn zo'n 271 miljoen inwoners uit extreme armoede getild in India (UNDP, 2018). Bij de meest recente meting van de Wereldbank

in 2019 moest nog één op de tien Indiërs rondkomen met 2,15 dollar of minder. Desalniettemin gaat het nog steeds om zo'n 140 miljoen mensen die in armoede leven (Wereldbank, 2022).

India staat dankzij de jonge en hoog- en technisch geschoolde arbeidskrachten in de stedelijke omgeving internationaal bekend om de sterk ontwikkelde IT-dienstensector en geneesmiddelenindustrie. Dankzij deze specialisatie heeft India een hoge dienstenuitvoer en een sterke digitale economie (Dohmen, 2023). Met de dalende armoedecijfers, technologische kennis en hoogopgeleide, jonge bevolking heeft India het potentieel om de komende decennia door te groeien tot een grote speler op het wereldtoneel. Het is de vraag of India erin slaagt om een voortrekkersrol op zich te nemen. Door de snelle economische groei en grote diversiteit binnen het land blijven er namelijk nog verschillende grote uitdagingen voor India bestaan (Erken & Giesbergen, 2017; The Economist, 2022a).

Leeswijzer

Dit hoofdstuk bespreekt verschillende aspecten van de Indiase economie. Hoe belangrijk is India als economie wereldwijd? Hoe presteert India economisch gezien ten opzichte van Nederland en China? Deze vragen komen aan bod in paragraaf 1.2. We bekijken de positie van India in de wereldhandel in paragraaf 1.3. Ten slotte staan we in paragraaf 1.4 stil bij de kenmerken van Indiase werknemers in Nederland. Het hoofdstuk wordt samengevat in paragraaf 1.5.

1.2 De Indiase economie

India groeit. Zowel het aantal inwoners (1,4 miljard in 2021, zie figuur 1.2.1) als de economie (8,7 procent groei in 2021) is groot en neemt in omvang toe. In deze paragraaf bekijken we een aantal sociale en economische indicatoren, zoals armoede, werkloosheid en economische groei om te zien hoe India presteert in vergelijking met China en Nederland. In 2020 deed het CBS al eens onderzoek naar China, het is daarom des te interessanter om India in dit economisch profiel te vergelijken met de Aziatische economische grootmacht (CBS, 2020).

1.2.1 De Indiase economie

- 1,4 miljard inwoners, 2021 (Wereldbank)
- 8,7 procent economische groei, 2021 (Wereldbank)
- 2 696 miljard euro bbp, 2021 (Wereldbank)
- 1 915 euro bbp per hoofd, 2021 (Wereldbank)
- 484 miljard euro import van goederen, 2021 (VN Comtrade)
- 335 miljard euro export van goederen, 2021 (VN Comtrade)

India inmiddels vijfde economie van de wereld

India was in 2021 na de VS, China, Japan en Duitsland de grootste economie ter wereld. Het bruto binnenlands product (bbp) was 2 696 miljard euro in 2021¹⁾, zie tabel 1.2.2 (Wereldbank, 2022). Tien jaar eerder waren Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Brazilië, Italië en Rusland nog grotere economieën dan India. Nederland was in 2021 qua bbp de zeventiende economie wereldwijd en de Indiase economie is dan ook ruim drie keer zo groot als de Nederlandse. Het verschil met China is nog zeer groot echter, met een bbp van 15 biljoen euro is China de op één na grootste economie ter wereld.

Indiase economie groeit sneller dan Nederlandse economie

India is dan wel een grote speler op het wereldtoneel als het gaat om de omvang van de economie, maar met het enorme bevolkingsaantal is het bbp per hoofd van de bevolking relatief laag met 1 915 euro per hoofd. Voor Nederland is dat ruim 25 keer zo groot. China zit met een bbp per hoofd van 10,7 duizend euro tussen Nederland en India in. Van de grootste economieën in 2021 staan India (plek 31) en China (plek 37) hoog qua grootste jaarlijkse groei van het bbp (Wereldbank, 2022). De wereldwijde groei was in 2021 5,9 procent en kwam in dat jaar voor India bijna 3 procentpunt hoger uit. Nederland zat met 4,9 procent bbp groei onder het wereldwijde gemiddelde. Het IMF (2023) voorspelt dat China en India in 2023 verantwoordelijk zullen zijn voor de helft van de wereldwijde economische groei.

1.2.2 Economische indicatoren voor India, China en Nederland

	Jaar	India	Ranking India	China	Ranking China	Nederland	Ranking Nederland
bbp (mld euro) ¹⁾	2021	2 696	5	15 053	2	860	17
bbp per hoofd (dzt euro) ¹⁾	2021	1 915	153	10 658	69	49 033	16
Economische groei (% bbp) ¹⁾	2021	8,7	31	8,1	37	4,9	88
Export van goederen (mld euro) ²⁾	2021	335,1	16	2 853,9	1	591,5	5
Import van goederen (mld euro) ²⁾	2021	484,2	10	2 278,5	2	529,1	8
Export van diensten (mld euro) ²⁾	2020	172,8	8	175,7	7	184,8	6
Import van diensten (mld euro) ²⁾	2020	95,1	10	319,0	2	170,4	7
High-tech exports (mld euro) ¹⁾	2021	23,3	17	799,8	1	58,9	7
Export IT-diensten (% van totale dienstenexport) ¹⁾	2021	49,7	3	15,0	40	11,2	62

¹⁾ Wereldbank (2022).

²⁾ VN Comtrade (2023).

¹⁾ Bedragen van VN Comtrade en de Wereldbank zijn in dollars en voor deze Internationaliseringsmonitor omgezet naar euro's met behulp van de gemiddelde wisselkoersen van de Europese Centrale Bank voor het betreffende jaar.

De Indiase export van goederen naar andere landen was kleiner dan de import daarvan, zie tabel 1.2.2 (VN Comtrade, 2023), wat een negatieve handelsbalans oplevert. Zowel China als Nederland hebben daarentegen een positieve handelsbalans. Voor wat betreft diensten heeft India wel een handelsoverschot, net als Nederland. China heeft dan weer een groot tekort met betrekking tot dienstenhandel. Het belang van India voor de wereldhandel en de verwevenheid met andere landen is relatief klein. India staat op de 10e positie als importeur en op de 16e als exporteur van goederen, misschien niet wat je zou verwachten van het op één na grootste land qua inwoners en de vijfde economie ter wereld. De positie van India in de wereldhandel wordt nader belicht in paragraaf 1.3. Ten opzichte van China en Nederland speelt de IT-dienstensector van India een groot belang in de totale dienstenexport volgens de Wereldbank cijfers van 2021, alleen van Ierland en Israël is dat aandeel nog iets groter. In hoofdstukken 2 en 3 wordt de Nederlandse handel met India belicht.

India in 2023 land met meeste inwoners

De verwachting is dat India in 2023 China voorbij gaat als land met het grootste aantal inwoners ter wereld (Verenigde Naties, 2022). In 2021 had India 5 miljoen inwoners minder dan China (zie tabel 1.2.3 en figuur 1.2.4). Door de ingezette krimp van de bevolking in China en de groei van de bevolking in India, zal India China binnenkort voorbij steken als het land met de meeste inwoners. Gezien het dalende geboortecijfer in India is de verwachting dat het aantal inwoners op den duur ook zal krimpen, maar de bevolking zal nog zeker doorgroeien tot ongeveer 1,7 miljard in 2060. Dit terwijl China's bevolking dan vermoedelijk gekrompen is tot 1,2 miljard (Verenigde Naties, 2022; Erken, 2019). De 1,4 miljard inwoners van India wonen op een aanmerkelijk kleiner stukje aarde dan de 1,4 miljard Chinezen. India is met 470 inwoners per vierkante kilometer bijna net zo dichtbevolkt als Nederland, respectievelijk zijn ze het 15^e en 13^e land op de ranglijst van landen met de hoogste bevolkingsdichtheid.

1.2.3 Sociale indicatoren voor India, China en Nederland

	Jaar	India	Ranking India	China	Ranking China	Nederland	Ranking Nederland
Aantal inwoners (mln)	2021	1 408	2	1 412	1	18	67
Oppervlakte (dzt km ²)	2020	2 973	7	9 424	2	34	134
Bevolkingsdichtheid (per km ²)	2020	470	15	150	73	518	13
Armoede (% bevolking)	2019	10,0	54	0,1	184	0,1	189
Internetgebruik (% bevolking) ¹⁾	2020-2021	43,0		70,0		91,0	
Werkloosheid (% beroepsbevolking) ¹⁾	2019	6,5		5,2		3,8	
Werkgelegenheid onderzoek en ontwikkeling (vte per mln inwoners) ¹⁾	2018-2020	253		1585		5912	

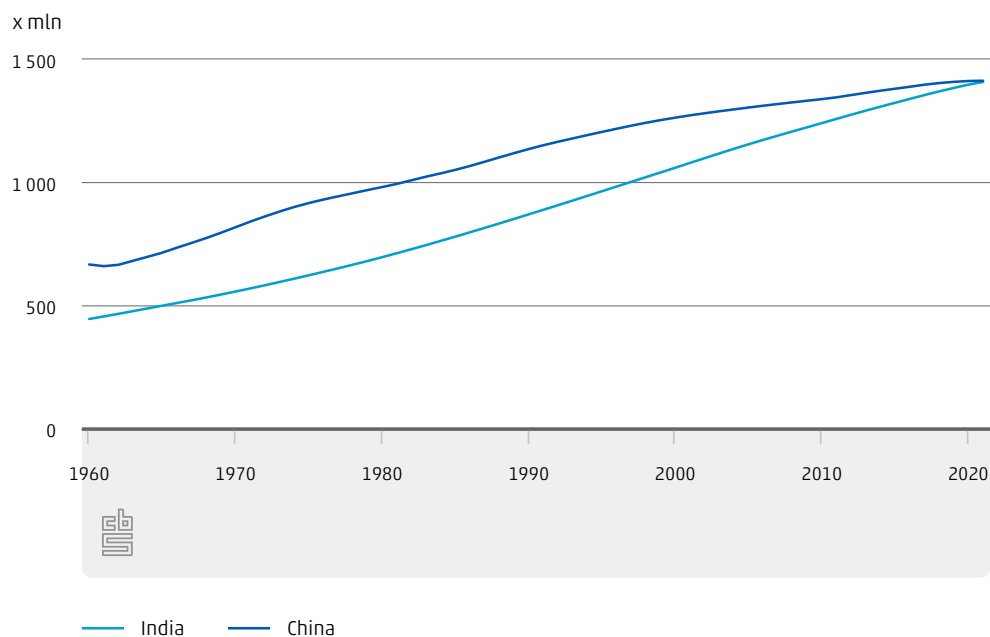
Bron: Wereldbank (2022)

¹⁾ Voor veel landen is geen recent cijfer beschikbaar; daardoor is het tonen van een ranking niet informatief.

Enorm potentieel beroepsbevolking in India

China veroudert razendsnel, onder meer ten gevolge van de in 1979 ingestelde eenkindpolitiek om de bevolkingsgroei af te remmen. Naar verwachting van de Verenigde Naties (2022) is rond 2040 ongeveer een kwart van de Chinezen 65 jaar of ouder, in 2021 is dat 13 procent. De Indiase bevolking is daarentegen erg jong, meer dan de helft van de inwoners is jonger dan 30 en in 2021 was slechts 7 procent 65 jaar of ouder (Wereldbank, 2022). Om dit potentieel ook te kunnen benutten en om te zetten naar economische groei moet er volgens economen onder meer geïnvesteerd worden in de arbeidsparticipatie en toegang tot onderwijs in India (Podishetty & Kumar, 2022).

1.2.4 Bevolkingsontwikkeling India en China

Bron: CBS, Wereldbank

In 2021 is minder dan de helft (46 procent) van de Indiase beroepsbevolking beschikbaar voor werk terwijl dat aandeel in China (68 procent) veel groter is. Dit komt met name door de lage arbeidsparticipatie van Indiase vrouwen (Wereldbank, 2022). Daarnaast is de onderwijsparticipatie in India laag. In India is het aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder dat het basisonderwijs heeft voltooid in 2020 ongeveer 60 procent terwijl het aandeel in China 10 jaar geleden al rond de 90 procent lag (Wereldbank, 2022). Ook de deelname aan het hoger onderwijs is met 30 op 100 inwoners in 2021 significant lager in India dan in China (64 op 100 inwoners). In Nederland waren er 92 inwoners die mbo-, hbo- of universitair onderwijs volgden voor elke 100 Nederlanders in de reguliere leeftijd voor deze onderwijstypen (Wereldbank, 2022).

Internetgebruik blijft nog achter

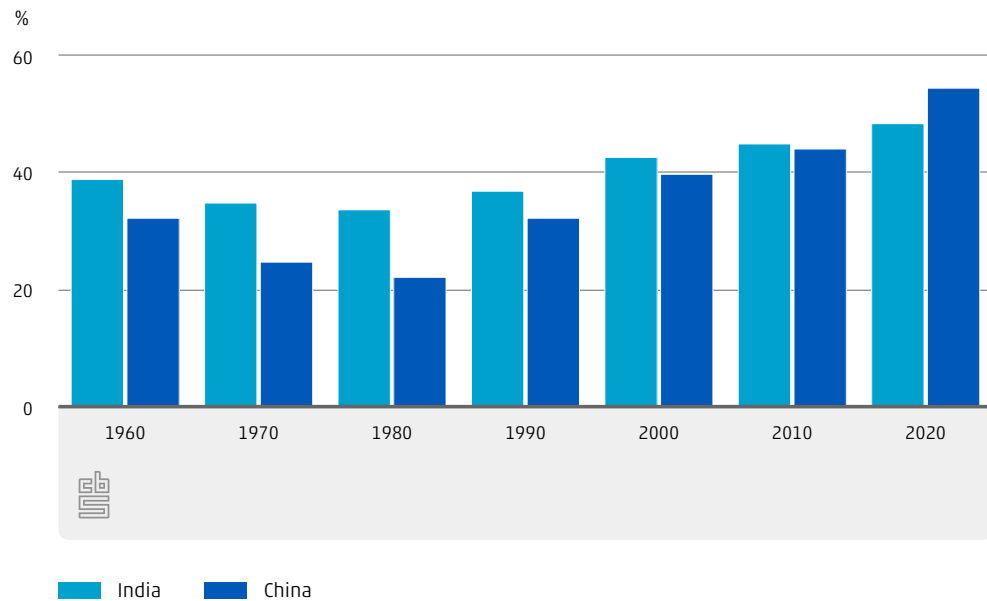
Het aandeel van de bevolking met toegang tot internet is eveneens erg divers voor verschillende Indiase regio's. Ondanks dat de 650 miljoen Indiase internetgebruikers de op één na grootste online-vertegenwoordiging wereldwijd zijn, heeft meer dan de helft van de bevolking in 2022 geen toegang tot het internet (Basuroy, 2022). Ter vergelijking,

internetgebruik is ruim 91 procent in Nederland, in China gebruikten ruim 7 op de 10 inwoners het internet in 2021 (Wereldbank, 2022). Naast de beperkte toegang wordt ook de inhoud van het internet streng gecontroleerd in India. De Indiase regering onder leiding van premier Modi heeft de afgelopen jaren verschillende wetswijzigingen (*Draft Indian Telecommunications Bill 2022*) doorgevoerd die leidden tot meer beperkingen en regulering van online content en gebruik van sociale media (Singh, 2022; Bansal, 2023; Perrigo, 2021). Tenslotte spelen grote sociale diversiteit en taalbarrières een belangrijke rol in de achterblijvende internettoegang. Desondanks is de verbeterde internetmarkt wel een belangrijke drijver van de economische groei van India geweest in recente jaren.

Indiase economie vooral gericht op diensten

De Indiase economie kenmerkt zich met name door een historisch sterke dienstensector. Veel landen ontwikkelen zich door in eerste instantie een verschuiving van de landbouw en visserij naar groei van de maakindustrie en de productie van goedkope producten. De ontwikkeling van de dienstensector volgt doorgaans later. China is een voorbeeld van een land waar de economische ontwikkeling dit traditionele patroon volgde. Tot en met 1975 was het aandeel van de landbouw en visserij in het Chinese bbp ruim 30 procent. Vervolgens groeide het aandeel van de industrie tot 2005, waarna het belang begon af te nemen. Deze afname ging samen met een groei van de Chinese dienstensector: van 25 procent in 1970 tot meer dan de helft van het bbp in 2015. De bijdrage van de dienstensector aan de Indiase economie is al vanaf 1960 bijna 40 procent, zoals te zien is in figuur 1.2.5. De economie van India ontwikkelde zich dus anders dan de Chinese economie. De bijdrage van de landbouw aan het bbp nam relatief vroeg in de economische ontwikkeling af. Zonder een jarenlange dominantie van de maakindustrie kreeg de dienstensector al vroeg de bovenhand in het aandeel van het bbp (Das, 2006; Wereldbank, 2022). Een belangrijke pijler hieronder is dat de Indiase bevolking goed onderlegd is in de Engelse taal. Dit zien we ook terug in paragraaf 1.4 van dit hoofdstuk, waar blijkt dat Indiase migranten sterk vertegenwoordigd zijn in de dienstverlenende sectoren in Nederland (vooral zakelijke dienstverlening en informatie en communicatie).

1.2.5 Bijdrage van de dienstensector aan het bbp van India en China

Bron: CBS, Wereldbank

Aandeel landbouw en industrie stabiel in India

De bijdrage van de industrie en landbouw aan het bbp is in India de laatste vijftien jaar redelijk stabiel. De industrie draagt in 2021 voor 25 procent bij aan het bbp. Daarbinnen zijn het branches als basismetalen, steenkool en geraffineerde aardolie en chemicaliën die een groot aandeel hebben. Productie van voedsel, geneesmiddelen, auto's en machines dragen in 2022 elk voor zo'n 5 procent bij aan de maakindustrie (Trading Economics, 2022; Rahman, 2022). Ook de mijnbouw en elektriciteitsproductie hebben een groot aandeel in de Indiase industriële sector. De bijdrage van de Indiase landbouwsector aan het bbp ligt al jaren rond de 17 procent (Wereldbank, 2022). In China lag het aandeel van de industrie in het bbp constant zo'n 10 procentpunt hoger. Het aandeel van landbouw en visserij in de Chinese economie nam de afgelopen jaren juist af naar 7 procent van het bbp in 2021. Hiermee is het aandeel landbouw en visserij in de Chinese economie kleiner dan in India.

De vroege ontwikkeling van de dienstensector ging gelijk op met een sterke beleidsfocus op binnenlandse consumptie in plaats van buitenlandse investeringen. Hierdoor is India in de afgelopen decennia minder gevoelig geweest voor mondiale economische schokken dan andere ontwikkelingslanden die via de export van goedkope industriële producten afhankelijker waren van het buitenland (Das, 2006).

Hoge werkloosheid en grote informele sector problematisch

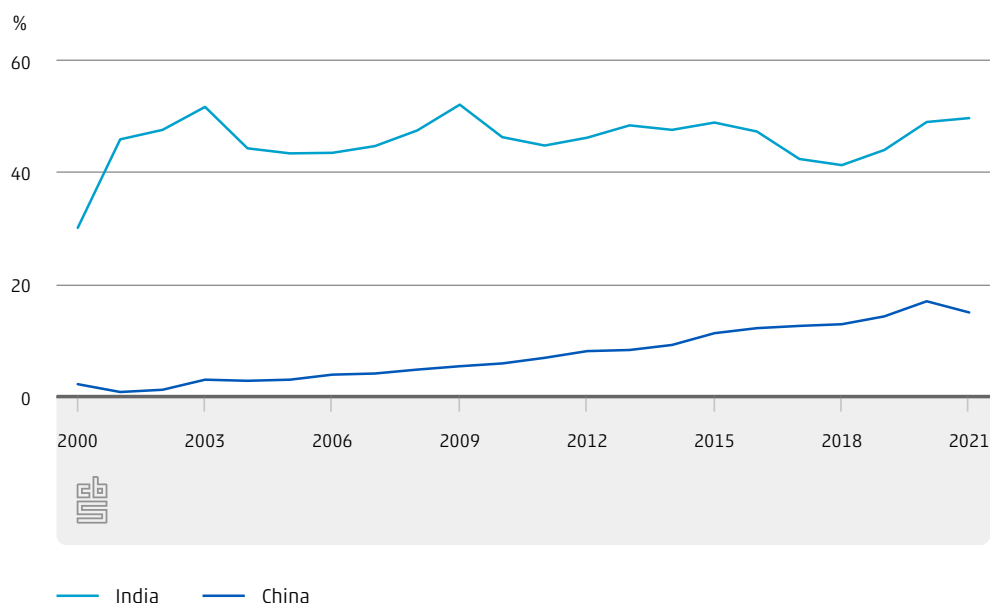
Zoals eerder genoemd heeft India een lage arbeidsparticipatiegraad en is ook de geregistreerde werkloosheid hoog. Met name de arbeidsparticipatie onder jonge vrouwen is ten opzichte van andere ontwikkelingslanden laag. Zelfs onder hoogopgeleide jongeren was de geregistreerde werkloosheid zo'n 30 procent in 2020 (Jadhav, 2022). Een uitdaging in deze blijft het ontwikkelen van voldoende arbeidsintensief werk, banen in de maakindustrie en het verder stimuleren van productiviteit (Forbes, 2022). Ondanks de snelle economische

groei blijft ook de informele sector groot in India. De informele sector bestaat uit economische activiteiten die waarde toevoegen, maar niet geregistreerd staan (Deléchat & Medina, 2020). Door World Economics (2022) wordt de Indiase informele economie geschat op 43 procent van het bbp, absoluut gezien en in bbp-aandeel één van de grootste informele sectoren ter wereld. In termen van werkgelegenheid groeide de Indiase informele sector in 2017 en 2018 sneller dan het formele deel van de economie (Murthy, 2019). De informele sector wordt gezien als zowel de motor van de economie als een groot gevaar voor de sociale ontwikkeling van de bevolking (World Economics, 2022).

Bescherming van Indiase economie via regulering

Het protectionistische Indiase beleid in de eerste decennia na de onafhankelijkheid resulteerde in grote overheidsregulering met betrekking tot buitenlandse financiële stromen en goederenstromen. Deze stromen werden beperkt door veel importcontroles en beperkingen op directe buitenlandse investeringen. Dit resulteerde in een snelle economische groei die in de loop van de jaren tachtig terugliep door een enorme negatieve handelsbalans en groeiende overheidsschulden. Deze zogenaamde Indiase deviezen crisis van 1991 was aanleiding voor de regering om bestaande regulering af te bouwen en te streven naar verdere integratie in de wereld economie. Dat beleid en de openstelling voor handel en buitenlandse kapitaalstromen maakte verder economische groei mogelijk (Panagariya, 2008; Berlage & Indira, 2011; De Waard, 2013). Ook na 1991 bleef de groei van de dienstensector groter dan die van de industrie, wat voor een groot deel kan worden toegerekend aan de sterk ontwikkelde IT-dienstensector. Figuur 1.2.6 laat zien dat het aandeel IT-diensten in de totale Indiase dienstenexport groot is ten opzichte van China. Vanaf het moment dat India haar economie opende voor het buitenland in 1991, begon het land zich te ontwikkelen tot belangrijke speler in de handel van software-, financiële- en bedrijfs ondersteunende diensten (IndiaConnected, 2019; Berlage & Indira, 2011).

1.2.6 Aandeel IT-diensten in totale dienstenexport van India en China

Bron: CBS, Wereldbank

'Make in India'

In 2021 is het aandeel van de diensten in de Indiase economie iets afgenomen, maar niet ten koste van de economische groei in de sector. Met 8,4 procent groeide de dienstensector in 2021 nog steeds flink. Het is voornamelijk de snellere groei van de industrie in 2021 (10,3 procent) die zorgde voor een daling in de bijdrage van de dienstensector aan de totale Indiase economie. De groei van de industrie is onder meer het gevolg van de 'Make in India'-campagne, in 2014 ingezet door de regering onder leiding van premier Modi (The Economist, 2014). Via 'Make in India' moet de maakindustrie werkgelegenheid creëren en een grotere bijdrage leveren aan het bbp. Door wet- en regelgeving te versoepelen wil India ook internationale bedrijven aantrekken die in India komen produceren (IndiaConnected, 2019). India hoopt een aantrekkelijk alternatief voor directe buitenlandse investeringen in China te worden en zo export te stimuleren en toe te treden tot mondiale waardeketens. Onder invloed van 'Make in India' zou de zelfvoorziening vergroot moeten worden en de afhankelijkheid van het buitenland afnemen. Bedrijven die hun activiteiten willen verplaatsen naar India of handelen met het land ervaren toch nog belemmeringen om dat te doen (Dohmen, 2023; Franssen & Rooyakkers, 2022). Dit komt verder aan bod in hoofdstuk 3. De invloed van 'Make in India' komt ook terug in de andere hoofdstukken van deze Internationaliseringsmonitor.

1.3 India in de wereldhandel

India is de afgelopen 20 jaar sterk geïntegreerd in de wereldeconomie. In 2001 was India nog de 23^e importeur van goederen wereldwijd voor wat betreft waarde, en de 30^e exporteur. Tien jaar later, in 2011, was het al respectievelijk de 11^e en 17^e handelaar. Mede door het internationaal gerichte beleid, de economische groei en de enorme bevolking is India in 2021 een grote speler op de wereldwijde handelsmarkt. Het land was in 2021 de 10^e importeur van goederen, en het was datzelfde jaar de 16^e goederenexporteur ter wereld (VN Comtrade, 2023). Ondanks dat India flink groter is geworden als handelaar, is het belang in de wereldhandel niet zo groot als je misschien zou kunnen verwachten op basis van de omvang van de economie (5^e economie ter wereld op basis van bbp). Zoals besproken in paragraaf 1.2 is India historisch gezien wat meer binnenlands gericht met protectionistisch handelsbeleid. Het land heeft de afgelopen decennia echter zijn internationale handel geliberaliseerd, onder andere door het verlagen van importtarieven en het verminderen van niet-tarifaire maatregelen (Hye & Lau, 2015; Topalova, 2004). Bovendien is India nog volop aan het groeien, zowel economisch als qua inwoneraantal, waardoor het land in de toekomst alleen maar interessanter kan worden als handelspartner.

Goederenhandel India levert een handelstekort op

India exporteerde in 2021 voor zo'n 335 miljard euro aan goederen. India heeft een groot handelstekort (149 miljard euro), want de importwaarde in dat jaar was ruim 484 miljard euro. Hoewel niet altijd zo groot als in 2021, heeft India wel al decennialang een handelstekort met de rest van de wereld (VN Comtrade, 2023). Het land is voor een deel van zijn voedsel- en vooral wat betreft energievoorziening afhankelijk van invoer uit het buitenland, waardoor het handelstekort niet eenvoudig terug te dringen is (EPRS, 2022).

149 miljard euro was het
handelstekort in goederen van India
in 2021

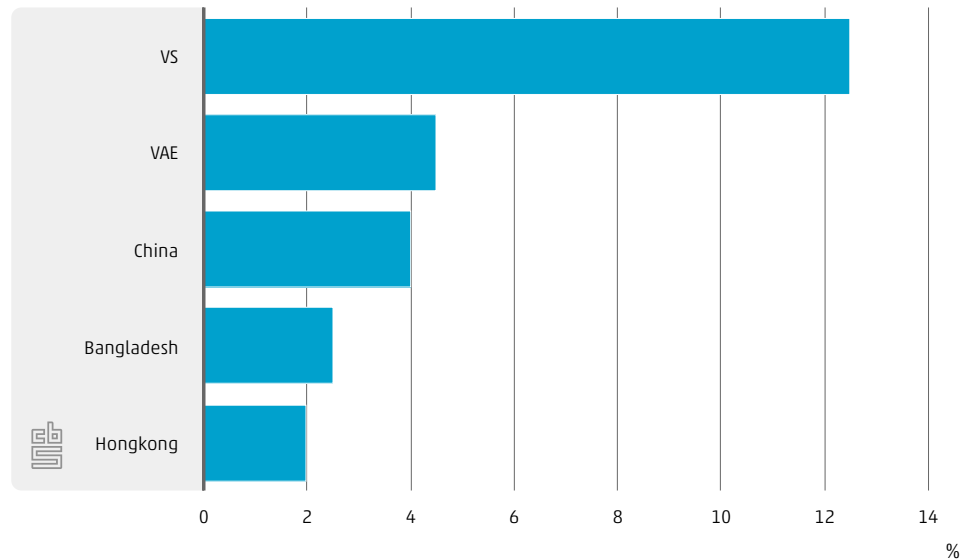
EU tweede exportbestemming van goederen uit India

Met 12,5 procent van de totale exportwaarde zijn de Verenigde Staten (VS) de grootste ontvanger van Indiase goederen, zie figuur 1.3.1. Daarnaast is de Aziatische markt belangrijk voor de Indiase export. Andere belangrijke exportpartners voor India zijn namelijk de Verenigde Arabische Emiraten (VAE), China, Bangladesh en Hongkong. De Europese Unie als geheel is de tweede exportbestemming van India, maar afzonderlijk spelen Europese landen een kleinere rol in de handel met India. Nederland en Duitsland zijn daarbij het belangrijkste, als 8^e en 9^e exportbestemming van Indiase goederen.²⁾ Gezien de rol als hub die Nederland en Duitsland hebben in de Europese goederenhandel, is het mogelijk dat een deel van die goederen uit India in de vorm van wederuitvoer verder Europa in gaan. De goederenhandel tussen Nederland en India vanuit Nederlands perspectief wordt in hoofdstuk 2 van deze Internationaliseringsmonitor uitvoerig besproken.

Met een grote Indiase diaspora en een goede diplomatieke relatie zijn de banden met de VAE erg sterk, wat ook blijkt uit het grote belang van dat land als handelspartner (Lyttle, 2022). Bij de handel tussen de VAE en India is een grote rol weggelegd voor edelstenen en -metalen en juwelen (Krishnaswamy & Shaw, 2014). Ook aardolie en aardolieproducten worden veel in- en uitgevoerd. In 2022 heeft India een economische overeenkomst afgesloten met de VAE, die het belang van dat land in de Indiase handel mogelijk nog zal vergroten (Lyttle, 2022).

2) Deze ranking is gebaseerd op cijfers van de VN Comtrade (2023). De cijfers zijn in dit geval gerapporteerd door India en niet geharmoniseerd met de rapportage van de bilaterale partners. De cijfers kunnen daardoor afwijken van wat partnerlanden opgeven.

1.3.1 Aandeel in de Indiase export, top-5 exportpartners 2021

Bron: CBS, VN Comtrade

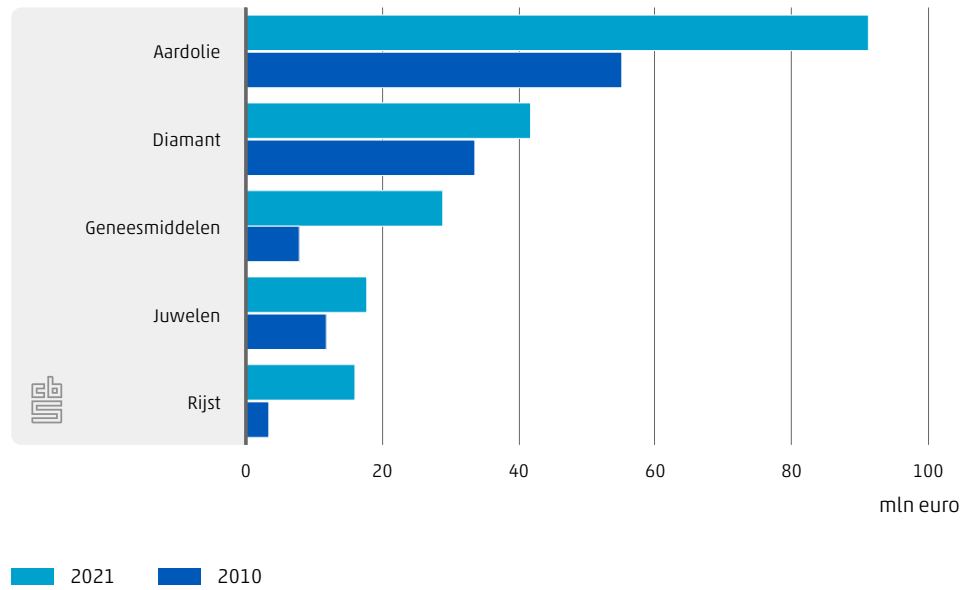
Indiaas exportpakket bestaat vooral uit aardolie, diamant en geneesmiddelen

Voor India zijn aardolieproducten het belangrijkste exportproduct voor wat betreft waarde. India heeft zelf beperkte aardolie (en aardgas) voorraden, maar importeert ook veel ruwe aardolie om in de eigen raffinaderijen te verwerken. Naast eigen consumptie worden veel aardolieproducten ook weer uitgevoerd. De grootste ontvangers hiervan waren in 2021 Singapore, de VAE, de VS, Nederland en Australië.

Andere belangrijke exportproducten zijn diamant, geneesmiddelen, juwelen en rijst. India is een grote speler in de wereldwijde juwelen- en edelstenenmarkt. Het land importeert ruwe edelstenen en -metalen en verwerkt die tot juwelen en bewerkte stenen, welke vervolgens voornamelijk geëxporteerd worden naar landen ver weg: de VS, China, de VAE, België en Israël. India is daarnaast ook een grote geneesmiddelenfabrikant, en dan met name de generieke geneesmiddelen; hier wordt in hoofdstuk 2 verder op ingegaan. De Verenigde Staten zijn verreweg de grootste afnemer van deze producten, met een invoer die ruim een derde van de totale export van farmaceutische producten uit India bedraagt. De rijst (graanproducten) wordt juist vooral naar landen in de regio uitgevoerd, met Bangladesh als belangrijkste bestemming.

Voor zowel geneesmiddelen als rijst geldt dat de exportwaarde tussen 2010 en 2021 enorm is gegroeid, met een verdrie- of verviervoudiging in die periode, zie figuur 1.3.2. Ook de exportwaarde van aardolie nam fors toe. De capaciteit van de olieraffinaderijen is sterk toegenomen in het afgelopen decennium, waardoor India in staat was de export ook sterk uit te breiden. Bovendien is India van plan de capaciteit nog verder uit te breiden (Invest India, z.d.). De exportgroei van diamant en juwelen was daarnaast wat beperkter.

1.3.2 Ontwikkeling van de belangrijkste exportproducten van India

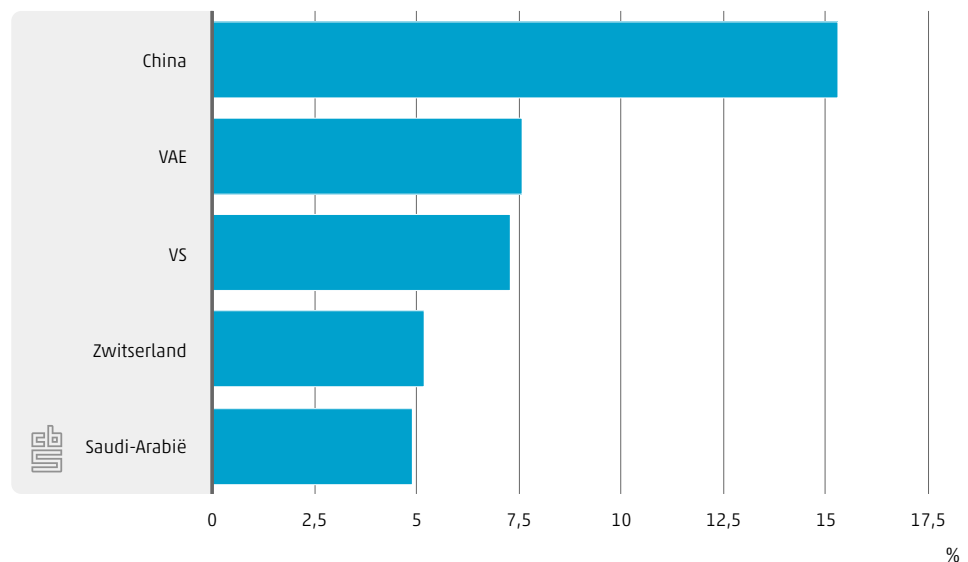

Bron: CBS, VN Comtrade

EU niet erg belangrijk voor goederenimport India

Met 15,3 procent van de totale importwaarde voert India de meeste goederen in uit China, zie figuur 1.3.3. Daarna komen wederom de Verenigde Arabische Emiraten, de Verenigde Staten, Zwitserland en Saudi-Arabië. India is niet erg afhankelijk van goederenimport uit de EU; Duitsland is het belangrijkste herkomstland met een 13^e plaats, Nederland komt pas op de 28^e plaats.

1.3.3 Aandeel in de Indiase import, top-5 importpartners 2021

Bron: CBS, VN Comtrade

India importeert veel brandstoffen

Bij de import is diamant het belangrijkste product qua waarde, met daarna steenkool, aardgas, (mobiele) telefoons en processoren. Die laatste twee producten komen veelal uit China, Hongkong, Duitsland, de Verenigde Staten en Vietnam. (Ruwe) diamant komt uit landen als Zwitserland, België en de VS, en wordt in India verder verwerkt. India is absoluut gezien de derde grootste energieverbruiker ter wereld, na China en de VS (IEA, 2021). Fossiele energie is daarbij een belangrijke bron, waarvoor India veel aardgas, steenkool en aardolie importeert, veelal uit het Midden-Oosten (Irak, Saudi-Arabië en de VAE). Mede hierom hebben producten uit India een hoge broeikasgasvoetafdruk, zie daarvoor verder hoofdstuk 4.

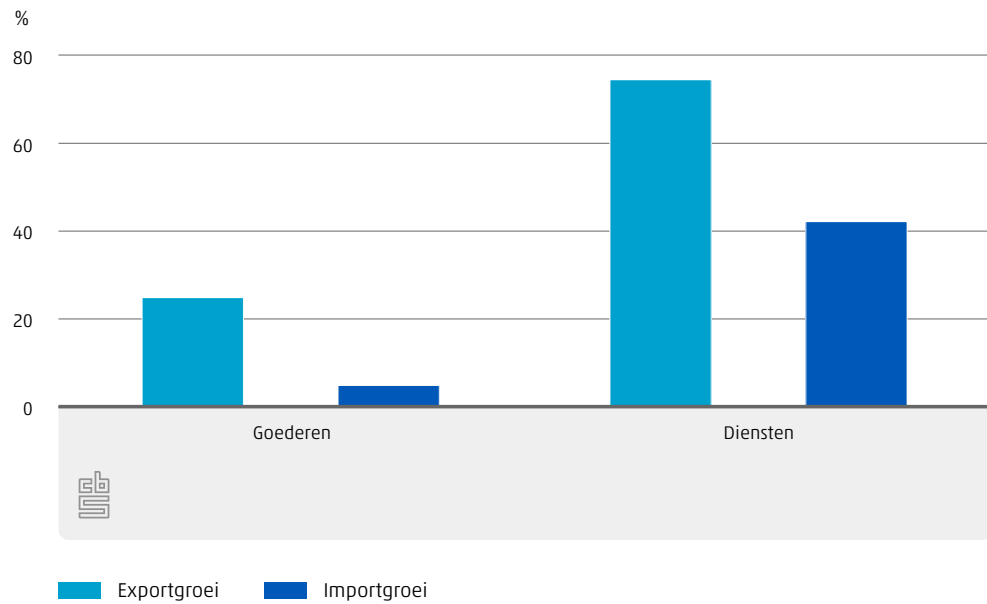
Dienstensector groot in India

De dienstenindustrie in India is erg belangrijk voor het land, zoals in paragraaf 1.2 ook al besproken werd. De grote groei in bbp per capita sinds 1980 werd voornamelijk gedreven door de groei van de dienstensector (Bosworth & Collins, 2008). Ook nu zijn de diensten nog heel belangrijk voor India, met een toegevoegde waarde van bijna 50 procent van het bbp in 2021 (Wereldbank, 2022). De dienstensector is niet alleen verantwoordelijk voor veel werkgelegenheid in India, maar heeft ook grote investeringsstromen aangetrokken (TPCI, 2023). De digitale industrie van India, overwegend dienstverlening in zaken als software, web- en telecommunicatiediensten, is een belangrijk en snelgroeiend onderdeel van de Indiase dienstenindustrie. De Indiase centrale bank becijferde dan ook dat de groei van de digitale industrie in India ruim 2 keer groter is dan de groei van de gehele Indiase economie (Gajbhiye et al., 2022).

Voor wat betreft de diensten heeft India wel een groot handelsoverschot. In 2020, het laatste jaar waarover cijfers op het moment van schrijven beschikbaar zijn, importeerde India voor zo'n 95 miljard euro aan diensten, waarmee India de 10^e importeur van diensten wereldwijd was. De export bedroeg bijna 176 miljard euro, waardoor het land de 8^e exporteur van diensten was in 2020. Het handelsoverschot betreft dan ook zo'n 81 miljard euro. De internationale dienstenhandel was ook goed voor bijna 12 procent van het bbp van India (Wereldbank, 2022). De dienstenhandel tussen Nederland en India vanuit Nederlands perspectief wordt in hoofdstuk 3 van deze Internationaliseringsmonitor uitvoerig besproken.

Niet alleen had India een groot handelsoverschot in de diensten terwijl het een tekort heeft bij de goederen, ook was de groei bij de diensten veel groter. Zo groeide de importwaarde van diensten tussen 2010 en 2020 met ruim 42 procent en die van de goederen met slechts 5 procent, zie figuur 1.3.4. Bij de export was die groei respectievelijk 75 en 25 procent.

1.3.4 Export- en importgroei goederen- en dienstenhandel India, 2010-2020

Bron: CBS, VN Comtrade

Computer- en informatiediensten belangrijkste exportproduct voor India

De belangrijkste dienstesoort voor de export van India zijn de computer- en informatiediensten met ruim 47 procent van de totale dienstenexport. Relatief veel bedrijven hebben zaken als klantenservice en IT uitbesteed aan bedrijven in India, waarmee die diensten een belangrijk exportproduct voor India zijn (The Economist, 2022b). Dat bleek ook uit onderzoek naar het uitbesteden van bedrijfsactiviteiten met Nederlandse data (Franssen & Rooyackers, 2022). Andere belangrijke dienstesoorten voor de export zijn de zakelijke diensten (hierin zijn Indiërs in Nederland ook sterk vertegenwoordigd, zoals besproken wordt in de volgende paragraaf), transportdiensten en reisverkeersdiensten. De belangrijkste bestemmingen van de diensten die India uitvoert waren in 2020 de VS, het VK en Japan (TPCI, 2023).

Bij de Indiase import van diensten zijn de zakelijke diensten het belangrijkste. Hieronder vallen bijvoorbeeld R&D en technische diensten die India uit andere landen invoert. Andere grote dienstesoorten zijn de transportdiensten (met de diensten over zee als grootste) en reisverkeersdiensten. Dat laatste betreft dan de uitgaven van Indiase toeristen en zakenreizigers in het buitenland.

1.4 Inkomen en achtergrondkenmerken van Indiase werknemers

India heeft een van de grootste diaspora in de wereld: ruim 20 miljoen Indiërs (mensen van Indiase afkomst en mensen met de Indiase nationaliteit) leven buiten India (Pandey et al., 2006). Daarbij zijn drie regio's populair: Engelssprekende geïndustrialiseerde landen (zoals de VS, het VK), de Golf-Regio (zoals Saudi-Arabië, de VAE, Qatar), en Zuidoost-Aziatische

landen (zoals Maleisië, Singapore). Verblijf in de Golf-Regio of Zuidoost-Azië is vaker tijdelijk dan in het geval van geïndustrialiseerde landen. Indiase migratie naar de geïndustrialiseerde landen, waartoe Nederland ook gerekend kan worden, wordt gedomineerd door hoogopgeleide kenniswerkers, waarbij velen werken in de tech- en IT-sector (Pandey et al., 2006; Afram, 2012). Veel Indiërs sturen geld naar India, waardoor de *remittances* (geldoverboekingen van migranten naar bekenden in het land van herkomst) het hoogst ter wereld zijn, en een belangrijk deel van het Indiase bbp vormen (BBC, 2022; Afram, 2012). In deze paragraaf wordt verder ingegaan op de Indiase werknemers in Nederland³⁾, aangezien zij een belangrijk (en snel groeiend) onderdeel van de Nederlandse economie zijn (NOS, 2018).

Nederland versus India versus China

In een eerdere editie van de Internationaliseringsmonitor hebben we gekeken naar het inkomen en de achtergrondkenmerken van Chinese werknemers in Nederland (Cremers et al., 2020). Hierin werd naast Chinese werknemers, ook een vergelijking gemaakt met Indiase werknemers in Nederland. In deze editie van de Internationaliseringsmonitor wordt een vergelijkbaar overzicht geschetst van Indiase werknemers in Nederland, waarbij we eenzelfde vergelijking maken met Chinese en Nederlandse werknemers voor het jaar 2021. Ook hier worden dus Chinese werknemers meegenomen, aangezien zij een grote groep vormen in Nederland en het de grootste economie van Azië is. De focus van deze paragraaf ligt op het inkomen van Indiase werknemers in Nederland. Daarnaast voegen we ook informatie toe over het geslacht en de bedrijfstak waarin zij werkzaam zijn. Dit alles wordt gecombineerd om een zo compleet mogelijk beeld te schetsen van de ruim 27 duizend Indiase werknemers in Nederland.

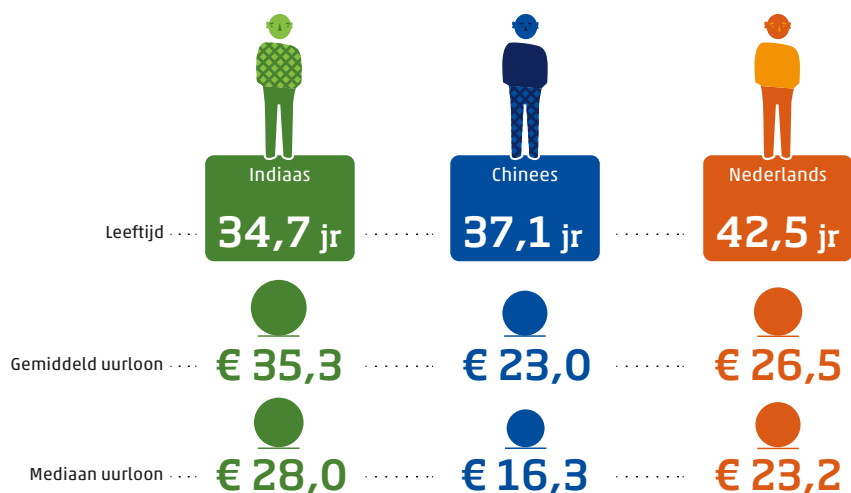
Indiase werknemer verdient gemiddeld meer dan Nederlandse of Chinese werknemer

Zoals in figuur 1.4.1 te zien is, verdienen Indiase werknemers in Nederland gemiddeld meer dan Nederlandse en Chinese werknemers. Daarnaast valt op dat zij beduidend jonger zijn dan Nederlandse en Chinese werknemers. Het gemiddelde uurloon van Indiase werknemers ligt bijna 10 euro hoger dan dat van Nederlandse werknemers en zelfs meer dan 12 euro hoger dan dat van Chinese werknemers. Het mediane uurloon laat een vergelijkbaar beeld zien: het mediane uurloon van Indiase werknemers ligt bijna 5 euro hoger dan dat van Nederlandse werknemers en bijna 12 euro hoger dan bij Chinese werknemers. Zoals ook het geval is bij Chinese werknemers in Nederland (hier met name in de horeca), is er ook bij Indiase werknemers sprake van een sterke concentratie in bepaalde bedrijfstakken waardoor deze grote verschillen in uurloon ontstaan. Het betreft hier voornamelijk de bedrijfstakken informatie en communicatie en de specialistische zakelijke dienstverlening waar veel Indiase werknemers werken. De bedrijfstak verdeling wordt later in de paragraaf verder uitgelicht. Het hogere gemiddelde en mediane uurloon van Indiase werknemers hangt samen met de positie van de Indiase werknemer als kenniswerker in Nederland. Dit werd al eerder door het

³⁾ Het gaat hier nadrukkelijk om werknemers met de Indiase nationaliteit (alleen de eerste nationaliteit telt) en dus níét met een Indiase migratieachtergrond. Nederlanders met een Indiase migratieachtergrond, maar zonder Indiase nationaliteit, worden dus onder de Nederlandse nationaliteit (controlegroep) meegenomen. Ondernemers, zzp'ers en andere niet-werknemers worden in de cijfers dus niet meegeteld.

CBS uitgelicht in 2019: Indiase werknemers zijn relatief vaak hoogopgeleide kenniswerkers en werkzaam in bedrijfstakken waar de uurlonen hoog zijn (CBS, 2019a).

1.4.1 Leeftijd en uurloon naar nationaliteit, 2021

67% van de Indiase werknemers is man, vergeleken met 52% van de Nederlandse werknemers

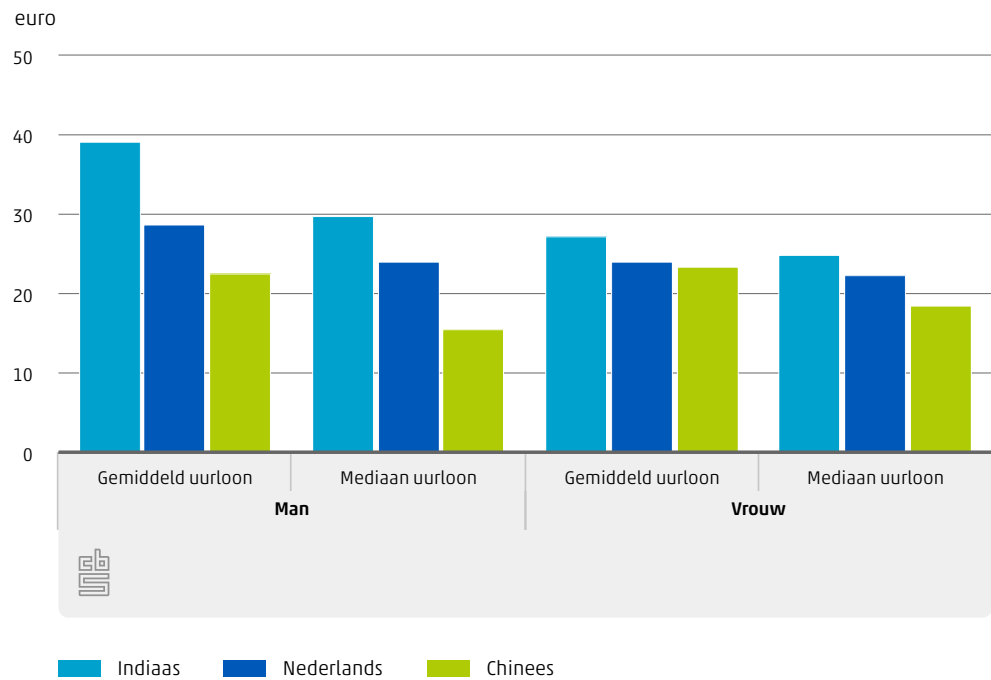
Indiase werknemer zowel jonger als vaker man dan Nederlandse en Chinese werknemers

Ruim 67 procent van de Indiase werknemers in Nederland is man. Vergeleken met Nederlandse (52 procent man) en Chinese (55 procent man) werknemers is dit aandeel hoog. Wat opvalt in tabel 1.4.2 en figuur 1.4.3 is dat mannelijke Indiase werknemers ook een aanmerkelijk hoger uurloon hebben dan vrouwelijke Indiase werknemers. Gemiddeld gezien gaat het om een verschil van bijna 12 euro per uur, oftewel bijna 44 procent. Deze verschillen zijn flink groter dan bij Nederlandse en Chinese werknemers, waarbij vrouwen gemiddeld slechts enkele euro's per uur minder verdienen dan mannen. Zoals later in de paragraaf aan bod komt, zijn Indiase werknemers ook vaak werkzaam in bedrijfstakken waar het aandeel mannelijke werknemers over de gehele linie hoger is.

1.4.2 Leeftijd en aandeel werknemers naar nationaliteit, 2021

	Indiaas		Nederlands		Chinees	
Geslacht	Man	Man	Man	Vrouw	Vrouw	Vrouw
Leeftijd	35,3	43,0	37,6	33,5	41,9	36,4
Aandeel	67,5	51,6	55,2	32,5	48,4	44,8

1.4.3 Uurloon naar geslacht en nationaliteit, 2021

Gros Indiase werknemers werkt in informatie en communicatie en specialistische zakelijke dienstverlening ...

Uit tabel 1.4.4 blijkt dat Indiase werknemers relatief vaak actief zijn in de bedrijfstakken informatie en communicatie en de specialistische zakelijke dienstverlening, vergeleken met Nederlandse werknemers. In deze bedrijfstakken werken ook relatief veel Chinese werknemers, maar het verschil met Indiase werknemers is opvallend groot. Kennismigranten werkzaam in de informatie- en communicatiedienstverlening houden zich voornamelijk bezig met het ontwikkelen, produceren en uitgeven van software, maar ook met advisering op het gebied van informatietechnologie (CBS, 2019b). Voorbeelden van specialistische zakelijke dienstverlening zijn onder meer accountancy en audit, ingenieursdiensten, architectuur, marketing, financieel advies en juridische diensten.

... En verdient goed

In zowel de informatie en communicatie als de specialistische zakelijke dienstverlening ligt het gemiddeld uurloon hoger dan in de meeste andere bedrijfstakken. Vooral de specialistische zakelijke dienstverlening valt op, waar een Indiase werknemer gemiddeld bijna 50 euro per uur verdient. Dit is fors hoger dan wat een Nederlandse en Chinese werknemer in dezelfde bedrijfstak verdienen, wat lijkt te duiden op een sterke arbeidspositie van Indiase werknemers in deze bedrijfstak en dus een sterkere concentratie in de beter betaalde banen.⁴⁾ Dit zou verklaard kunnen worden door hun specialistische kennis en ervaring, wat gerelateerd is aan hun rol als kenniswerker in die sectoren (CBS, 2019a). Het verschil tussen het gemiddelde en mediane uurloon van Indiase werknemers in de

⁴⁾ Het gaat om gemiddeldes per sector en niet om een vergelijking tussen vergelijkbare banen. Om de vraag te beantwoorden of Indiase werknemers ook meer verdienen ten opzichte van Nederlandse en Chinese werknemers in vergelijkbare banen is meer onderzoek nodig.

specialistische zakelijke dienstverlening is ook opvallend groot; het gemiddelde uurloon ligt namelijk meer dan 20 euro per uur hoger dan het mediane uurloon. Er lijkt dus sprake te zijn van een grotere concentratie van Indiase werknemers in de beter betaalde banen binnen deze bedrijfstak, zoals banen in research (bijvoorbeeld R&D-activiteiten als medisch- en (bio)technisch onderzoek) en bij holdings en adviesbureaus. Een vergelijkbaar beeld zien we bij de bedrijfstak informatie en communicatie.

1.4.4 Leeftijd, uurloon en aandeel werknemers naar nationaliteit en sector, 2021

Nationaliteit	Sector	Gemiddelde leeftijd	Gemiddeld uurloon	Mediaan uurloon	Aandeel werknemers
		jaar euro			%
Chinees	Industrie	35,5	34,5	32	6,2
Nederlands	Industrie	45,5	28,5	24,1	8,4
Indiaas	Industrie	34,2	35,3	32,5	7,8
Chinees	Handel	36,4	28,5	21,1	13,8
Nederlands	Handel	36,1	19	15,7	16,3
Indiaas	Handel	34,5	32,9	25,4	7,7
Chinees	Horeca	39,6	14,6	14,4	37,5
Nederlands	Horeca	29,8	12,9	12,6	5,1
Indiaas	Horeca	33,4	14,4	13,4	2,6
Chinees	Informatie en communicatie	33,9	30,3	26,8	4,5
Nederlands	Informatie en communicatie	39,7	32,5	27,2	3,4
Indiaas	Informatie en communicatie	35,6	33,7	29,8	35,4
Chinees	Specialistische zakelijke diensten	33,9	29,8	25,3	9,8
Nederlands	Specialistische zakelijke diensten	40,6	32	25,3	6,4
Indiaas	Specialistische zakelijke diensten	34,3	49,6	29	14,9
Chinees	Verhuur en overige zakelijke diensten	35,6	22,3	18,1	5,3
Nederlands	Verhuur en overige zakelijke diensten	36,6	18,8	16,4	12,2
Indiaas	Verhuur en overige zakelijke diensten	33,7	26,8	20,2	13,1

1.5 Samenvatting en conclusie

India heeft zich in de afgelopen decennia ontwikkeld van een ontwikkelingsland tot een grote speler in de wereldeconomie. Armoede is sterk teruggedrongen, de economie groeide de laatste jaren fors en als het gaat om de omvang van de dienstensector en digitale economie is India een belangrijke speler wereldwijd. Er waren in 2021 slechts vier landen met een groter bbp. India is naar verwachting samen met China verantwoordelijk voor de helft van de wereldwijde economische groei in 2023 en in de loop van dit jaar passeert India China zelfs, eerder dan verwacht, als land met de meeste inwoners.

Het grote potentieel van de Indiase bevolking en de grote digitale economie is echter geen garantie voor onbeperkte groei. 10 procent van de Indiërs leeft nog in armoede en op het gebied van internetgebruik, onderwijsparticipatie en werkloosheid zijn er grote regionale verschillen. Ook het Indiase belang in de wereldhandel is, ondanks stevige groei, niet zo groot als de omvang van de economie doet vermoeden. Wel is het belang van India in de wereldwijde internationale handel in de afgelopen jaren sterk toegenomen. Het land is de 16^e goederenexporteur en de 8^e dienstenexporteur; voor de import is India zowel de 10^e in

goederenimport als in de dienstenimport. Recente inspanningen van de Indiase overheid om India verder te integreren in de mondiale waardeketens, onder andere door middel van het 'Make in India'-programma, kunnen het belang van India in de wereldhandel in de toekomst verder vergroten.

Om ook daadwerkelijk de plek als grote economische speler in te nemen zal India zich verder moeten ontwikkelen als hoogwaardige kenniseconomie door te blijven investeren in innovatie en onderwijs. Daarnaast wachten er voldoende uitdagingen om de jonge bevolking op te leiden en aan het werk te krijgen. Mogelijk dat het aantrekken van buitenlandse investeringen kan helpen om de industriële sector te versterken en meer werkgelegenheid te creëren in de maakindustrie. De sterke positie van Indiase werknemers in Nederland bevestigt het potentieel van de relatief jonge Indiase bevolking. De Indiase werknemer in Nederland is gemiddeld relatief jong en vaak man, en werkt vaak in de informatie en communicatie sector, en de specialistische zakelijke dienstverlening. Met name door de oververtegenwoordiging in die bedrijfstakken, is het gemiddelde uurloon van Indiase werknemers in Nederland erg hoog.

1.6 Literatuur

Adhia, N. (2015). [The history of economic development in India since independence](#). *India: Past, Present, and Future*, 20 (3).

Afram, G. (2012). [The Remittance Market in India. Opportunities, Challenges, and Policy Options](#). Washington: The Wereldbank.

Agarwal, M. & Berlage L. (2003). [Economische liberalisering in India](#). Mo.be.

Antonissen, T. (2023, 2 januari). [India steekt dit jaar wellicht China voorbij als land met de meeste inwoners ter wereld](#). VRT nws.

Bansal, V. (2023, 13 februari). [India's Government Wants Total Control of the Internet](#). Wired.

Basuroy, T. (2022). [Internet usage in India – statistics & facts](#). Statist.

BBC (2022). [India remittances set to hit record \\$100 billion in 2022](#). Londen: BBC News.

Berlage, L & Indira, A. (2011). [India, een rijzende economische grootmacht](#). *Leuvense Economische Standpunten 2011/136*, Katholieke Universiteit Leuven.

Bosworth, B. & Collins, S. (2008). [Accounting for Growth: Comparing China and India](#). *Journal of Economic Perspectives*, 22(1), 45–66.

CBS (2019a). [Aantal Indiase kennismigranten verdubbeld](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2019b). [Migratiemotieven van Indiase immigranten 2012–2017](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

- CBS (2020). [*Internationaliseringsmonitor 2020, tweede kwartaal: China*](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Creemers, D., Rud, I. & Creemers, S. (2020). Chinese werknemers en studenten in Nederland. In S. Creemers & M. Jaarsma (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2020, tweede kwartaal: China*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Das, G. (2006). [*The India Model*](#). *Foreign Affairs*, 85(4), 2–16.
- Deléchat, C. & Medina, L. (2020). [*What is the informal economy?*](#) International Monetary Fund: Finance & Development.
- Dohmen, J. (2023, 27 januari). [*India is nog lang niet het nieuwe China*](#). Het Financiële Dagblad.
- EPRS (2023). [*India and food \(in\)security*](#). Brussel: European Parliamentary Research Service.
- Erken, H. & Giesbergen, B. (2017). [*Protectionistische houding Trump brengt kansen voor China en India*](#). RaboResearch – Economisch Onderzoek.
- Erken, H. (2019, 12 juni). [*China? Ondernemers missen vooral de boot naar India*](#). RTL Nieuws.
- Forbes, N. (2022). [*India's job crisis 'biggest challenge, biggest opportunity'*](#). Business Standard.
- Franssen, L. & Rooyakkers, J. (2022). [*Offshoren van diensten*](#). In D. Herbers & J. Rooyakkers (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2022, tweede kwartaal: Dienstenhandel: Ontwikkelingen en belemmeringen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Gajbhiye, D., Arora, R., Nahar, A., Yangdol, I. & Thakur, I. (2022). [*Measuring India's Digital Economy*](#). RBI Bulletin December 2022. Mumbai: Reserve Bank of India.
- Gupta, P. & Blum, F. (2018). [*India's remarkably robust and resilient growth story*](#). *Wereldbank Blog*.
- Hye, Q. & Lau, W. (2015). [*Trade openness and economic growth: empirical evidence from India*](#). *Journal of Business Economics and Management*, 16(1), 188–205.
- IEA (2021). [*India Energy Outlook 2021*](#). Parijs: International Energy Agency.
- IndiaConnected (2019, 4 januari). [*Steeds meer buitenlandse bedrijven produceren in India*](#).
- Invest India (z.d.). [*Industry Scenario*](#). New Delhi: Invest India. National Investment Promotion & Facilitation Agency.
- Jadhav, R. (2022, 23 november). [*Human capital. Why informal employment poses a major challenge for India*](#). Businessline.
- Krishnaswamy, R. & Shaw, A. (2014). [*Puzzle that is India-UAE trade*](#). *Economic & Political Weekly*, XLIX(3), 75–78.
- Lyttle, C. (2022). [*Why are India-UAE relations scaling new heights?*](#) Investment Monitor.

- Murthy, S. V. R. (2019). *Measuring informal Economy in India – Indian Experience*. Washington, D.C.: International Monetary Fund.
- Narayan, A. (2016). *Pathways to reducing poverty and sharing prosperity in India: lessons from the last two decades*. Washington, D.C.: Wereldbank.
- NOS (2018). *Nederland kan niet zonder de Indiase arbeidskrachten in Eindhoven*. Hilversum: NOS.
- Panagariya, A. (2008). *India, the Emergent Giant*. New York: Oxford University Press.
- Pandey, A., Aggarwal, A., Devane, R. & Kuznetsov, Y. (2006). *The Indian Diaspora: A Unique Case?* In Y. Kuznetsov (Red.), *Diaspora Networks and the International Migration of Skills. How Countries Can Draw on Their Talent Abroad*, 71–99. Washington, D.C.: Wereldbank.
- Perrigo, B. (2021, 11 maart). *India's New Internet Rules Are a Step Toward 'Digital Authoritarianism,' Activists Say. Here's What They Will Mean*. Time.
- Podishetty, A. & Kumar, B. (2022, 15 juli). *India to overtake China as the most populous country. What does this mean?* Business Standard.
- Rahman, R. (2022). *Metals and mining sector*. InvestIndia.
- Singh, J. (2022, 22 september). *India proposes to regulate internet communication services*. TechCrunch.
- The Economist (2014, 25 september). *Time to make in India?* Londen: The Economist.
- The Economist (2022a, 13 mei). *The Indian economy is being rewired. The opportunity is immense. And so are the stakes*. Londen: The Economist.
- The Economist (2022b, 2 april). *A half-a-trillion-dollar bet on revolutionising white-collar work*. Londen: The Economist.
- Topalova, P. (2004). *Trade Liberalization and Firm Productivity: The Case of India*. IMF Working Paper WP/04/28. Washington, D.C.: International Monetary Fund.
- TPCI (2023). *India in world trade*. New Delhi: Trade Promotion Council of India.
- Trading Economics (2022). *India Industrial Production*. Geraadpleegd op 20 februari 2023.
- UNDP (2018). *271 million fewer poor people in India*. New Delhi: Verenigde Naties Ontwikkelingsprogramma.
- Verenigde Naties (2022). *World Population Prospects 2022: Summary of results*. New York: Verenigde Naties.
- VN Comtrade (2023). *Trade Data*. [Dataset]. Geraadpleegd op 10 februari 2023.
- Waard, de, P. (2013, 19 augustus). *Economie India stukt plots*. *De Volkskrant*.

Wereldbank (2022). [World Development Indicators: Economy, education, trade and population tables](#). [Dataset]. Geraadpleegd op 14 februari 2023.

World Economics (2022). [India's Informal Economy Size \(% of GDP\)](#). [Dataset]. Geraadpleegd op 20 februari 2023.

2 De Nederlandse goederenhandel met India

Auteurs: Sarah Creemers, Bas Kerckhoffs, Manon Weusten

1% van Nederlandse goederenimport in 2022 afkomstig uit India

7 585 goederenhandelaren met India in 2021

India heeft een sterke handelsrelatie met de Europese Unie als geheel. India staat nu, als groeiende economische macht, op de radar voor veel landen. India is een van de combinatielanden waar Nederland inzet op het intensiveren van handel en ontwikkelingssamenwerking. Voor Nederland is India vooral een leverancier van goederen en grondstoffen in plaats van een afzetmarkt. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de goederenhandel tussen Nederland en India. Welke producten spelen een belangrijke rol in de Nederlandse handel met India? Wat is het belang van de handel met India in vergelijking met andere handelspartners? Hoeveel Nederlandse bedrijven verhandelen goederen met India? En in welke bedrijfstakken zijn deze bedrijven actief?

2.1 Inleiding

India is een van 's werelds grootste en snelst groeiende economieën. Ook de Indiase economie werd hard getroffen door de uitbraak van het coronavirus en de lockdown maatregelen tegen de pandemie, die het openbare en economische leven voor een groot deel lamlegden. India kampte met een van de grootste economische recessies. Het bbp van India daalde met 7,3 procent in boekjaar 2020/21 – de grootste jaarlijkse economische krimp in de geschiedenis van het land (Dhingra & Ghatak, 2022). India's internationale handel bleef niet gespaard en werd ook slachtoffer van het coronavirus in de wereld (Purohit et al., 2022). In het tweede kwartaal van 2022 groeide het Indiase reële bbp met 6,3 procent ten opzichte van hetzelfde kwartaal een jaar eerder. Dit ondanks de oorlog tussen Rusland en Oekraïne, de energiecrisis, de inflatie en de leveringsproblemen – veroorzaakt door het wereldwijde tekort aan zeecontainers en knelpunten in de bevoorrading. Dankzij het herstel en recente groei heeft India het Verenigd Koninkrijk ingehaald om de op vier na grootste economie ter wereld te worden (Wereldbank, 2022).

India blijkt relatief beter bestand te zijn tegen externe economische schokken dan andere opkomende markten. Het land is sterk afhankelijk van de eigen binnenlandse markt (Wereldbank, 2022). India speelt geopolitiek een steeds belangrijker rol vanwege zijn nauwe banden met Rusland en vanwege de spanningen tussen het Westen en China. Als alternatief voor lokale goedkope productie is India een mogelijk alternatief voor bedrijven die minder afhankelijk willen worden van China (Tan, 2022a). Handel is daarnaast ook van groot belang (Baelde, 2022). Hoge groeipercentages, gecombineerd met een bevolking van om en nabij 1,4 miljard mensen, maken van India een steeds belangrijker speler op de wereldmarkt. Strategisch gelegen in het hart van de Indo-pacifische regio, is India een invloedrijke speler op het wereldtoneel. De opkomst van India als economische grootmacht en de positie van Nederland als innovatieve economische hub en toegangspoort tot Europa bieden steeds meer handels- en investeringskansen voor Nederlandse en Indiase bedrijven (Hoekstra, 2022; Okano-Heijmans, 2022). Ook voor Nederland is India een steeds belangrijker leverancier. Het is een van de weinige landen waaruit we meer invoeren, dan waarnaar we uitvoeren.

Leeswijzer

Dit hoofdstuk bespreekt verschillende aspecten van de Nederlands-Indiase goederenhandel. Ten eerste beschrijven we in paragraaf 2.2 de goederenhandelsstromen tussen de EU en India. Hierbij maken we onder andere de vergelijking met de overige BRICS-landen.

De Nederlandse handelsontwikkeling met India wordt in paragraaf 2.3 toegelicht. Vervolgens kijken we in paragraaf 2.4 hoe belangrijk India is voor de Nederlandse goederenhandel, waarbij zowel de import als export aan bod komt. Ook specifieke goederen die belangrijk zijn in de handel tussen beide landen worden beschreven. In paragraaf 2.5 gaan we dieper in op de Nederlandse bedrijvenpopulatie die met India in goederen handelt. Vragen die hierbij beantwoord worden zijn onder andere hoe die bedrijvenpopulatie zich de afgelopen jaren ontwikkelde, in hoeverre het gaat om grote dan wel kleine bedrijven, in welke (Nederlandse) bedrijfstak ze actief zijn en of ze zowel goederen exporteren als importeren, of alleen één van beide. Hierna vatten we het hoofdstuk samen in paragraaf 2.6.

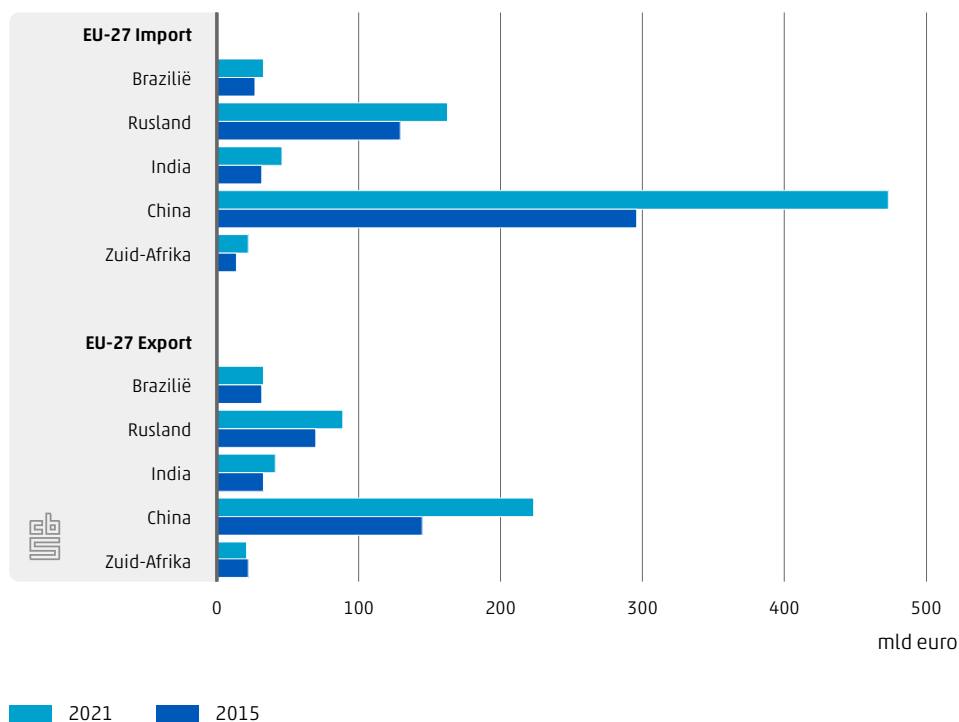
2.2 Goederenhandel tussen de EU en India

EU heeft handelstekort met India

Volgens Eurostat importeerde de Europese Unie iets meer uit India dan het naar India exporteerde, zie figuur 2.2.1. De invoerwaarde uit India was 46,2 miljard euro in 2021, 46 procent meer dan in 2015. De export van Europese goederen naar India was goed voor 41,8 miljard euro, een toename van 27 procent ten opzichte van 2015. In het huidige geopolitieke klimaat neemt het strategisch belang van India voor Europa dus toe. Andersom is de EU een van de belangrijkste handelspartners van India, en daarbinnen vervult Nederland een bijzondere rol. De relatie tussen India en Nederland rust op een breder fundament dan handelsbetrekkingen of geopolitieke overwegingen alleen (Stolte, 2022). De EU is een belangrijke handelspartner van India, vooral als exportbestemming (VN Comtrade, 2023), terwijl India pas de 25^e goederenleverancier en de 26^e goederenafnemer van de EU is (Eurostat, 2023). Van de BRICS-landen¹⁾ is China voor de EU de belangrijkste handelspartner (plaats 2 als importpartner en plaats 8 als exportpartner). In 2021 was de EU-exportwaarde naar China meer dan vijf keer groter dan naar India. De importwaarde uit China was in 2021 zelfs tien keer groter dan uit India.

1) Het economische samenwerkingsverband van Brazilië, Rusland, India, China en Zuid-Afrika.

2.2.1 Goederenhandel tussen EU-27 en BRICS-landen¹⁾

Bron: CBS, Eurostat

¹⁾ Om te kunnen vergelijken door de tijd heen wordt het VK in beide jaren buiten beschouwing gelaten en gezien als extra-EU.

EU wil draad oppakken voor handelsakkoord met India

De handelsbetrekkingen tussen de EU en India zijn momenteel gebaseerd op de WTO-regels. Dat betekent dat er over en weer importtarieven kunnen worden geheven. De EU en India hervatten na vele mislukte gesprekken momenteel opnieuw de onderhandelingen over een handelsverdrag (André, 2022a). In handelsverdragen maakt de EU namens de lidstaten afspraken over de handel in goederen en diensten en over investeringen met landen buiten de Unie. Daarin kunnen afspraken gemaakt worden over tariefverlagingen, productstandaarden, arbeidsnormen, milieueisen, intellectueel eigendom en investeringsbescherming.

De EU en India hebben het al eens eerder geprobeerd: in 2007 zijn handelsonderhandelingen gestart, maar die werden zes jaar later zonder resultaat gestaakt. De EU vond toen onder andere dat India te veel vasthield aan zijn protectionistische koers en de eigen markt te veel afschermd van de concurrentie. Het liep ook mis op meningsverschillen over patentrecht en de komst van Indiase werknemers naar Europa (André, 2022a; Hosman, 2022; NU.nl, 2021).

Momenteel blijven het Indiase handelsregime en de regelgeving relatief restrictief. De Indiase overheid kan de lokale bedrijven (gedeeltelijk) beschermen tegen concurrentie van bedrijven over de hele wereld door middel van zijn handelsbeleid, met tarieven en niet-tarifaire maatregelen (NTM's) als belangrijkste instrumenten. Voorbeelden van NTM's zijn quota of prijscontroles, regelgevende en technische maatregelen met betrekking tot gezondheid en milieubescherming. Dit heeft gevolgen voor een groot aantal sectoren

(Europese Commissie, z.d.; Sharma, 2022). Er is veel bureaucratie en er zijn veel regels, die zich niet beperken tot het nationale niveau, maar kunnen verschillen tussen deelstaten. Daarnaast wil India graag zelfvoorzienend zijn, wat leidt tot relatief hoge importtarieven (Geijer, 2022; Tan, 2022b).

'Make in India'

Pogingen van India om minder restrictief te worden zijn er zeker. *"I want to tell the people of the whole world: Come, make in India,"* zei premier Modi tijdens zijn onafhankelijkheidstoespraak op 15 augustus 2014. In 2014 lanceerde de regering van premier Modi de 'Make in India'-campagne om buitenlandse maakbedrijven aan te trekken en zo de eigen productiecapaciteit te vergroten. Met het elimineren van onnodige wet- en regelgeving en het aanbieden van allerhande stimuli wil India internationale bedrijven aantrekken om in India te komen produceren (André, 2022b; Okano-Heijmans, 2022; IndiaConnected, 2019). Hiermee wil India meer directe buitenlandse investeringen aantrekken (vooral als alternatieve bestemming voor China), om toe te treden tot wereldwijde waardeketens en om export te stimuleren. In hoofdstuk 4 van deze Internationaliseringsmonitor komt de handel tussen India en Nederland vanuit een waardeketen-perspectief aan bod. In hoofdstuk 5 van deze Internationaliseringsmonitor staat de investeringsrelatie tussen Nederland en India centraal.

2.3 De Nederlandse goederenhandel met India door de tijd heen

De Indiase overheid heeft geïnvesteerd in de ontwikkeling van de industriële sector met als gevolg dat de Indiase auto-industrie, lucht- en ruimtevaartsector, IT-industrie en farmaceutische sector inmiddels produceren voor de hele wereld (IndiaConnected, 2022).

Terugleggen CBS cijfers internationale handel in goederen

Vanwege een herontwerp van de statistiek Internationale Handel in Goederen in 2021 is er sprake van een trendbreuk in de reeksen voor internationale handel in goederen. Er zijn twee afzonderlijke tijdreeksen ontstaan. Om een consistente ontwikkeling over een langere tijdreeks weer te kunnen geven is er een teruggelegde tijdreeks gemaakt voor deze Internationaliseringsmonitor. Het is mogelijk deze teruggelegde reeks te maken omdat er voor 2021 zowel cijfers beschikbaar zijn volgens de oude als volgens de nieuwe methodiek. Hiermee is het mogelijk om trendmatige ontwikkelingen uit oude jaren te koppelen aan waarden uit de jaren met een nieuwe methodiek. De teruggelegde cijfers worden gebruikt voor de analyses in paragraaf 2.3 en 2.4.

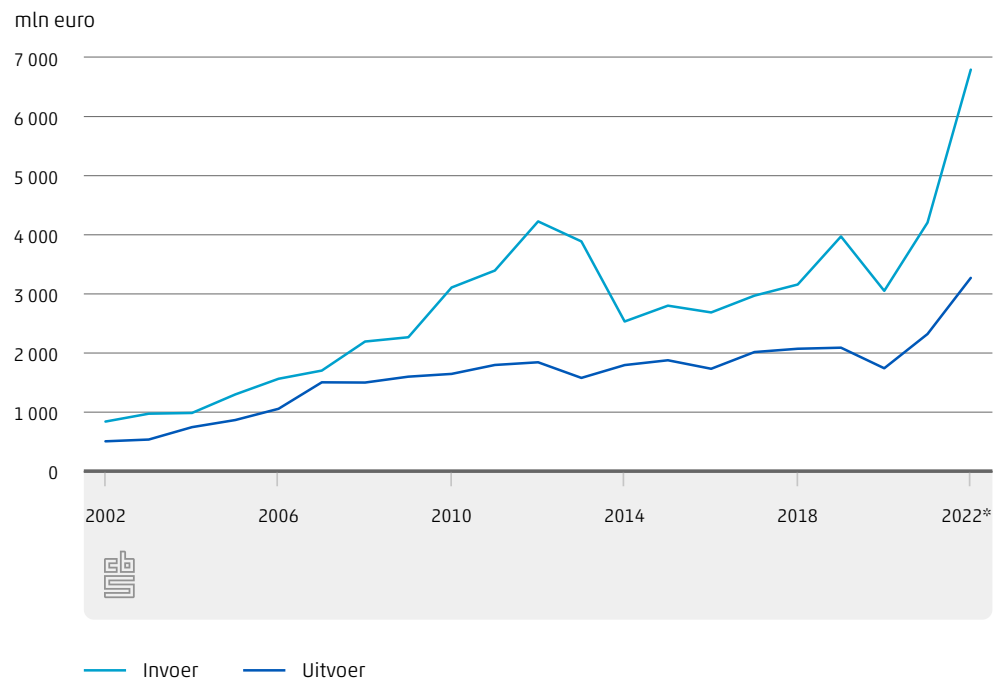
8 keer zoveel import uit India sinds 2002

Nederlandse importeurs kochten in 2022 voor 674,2 miljard euro aan goederen in het buitenland, waarvan 6,8 miljard euro in India. Met 1,0 procent is India het 20^e belangrijkste herkomstland van goederen. De wederzijdse handel tussen India en Nederland nam de afgelopen jaren sterk toe, zie figuur 2.3.1. Tussen 2002 en 2022 is de Nederlandse goederenimport uit India acht keer groter geworden in geldwaarde. Ook het aandeel van India in de Nederlandse import nam in dezelfde periode toe met 0,6 procentpunt. In 2022 bereikte de goederenimport uit India dan ook een recordhoogte: nooit eerder kochten Nederlandse bedrijven qua waarde zoveel goederen in India. De fors hogere import van minerale brandstoffen (en de daarbij horende hogere energieprijzen) zorgden onder andere voor deze enorme stijging van de importwaarde in de meest recente jaren. Daarnaast spelen ook de stijging in transport- en containerkosten een rol. De invoer zonder minerale brandstoffen uit India groeide ook.

Vaccinfabriek India

De Nederlandse import uit India is in 2022 qua waarde volledig hersteld van de coronadip in 2020. In pre-coronajaar 2019 was de waarde van de Nederlandse goederenimport uit India met 4,0 miljard euro 71 procent lager dan in 2022. Door de corona-lockdowns werden er te weinig containers naar India getransporteerd (Narashimha et al., 2021; Trans Asia Group, z.d.): de import uit India werd dan ook ernstig verstoord door het containertekort. Zo importeerde Nederland 23 procent minder uit India in 2020 ten opzichte van 2019. In 2021 en 2022 zien we opnieuw een toename van de import, mede dankzij de Indiase wereldwijde export van de vaccins tegen SARS-gerelateerde coronavirussen. Zo importeerde Nederland in 2022 ruim 11 procent van alle geïmporteerde coronavaccins uit India. Daarmee was India onze derde belangrijkste leverancier. India stelde in 2021 (tijdelijke) exportbeperkingen voor coronavaccins in: tijdens de tweede coronagolf koos India nog meer voor *'eigen vaccins eerst'* omdat het land deze vaccins zelf nodig had vanwege het toenemende aantal besmettingen. Dat had gevolgen voor de rest van de wereld, want het land was een cruciale schakel in de wereldwijde vaccinketen (BBC, 2021). Mansukh Mandaviya, de minister van Volksgezondheid, kondigde op 20 september 2021 aan dat India vanaf oktober 2021 de export van coronavaccins zal hervatten (Kirshnan, 2021).

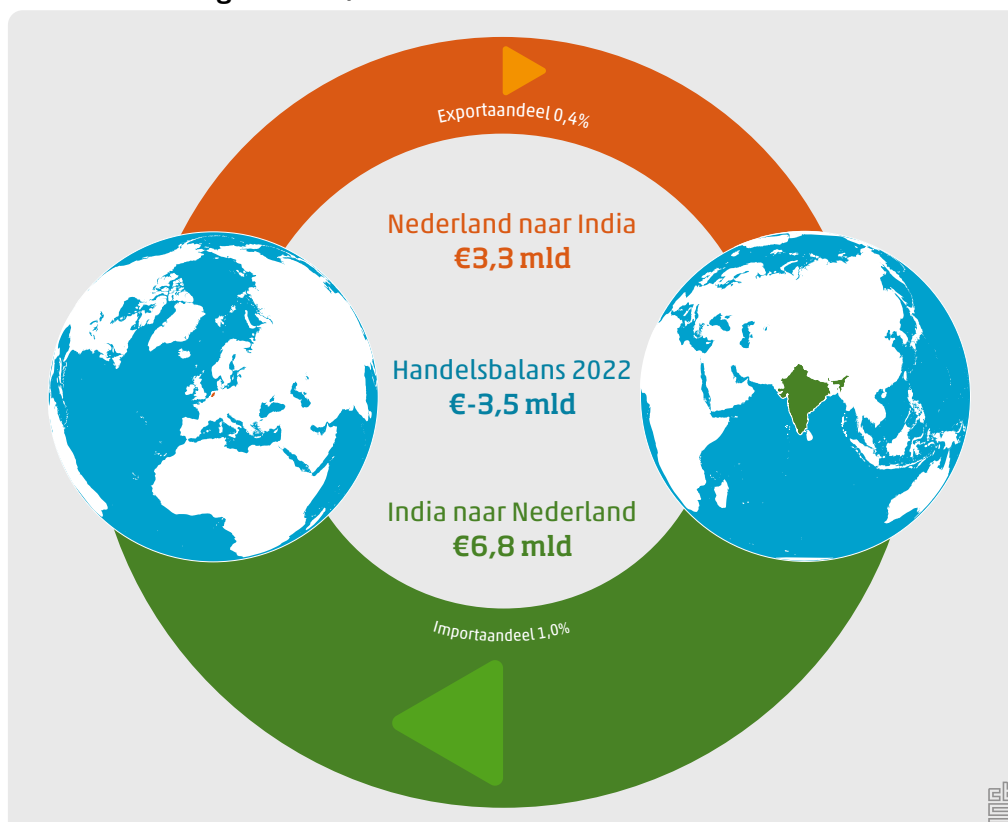
2.3.1 Nederlandse goederenhandel met India

Steeds meer goederen met bestemming India

Figuur 2.3.2 toont dat Nederland aanzienlijk meer goederen uit India importeert dan het daar naartoe exporteert. In 2022 bedroeg dit handelstekort 3,5 miljard euro. Dat is ruim 2,6 miljard euro meer dan in 2015. Nederland als 'Gateway to Europe' is namelijk belangrijker als klant dan als leverancier van goederen voor de grootste economieën ter wereld. De Nederlandse goederenexport is vooral gericht op het Europese continent (zie bijv. Aerts et al., 2022). Wel neemt dit aandeel al jaren af ten faveure van voornamelijk Aziatische landen, waaronder China. Nederlandse bedrijven exporteerden in 2022 voor 727,3 miljard euro aan goederen naar het buitenland, waarvan 3,3 miljard euro met India als bestemming (zie figuur 2.3.1). Met een aandeel van 0,4 procent is India de 35^e exportbestemming voor Nederland. Tussen 2002 en 2022 is de waarde van de Nederlandse goederenexport naar India met een factor zes vermenigvuldigd. Ook het aandeel van India in de totale Nederlandse export nam in dezelfde periode toe met 0,2 procentpunt. India wordt dus iets belangrijker ten opzichte van andere handelspartners. De Nederlandse goederenexport naar India stakte in coronajaar 2020, maar wist zich in 2021 al volledig te herstellen. De export naar India zit in de lift, al blijft India relatief gezien een kleine speler.

2.3.2 Handel in goederen, 2022*

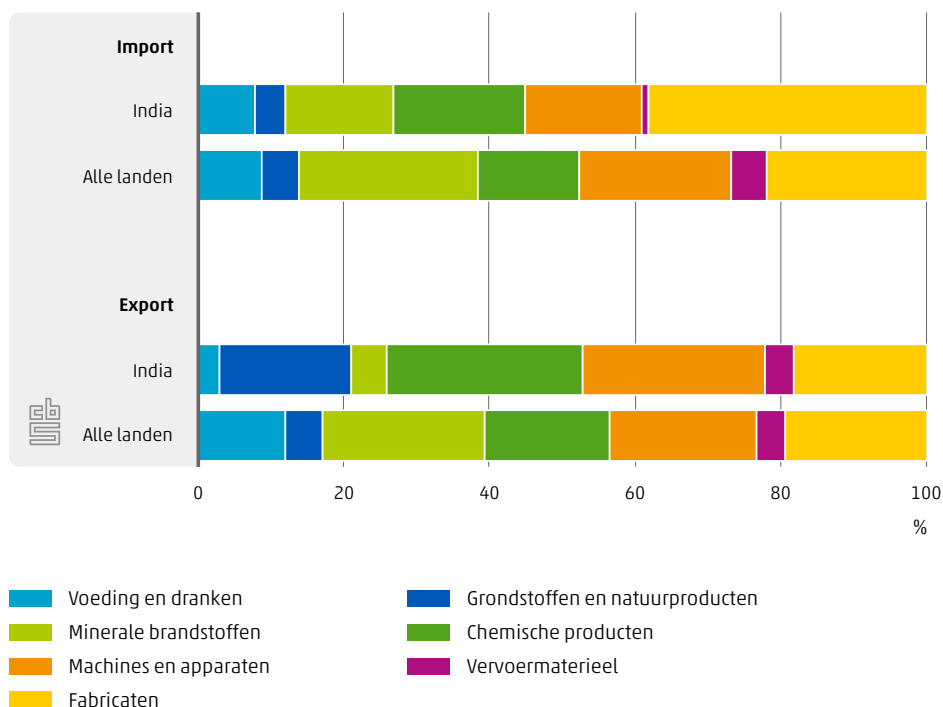

Gevarieerd pakket aan goederen uit en naar India

De invoer uit India bestond in 2022 voor 38 procent uit fabricaten (zoals non-ferrometalen, kleding, ijzer en staal) en 18 procent uit chemische producten (zoals geneesmiddelen, farmaceutische producten en organische chemische producten). In figuur 2.3.3 is te zien dat het pakket aan goederen dat Nederland uit India importeert sterk verschilt van het doorsnee importpakket. Bij de totale Nederlandse invoer bestond slechts 22 procent uit fabricaten. Minerale brandstoffen en machines en apparaten werden naar verhouding weinig uit India geïmporteerd. In de totale Nederlandse import van minerale brandstoffen is India nog steeds – ondanks een absolute toename in importwaarde in 2022 – een kleine speler.

De uitvoer naar India bestond in 2022 voor 27 procent uit chemische producten, 25 procent uit machines en apparaten en 18 procent uit grondstoffen en natuurproducten. De samenstelling van de Nederlandse goederenexport naar India wijkt ook af van het gemiddelde exportpakket. Er gingen meer grondstoffen en chemische producten naar India dan naar alle landen samen. Deze productgroepen vormden 45 procent van de Nederlandse uitvoer naar India, terwijl dat maar 23 procent was in de totale Nederlandse uitvoer. India voerde daarentegen relatief minder Nederlandse voeding en dranken en minerale brandstoffen in in vergelijking met andere partners.

2.3.3 Samenstelling Nederlandse goederenhandel, 2022*

Douaneverdrag tussen Nederland en India

De handel tussen Nederland en India wordt in de toekomst mogelijk intensiever: de regering van beide landen is in onderhandeling over een douaneverdrag. De douanedienssten van beide landen kunnen dan meer en sneller informatie uitwisselen, wat Nederland binnen Europa aantrekkelijker kan maken als aankomstland van Indiase goederen. Het verdrag kan bovendien de Nederlands positie als doorvoerhaven naar de rest van Europa verstevigen – want India heeft met nog maar twee andere Europese landen een douaneverdrag: het Verenigd Koninkrijk en Italië (André, 2019).

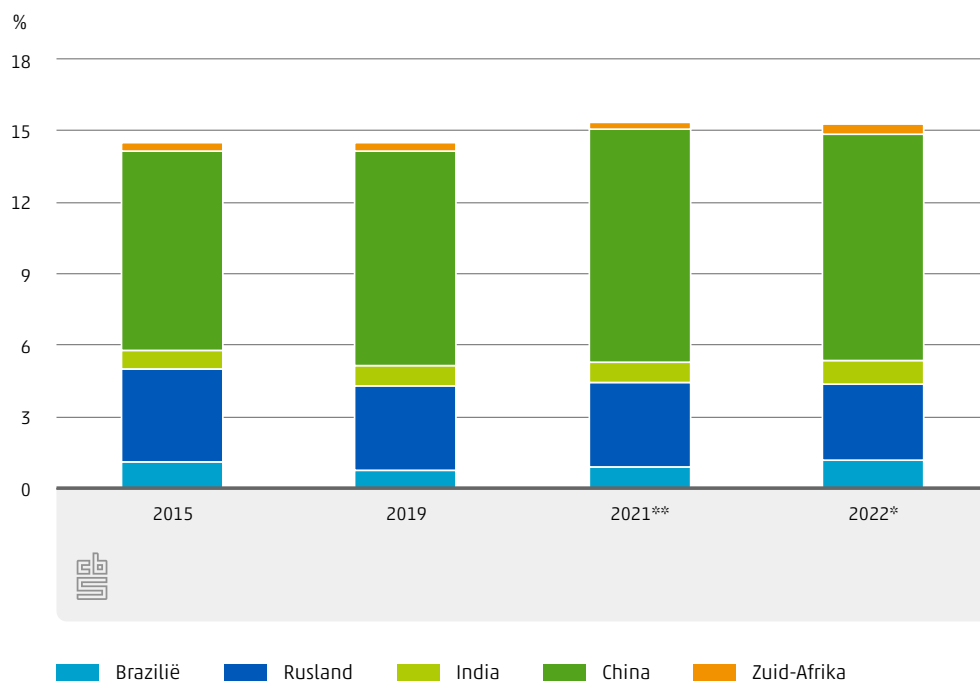
2.4 De Nederlandse goederenhandel met India in meer detail

Indiaas importaandeel is 1 procent

De Nederlandse goederenimport uit de BRICS-landen bedroeg in 2022 bijna 103,2 miljard euro. Dat is 59,8 procent meer dan in 2019 en 98,9 procent meer dan in 2015. Met een aandeel van 9,5 procent (in de totale goederenimport) was China in 2022 onze belangrijkste goederenleverancier onder de BRICS-landen, zie figuur 2.4.1. Rusland stond op plek 2, goed voor 3,2 procent van de totale Nederlandse goederenimport. In 2022 was het aandeel van India in de totale waarde van de Nederlandse goederenimport 1,0 procent. Dat is 0,2 procentpunt hoger dan een jaar eerder. Het Indiase importaandeel is ook toegenomen ten opzichte van 2015: India is dus belangrijker geworden als leverancier van goederen.

Het Russische importaandeel kende daarentegen juist een daling van 0,5 procentpunt ten opzichte van 2021. Ondanks de Europese oliesancties, van kracht na de Russische invasie in Oekraïne, komt de Russische olie – weliswaar met een omweg – toch in Nederland terecht (The Economist, 2023). Veel van de olie die Rusland normaal aan Europa verkoopt, gaat nu richting China en India. De ruwe olie die India met een fikse korting inkoop, wordt in Indiase raffinaderijen verwerkt tot bijvoorbeeld diesel. Die diesel wordt vervolgens – voor een hogere prijs – geëxporteerd naar Europa (RTL Nieuws, 2022; De Jager, 2022).

2.4.1 BRICS-landen in Nederlandse import

12% van geïmporteerde zink en
3% van geïmporteerde geraffineerde
aardolieproducten afkomstig uit India

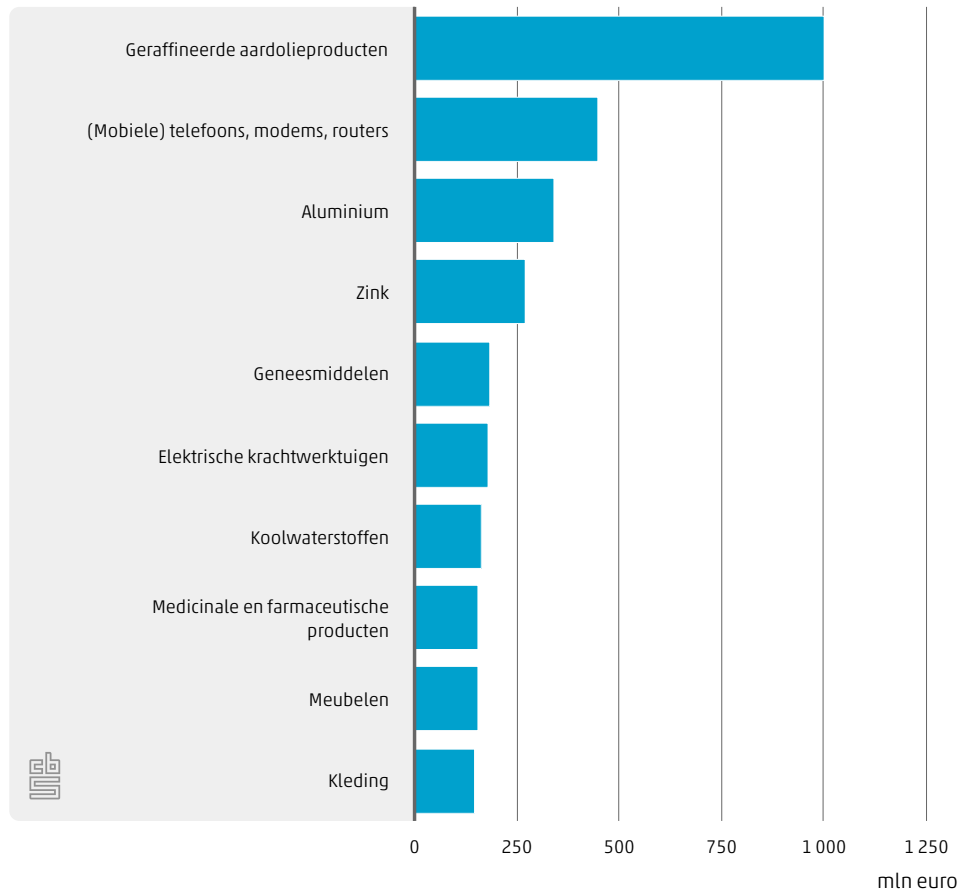

India 2^e leverancier van zink

Zoals duidelijk wordt uit figuur 2.4.2 zijn geraffineerde aardolieproducten de belangrijkste producten die Nederlandse bedrijven uit India importeren. Het Indiase importpakket bestaat voor bijna 15 procent uit deze goederen. Ook mobiele telefoons, aluminium en zink worden relatief veel uit India geïmporteed. Circa 3 procent van het door Nederland geïmporteerde aluminium had India als herkomst en daarmee staat India op de 4^e plek van belangrijkste leveranciers van dit product. Aluminium haalden Nederlandse bedrijven in 2022 vooral uit IJsland. Met een import van 271 miljoen euro is India, na Noorwegen, de belangrijkste leverancier van zink. India heeft een van de grootste zinkmijnen in de wereld en van al het

Nederlands geïmporteerde zink komt 12 procent uit India. Voor Nederland is India verder ook een relatief belangrijke leverancier van kleding met een importaandeel van een kleine 6 procent.

2.4.2 Import uit India, belangrijkste goederen in 2022*

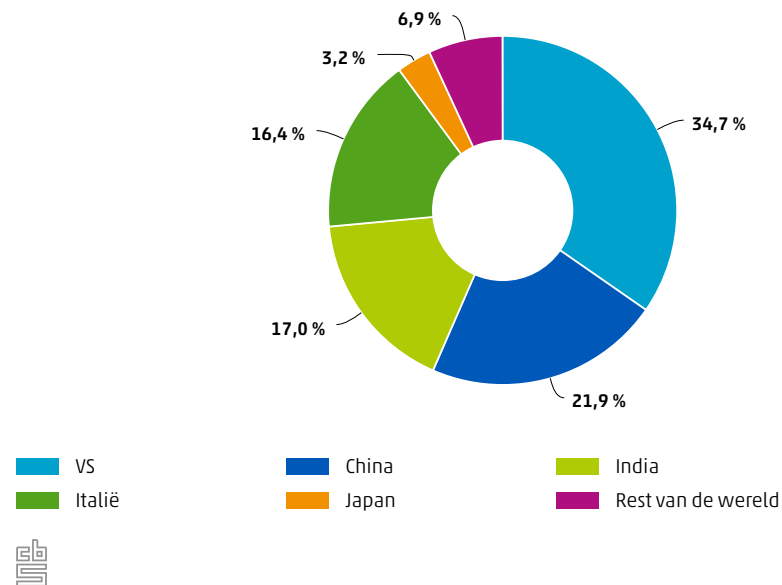
India als 'de apotheek van de wereld'

India is een van de grootste producenten van geneesmiddelen en vaccins ter wereld en heeft de op twee na grootste farmaceutische industrie ter wereld in termen van volume en de tiende qua waarde (Bjerke, 2022). Nadat India onafhankelijk werd van de koloniale overheersing, werd de binnenlandse productie van geneesmiddelen onderdeel van een nationalistische industriële strategie voor economische ontwikkeling en zelfredzaamheid (Bjerke, 2022).

De productie van veel geneesmiddelen is, vanwege de prijsdruk in de afgelopen decennia, verschoven naar Aziatische landen. Daar zijn de loonkosten lager en de milieuregels voor chemische bedrijven minder strikt (De Waard, 2020; Bjerke, 2022). Daardoor is de EU steeds meer afhankelijk van onder andere India en China voor de productie van actieve farmaceutische ingrediënten, chemische grondstoffen en geneesmiddelen (Europees Parlement, 2022). Veel van de basismedicijnen (zoals antibiotica, paracetamol en ibuprofen), of bestanddelen daarvan, worden alleen nog in China of India gemaakt (De Waard, 2020; NOS, 2019).

India is de grootste leverancier van generieke geneesmiddelen wereldwijd, goed voor ongeveer 20 procent van de wereldwijde export van generieke geneesmiddelen (Bjerke, 2022). Generieke medicijnen zijn kopieën van merk-medicatie met dezelfde chemische samenstelling als het origineel. Bekende voorbeelden van generieke medicijnen zijn paracetamol en antibiotica. In figuur 2.4.3 zien we dat India in 2022 onze derde belangrijkste leverancier van antibiotica was, goed voor een importaandeel van 17,0 procent. Ook de Verenigde Staten en China waren in 2022 grote partners voor de import van antibiotica.

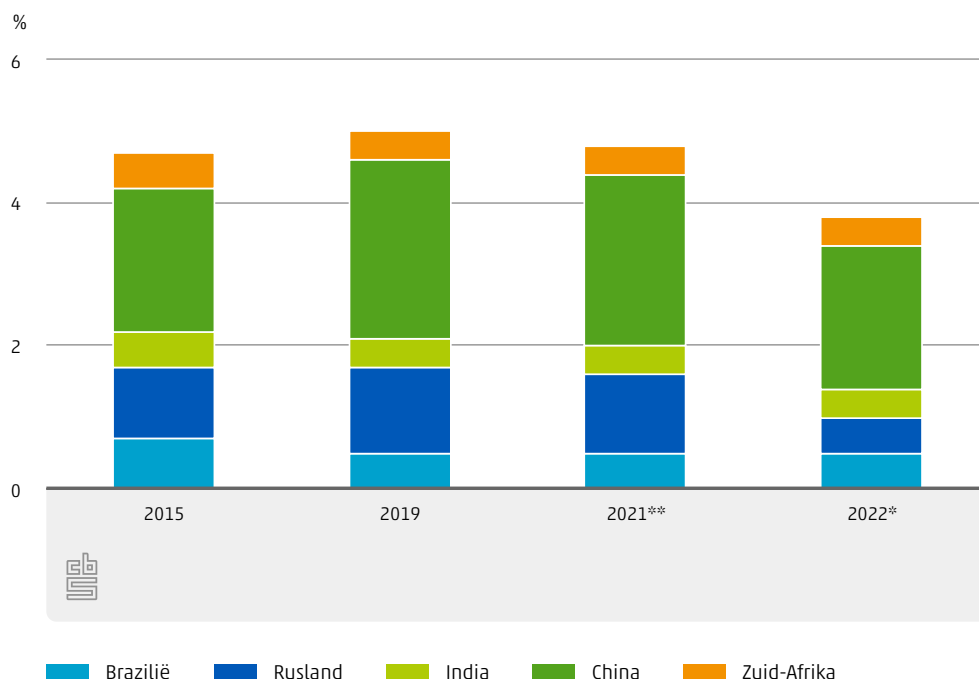
2.4.3 Aandeel in Nederlandse importwaarde van antibiotica, 2022*

Indiaas exportaandeel is 0,4 procent

De Nederlandse goederenexport naar de BRICS-landen bedroeg in 2022 28,3 miljard euro. Dat is in absolute waarde 15,5 procent meer dan in 2019 en 53,3 procent meer dan in 2015. Toch daalde het aandeel van de BRICS-landen in de totale export van Nederlandse goederen snel: van 4,7 procent in 2015 tot 3,8 procent in 2022. Met een aandeel van 2,0 procent was China in 2022 onze belangrijkste bestemming van de BRICS-landen, zie figuur 2.4.4. In 2022 was het aandeel van India in de totale waarde van de Nederlandse goederenexport 0,4 procent. India is dus voor Nederland vooral een leverancier van goederen en grondstoffen in plaats van een afzetmarkt. Het aandeel van India en China in de Nederlandse exportwaarde is constant gebleven ten opzichte van 2015, terwijl Rusland minder belangrijk is geworden als afnemer van onze goederen (-0,5 procentpunt). Door de oorlog in Oekraïne en de sancties tegen Rusland is de Nederlandse goederenhandel met beide landen voor een deel stil komen te liggen (zie bijv. CBS, 2022; Creemers et al., 2022).

2.4.4 BRICS-landen in Nederlandse export

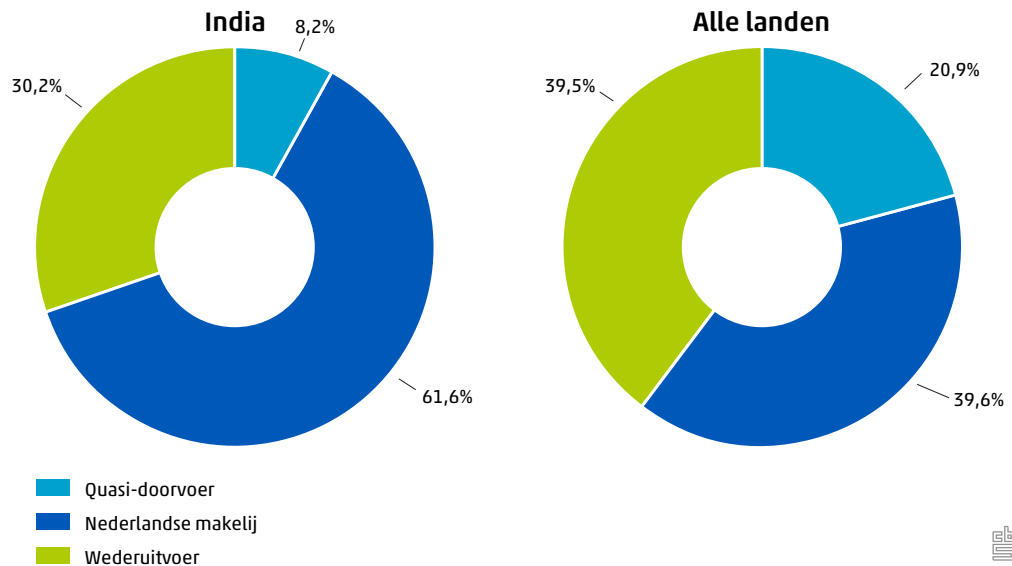

Vooraf producten van Nederlandse makelij naar India

De export van goederen naar India uitgesplitst naar Nederlandse productie versus wederuitvoer en quasi-doorvoer wijkt sterk af van het doorsnee Nederlandse exportpakket. Zo is te zien in figuur 2.4.5 dat 61,6 procent van de uitgevoerde goederen met als bestemming India in Nederland zijn geproduceerd, terwijl dat voor het gemiddelde Nederlandse exportpakket 39,6 procent is. Dat heeft ermee te maken dat Nederland als hub voor de rest van Europa fungeert, en veel goederen importeert van buiten Europa die niet of nauwelijks bewerkt worden en dan verder gaan naar ons achterland. Het aandeel wederuitvoer en quasi-doorvoer in onze totale exportwaarde is daardoor fors hoger.

De wederuitvoer van goederen naar India was goed voor 1,1 miljard euro in 2022. Dat betekent dat 30,2 procent van de goederen die door een bedrijf gevestigd in Nederland worden geïmporteerd en vervolgens onbewerkt of heel minimaal bewerkt, verder gaan naar India. Naast export van goederen van Nederlandse makelij en wederuitvoer, zijn er ook goederen die door een buitenlands bedrijf geïmporteerd worden en hier vervolgens niet of nauwelijks bewerkt worden, voordat ze weer doorgevoerd worden naar India: quasi-doorvoer. De waarde van de uitgaande quasi-doorvoer met bestemming India was in 2022 291,5 miljoen euro. Aan één euro goederenexport van Nederlandse makelij naar India verdiende Nederland in 2021 gemiddeld 60 cent. Dat is meer dan vijf keer zoveel als aan de wederuitvoer; zie ook hoofdstuk 4 van deze publicatie voor meer cijfers. Aan quasi-doorvoer verdienen Nederlandse exporteurs het minst (CBS, 2021a).

2.4.5 Nederlandse export naar exportstroom, 2022*

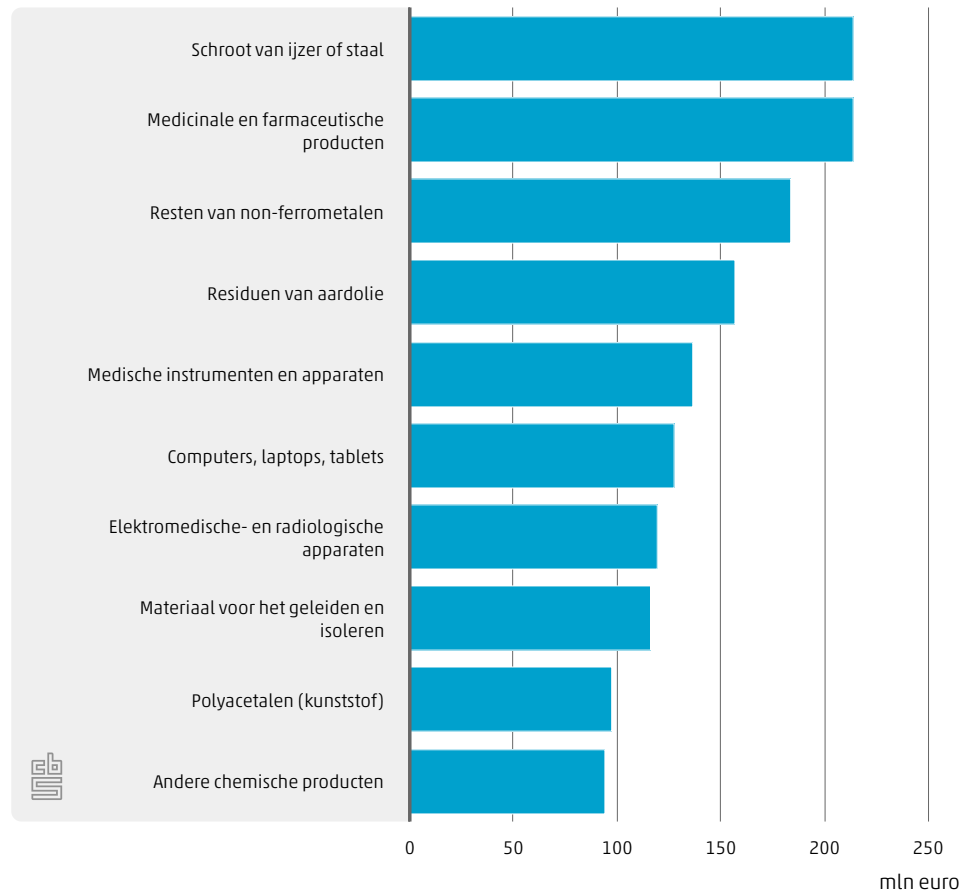
13% van export naar India
betreft medicinale en farmaceutische
producten en schroot

Metaalrecyclers exporteren grote hoeveelheden schroot naar India

Er gaat een breed scala aan producten vanuit Nederland naar India waarvan metaalafval (schroot) en medicinale en farmaceutische producten de belangrijkste zijn, zie figuur 2.4.6. Doordat Nederland nagenoeg geen mogelijkheden heeft voor het omsmelten van oud ijzer, wordt veel vrijkomend oud ijzer uit ons land geëxporteerd. Een deel van het oud ijzer blijft binnen Europa (waaronder buurland Duitsland), vaak het deel dat van betere kwaliteit is. In Duitsland zitten bijvoorbeeld veel staalproducenten die schroot inzetten als basisgrondstof. De rest gaat naar onder andere Turkije, Egypte en India (Stooker, 2021; Krommenhoek, 2018). Behalve schroot en chemicaliën exporteert Nederland ook technologische producten naar India, zoals medische apparaten en computers, laptops en tablets.

2.4.6 Export naar India, belangrijkste goederen in 2022*

2.5 Bedrijfsleven achter de goederenhandel met India

De banden tussen Nederland en India gaan al eeuwen terug. Het is echter juist de laatste jaren dat de goederenhandel met India groeit, wat onder andere te maken heeft met een geleidelijke afname van de bureaucratie in het land. India maakte begin jaren negentig een financiële crisis door, waarna het land onder druk van de Wereldbank en het IMF hervormingen doorvoerde. Belastingen en importtarieven werden verlaagd en deregulering zorgde voor een beter klimaat voor investeerders (Dohmen, 2023). De 'Make in India'-campagne werd gelanceerd om onder andere investeringen en innovatie in het land te verbeteren, intellectueel eigendom te beschermen en om een goede infrastructuur in het land op te bouwen (PMINDIA, z.d.). Het gunstigere investeringsklimaat is ook terug te zien in de groei van het aantal Nederlandse bedrijven die met India handelen.

In deze paragraaf is een analyse gemaakt van Nederlandse bedrijven die tussen 2015 en 2021 goederenhandel hadden met India.²⁾ Hierbij wordt gekeken naar onder andere aantallen, bedrijfskenmerken en mediane handelswaarden. Tevens wordt er een vergelijking gemaakt tussen de bedrijven achter de handel met India en die met handel met de overige BRICS-landen. Hierbij is gebruik gemaakt van de statistiek Internationale Handel in Goederen en het Algemeen Bedrijvenregister (ABR). Een deel van de goederenhandel kan niet worden toegewezen aan individuele bedrijfseenheden in het ABR en laten we in deze paragraaf buiten beschouwing. Het betreft hier hoofdzakelijk handel door buitenlandse bedrijven die een Nederlands btw-nummer hebben om hun internationale handel te rapporteren, maar die geen fysieke aanwezigheid in Nederland hebben in de vorm van bijvoorbeeld een fabriek. In de export naar India in 2021 vertegenwoordigde dit onbekende deel bijna 25 procent van het totaal.

880 meer goederenhandelaren
met India in 7 jaar tijd

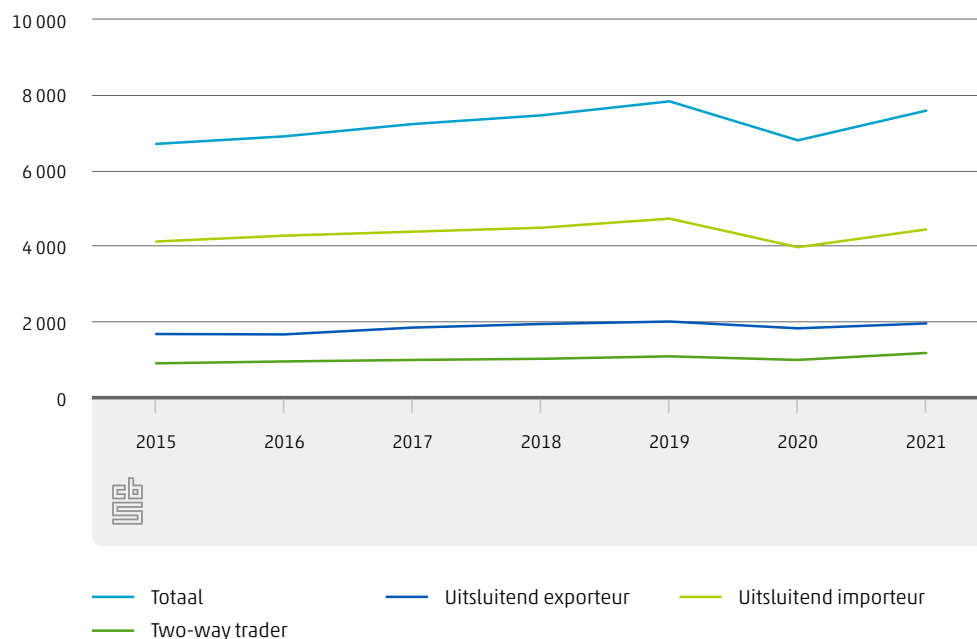

Ontwikkeling aantal goederenhandelaren 2015-2021

Het aantal Nederlandse bedrijven dat in goederen handelt met India nam van 2015 tot 2021 gestaag toe van 6 705 naar 7 585. Deze trend is in figuur 2.5.1 te zien voor alle verschillende handelstypen: uitsluitend exporteur, uitsluitend importeur en two-way trader. Gemiddeld nam gedurende deze periode het aantal bedrijven met 280 per jaar toe.

²⁾ Het CBS heeft de interne processen moeten aanpassen voor het maken van de statistiek Internationale Handel in Goederen. Dit zorgt voor een aanpassing op de cijfers vanaf het jaar 2021 en ook op de koppeling van de statistiek Internationale Handel in Goederen aan bedrijfskenmerken. De cijfers over de jaren vóór 2021 zijn daarom niet goed te vergelijken met de cijfers vanaf 2021. Het CBS vindt het belangrijk dat cijfers door de tijd zoveel mogelijk kunnen worden vergeleken en heeft er daarom voor gekozen om de cijfers gekoppeld aan bedrijfskenmerken niet weer te geven na 2021.

2.5.1 Bedrijven goederenhandel met India

In 2020 zien we onder invloed van de coronacrisis een afname van het aantal Nederlandse bedrijven dat goederenhandel met India heeft. India ontkwam derhalve niet aan restricties en een intensief lockdown beleid, wat ook zijn weerslag had op de internationale (goederen)handel. Zowel de vraag- als aanbodzijde van de Indiase economie werden geraakt. Ingestelde restricties in goederenhandel en personeel hadden direct impact op productielocaties. Bijkomende gevolgen waren de afname van het besteedbaar inkomen en een grote mate van onzekerheid in het land (Sahoo & Ashwani, 2020). Gedurende 2021 voerde India ook een exportverbod in op in India geproduceerde corona-vaccins, om zo de eigen bevolking van een vaccinatie te voorzien (Kirshnan, 2021). Het totale aantal Nederlandse bedrijven dat in goederen handelt met India nam tussen 2019 en 2020 af van 7 830 tot 6 800. Van 2020 naar 2021 nam het totaal aantal handelende bedrijven juist weer sterk toe tot 7 585. Het aantal two-way traders (zowel importeur als exporteur) liet tussen 2020 en 2021 de sterkste groei zien. Het totaal aantal Nederlandse bedrijven dat met India handelt lag in 2021 echter wel nog onder het pre-coronaniveau.

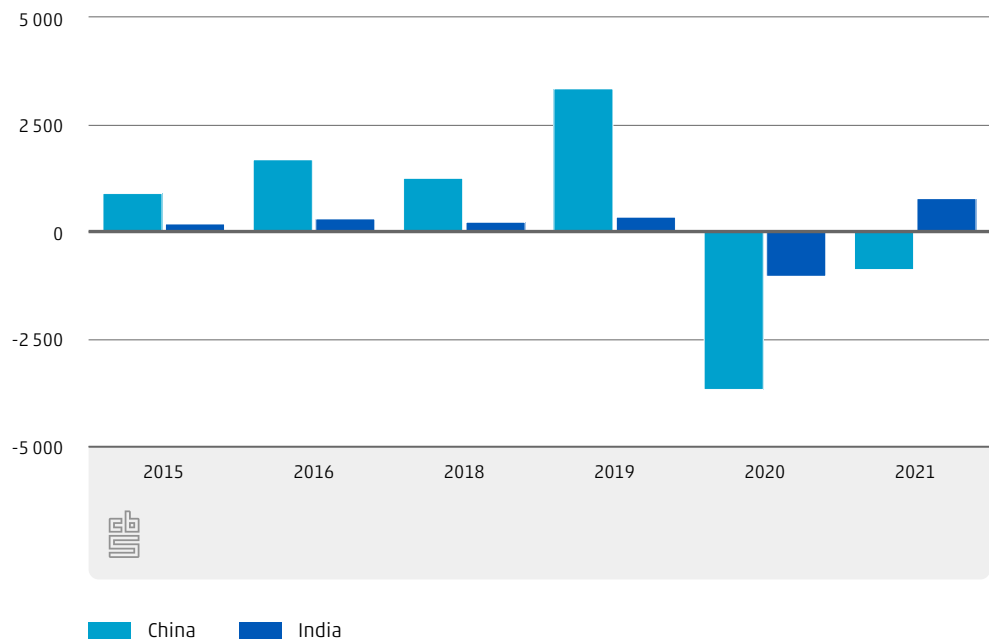
Herstel voor India sneller dan voor China

Als we India vergelijken met China, een ander snel groeiende economie binnen Azië en één van Nederlands grootste handelspartners voor wat betreft import, zien we in figuur 2.5.2 dat het aantal Nederlandse bedrijven dat met India handelde sneller herstelde van de coronacrisis dan het aantal Nederlandse bedrijven dat met China handelt. In 2021 nam het aantal bedrijven dat met India handelt toe van 6 800 naar 7 585. Het aantal bedrijven dat met China handelt was in 2021 nog steeds ruim 4 maal groter dan het aantal bedrijven dat met India handelt, maar dat aantal daalde in 2021 verder.

Hoewel China in economisch opzicht nog steeds veel groter is dan India, wordt India steeds interessanter voor buitenlandse bedrijven. In het 2020 rapport 'Ease of Doing Business' van de Wereldbank, waarbij 190 landen werden beoordeeld, behaalde India de 63^e plek.

Hiermee maakt India een flinke sprong ten opzichte van de 142^e plek in 2014. Een mogelijke verklaring hiervoor zijn de hervormingen in wet- en regelgeving in 2014, waarbij India tracht om een vriendelijkere omgeving voor bedrijven te creëren (Embassy of India, z.d.). Hoewel India nog steeds bekend staat om zijn protectionisme (Cheng et al., 2021), lijken Nederlandse bedrijven India weer snel gevonden te hebben na de coronacrisis. De versoepelingen in wet- en regelgeving zijn een mogelijke reden voor de sterke toename van Nederlandse bedrijven actief in de goederenhandel met India.

2.5.2 Jaarlijkse groei aantal goederenhandelaren

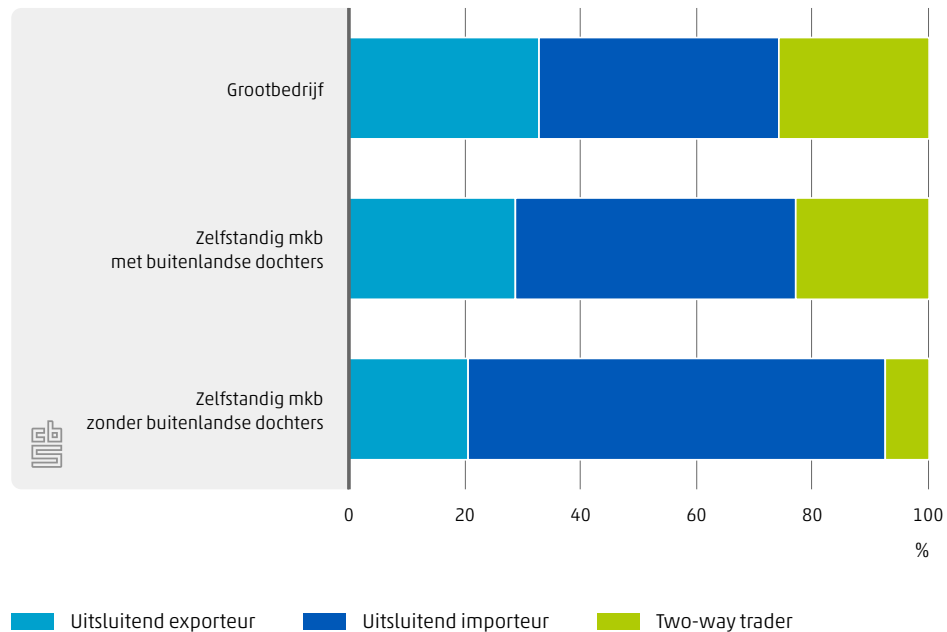
2 op de 3 goederenhandelaren met India is zelfstandig mkb

Van de 7 585 goederenhandelaren met India in 2021 was 66,2 procent zelfstandig mkb. Dit percentage is opgebouwd uit 4 065 bedrijven zelfstandig mkb zonder dochters in het buitenland en 960 bedrijven zelfstandig mkb met dochters in het buitenland. Er waren 2 560 grootbedrijven actief in de goederenhandel met India in 2021. Figuur 2.5.3 geeft de procentuele verdeling van de aantallen goederenhandelaren met India naar handelstype en bedrijfsgrootte weer voor het jaar 2021. Het grootbedrijf heeft het grootste aandeel uitsluitend exporteurs (33,0 procent) en two-way traders (25,7 procent) ten opzichte van het zelfstandig mkb. Binnen het grootbedrijf zijn de verschillende handelstypen het meest gelijk verdeeld.

Het zelfstandig mkb met buitenlandse dochters lijkt qua verdeling van de verschillende handelstypen het meeste op het grootbedrijf, waarbij het grootste deel uitsluitend importeur is (48,2 procent), gevolgd door uitsluitend exporteurs (29,0 procent) en two-way traders (22,8 procent). Het zelfstandig mkb zonder buitenlandse dochters heeft een veel groter aandeel uitsluitend importeurs (71,9 procent) dan het grootbedrijf. Het aandeel bedrijven dat two-way trader is binnen het zelfstandig mkb zonder buitenlandse dochters (7,4 procent) is juist fors kleiner.

Het aandeel uitsluitend importeurs met India komt redelijkerwijs overeen met het algemeen beeld van Nederlandse bedrijven naar grootte en handelstype. Het aandeel two-way traders van het grootbedrijf en het zelfstandig mkb met buitenlandse dochters is groter dan het aandeel two-way traders van het zelfstandig mkb zonder buitenlandse dochters en volgt hierbij het algemeen beeld. Daarentegen is het aandeel two-way traders met India wel aanzienlijk lager dan het aandeel two-way traders binnen alle Nederlandse handelaars (Herbers et al., 2022). In 2020 was ruim meer dan de helft van het zelfstandig mkb met buitenlandse dochters en het grootbedrijf two-way trader. Voor India is het aandeel two-way traders beduidend lager, en zien we juist relatief meer uitsluitend exporteurs.

2.5.3 Verdeling goederenhandelaren India naar type en grootte, 2021

India tweede grootste BRICS-land voor goederenhandel

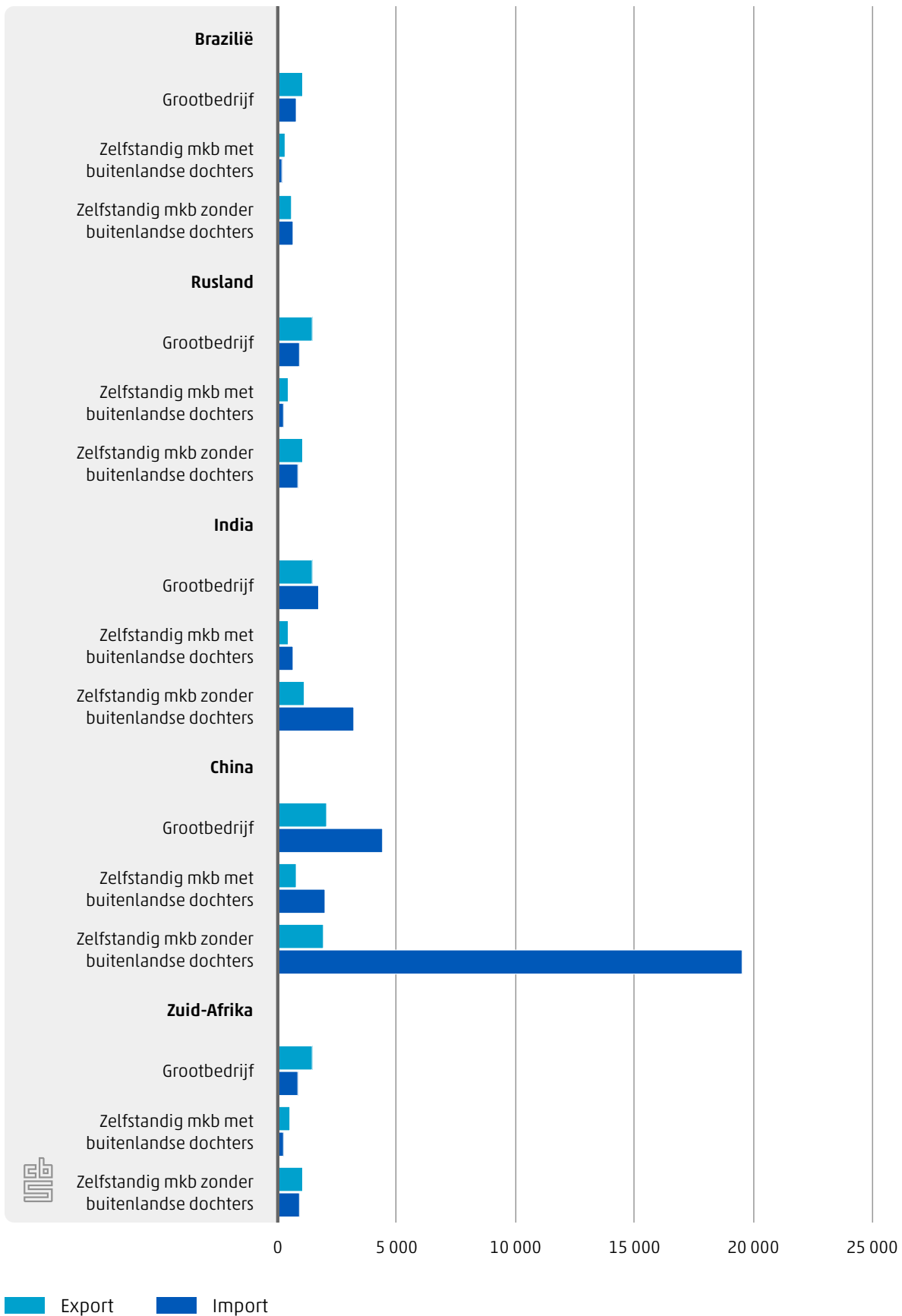
Hoewel het belang van verschillende BRICS-landen (exclusief China) in de goederenhandel relatief klein is, is een open economie als Nederland wel erg gevoelig voor ontwikkelingen in de globale economie. Het CPB constateerde eerder dat hoge groeicijfers van BRIC-landen (destijds exclusief Zuid-Afrika), een positieve invloed hebben op de Nederlandse handel (Groot et al., 2011). Figuur 2.5.4 toont het aantal Nederlandse bedrijven dat goederenhandel heeft met de BRICS-landen, verdeeld naar grootte en handelsstroom, zijnde exporteurs of importeurs (inclusief two-way traders).

China is het land waar de meeste bedrijven mee handelden in 2021. Dit geldt voor alle handelsstromen en bedrijfsgrootten. China staat bekend als één van Nederlands belangrijkste handelspartners (voor met name de import). In 2021 was China, na Duitsland, Nederlands grootste importpartner (CBS, 2021b). Het grootste aantal zelfstandig mkb'ers zonder buitenlandse dochters importeert uit China (19 545). Het aantal zelfstandig mkb'ers zonder buitenlandse dochters dat uit India importeert is 6 keer kleiner (3 225). Voor zowel China als India is het grootste deel van de import bestemd voor de wederuitvoer naar andere landen. Van de Chinese import is 67,4 procent bestemd voor de wederuitvoer, van de import uit India is dat 61,3 procent (zie hoofdstuk 4 van deze Internationaliseringsmonitor voor

meer details omtrent de bestemmingsverdeling van de Nederlandse invoer uit India). Een mogelijke verklaring voor het groot aantal zelfstandig mkb'ers dat uit China importeert is de enorme maakindustrie van China, waarbij producten relatief goedkoop zijn en de gemiddelde kwaliteit tegenwoordig relatief goed is. Online platforms als AliExpress en Alibaba vereenvoudigen daarnaast de handel met China (MKB Servicedesk, 2021).

Met uitzondering van de grote bedrijven die exporteren naar India (1 500) en de zelfstandig mkb bedrijven met buitenlandse dochters die exporteren naar India (495), is India na China in 2021 voor alle handelsstromen en bedrijfsgrootten het tweede grootste BRICS-land voor goederenhandelaren. Als we China buiten beschouwing laten exporteren de meeste grootbedrijven naar respectievelijk Rusland en Zuid-Afrika, en de meeste bedrijven uit het zelfstandig mkb met buitenlandse dochters exporteren naar Zuid-Afrika.

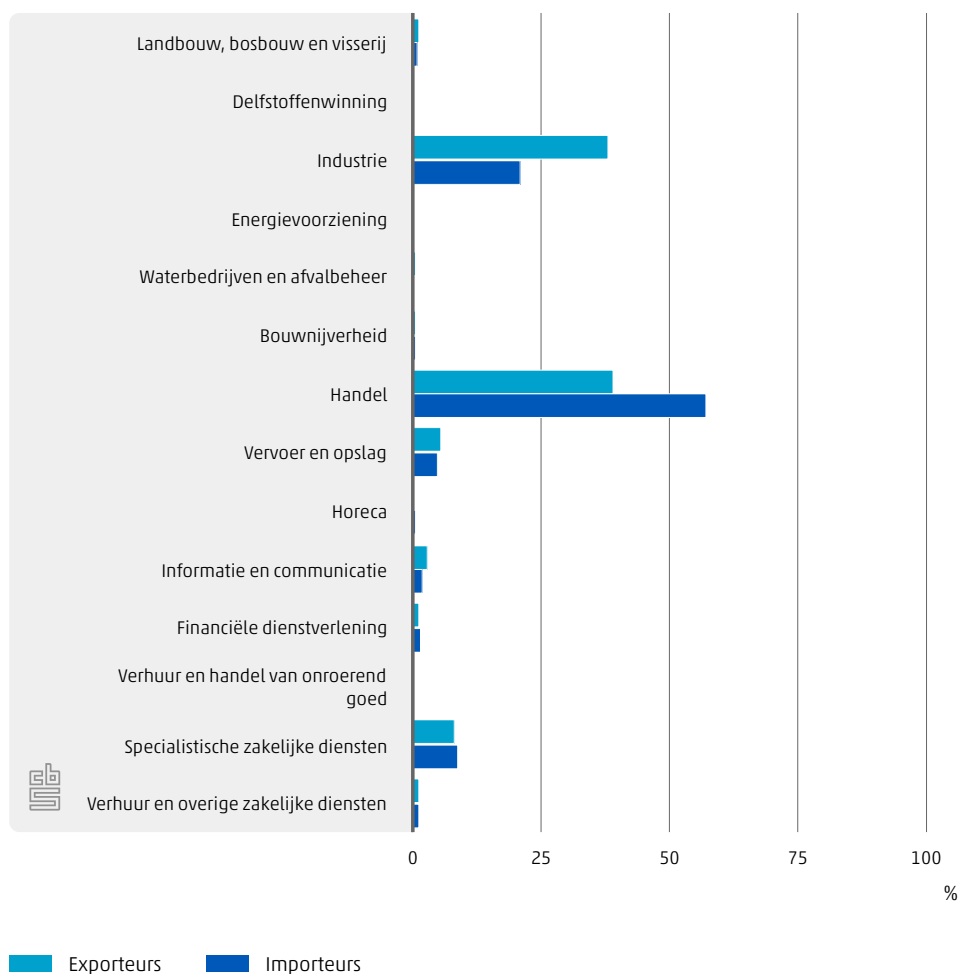
2.5.4 Bedrijven goederenhandel BRICS-landen naar grootte en stroom, 2021

Importeurs uit India vooral actief in handel en industrie

Figuur 2.5.5 laat de verdeling van het aantal Nederlandse goederenhandelaren met India zien naar bedrijfstak als aandeel in de export- of importstroom. Handel is de voornaamste bedrijfsactiviteit onder Nederlandse importeurs van goederen uit India (57,2 procent). De industrie (20,9 procent) en specialistische zakelijke diensten (8,9 procent) volgen in die ranglijst. Hetzelfde beeld komt naar voren bij Nederlandse exporteurs naar India; ook hier zijn de meeste bedrijven actief in de handel (39,0 procent), gevolgd door industrie (38,0 procent) en specialistische zakelijke diensten (8,3 procent).

2.5.5 Verdeling goederenhandelaren India naar bedrijfstak en stroom, 2021

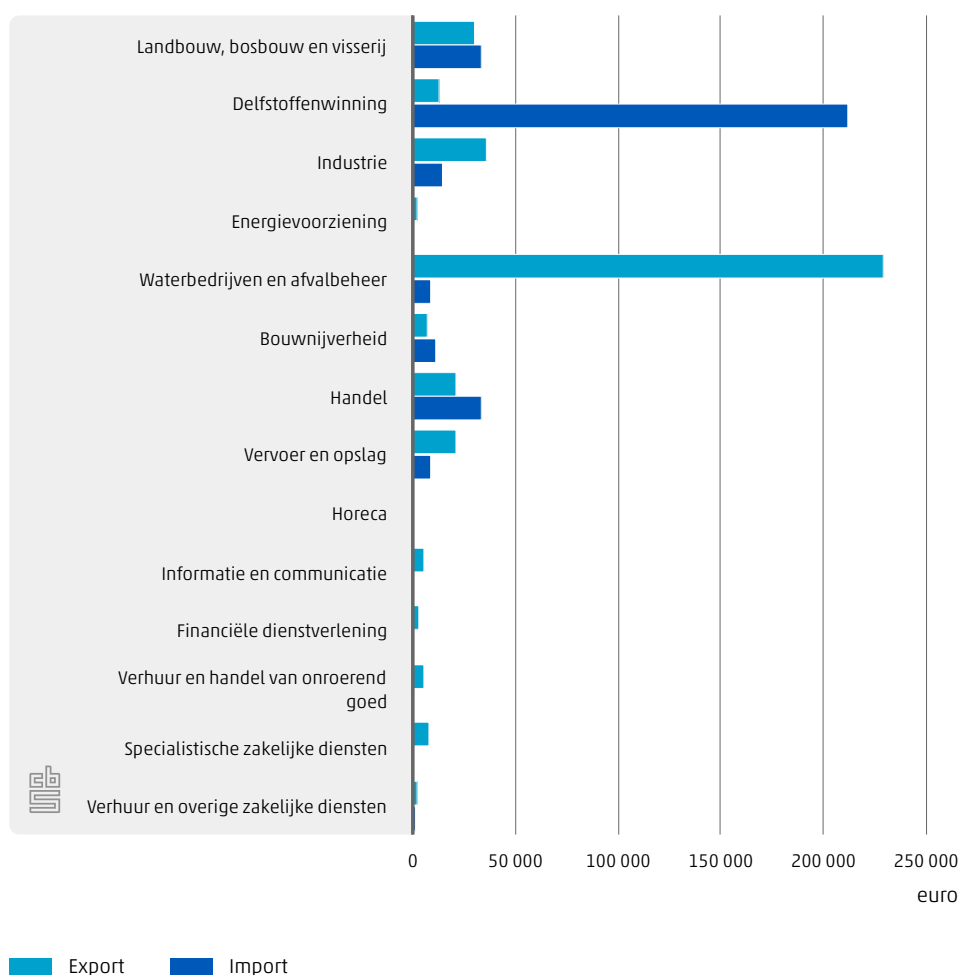
Waterbedrijven en afvalbeheer bedrijfstak met hoogste mediane exportwaarde

De mediane export- en importwaarden naar bedrijfstak laten een andere verdeling zien, zie figuur 2.5.6. In het oog springt de mediane exportwaarde van de bedrijfstak waterbedrijven en afvalbeheer (229 400 euro). Deze bedrijfstak wordt met name gevormd door bedrijven in de afvalbehandeling en recycling. Er kan hierbij gedacht worden aan de recycling van onder andere metaal- en plasticafval. Metaalertsen en metaalafval zijn belangrijke exportproducten naar India (KVK, z.d.). Daarnaast vervoert Nederland binnen de Europese Unie het meeste plasticafval naar landen buiten de Europese Unie (Hetteema &

Hoenders, 2022). De industrie heeft de tweede grootste mediane exportwaarde (36 100 euro) en bestaat uit een verscheidenheid van industriële bedrijven. De chemische-, machine- en elektrotechnische industrieën hebben hierbinnen het grootste aandeel. De derde grootste mediane exportwaarde betreft landbouw, bosbouw en visserij (30 600 euro). Deze categorie bestaat voor een groot deel uit bedrijven actief in de veredeling en productie van zaden en bloembollen.

De hoogste mediane importwaarde betreft de delfstoffenwinning (211 800 euro), welke verdeeld is over bedrijven actief in de winning van verschillende gesteenten en mineralen. Op afstand volgt de mediane importwaarde van de handel (33 900 euro), een categorie die hoofdzakelijk bestaat uit bedrijven actief in de groothandel en handelsbemiddeling. De bedrijfstak landbouw, bosbouw en visserij heeft de derde hoogste mediane importwaarde (33 800 euro). Net als de mediane exportwaarde van deze bedrijfstak, bestaat de importwaarde voor een groot deel uit bedrijven actief in de veredeling en productie van zaden en bloembollen.

2.5.6 Verdeling mediane waarden goederenhandelaren India naar bedrijfstak, 2021

India is in afvalverwerking echter nog ver verwijderd van voordelen en gebruiken die wij kennen in Nederland. De Nederlandse overheid stimuleert het bedrijfsleven met het uitbreiden van haar kennis naar opkomende markten en ontwikkelingslanden. Het Dutch Good Growth Fund (DGGF) is hier een voorbeeld van. Nederlandse ondernemers worden

hierbij geholpen met en gestimuleerd tot uitbreiding in opkomende markten en ontwikkelingslanden. Middels leningen, subsidies, garanties en exportfinanciering of verzekeringen tegen kredietrisico's worden ondernemers gesteund. Met de inbreng van Nederlandse kennis over afvalbeheer, technologie en innovatie worden stappen gemaakt in de gemeentelijke afvalverwerking van India (Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2019). Voor Nederlandse bedrijven biedt India dus een kans op het gebied van water- en afvalbeheer.

Handel, industrie en vervoer en opslag hoogste totale export- en importwaarden

Tot slot hebben we een analyse gemaakt van de totale import- en exportwaarden van bedrijfstakken, vergeleken voor de jaren 2015 en 2021. De bedrijfstak handel heeft zowel in 2015 als 2021 de hoogste importwaarde, met waarden van respectievelijk 1,3 miljard euro en 2,0 miljard euro. De tweede en derde hoogste importwaarde waren voor beide jaren industrie, en vervoer en opslag.

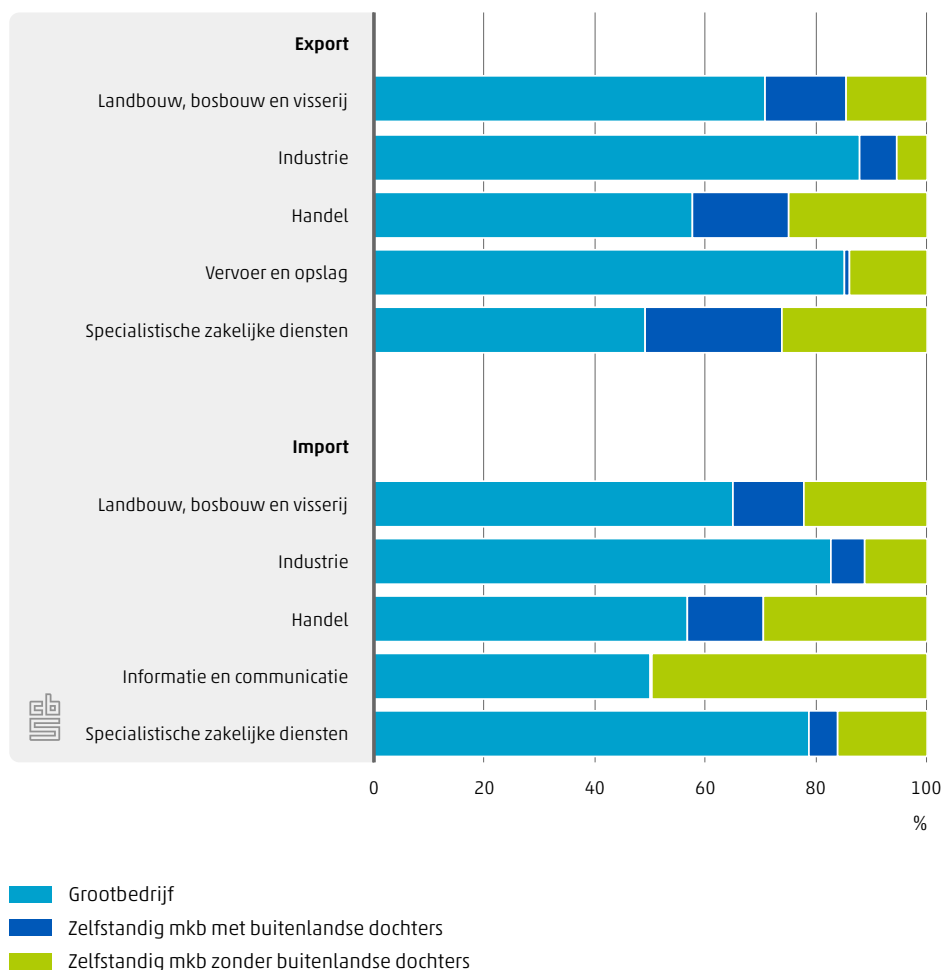
De hoogste exportwaarden werden gevonden bij dezelfde drie bedrijfstakken. De hoogste totale exportwaarde betrof echter de industrie met 674,9 miljoen euro totale exportwaarde in 2015 en 798,6 miljoen euro in 2021. De bedrijfstak handel had de tweede hoogste exportwaarde en vervoer en opslag stond op plek 3.

Grootbedrijf goed vertegenwoordigd binnen alle bedrijfstakken India

Figuur 2.5.7 laat het aandeel in de handelswaarde van Nederlandse bedrijven zien, verdeeld naar bedrijfsgrootte en bedrijfstak. Het grootbedrijf heeft in alle bedrijfstakken een hoger aandeel in de exportwaarde dan het zelfstandig mkb. Met 88,2 procent heeft het grootbedrijf het hoogste aandeel in de bedrijfstak industrie, gevolgd door de bedrijfstakken vervoer en opslag (85,4 procent) en landbouw, bosbouw en visserij (71,0 procent). Het zelfstandig mkb (zowel met als zonder buitenlandse dochters) heeft juist een relatief groot aandeel van de exportwaarde in de bedrijfstak specialistische zakelijke diensten, gevolgd door de bedrijfstakken handel en landbouw, bosbouw en visserij.

Ook bij het aandeel in de totale goederenimport zien we dat het grootbedrijf in alle bedrijfstakken een hoger belang heeft dan het zelfstandig mkb. Met een aandeel van 82,9 procent heeft het grootbedrijf wederom het hoogste aandeel in de importwaarde van de industrie, gevolgd door de specialistische zakelijke diensten (79,1 procent) en de landbouw, bosbouw en visserij (65,1 procent). Het zelfstandig mkb met buitenlandse dochters is relatief groot binnen de handel (13,9 procent). Opvallend bij het zelfstandig mkb zonder buitenlandse dochters is het hoge aandeel in de importwaarde van de bedrijfstak informatie en communicatie van 49,5 procent.

2.5.7 Aandeel in handelswaarde India naar grootte en bedrijfstak, 2021

Goederenhandel India naar exportstatus

Exporterende bedrijven kunnen ook nog onderscheiden worden naar exportstatus. Hiervoor kijken we naar de exportactiviteiten van een bedrijf met India in het jaar 2021 en de drie jaren ervoor. Een bedrijf dat in minimaal drie van de vier laatste jaren goederen heeft geëxporteerd, beschouwen we als structurele exporteur. Een bedrijf dat in minimaal één en maximaal twee van de laatste vier jaar goederen heeft geëxporteerd, definiëren we als incidentele exporteur. Detailinformatie over de afbakening van structurele en incidentele exporteurs is te vinden in tabel 2.7.1 in de bijlage en in Boutorat et al. (2019).

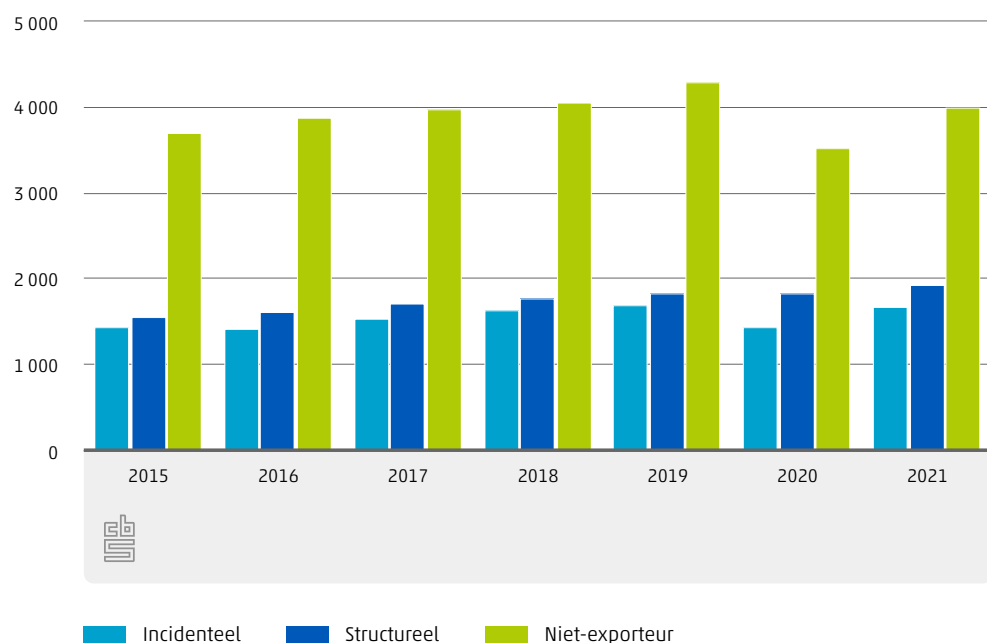
1 925 bedrijven exporteerden op structurele basis goederen naar India in 2021

Figuur 2.5.8 toont een verdeling van Nederlandse bedrijven die goederen exporteren naar India naar de genoemde exportstatus. Van het totaal aantal bedrijven dat in 2021 goederenhandel had met India (7 585) exporteerden 3 590 bedrijven³⁾ in de vier voorgaande jaren minstens één jaar naar India. 1 665 bedrijven zijn incidenteel exporteur en 1 925 bedrijven zijn structureel exporteur. 3 995 bedrijven hebben in 2021 en de drie jaren ervoor geen goederen naar India geëxporteerd. Deze bedrijven hebben enkel goederen geïmporteerd uit India.

Van 2015 tot 2021 is het aantal structureel exporteurs ieder jaar toegenomen. In 2015 waren er 1 550 Nederlandse bedrijven die structureel naar India exporteerden, in 2021 waren dit er 1 925. Het aantal incidentele exporteurs naar India laat over de periode 2015 tot 2021 een wat grilliger ontwikkelingspatroon zien met een gestage toename tot 2019 maar een flinke daling in 2020, tijdens de coronacrisis.

2.5.8 Goederenexporteurs India naar status

2.6 Samenvatting en conclusie

India is momenteel een van de snelst groeiende economieën in de wereld, inmiddels al de 4^e economie en daarmee wordt het een steeds belangrijkere speler op het wereldtoneel. Ondanks dat India altijd een sterke focus heeft gehad op de eigen binnenlandse markt, is er meer en meer aandacht voor productie bestemd voor de export. Dit blijkt onder meer uit de 'Make in India'-campagne die premier Modi in 2014 lanceerde. Met Nederland als toegangspoort tot Europa zijn er tussen Nederland en India steeds nauwere banden met betrekking tot goederenhandel. De EU importeerde in 2021 voor 46,2 miljard euro,

³⁾ Het aantal exporteurs in 2021 (3 140) en het aantal bedrijven dat in vier opeenvolgende jaren exporteerde – de exportstatus – kunnen niet direct met elkaar vergeleken worden. Een bedrijf kan niet-exporteur zijn in 2021, maar op basis van de exportstatus in de drie jaren ervoor toch aangemerkt worden als incidenteel- of structureel exporteur (zie tabel 2.7.1 in de bijlage).

46 procent meer dan in 2015. Daarnaast exporteerde de EU in 2021 voor 41,8 miljard euro aan goederen naar India, een stijging van 27 procent ten opzichte van 2015. Onder de BRICS-landen blijft India echter een relatief kleine speler. China is verreweg de belangrijkste BRICS-partner, met een exportwaarde die meer dan vijf keer zo groot is als die van India.

Nederlandse importeurs kochten in 2022 voor 6,8 miljard euro aan goederen in India. Daarmee is India het 20^e belangrijkste herkomstland (1,0 procent importaandeel). Tussen 2002 en 2022 werd de goederenimport in nominale waarde maar liefst acht keer groter, waarbij ook het importaandeel toenam. Er werden aanzienlijk meer goederen geïmporteerd uit dan geëxporteerd naar India, iets wat voor Nederland, als 'Gateway to Europe' verklaarbaar is. De exportwaarde naar India was in 2022 3,3 miljard euro (0,4 procent exportaandeel). Ook dit was aanzienlijk meer dan in 2015: meer dan zes keer de nominale waarde.

Zowel het import- als exportpakket laten een andere goederensamenstelling zien dan gemiddeld. Het Nederlandse importpakket uit India bestond in 2022 voor 38 procent uit fabricaten (zoals non-ferrometalen, kleding, zink, aluminium) en verder hadden chemische producten (zoals geneesmiddelen, farmaceutische producten en organische chemische producten) en minerale brandstoffen (zoals geraffineerde aardolieproducten) een belangrijk aandeel. De uitvoer naar India was in 2022 gelijkmatiger verdeeld en bestond voor 27 procent uit chemische producten (zoals farmaceutische producten en kunststof), voor 25 procent uit machines en apparaten (zoals computers, laptops, tablets en elektromedische- en radiologische apparaten) en voor 18 procent uit grondstoffen (zoals schroot van ijzer of staal). Er worden naar India procentueel gezien veel meer goederen van Nederlandse makelij geëxporteerd dan naar een gemiddeld ander land.

India blijft ten opzichte van China ook in het aantal bedrijven dat handelt, een stuk kleiner. Het aantal bedrijven dat goederenhandel dreef met India steeg gestaag in de periode 2015-2021: van 6 705 bedrijven tot 7 585. Hierbij is bij alle handelstypen (uitsluitend importeurs, uitsluitend exporteurs, two-way traders) een gelijke trend te zien. In 2020, tijdens de coronacrisis, nam tijdelijk het aantal bedrijven dat handelde met India af. In 2021 herstelde het aantal bedrijven weer, al is het totaal aantal handelaren nog lager dan in 2019. Het is opvallend dat het aantal goederenhandelaren met India sneller herstelde dan met China.

Twee derde van de goederenhandelaren met India in 2021 waren zelfstandig mkb-bedrijven. Het merendeel van deze zelfstandig mkb'ers (81 procent) had geen dochters in het buitenland. De bedrijfsactiviteiten waar zowel de Nederlandse importeurs als exporteurs van goederen uit/naar India actief in zijn, zijn handel, industrie en specialistische zakelijke diensten. Bij de mediane export- en importwaarde is er juist een andere verdeling zichtbaar. Bij de export hebben waterbedrijven en afvalbeheerders de grootste waarde, gevolgd door de industrie. Bij de import voeren de delfstoffenwinnaars de lijst met grootste mediane importwaarde aan.

De internationale goederenhandelaren met India blijken geen uniforme groep te vormen. 1 665 goederenexporteurs hebben minimaal één en maximaal twee van de laatste vier jaren goederen naar India geëxporteerd. Dit zijn de bedrijven die herhaaldelijk starten en stoppen met exporteren naar India en de bedrijven die eenmalig exporteerden naar India, oftewel de incidentele goederenexporteurs. 1 925 bedrijven exporteerden structureel goederen, oftewel hebben doorgaans in minimaal drie van de voorafgaande vier jaren (2018-2021) goederen naar India geëxporteerd.

2.7 Bijlage

2.7.1 Afbakening exporteurs naar type

Type	t-3	t-2	t-1	t
Structurele exporteur	Exporteur	Exporteur	Exporteur	Exporteur
Structurele exporteur	Niet-exporteur	Exporteur	Exporteur	Exporteur
Structurele exporteur	Exporteur	Niet-exporteur	Exporteur	Exporteur
Structurele exporteur	Exporteur	Exporteur	Niet-exporteur	Exporteur
Structurele exporteur	Exporteur	Exporteur	Exporteur	Niet-exporteur
Incidentele exporteur	Exporteur	Niet-exporteur	Niet-exporteur	Niet-exporteur
Incidentele exporteur	Niet-exporteur	Exporteur	Niet-exporteur	Niet-exporteur
Incidentele exporteur	Niet-exporteur	Niet-exporteur	Exporteur	Niet-exporteur
Incidentele exporteur	Niet-exporteur	Niet-exporteur	Niet-exporteur	Exporteur
Incidentele exporteur	Exporteur	Exporteur	Niet-exporteur	Niet-exporteur
Incidentele exporteur	Exporteur	Niet-exporteur	Exporteur	Niet-exporteur
Incidentele exporteur	Exporteur	Niet-exporteur	Niet-exporteur	Exporteur
Incidentele exporteur	Niet-exporteur	Exporteur	Exporteur	Niet-exporteur
Incidentele exporteur	Niet-exporteur	Exporteur	Niet-exporteur	Exporteur
Incidentele exporteur	Niet-exporteur	Niet-exporteur	Exporteur	Exporteur
Niet-exporteur	Niet-exporteur	Niet-exporteur	Niet-exporteur	Niet-exporteur

2.8 Literatuur

Aerts, N., Berg, van den, M., Creemers, S., Draper, H., Mounir, A. & Rooyakkers, J. (2022). Internationale handel in goederen: samenstelling en geografie. In D. Herbers & M. Jaarsma (Red.), *Nederland Handelsland: Export, import & investeringen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

André, A. (2019, 16 januari). *Douaneverdrag moet handel tussen Nederland en India duw geven*. Het Financieele Dagblad.

André, A. (2022a, 15 april). *EU wil handelsakkoord met India, maar eist wel betere arbeidsrechten*. Het Financieele Dagblad.

André, A. (2022b, 29 december). *India wil maakindustrie uit China lokken, ondanks een matig vestigingsklimaat*. Het Financieele Dagblad.

Baelde, J. (2022, 28 april). *Hoekstra: Nederland kan voortrekkersrol spelen bij verbeteren relatie India en EU*. BNR Nieuwsradio.

BBC (2021, 24 maart). *Coronavirus: India temporarily halts Oxford-AstraZeneca vaccine exports*.

Bjerke, L. (2022). Antibiotic geographies and access to medicines: Tracing the role of India's pharmaceutical industry in global trade. *Social Science & Medicine*, 312, 115386.

Boutorat, A., Franssen, L., Mounir, A. & Berg, van den, M. (2019). Incidentele handelaren: wie zijn ze en wat onderscheidt ze? In M. Jaarsma (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2019, tweede kwartaal: Patronen in handelsgedrag*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2021a). Veel doorvoer van goederen, opbrengsten relatief laag. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2021b). Groter belang buurlanden in goederenhandel in 2021. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2022). Export naar Oekraïne en Rusland sterk afgenomen. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Cheng, X., Fu, X., Tang, Y. & Wang, Z. (2021). The Impacts of Trade Protectionism on the Indian Economy. Proceedings of the 2021 3rd International Conference on Economic Management and Cultural Industry (ICEMCI 2021).

Creemers, S., Herbers, D., Jaarsma, M., Ramaekers, P. & Rooyakkers, J. (2022). Belangrijkste ontwikkelingen 2021 en 2022. In D. Herbers & M. Jaarsma (Red.), *Nederland Handelsland: Export, import & investeringen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Dhingra, S. & Ghatak, M. (2022). India: the economic impact of Covid-19. CentrePiece, Spring 2022.

Dohmen, J. (2023, 27 januari). India is nog lang niet het nieuwe China. Het Financieele Dagblad.

Eichengreen, B., Park, D. & Shin, K. (2013). Growth slowdowns redux: New evidence on the middle-income trap. NBER, Working Paper 18673. Cambridge: National Bureau of Economic Research.

Embassy of India (z.d.). Ease of doing business in India.

Europees Parlement (2022). Tekorten aan geneesmiddelen in de EU: oorzaken en oplossingen.

Europese Commissie (z.d.). India: EU trade relations with India. Facts, figures and latest developments.

Eurostat (2023). EU trade since 1988 by HS2-4-6 and CN8. [Dataset]. Geraadpleegd op 6 januari 2023.

Geijer, J. (2022). De buitenlandse post: India. VNO-NCW.

Groot, S. P. T., Groot, de, H. L. F., Lejour, A. M. & Möhlmann, J. (2011). The rise of the BRIC countries and its impact on the Dutch economy. Den Haag: Centraal Planbureau.

Herbers, D., Loog, B., Peeters, T. & Rud, I. (2022). Kenmerken van internationaal handelende bedrijven. In D. Herbers & M. Jaarsma (Red.), *Nederland Handelsland: Export, import & investeringen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Hettema, B. & Hoenders, J. (2022, 9 september). [Nederland is kampioen plastic afval exporteren, Plastic Soup Foundation wil een verbod](#). EenVandaag.

Hoekstra, W. B. (2022, 11 maart). [Investeren in Perspectief – Goed voor de Wereld, Goed voor Nederland](#). [Kamerbrief].

Hosman, H. (2022, 16 juni). [Europese waarden centraal bij handel met India](#). Brusselse Nieuwe.

Indeed (2022). [10 voorbeelden van Nederlandse bedrijven in India en kansrijke sectoren](#).

IndiaConnected (2019). [Steeds meer buitenlandse bedrijven produceren in India](#).

IndiaConnected (2022). [Sourcen uit India: zo pakt u dat aan](#).

Jager, de, N. (2022, 8 juli). [China en India importeren sinds de invasie veel meer Russische olie. Zijn de sancties zinloos?](#) De Volkskrant.

Kirshnan, V. (2021, 24 september). [As India Lifts its Vaccine Export Ban – will 600 Million India-made Doses of J&J Vaccine be Shipped to Rich Western Countries?](#) Health Policy Watch.

Krommenhoek (2018). [Hoe komt de oud ijzer prijs eigenlijk tot stand?](#)

KVK (z.d.). [Zakendoen met India, dit moet je weten](#).

Ministerie van Buitenlandse Zaken (2019). [Nieuwe afvalcollectie- en sorteercentra in India dankzij Nederlands ondernemersfonds](#).

MKB Servicedesk (2021). [Importeren uit China: tips & tricks](#).

Narasimha, P. T., Jena, P. R. & Majhi, R. (2021). [Impact of COVID-19 on the Indian seaport transportation and maritime supply chain](#). *Transport Policy*, 110, 191–203.

NOS (2019, 13 juni). [Onze medicijnketen is te afhankelijk van China](#).

NU.nl (2021, 8 mei). [EU en India na acht jaar terug aan onderhandelingstafel over handelsverdrag](#).

Okano-Heijmans, M. (2022, 8 november). [India en Nederland: Samenwerken voor meer strategische autonomie](#). Clingendael.

PMINDIA (z.d.). [Make In India | Prime Minister of India](#).

Purohit, A., Lal, U., Aggarwal, A & Kumar, R. (2022). [Impact of Covid-19 on India's foreign trade](#). *EPRA International Journal of Environmental Economics, Commerce and Educational Management*, 9(11), 17–23.

RTL Nieuws (2022, 26 juni). [Russische olie ondanks boycot met omweg toch naar Nederland](#).

Sahoo, P. & Ashwani (2020). [COVID-19 and Indian Economy: Impact on Growth, Manufacturing, Trade and MSME Sector](#). *Global Business Review*, 21(5), 1159–1183.

Sharma, Y. S. (2022, 27 april). [India needs to remove trade restrictions, reduce tariffs in South Asia, says World Bank](#). The Economic Times.

Stolte, C. (2022). [Factsheet India en Nederland, India en de EU](#). In het kader van de samenwerking tussen de Tweede Kamer, de KNAW, NWO, UNL en de Jonge Akademie.

Stoeker, C. (2021, 21 november). [Wat doen we dan met het schroot? Storten?](#) Het Financieel Dagblad.

Tan, H. (2022a). [China raakt dominante positie als werkplaats van de wereld kwijt: dit zijn 5 Aziatische landen die daarvan profiteren](#). Business Insider Nederland.

Tan, H. (2022b). [India wil fabriek van de wereld worden, maar er is meer dan een pandemie voor nodig om China na 40 jaar te onttronen](#). Business Insider Nederland.

The Economist (2023, 29 januari). [How Russia dodges oil sanctions on an industrial scale](#). Londen: The Economist.

Trans Asia Group (z.d.). [How does COVID-19 affect the shipping industry in India?](#)

VN Comtrade (2023). [Trade Data](#). [Dataset]. Geraadpleegd op 10 februari 2023.

Waard, de, P. (2020, 2 april). [Medicijnen dreigen over paar maanden op te raken door afhankelijkheid China en India](#). De Volkskrant.

Wereldbank (2022). [India Development Update : Navigating the Storm](#). Washington, D.C.: World Bank Group.

3 De Nederlandse diensten­handel met India

Auteurs: Daniël Herbers, Sarah Creemers, Janneke Rooyakkers

10 landen belangrijker dan India voor Nederlandse
diensten­import in 2021

50% van alle geïmporteerde Indiase diensten zijn
telecommunicatie- en computerdiensten

India heeft een sterk ontwikkelde dienstensector. India wordt dan ook een steeds belangrijkere speler in de levering van diensten voor het Nederlandse bedrijfsleven. Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de dienstenhandel tussen Nederland en India. Welke dienstesoorten spelen een belangrijke rol in de Nederlandse handel met India? Wat is het belang van de dienstenhandel met India in vergelijking met andere landen? En hoe heeft de Indiase handelspositie zich ontwikkeld in de afgelopen jaren?

3.1 Inleiding

India kent een snelle economische groei. Het Indiase reële bbp groeide met 6,3 procent op jaarbasis in het tweede kwartaal van 2022 en de verwachting van het IMF is dat de groei de komende jaren boven de 6 procent zal blijven. De Indiase economie kenmerkt zich door een sterk ontwikkelde IT-sector die in 2021 voor ongeveer 7,4 procent bijdroeg aan het totale bbp (Sun, 2022). Zoals ook genoemd in hoofdstuk 1 van deze Internationaliseringsmonitor heeft India vanaf 1991 na de deviezen crisis grote hervormingen doorgevoerd.

De economische liberalisering heeft niet alle problemen met betrekking tot handelsbelemmeringen opgelost (zie paragraaf 3.4 met betrekking handelsbarrières), maar de hervormingen leidden wel tot verminderde beperking van buitenlandse investeringen (Topalova, 2004). De Indiase dienstexport groeit snel en is al jaren belangrijker voor economische groei van het land dan de goederenhandel (Thakur, 2022, Wereldbank, 2022). Op die manier heeft India zich ook internationaal kunnen vestigen als belangrijke speler op IT-gebied. In 2021 behoorde de helft van alle Indiase dienstexport tot de IT-diensten (Wereldbank, 2022).

Nederlandse dienstenhandel herstelt van corona

Deze diensten kwamen ook in Nederland terecht en over het algemeen zijn internationale diensten van groot belang voor de Nederlandse economie. Internationale diensten zijn verweven in het dagelijks leven. Denk aan de app waarmee je online eten afrekent, de licentie voor je computersoftware of de faciliteiten voor het online gamen. Niet alleen consumenten gebruiken diensten, ook Nederlandse bedrijven zijn afhankelijk van (internationale) diensten in hun bedrijfsvoering en voor hun productieprocessen van goederen of andere diensten. Door de niet-fysieke aard van dienstverlening is het relatief eenvoudig om diensten internationaal te verhandelen. Het belang van de dienstenhandel voor de Nederlandse economie is dan ook toegenomen over de jaren (Jaarsma & Rooyackers, 2022).

De laatste jaren heeft de Nederlandse dienstenhandel met de coronacrisis een flinke uitdaging gekend, maar in 2021 was er al een herstel zichtbaar in het niveau van de totale Nederlandse dienstenimport en -export (Jaarsma & Rooyackers, 2022). Dat herstel zet zich door in 2022. Nederland exporteerde in de eerste drie kwartalen van 2022 voor ruim 185 miljard aan diensten, dat is 35 miljard meer dan in dezelfde periode in voorgaande jaar. Ook het niveau van de Nederlandse dienstenimport is met een stijging van bijna 22 procent verder hersteld in de eerste drie kwartalen van 2022. Daarmee is de groei van de dienstenhandel opnieuw ingezet en komt die in 2022 waarschijnlijk voor zowel de import als export uit boven het niveau van 2019.

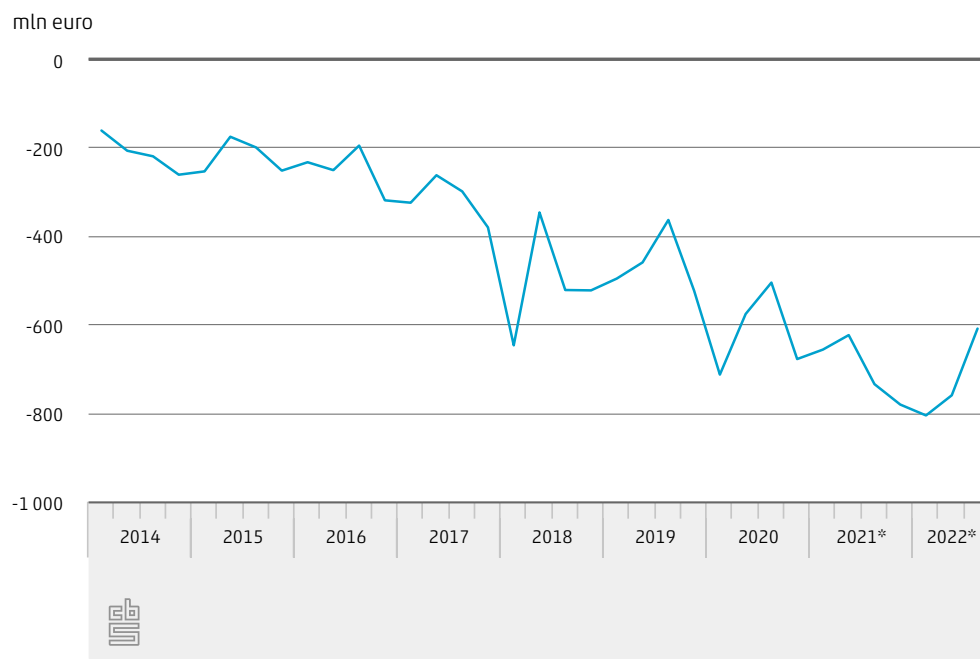
Herontwerp statistiek dienstenhandel

Vanwege een herontwerp van de statistiek Internationale Handel in Diensten in 2020 is er sprake van een breuk in de bestaande tijdreeksen voor de internationale dienstenhandel. Feitelijk zijn er hierdoor twee afzonderlijke verzamelingen tijdreeksen ontstaan: één oorspronkelijke verzameling reeksen die lopen van 2014 tot en met 2020 (CBS, 2022a), en één nieuwe verzameling reeksen die starten in 2020, het jaar waarin het herontwerp plaatsvond (CBS, 2022b). Om toch ontwikkelingen over een langere tijdspanne in kaart te kunnen brengen zijn er voor deze editie van de Internationaliseringsmonitor nieuwe, lange tijdreeksen ontwikkeld waarin trendmatige ontwikkelingen uit de oorspronkelijke reeksen worden gekoppeld aan de waardes en ontwikkelingen uit de 'nieuwe' reeksen. Hierdoor is het mogelijk om ontwikkelingen vanaf 2014 in plaats van vanaf 2020 in kaart te brengen. Vooruitlopend op een toekomstige revisie van de tijdreeksen voor de internationale dienstenhandel zijn er daarnaast enkele specifieke en qua omvang beperkte wijzigingen in sommige tijdreeksen doorgevoerd op basis van nieuwe informatie over de Nederlandse dienstenhandel.

Nederland en India: dienstenimport groter dan dienstenexport

Nederland heeft een negatieve handelsbalans met India voor wat betreft diensten. Nederland importeert dus voor een hoger bedrag aan diensten uit India dan andersom. Zoals te zien in figuur 3.1.1 neemt dat handelstekort van Nederland in de dienstenhandel met India de laatste jaren toe. Uit hoofdstuk 1 werd duidelijk dat de Indiase dienstensector sterk ontwikkeld is en er tegelijkertijd voor ondernemers serieuze belemmeringen blijven bestaan om diensten aan India te verkopen, twee mogelijke verklaringen voor het tekort. De import van diensten uit India groeide snel tot en met 2019 en bleef ook op niveau in de jaren van de coronacrisis, terwijl de dienstenexport wel terugliep. In de eerste drie kwartalen van 2022 lijkt de groei weer ingezet en neemt het handelstekort met India ook iets af.

3.1.1 Handelsbalans Nederlandse dienstenhandel met India

Leeswijzer

Dit hoofdstuk bespreekt verschillende aspecten van de Nederlands-Indiase dienstenhandel. Eerst beschrijven we in paragraaf 3.2 de import van diensten uit India en kijken we hoe deze zich heeft ontwikkeld over tijd. We vergelijken India eveneens met overige BRICS-landen. De Nederlandse dienstenexport naar India wordt in paragraaf 3.3 toegelicht. We kijken vervolgens in paragraaf 3.4 naar de belemmeringen die bedrijven ervaren om (meer) diensten te gaan exporteren naar en importeren uit India. Hierna concluderen en vatten we het hoofdstuk samen in paragraaf 3.5.

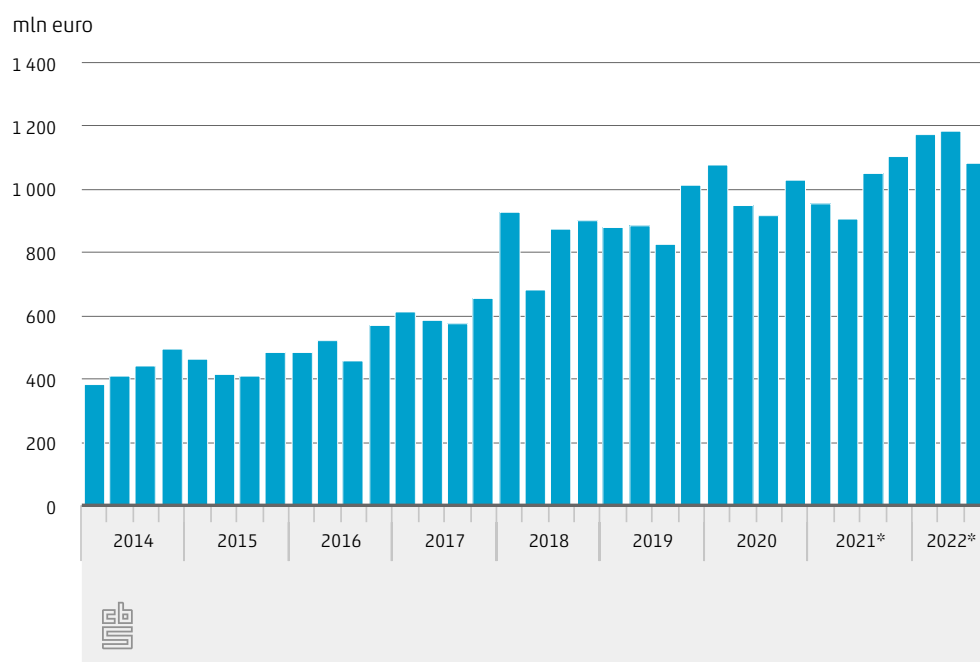
3.2 De Nederlandse import van Indiase diensten

De Indiase economie kenmerkt zich door een relatief grote dienstensector en een sterk ontwikkelde dienstenexport (zie ook paragraaf 1.2). Ondanks de economische liberalisering en investeringen in de maakindustrie via onder andere het 'Make in India'-programma blijft de Indiase dienstenhandel harder groeien dan de goederenhandel (Thakur, 2022). Tussen 1990 en 2006 groeide het belang van de dienstenhandel in India van 3,3 naar 13,6 procent van het totale bbp (Wereldbank, 2022). Sinds het midden van de jaren 2000 bleef het aandeel stabiel en in 2021 droeg de dienstenhandel voor 12 procent bij aan het bbp. Dat is veel in vergelijking met de andere BRICS-landen. In China heeft de dienstenhandel in 2021 bijvoorbeeld een aandeel in de economie van 4,4 procent. Het belang van de diensten voor de Indiase economie vertaalt zich ook naar de Indiase export van diensten naar Nederland.

Waarde van dienstenimport uit India groeit

In 2021 was 1,9 procent van de totale Nederlandse dienstenimport afkomstig uit India, dat is een groei van 0,7 procentpunt ten opzichte van 2014. In de eerste drie kwartalen van 2022 komt het aandeel van India in de totale dienstenimport eveneens uit op 1,9 procent (zie figuur 3.2.1). De 4,0 miljard euro die Nederland in 2021, het laatst beschikbare complete verslagjaar, aan diensten importeerde uit India is ruim 2 keer zoveel als in 2014 (1,7 miljard euro). De kwartaalontwikkeling van de dienstenimport laat een sterke groei zien tot en met 2019. Met het uitbreken van de coronacrisis, begin 2020, stagneerde het niveau van de import. Vanaf het derde kwartaal van 2021 is de groei van dienstenimport uit India opnieuw ingezet en kwam die in het derde kwartaal van 2022 al voor het vijfde kwartaal op rij uit boven 1 miljard euro.

3.2.1 Nederlandse dienstenimport uit India

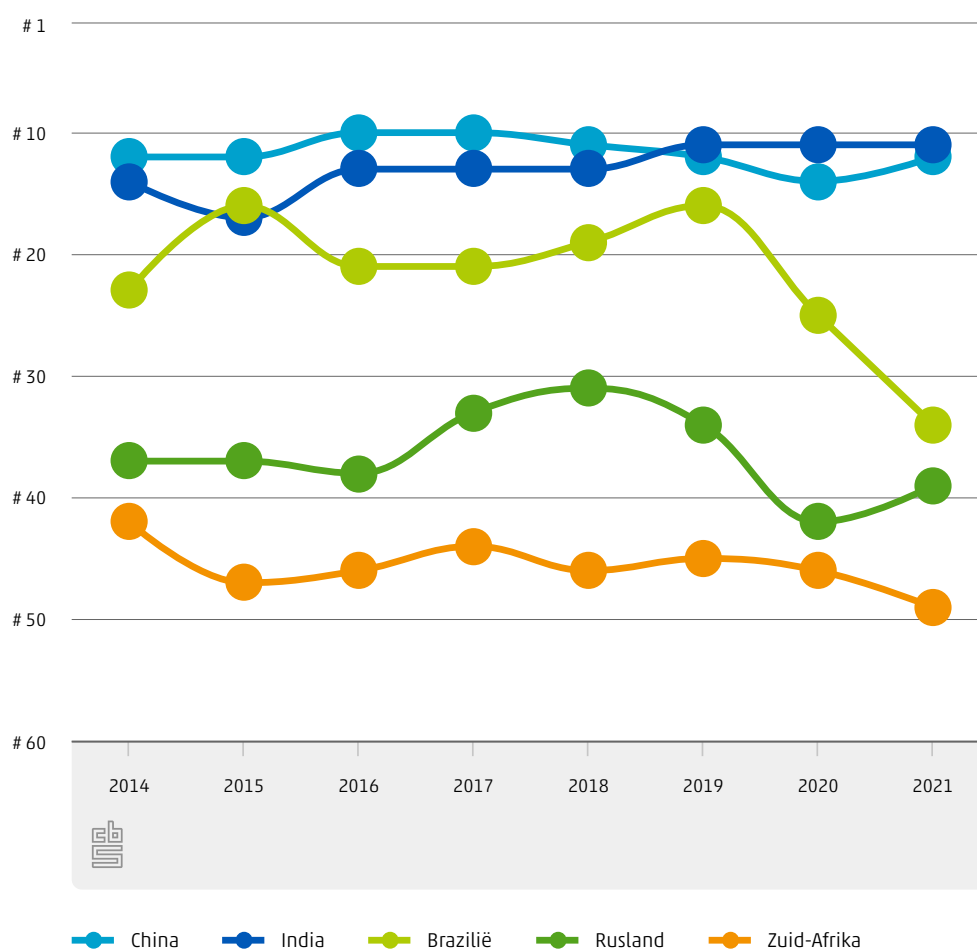
India op 11^e plaats van belangrijkste partners voor dienstenimport

Met een totaal van 4 miljard euro werd dus iets minder dan 2 procent van de totale Nederlandse dienstenimport in 2021 geleverd door India. Daarmee stond India op de 11^e plaats van belangrijkste dienstenleveranciers in 2021. De vijf belangrijkste landen in de Nederlandse import van diensten waren de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Ierland en België. Na de VS is India in 2021 de grootste niet-Europese leverancier van diensten aan Nederland, vlak voor China. India stond in 2014 nog op de 14^e plaats in de ranglijst van grootste dienstenleveranciers. Alleen de dienstenimport uit Polen, de 9^e dienstenleverancier voor Nederland, groeide sneller tussen 2014 en 2021.

India en China belangrijkste dienstenleveranciers onder de BRICS-landen

Van de vijf BRICS-landen is India voor Nederland vanaf 2019 de belangrijkste dienstenleverancier (zie figuur 3.2.2). Waar China van 2014 tot en met 2018 één of twee plaatsen hoger op de ranglijst van belangrijkste partners in dienstenimport stond, is de totale waarde van dienstenimport afkomstig uit India sinds 2019 groter. Van de andere drie BRICS-landen hoorde Brazilië tot en met 2019 nog bij de grootste 20 dienstenleveranciers (plek zestien in de ranking van 2019). Sinds het eerste jaar van de coronacrisis is vooral de import van zakelijke diensten uit Brazilië volledig ingestort: een afname van 1,8 miljard euro in 2019 tot 361 duizend euro in 2021. Rusland en Zuid-Afrika spelen een kleine rol en stonden over de gehele periode tussen plek 30 en 50 in de ranglijst van grootste dienstenleveranciers aan Nederland.

3.2.2 Ranking als dienstenleverancier, BRICS-landen (2014- 2021)

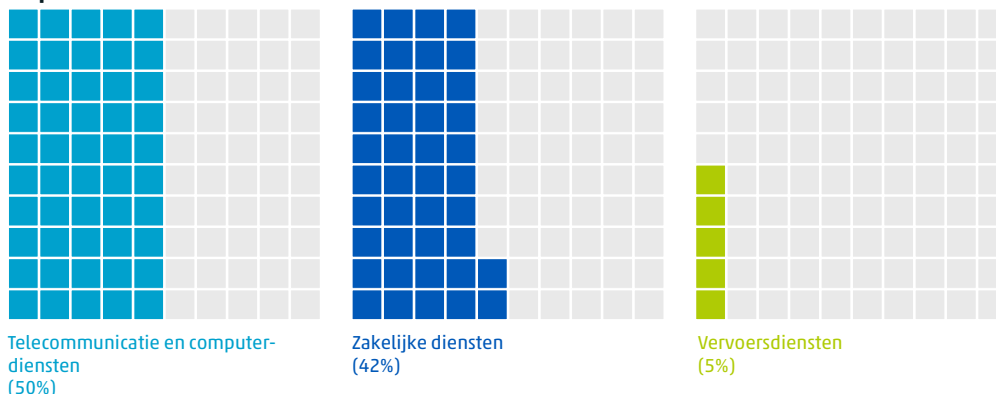
Telecommunicatie- en computerdiensten het grootst in dienstenimport uit India

Telecommunicatie-, computer- en informatiediensten – hierna afgekort als telecommunicatie- en computerdiensten – vormden in 2022 de belangrijkste dienstesoort in de Nederlandse import afkomstig uit India, zoals te zien is in figuur 3.2.3. In de eerste drie

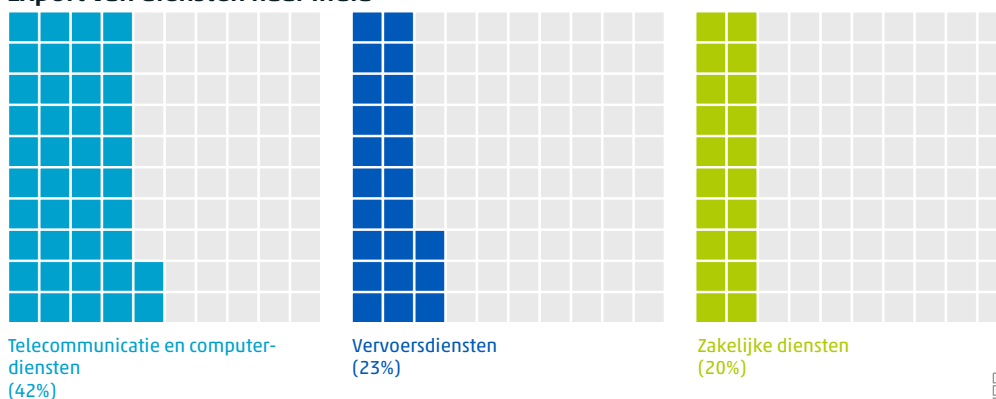
kwartalen van 2022 bestond de helft van de dienstenimport uit India uit dit type. Binnen de telecommunicatie- en computerdiensten had de subcategorie computerdiensten een aandeel van 90 procent in de eerste negen maanden van 2022. Het gaat dan bijvoorbeeld om gebruikerslicenties voor software, verkoop van softwaredocumentatie, -implementatie en -onderhoud, computertrainingen en online gaming. Telecommunicatie- en computerdiensten waren in de eerste negen maanden van 2022 iets belangrijker dan zakelijke diensten. Het gaat bij zakelijke diensten bijvoorbeeld om juridische diensten, managementadvies, onderzoek en innovatie en technische diensten. Met name de zakelijke adviesdiensten en R&D diensten waren groot binnen de totale import van zakelijke diensten uit India.

3.2.3 B belangrijkste dienstesoorten in de handel met India (2022-Q1 t/m Q3)

Import van diensten uit India

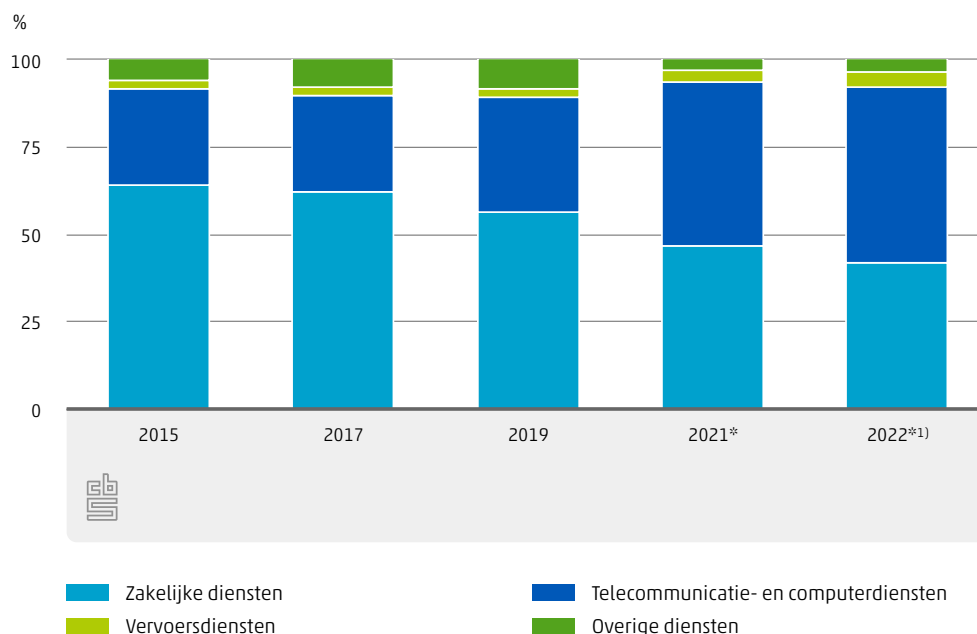

Export van diensten naar India

De import van diensten uit de andere categorieën zoals vervoersdiensten, reisverkeer en financiële diensten is in de periode van analyse (2014–2022Q3) kleiner dan 2 procent van de totale jaarlijkse importwaarde uit India (zie figuur 3.2.4). Enkel de vervoersdiensten lijken vanaf 2021 iets aan importantie te winnen, het aandeel in de totale dienstenimport uit India ligt in de eerste drie kwartalen van 2022 op een kleine 5 procent. De stijgende prijzen van transport, en met name scheepstransport (Business Insider, 2021) dragen mogelijk bij aan deze groei.

3.2.4 Dienstensoorten in dienstenimport uit India

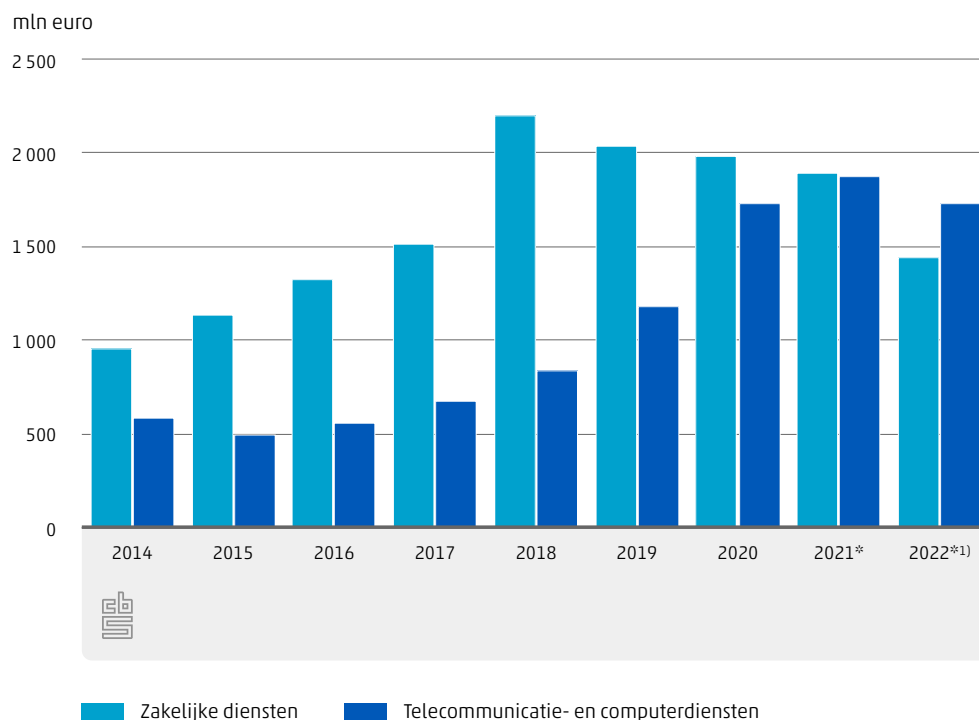
1) cijfers van 2022 tot en met 3e kwartaal.

Zakelijke diensten niet langer belangrijkste voor dienstenimport uit India

Voor het 7^e jaar op rij groeide de totale import van telecommunicatie- en computerdiensten uit India. Met een waarde van 1,7 miljard euro lag de import van telecommunicatie- en computerdiensten in de eerste drie kwartalen van 2022 al bijna op het niveau van heel 2021 (1,9 miljard euro). Daarmee passeert dit type diensten de zakelijke diensten die tot en met 2021 de grootste dienstesoort uit India waren. Zelfs in coronajaren 2020 en 2021 was groei waar te nemen in de import van telecommunicatie- en computerdiensten uit India, terwijl de totale Nederlandse dienstenimport stagneerde.

De stijging van de totale Nederlandse dienstenimport uit India tussen 2014 en 2021 komt dan ook met name op conto van de telecommunicatie- en computerdiensten. Figuur 3.2.5 toont de ontwikkeling van de totale importwaarde van telecommunicatie- en computerdiensten en zakelijke diensten uit India. Tussen 2014 en 2017 bleef de importwaarde van Indiase telecommunicatie- en computerdiensten redelijk stabiel tot maximaal 700 miljoen euro per jaar. In diezelfde periode werd juist voor een hogere waarde aan zakelijke diensten uit India geïmporteerd. In 2018 was de waarde van deze stroom gegroeid tot 2,2 miljard euro, 65 procent van de totale dienstenimport uit India in dat jaar. Na 2018 bleef de totale waarde van jaarlijks geïmporteerde zakelijke diensten uit India op een hoog niveau, maar is er een sterke groei waar te nemen in de importwaarde van telecommunicatie- en computerdiensten. In 2021, het laatste jaar van volledige waarneming was de importwaarde 1,9 miljard euro voor zowel diensten van het type zakelijke diensten als diensten behorend tot telecommunicatie- en computerdiensten.

3.2.5 Importwaarde uit India

India wordt belangrijker voor Nederlandse import van telecommunicatie- en computerdiensten

India heeft met 13,4 procent een groot aandeel in de totale wereldexport van IT-diensten (Wereldbank, 2022) en de IT-sector droeg in 2022 voor 7,4 procent bij aan het bbp (Sun, 2022). De digitale economie van India groeide daarnaast tussen 2014 en 2019 bijna 2,5 keer zo hard als de economie in zijn geheel en is een belangrijke katalysator voor andere industrieën in de Indiase economie (The Economic Times, 2022). Er waren in 2022 naar schatting 4,8 miljoen werknemers werkzaam in de IT-industrie. Door de groei van de export van IT-diensten kunnen steeds meer landen wereldwijd gebruik maken van de ontwikkelde Indiase IT-sector. Voor Nederland was India de 5^e partner in de import van telecommunicatie- en computerdiensten. 9 procent van alle telecommunicatie- en computerdiensten die Nederland importeerde in 2021 kwamen uit India. Alleen uit de VS (20 procent), het Verenigd Koninkrijk (14 procent), Ierland (12 procent) en Duitsland (10 procent) importeerde Nederland voor een hoger bedrag van dit type diensten. Vooruitkijkend naar het totaalcijfer van 2022, lijkt het erop dat India een cruciale rol blijft spelen. In de eerste drie kwartalen van dat jaar werd 9,6 procent van alle geïmporteerde telecommunicatie- en computerdiensten geleverd door India (1,7 miljard euro). Daarmee kruipt India dichterbij Duitsland (9,7 procent) en Ierland (10,3 procent) in de ranglijst van grootste leveranciers van telecommunicatie- en computerdiensten.

1,9 miljard euro aan
telecommunicatie- en computerdiensten
afkomstig uit India in 2021

3.3 De Nederlandse export van diensten naar India

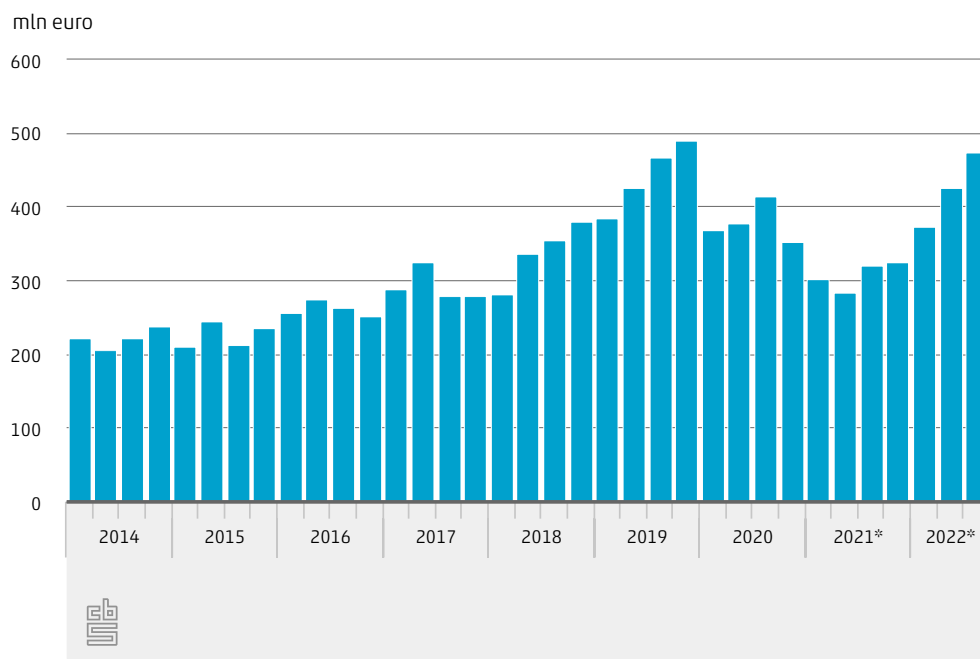
De internationale handel in diensten is een belangrijk onderdeel van de Nederlandse economie. De verdiensten aan de dienstenexport waren in 2020 goed voor circa 12,5 procent van het Nederlandse bbp (Ramaekers et al., 2022). Dat wordt verdiend met de export van verschillende typen diensten zoals transportdiensten, vergoedingen voor het gebruik van licenties en intellectueel eigendom, uitgaven van toeristen in Nederland, telecommunicatie- en computerdiensten, zakelijke diensten en nog vele andere soorten dienstverlening die over de grens gaan. Wat Nederland verdiende aan de export van diensten naar India komt aan bod in hoofdstuk 4 van deze publicatie.

Dienstenexport naar India groeit weer

Tussen 2014 en 2021 is de dienstenexport naar India op gelijke voet gegroeid met de totale dienstenexport van Nederland. Nederland exporteerde in 2021 voor 1,2 miljard euro aan diensten naar India. Dat is 39 procent meer dan in 2014. De ontwikkeling van de dienstenhandel is daarmee over de gehele periode bezien vergelijkbaar met de groei van de export naar China (+34 procent). De export van diensten naar de andere BRICS-landen ontwikkelde zich verschillend. De export naar Rusland lag in 2021 op hetzelfde niveau als in 2014, Brazilië ontving juist veel minder diensten van Nederland (42 procent krimp) en de dienstenexport naar Zuid Afrika groeide met 57 procent juist nog harder dan de groei van dienstenexport naar India en China.

Vanaf het eerste kwartaal van 2018 tot en met het vierde kwartaal van 2019 groeide de dienstenexport naar India het hardst (zie figuur 3.3.1). Met de intrede van de coronacrisis begin 2020, kwam er een einde aan de exportgroei en deze herstelde zich pas enigszins in het derde kwartaal van 2021. De daling van geëxporteerde telecommunicatie- en computerdiensten was verantwoordelijk voor bijna de helft van de terugval tussen 2019 en 2021. Waar de totale Nederlandse dienstenexport in 2021 bijna op hetzelfde niveau lag als in het laatste pre-coronajaar (2019), was de export naar India nog altijd 32,5 procent lager. In het derde kwartaal van 2022 lag het kwartaalcijfer weer bijna op het niveau van pre-corona.

3.3.1 Nederlandse dienstexport naar India

Herstel van de groei in eerste kwartalen 2022

Als we kijken naar de eerste drie kwartalen van 2022 lijkt het aandeel van de totale export bestemd voor India met 0,7 procent redelijk stabiel te blijven. Wel is de groei ten opzichte van de eerste drie kwartalen van 2021 met 40 procent groter dan de groei van totale Nederlandse dienstexport (24 procent). De waarde van de dienstexport naar India was in de eerste negen maanden van 2022 bijna 1,3 miljard euro. Dat is meer dan in heel 2021, en vergelijkbaar met het niveau voor corona (eerste drie maanden van 2019).

40% groei van dienstexport naar India in eerste drie kwartalen van 2022 ten opzichte van jaar eerder

Export van diensten naar India relatief klein

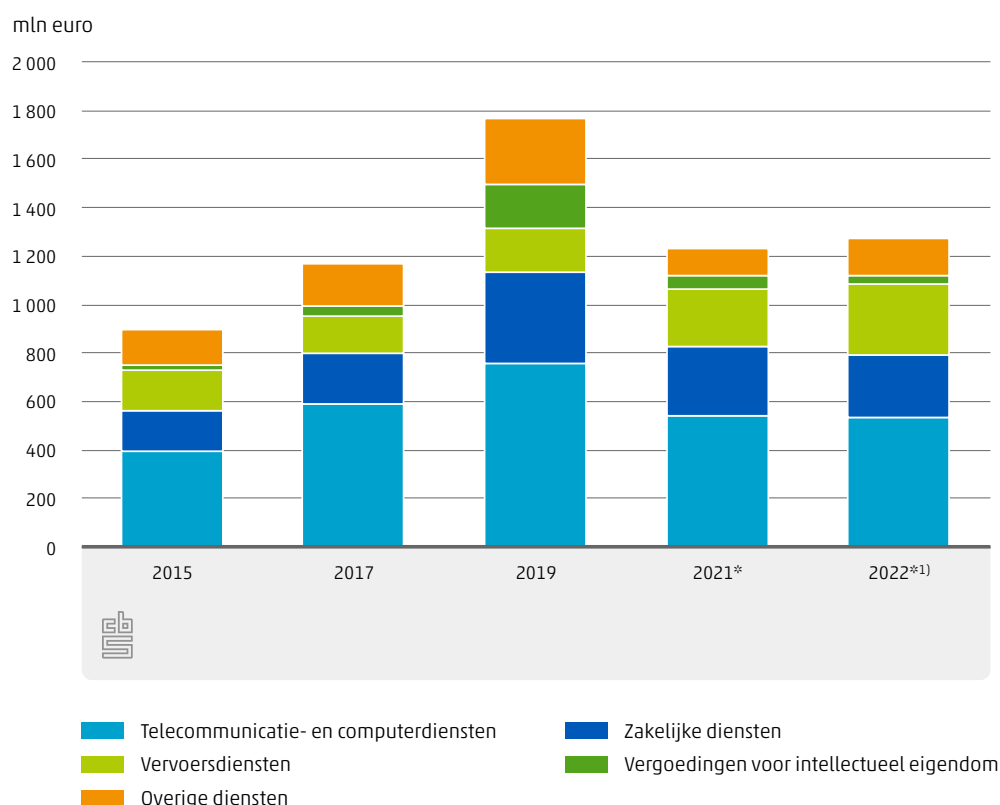
De Nederlandse import van Indiase diensten was in 2021 ruim 3 keer zo groot als de export van diensten naar India. Met 0,6 procent was het aandeel van India in de totale Nederlandse export van diensten in 2021 een stuk lager dan het Indiaas aandeel in de import. Net zoals bij de goederenhandel (zie hoofdstuk 2 van deze Internationaliseringsmonitor) is India voor Nederland vooral een leverancier in plaats van een afzetmarkt. India stond in 2021 op de 28^e plek in de ranglijst van belangrijkste exportbestemmingen. De top-3 bestond in 2021 uit

Duitsland, de VS en het VK. Zij ontvingen in 2021 elk iets meer dan 12 procent van de totale waarde van de dienstenexport. De dienstenhandel is redelijk verspreid over verschillende landen: in 2021 ontvingen 34 landen minstens 0,5 procent van de totale export van Nederlandse diensten.

Telecommunicatie- en computerdiensten meest geëxporteerde Nederlandse diensten naar India

De Nederlandse dienstenexport naar India bestond in de eerste drie kwartalen van 2022 voor 42 procent uit telecommunicatie- en computerdiensten, zie figuur 3.2.3. Daarmee zijn telecommunicatie- en computerdiensten de grootste categorie in de totale dienstenexport naar India. Nog eens 23 procent van de totale exportwaarde is afkomstig uit vervoersdiensten. De zakelijke diensten completeren de top-3 met een aandeel van 20 procent. Zo'n driekwart van de geëxporteerde waarde aan telecommunicatie- en computerdiensten in de eerste negen maanden van 2022 betrof computerdiensten (391 miljoen euro). In 2019 waren de vergoedingen voor intellectueel eigendom nog de derde grootste dienstesoort in de export naar India, maar zoals te zien is in figuur 3.3.2 hebben vervoersdiensten vanaf 2021 een sterk groeiend aandeel in de totale dienstenexport naar India onder invloed van de groei in de waarde van zowel geëxporteerde zeevaart- als luchtvaartdiensten.

3.3.2 Dienstesoorten in dienstenexport naar India

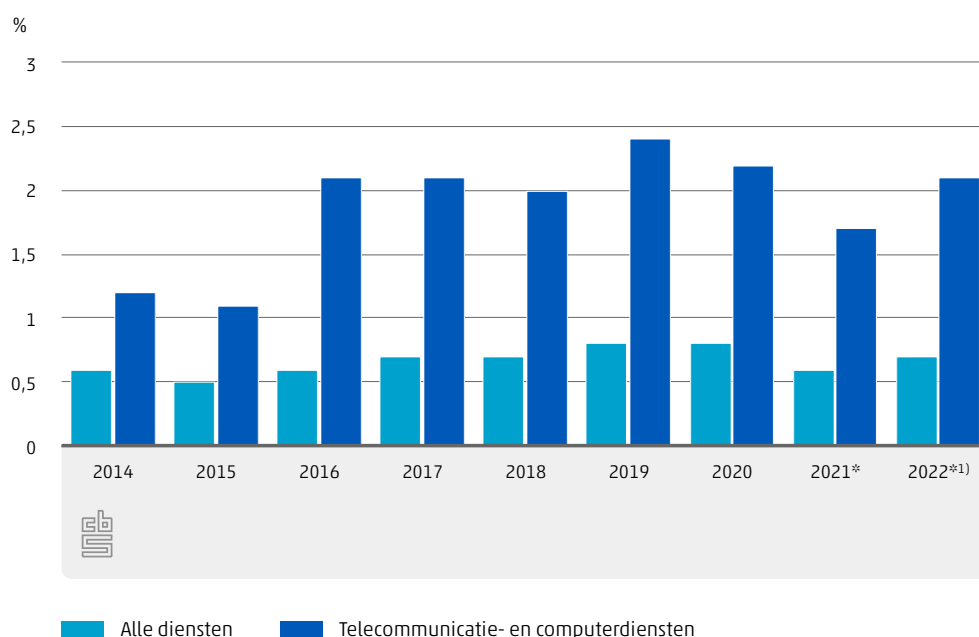

1) Cijfers van 2022 tot en met 3e kwartaal.

India 10^e Nederlandse bestemming van telecommunicatie- en computerdiensten

Dankzij de groeiende export van Nederlandse telecommunicatie- en computerdiensten naar India tussen 2014 en 2019 was India in 2019, het laatste jaar voor de coronacrisis, de 10^e belangrijkste bestemming voor dat type diensten. In 2014 nam India hier nog de 16^e plek in. Het Indiase aandeel in de export van telecommunicatie- en computerdiensten steeg van 1,2 procent in 2014 naar 2,4 procent in 2019, zie figuur 3.3.3. Hiermee was het aandeel van India in export van telecommunicatie- en computerdiensten in 2019 ook aanzienlijk groter dan het Indiase aandeel in de totale dienstexport van dat jaar: 0,8 procent. Net als de totale dienstexport naar India is het niveau van de telecommunicatie- en computerdiensten export in de eerste drie kwartalen van 2022 zo goed als hersteld. Deze kwam uit op 538 miljoen euro waar dat in de eerste drie kwartalen van 2019 ruim 594 miljoen euro was.

3.3.3 India in totale Nederlandse dienstexport

¹⁾ cijfers van 2022 tot en met 3e kwartaal

Belang van China voor Nederlandse export van telecommunicatie- en computerdiensten neemt af

Met ruim 18 procent van de totale Nederlandse export van telecommunicatie- en computerdiensten is Ierland in 2021 de belangrijkste bestemming, vlak voor het Verenigd Koninkrijk dat met 15 procent op de tweede plek staat. De export van telecommunicatie- en computerdiensten naar China heeft na 2019, net als India, een flinke klap gehad. In 2019 was China met 2,3 procent nog de elfde bestemming, maar in 2021 is de positie van China verder gedaald naar plek 21 met een aandeel van minder dan 1 procent in de totale Nederlandse exportwaarde van telecommunicatie- en computerdiensten. Vanaf 2019 is India, als tiende bestemming van Nederlandse telecommunicatie- en computerdiensten, dus een belangrijkere afnemer van deze diensten dan China.

3.4 Handelsrestricties en tarieven

India is een voorbeeld van een land met een sterke regulering van buitenlandse investeringen (zie hoofdstuk 1 voor het economisch profiel van India) en kenmerkt zich als redelijk moeilijk toegankelijk. Buitenlandse ondernemers geven aan grote moeite te moeten doen om een bedrijf in India op te richten, vergunningen te krijgen of goederen te verhandelen met het land. Regels kunnen daarbij per deelstaat verschillen (Dohmen, 2023; NOS, 2015). Landen hebben verschillende voorwaarden op het gebied van handel. Sommige regels zijn er om consumenten te beschermen, andere voor het milieu en weer andere moeten de thuismarkt beschermen voor (oneerlijke) concurrentie. India is geen eenvoudig te bewerken markt. Het land is in oppervlakte bijna 80 keer zo groot als Nederland met een enorme diversiteit op sociaal en cultureel vlak. Daarbij komt ook een gebrekkige infrastructuur, administratieve belemmeringen en het probleem van corruptie. Minister-president Modi heeft de afgelopen jaren allerlei veranderingen doorgevoerd om de situatie in het land te verbeteren, maar India stond in 2022 nog altijd op de 85^e plek in de corruptie index van Transparency International (Transparency International, 2023). Ter vergelijking: Nederland stond op de 8^e plek. Het betalen van steekpenningen kan voor buitenlandse bedrijven zowel in India als in eigen land zware gevolgen hebben (IndiaConnected, 2020)

Een geschiedenis van protectionisme

Na de onafhankelijkheid in 1947 probeerde India tientallen jaren te overleven zonder internationale handel (Adewale, 2017). De deviezen crisis in 1991 dwong India om hulp te vragen aan het Internationaal Monetair Fonds (IMF). Het geld van het IMF kwam met voorwaarden: India moest zich openstellen voor buitenlandse investeringen, de administratieve rompslomp verminderen en handelsbelemmeringen wegnemen (Chan, 2019). Verlaging van importtarieven en belastingen leidde in combinatie met deregulering tot een beter investeringsklimaat en hogere economische groei (Dohmen, 2023). Uit paragraaf 3.2 is bijvoorbeeld gebleken dat het belang van India in de Nederlandse dienstenimport toeneemt. Met name op het gebied van IT-diensten wordt India een steeds belangrijker speler op het wereldtoneel (zie ook paragraaf 1.2).

Hervormingen lossen niet alle problemen op

Desalniettemin blijven exporteurs te maken hebben met aanzienlijke tarifaire en niet-tarifaire belemmeringen die de invoer van goederen en diensten in India belemmeren. De Indiase regering blijft programma's promoten zoals 'Make in India' en 'SelfReliant India' die de zelfvoorziening van India proberen te vergroten door het bevorderen van de binnenlandse industrie en het verminderen van de afhankelijkheid van buitenlandse leveranciers en geïmporteerde goederen en diensten (US Trade Representative, 2022). "Come and manufacture in India. Go and sell in any country of the world, but manufacture here" zei premier Modi tijdens zijn Onafhankelijkheidstoespraak in augustus 2014.

Met het 'Make in India'-programma legt de Indiase overheid lokale vereisten op aan buitenlandse bedrijven die de Indiase markt willen betreden. Zo moet voor de meeste bedrijven die de Indiase consument direct willen bedienen, tenminste 30 procent van hun intermediaire producten van Indiase makelij zijn, behalve wanneer dit lokaal niet mogelijk is

vanwege bijzondere of vernieuwende technieken. Dit aandeel wordt vaak bereikt via een gezamenlijke onderneming met een Indiaas bedrijf (Mudambi et al., 2017; zie ook Franssen et al., 2019 en Franssen & Notten, 2020). Verschillende bedrijven die willen exporteren naar India passen hun goederen of diensten speciaal aan op de behoeften van Indiase consumenten. Denk aan TomTom dat voor de Indiase markt een navigatiesysteem ontwikkelde gebaseerd op herkenningspunten in plaats van straatnamen, en Philips dat speciaal voor India vereenvoudigde medische apparatuur ontwikkelt (IndiaConnected, 2021).

Handelstarieven en andere handelsbarrières

Van de grote wereldeconomieën staan India, Brazilië, maar ook China bekend om het heffen van relatief hoge invoertarieven (McCarthy, 2018; US Trade Representative, 2022; Chan, 2019). India wil graag zelfvoorzienend¹⁾ zijn, wat leidt tot relatief hoge importtarieven (Geijer, 2022; Tan, 2022). Ook de Nederlandse handel met India kent over het algemeen een relatief hoge heffingsdruk (Franssen & Notten, 2020). Daarnaast zijn er ook verschillende specifieke niet-tarifaire maatregelen van toepassing op bedrijven die willen exporteren naar India. Via technische barrières, zoals het extra controleren van producten die polycyclische aromatische koolwaterstoffen (PAK's) bevatten (zoals speelgoed), worden Nederlandse producenten voor export naar India dubbel belast (Notten et al., 2021).

India als bestemming voor bedrijfsactiviteiten

India is een belangrijke bestemming voor bedrijven die werk willen uitbesteden naar het buitenland. Offshoring is het verplaatsen van activiteiten naar een bedrijf in het buitenland en heeft vaak kostenbesparing als reden. In een geglobaliseerde wereld is het steeds minder vanzelfsprekend dat alle onderdelen van het productieproces op dezelfde plek plaatsvinden. Productieketens zijn in de afgelopen decennia opgedeeld in kleine onderdelen en verdeeld over verschillende bedrijven en landen. Ook India speelt een rol in mondiale waardeketens, met name voor wat betreft dienstenactiviteiten. Zie ook hoofdstuk 4 van deze publicatie voor meer details omtrent de rol van Nederland en India in internationale waardeketens.

In de periode 2018 tot 2020 verplaatsten ruim 100 bedrijven een deel van hun activiteiten uit Nederland naar India (Franssen & Rooyackers, 2022). Daarmee was India in die periode de belangrijkste offshore-bestemming voor Nederlandse bedrijven na de andere EU-landen, groter dan bijvoorbeeld het VK, Canada, de VS en China. Bijna 6 op de 10 van deze bedrijven verplaatsten activiteiten in de categorie administratieve- en managementfuncties en 40 bedrijven verplaatsten (ook) ICT-diensten naar India. Bedrijven die deze typen bedrijfsactiviteiten verplaatsten naar het buitenland noemen kostenbesparing het vaakst als motief voor offshoring. India is daarvoor een goede bestemming, met een sterk ontwikkelde IT-sector en een hoogopgeleide, Engelssprekende en technisch-geschoolde beroepsbevolking tegen relatief lage arbeidskosten (The Economist, 2017; Cornish, 2022).

1) In de literatuur wordt in deze context vaak verwezen naar de term *Import Substitution Industrialisation*, een beleid waarbij gesteld wordt dat industrialisatie enkel bereikt kan worden door lokale productiecapaciteit te ontwikkelen die import kan vervangen (Adewale, 2017).

India is een gevestigde partner om ICT-diensten en administratieve diensten naartoe te verplaatsen (The Economist, 2022), wat ook blijkt uit de Nederlandse data (Franssen & Rooyakkers, 2022). Er is ook steeds vaker sprake van India als locatie voor productiefaciliteiten. India heeft in 2020 het 'Production Linked Incentive'-programma gelanceerd als onderdeel van de 'Make in India'-campagne. Investerings in bepaalde sectoren waaronder de farmaceutische industrie, auto-industrie, staalindustrie en elektronica-industrie worden in het programma aangemoedigd. Door middel van financiële prikkels (subsidies) worden producenten in de maakindustrie aangespoord om productie naar India te verplaatsen (Invest India, z.d.; André, 2022). Bedrijven ondervinden echter veel problemen bij het produceren in India, met name wat betreft ondoorzichtige bureaucratie, protectionistisch handelsbeleid met hoge importtarieven op intermediaire goederen, en moeilijkheden om vergunningen om een bedrijf op te richten te verkrijgen (McGee & Reed, 2023; Inamdhar, 2022; Dohmen, 2023). Hoewel er een tendens lijkt te zijn dat bedrijven niet meer alle productie in China plaats laten vinden en willen diversifiëren, is India nog niet de onbetwiste bestemming. In hoofdstuk 5 van deze editie staat de investeringsrelatie tussen Nederland en India centraal.

Belemmeringen dienstenhandel

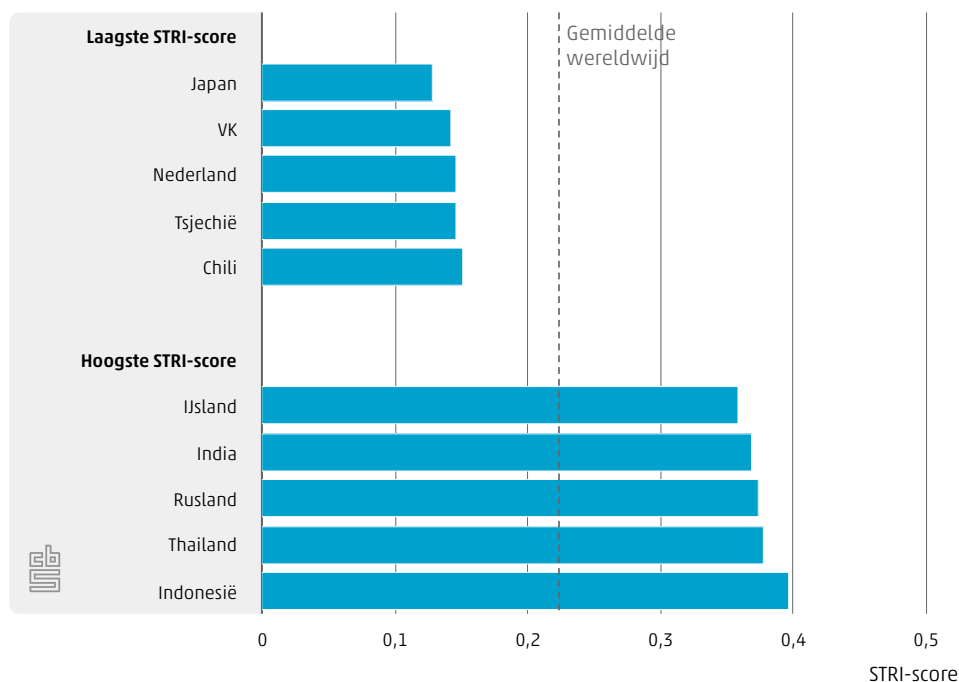
Regelgeving in het buitenland kan het exportpotentieel van Nederlandse dienstverleners beperken. Bedrijven moeten zich bijvoorbeeld registreren en voldoen aan bepaalde normen en standaarden om diensten te mogen leveren in dat land. Diverse vormen van regulering bemoeilijken de toegang van Nederlandse dienstenleveranciers tot buitenlandse markten of groei op die markten. De STRI index²⁾ weerspiegelt de handelsopenheid van dienstensectoren van landen (zie ook Creemers & Rud, 2022). De STRI-index houdt rekening met het overheidsbeleid in verschillende sectoren die bepalend zijn voor het handelsgemak in die dienstensectoren.

India op 47^e plaats volgens de Services Trade Restrictiveness Index van de OESO

Figuur 3.4.1 toont hoe de STRI-index varieert over landen in 2022. Voor Indonesië, Thailand, Rusland, India en IJsland zien we de hoogste waarden van de STRI-index. Dit zijn dus landen met de meeste belemmeringen voor dienstenhandel volgens de STRI. Nederland daarentegen is, net zoals Japan, het VK, Tsjechië en Chili, met een zeer lage STRI een relatief open markt voor het verhandelen van diensten. De STRI van India voor 2022 ligt boven het OESO-gemiddelde en is hoog in vergelijking met andere landen. Markttoegang tot bepaalde belangrijke dienstensectoren blijft verboden voor buitenlanders of is onderworpen aan strikte voorwaarden (OESO, 2023; Mishra, 2023; Bhadoria, 2023). In India moet bijvoorbeeld ten minste één van de bestuursleden en de manager een inwoner van India zijn. Bij openbare aanbestedingen gelden voorkeuren voor lokale leveranciers (Mishra, 2023).

²⁾ De *Services Trade Restrictiveness Index* (STRI) van de OESO is een meetinstrument dat bestaat uit een database met informatie over nationale regelgeving en belemmeringen voor internationale dienstenhandel, en deze kwantificeert in een index die varieert tussen 0 en 1. Een land met een STRI richting 0 is liberaal en dus relatief open voor dienstenhandel. Een land met een STRI richting 1 werpt relatief veel belemmeringen op voor dienstenhandel. Het is een samengestelde index die een momentopname geeft van de handelsbeperkingen in een land en sector in een bepaald jaar (Benz & Jaax, 2020).

3.4.1 Gemiddelde STRI per land, 2022

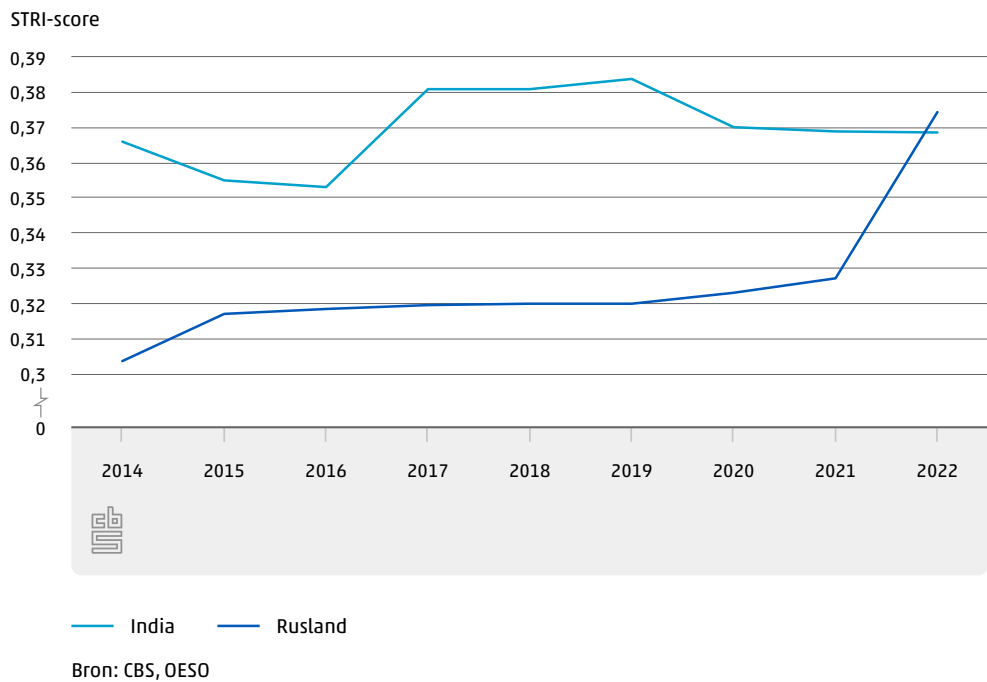
Bron: CBS, OESO

Volgens de STRI is het in India gemakkelijker om handel te drijven en te werken in sectoren als ingenieursdiensten, computerdiensten, vrachtvervoer over de weg en geluidsopnames. Deze sectoren zijn het minst beperkend voor handel in India, wat onder meer resulteert in een sterk ontwikkelde Indiase export van IT-diensten (paragraaf 3.2 voor het belang voor Nederland). Goederenvervoer per spoor, architectendiensten, juridische diensten en accounting zijn de moeilijkste sectoren om handel te drijven in India vanwege hun restrictieve karakter. Dominantie van de Indiase regering in de spoorwegsector maakt het zeer restrictief. Indian Railways en haar dochterondernemingen die onder het Ministerie van Spoorwegen vallen, zijn de enige treinexploitanten in India (OESO, 2023; Bhadoria, 2023). Lidmaatschap van de Bar Council of India (BCI), het bestuursorgaan voor de advocatuur, is verplicht om als advocaat in India te mogen werken en is beperkt tot Indiase staatsburgers. Buitenlandse advocatenkantoren mogen geen kantoren openen in India (US Trade Restrictiveness, 2022).

India stijgt een plek op de OESO STRI-index ten koste van Rusland

Door de oorlog tussen Rusland en Oekraïne zakte Rusland van de 44^e naar de 48^e plaats in de index, zie figuur 3.4.2. Daardoor kon India een plaatsje opklimmen; al staat het land op de op vier na laatste plaats qua handelsopenheid voor dienstenhandel. India heeft de afgelopen jaren geleidelijk hervormingen doorgevoerd, wat heeft bijgedragen tot een lichte liberalisering van de handel in diensten in sommige sectoren, met name tussen 2019 en 2021. Open en goed gereguleerde dienstenmarkten zijn essentieel om economisch herstel te vergemakkelijken, de veerkracht tegen toekomstige schokken te versterken en een duurzamer handelssysteem in India te bevorderen (Mishra, 2023).

3.4.2 Ontwikkeling STRI India versus Rusland

Recente hervormingen omvatten de privatisering van Air India in januari 2022 en de afschaffing van prijsrichtlijnen voor de overdracht van aandelen tussen ingezetenen en niet-ingezetenen (OESO, 2023; Mishra, 2023; Bhadoria, 2023). Sinds oktober 2021 is de limiet van directe buitenlandse investeringen in de Indiase telecommunicatiesector verhoogd van 49 naar 100 procent (zie ook hoofdstuk 5 van deze Internationaliseringsmonitor voor een gedetailleerder beeld van de Nederlands-Indiase investeringsrelatie). Tevens was vanaf dat moment geen extra toestemming van de overheid nodig voor deze investeringen. In de Indiase telecommunicatiesector zijn de eenmalige licentiekosten erg hoog, wat kleinere bedrijven kan afschrikken om toe te treden tot deze markt (US Trade Restrictiveness, 2022).

3.5 Samenvatting en conclusie

India heeft een sterk ontwikkelde dienstensector en het zijn met name de IT-diensten die belangrijk zijn voor de Indiase economie. Voor de Nederlandse import van diensten wordt India een steeds belangrijkere partner en is het China gepasseerd als belangrijkste Aziatische dienstenleverancier. Uit 9 landen importeerde Nederland meer diensten in 2021. Nederlandse bedrijven importeerden in 2021 voor 4 miljard euro aan diensten uit India, 1,9 procent van de totale Nederlandse dienstenimport. In de eerste drie kwartalen van 2022 was dat met 3,4 miljard al meer dan in de eerste drie kwartalen van alle voorgaande jaren.

De kracht van zijn digitale economie weet India steeds beter te benutten en beschikbaar te stellen aan het buitenland. India heeft zich gespecialiseerd in IT-diensten en Nederland importeert dan ook met name Indiase computerdiensten zoals gebruikerslicenties, software en online-gaming en zakelijke diensten als managementadvies en R&D diensten. De helft van de totale dienstenwaarde die Nederland uit India importeerde bestond dan ook uit telecommunicatie- en computerdiensten, die in 2022 voor het eerst de belangrijkste dienstesoort zijn ten koste van zakelijke diensten. Het belang van telecommunicatie- en

computerdiensten binnen de Nederlandse dienstenimport uit India nam daarmee verder toe in de eerste drie kwartalen van 2022.

De dienstenexport naar India bleef in 2021 met 1,2 miljard euro beperkt tot 0,6 procent van de totale export. India staat daarmee op plek 28 op de lijst van belangrijkste partners in de dienstenexport. In de eerste drie kwartalen van 2022 was de totale dienstenexport met 1,3 miljard euro weer op het niveau van diezelfde periode in het laatste pre-coronajaar 2019.

Ondanks de groei van de handel met India blijven ondernemers belemmeringen ervaren om activiteiten in India te ontplooien. Hoge tarieven, technische barrières, extra controles en bureaucratie zorgen nog altijd voor terughoudendheid bij Nederlandse bedrijven om te investeren of te handelen met India. India stond in 2022 op de op vier na laatste plaats qua handelsopenheid voor dienstenhandel (gemeten volgens de STRI-index van de OESO). Recente en minder recente hervormingen zouden moeten leiden tot een eenvoudigere toegang tot India en meer investeringen. Of dat resulteert in versnelde groei van de dienstenhandel tussen Nederland en India moet de komende jaren blijken.

3.6 Literatuur

Adewale, A. R. (2017). [Import substitution industrialisation and economic growth – Evidence from the group of BRICS countries](#). *Future Business Journal*, 3(2), 138–158.

André, A. (2022, 15 april). [EU wil handelsakkoord met India, maar eist wel betere arbeidsrechten](#). Het Financieele Dagblad.

Benz, S. & Jaax, A. (2020). [Service trade costs in the United States: A simulation based on the OECD Services Trade Restrictiveness Index](#). OECD Economics Working Paper, No. 1617.

Bhadoria, S. (2023). [India ranks 47th in OECD's services trade restrictiveness index](#). Mint.

Business Insider (2021). [De prijs voor scheepstransport is binnen een jaar met 500% gestegen – container China-Europa kost €12.000](#).

CBS (2022a). [Internationale handel; invoer en uitvoer van diensten 2014–2020](#). [Dataset]. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2022b). [Internationale handel; invoer en uitvoer van diensten naar land, kwartaal](#). [Dataset]. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Chan, S. P. (2019, 11 april). [Why India is one of world's most protectionist countries](#). BBC News.

Cornish, C. (2022, 2 augustus). [Investors worry that India has passed 'peak outsourcing'](#). Financial Times.

Creemers, S. & Rud, I. (2022). [Potentiële belemmeringen voor dienstenhandel](#). In D. Herbers & J. Rooyakkers (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2022, tweede kwartaal: Dienstenhandel: Ontwikkelingen en belemmeringen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Dohmen, J. (2023, 27 januari). [India is nog lang niet het nieuwe China](#). Het Financieele Dagblad.

Franssen, L. & Notten, T. (2020). [Handelstarieven en productieketens](#). In M. Jaarsma & A. Lammertsma (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2020, vierde kwartaal: Handelbeleid: Tarieven en verdragen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Franssen, L., Notten, T. & Rooyakkers, J. (2019). [Handelspolitiek: barrières en verdragen](#). In S. Creemers & M. Jaarsma (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2019, vierde kwartaal: Kwaliteitseisen in handelsbeleid*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Franssen, L. & Rooyakkers, J. (2022). [Offshoring van diensten](#). In D. Herbers & J. Rooyakkers (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2022, tweede kwartaal: Dienstenhandel: Ontwikkelingen en belemmeringen*. Den Haag/ Heerlen/ Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Geijer, J. (2022). [De buitenlandse post: India](#). VNO-NCW.

Inamdar, N. (2022, 6 oktober). [iPhone 14: Can India replace China as the world's factory?](#) BBC.

IndiaConnected (2020). [Hoe ga je als buitenlands bedrijf om met corruptie in India?](#)

IndiaConnected (2021). [Vijf tips voor export naar India](#).

Invest India (z.d.). [Production Linked Incentive \(PLI\) Schemes in India](#). New Delhi: Invest India.

Jaarsma, M. & Rooyakkers, J. (2022). De internationale dienstenhandel van Nederland. In D. Herbers & J. Rooyakkers (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2022, tweede kwartaal: Dienstenhandel: Ontwikkelingen en belemmeringen*. Den Haag/ Heerlen/ Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

McCarthy, N. (2018). [Where Tariffs Are Highest And Lowest Around The World](#). Forbes.

McGee, P. & Reed, J. (2023, 14 februari). [Apple's manufacturing shift to India hits stumbling blocks](#). Financial Times.

Mishra, A. R. (2023). [STRI: India rises on OECD index, still ranks fourth from the bottom](#). Business Standard.

Mudambi, R., Saranga, H. & Schotter, A. (2017). [Mastering the Make-in-India Challenge](#). *MITSloan Management Review*, 58(4), 58-67.

NOS (2015, 5 april). [Wie wil slagen in India, begint met een kamer vol paperassen](#).

Notten, T., Wong, K. F., Creemers, S. & Franssen, L. (2021). [Technische handelsbarrières en productieketens](#). In S. Creemers, M. Jaarsma & J. Rooyakkers (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2021, derde kwartaal: Niet-tarifaire maatregelen; Een investering in kwaliteit?* Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

OECD (2023). [OECD Services Trade Restrictiveness Index \(STRI\): India 2022](#).

Ramaekers, P., Prenen, L., Loog, B. & Notten, T. (2022). [Nederlandse verdiensten aan internationale handel](#). In D. Herbers & M. Jaarsma (Red.), *Nederland Handelsland: Export, import & investeringen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Sun, S. (2022). [Employment of the IT-BPM industry in India](#). Statista.com.

Tan, H. (2022). [India wil fabriek van de wereld worden, maar er is meer dan een pandemie voor nodig om China na 40 jaar te onttronen](#). Business Insider Nederland.

Thakur, M. (2022) [Despite Centre's Focus On Manufacturing, It's Services Exports That Defy Global Slowdown](#).

The Economic Times (2022, 22 december). [India's digital economy grew 2.4 times faster than the economy in 2014-2019](#).

The Economist (2017, 19 januari). [Indian outsourcing specialists must reboot their strategies](#).

The Economist (2022, 2 april). [A half-a-trillion-dollar bet on revolutionising white-collar work](#).

Topalova, P. (2004). [Trade Liberalization and Firm Productivity: The Case of India](#). IMF Working Paper WP/04/28. Washington, D.C.: International Monetary Fund.

Transparency International (2023). [Corruption Perceptions Index](#). [Dataset].

US Trade Representative (2022). [National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers](#).

Wereldbank (2022). [World Development Indicators: Economy, education, trade and population tables](#). [Dataset]. Geraadpleegd op 7 februari 2023.

4 Nederland en India in internationale waardeketens

Auteurs: Nieke Aerts, Sarah Creemers, Dennis Cremers, Tom Notten, Leen Prenen, Christiaan Visser

3,5 miljard euro verdiende Nederland aan de directe en indirecte export naar India in 2020

7^e plek voor India qua grootste broeikasgasvoetafdruk van Nederland

Ongeveer twee derde van de wereldhandel bestaat tegenwoordig uit intermediaire goederen. Deze handel die in internationale waardeketens plaatsvindt, betreft handel van bedrijven die grondstoffen en halffabricaten importeren om die te verwerken en in veel gevallen weer als halffabricaat of eindproduct te exporteren. In dit hoofdstuk wordt in kaart gebracht hoe Nederland en India verbonden zijn in internationale waardeketens. Welke bedrijfstakken – in beide landen – verdienen het meest aan deze handel? Hoeveel banen zijn daarmee gemoeid? En wat gebeurt er in Nederland met de import uit India? Wordt deze binnen Nederlandse productieprocessen ingezet of verlaat deze ons land weer zonder verdere bewerking? Wat verdient Nederland als toeleverancier aan de export van India naar andere landen? Hoeveel houdt India over aan de export naar Nederland? En is dat meer of minder dan wat Nederland aan de export naar India verdient? Hoe groot is de Nederlandse voetafdruk in India door consumptie en verbruik van Indiase goederen in Nederland? Deze vragen worden beantwoord in dit hoofdstuk.

4.1 Inleiding

De afgelopen decennia zijn productieprocessen in toenemende mate opgeknipt en deelprocessen van de productie vinden plaats waar dit het meest kostenefficiënt is. In deze internationale waardeketens importeren bedrijven grondstoffen en halffabricaten, voegen waarde toe middels het verwerken van deze producten en verkopen deze verwerkte producten als halffabricaat of als eindproduct. Vaak worden deze producten na verdere verwerking vervolgens weer geëxporteerd. Inmiddels bestaat meer dan twee derde van de wereldhandel uit zogenoemde intermediaire producten zoals grondstoffen en halffabricaten die bestemd zijn voor verdere verwerking (Wereldbank & WHO, 2019). Traditionele handelsstatistieken focussen op het land van herkomst en het eerste land van bestemming van producten en diensten. Met behulp van waardeketenonderzoek kan de hele keten in kaart worden gebracht, wat inzicht biedt in het fenomeen dat productie in toenemende mate opgeknipt is en in verschillende fasen over de hele wereld plaatsvindt. Met behulp van deze methoden wordt in dit hoofdstuk onderzocht hoe Nederland direct en indirect via andere landen met de economie van India is verbonden.

De stijging in de handel in intermediaire goederen heeft er ook toe geleid dat de locatie van uitstoot en emissies die tijdens het productieproces van een eindproduct worden gegenereerd (bv. in India) steeds meer losgekoppeld worden van de locatie waar consumptie en de eindmontage uiteindelijk plaatsvindt (bv. in Nederland). Door de fragmentatie van productieprocessen over twee of meerdere landen vinden er bijvoorbeeld emissies plaats in India door Indiase tussenproducten die in Duitsland weer verder worden verwerkt tot een eindproduct dat uiteindelijk in Nederland wordt geconsumeerd.

Intermediaire handel in China 5 keer groter dan in India

In een eerdere editie van de Internationaliseringsmonitor heeft het CBS gekeken naar de Nederlandse verwevenheid met China, een land met een bevolkingsomvang die vergelijkbaar is met die van India, maar met een economie die meer dan vijf keer zo groot is (Notten et al., 2020). Als we de handel in intermediaire goederen en diensten – dat wil zeggen goederen en diensten voor verdere verwerking en niet de totale handel – van India

naast die van China leggen, valt op dat deze beduidend kleiner is (zie tabel 4.1.1). Deze is in waarde wel iets groter dan die van Nederland.

4.1.1 Intermediaire handel en verticale specialisatie van Nederland, China en India in 2020

	Import van intermediaire goederen en diensten	Export van intermediaire goederen en diensten	Verticale specialisatie stroomopwaarts in de keten ¹⁾	Verticale specialisatie stroomafwaarts in de keten ²⁾
	mld euro		%	
Nederland	256	409	37,9	28,5
China	1 580	2 376	17,3	17,5
India	308	414	16,9	14,8

Bron: CBS berekeningen gebaseerd op Eurostats FIGARO database.

¹⁾ Importgehalte van de export of buitenlandse toegevoegde waarde afgezet tegen de bruto export.

²⁾ Binnenlandse toegevoegde waarde in de export van derde landen afgezet tegen de bruto export.

Het importgehalte van de export wordt in de wetenschappelijke literatuur gebruikt als indicator voor verticale specialisatie. Verticale specialisatie wordt gebruikt om de verwevenheid van landen in internationale productieketens te kwantificeren. Hoe hoger het importgehalte van de export, hoe hoger de integratie in internationale productieketens. Deze indicator is gelijk aan het aandeel van de in de exportproductie gebruikte invoer afgezet tegen de exportwaarde. Hoe hoger het importgehalte van de export, hoe hoger het verbruik van ingevoerde goederen en diensten in de productie voor de export (Hummels et al., 2001).

Als kleine open economie is het niet verwonderlijk dat het importgehalte van de export van Nederland hoger uitvalt dan die van de andere twee economieën. Het importgehalte van de export van India (16,9 procent) valt iets lager uit dan dat van China (17,3 procent), maar het verschil is hier niet heel groot. Daarbij is India een grote economie die meer is gericht op de binnenlandse markt (net als China). Deze landen kunnen voor veel inputs en afzet in eigen land terecht en dat verklaart ook deels het verschil. Bovendien is India gespecialiseerd in de dienstenexport, die in het algemeen een lager importgehalte heeft dan de goederenexport (Karishma, 2021).

Terwijl het importgehalte van de export de verticale specialisatie verder terug in de keten – ook wel stroomopwaarts in de keten genoemd – kwantificeert, is er ook een indicator die de verticale specialisatie stroomafwaarts of verderop in de keten kwantificeert. Deze indicator laat de binnenlandse toegevoegde waarde van een betreffend land in de export van andere landen zien, afgezet tegen de totale export van het betreffende land (Yi, 2003). Met cijfers van Eurostat is berekend dat 28,5 procent van de Nederlandse exportverdiensten (toegevoegde waarde) is verwerkt in de exportwaarde van andere landen. Voor China is dat 17,5 procent en voor India is dat 14,8 procent. De lagere waarde van deze indicator voor India en China duidt er op dat beide landen zich meer aan het einde van de waardeketens bevinden. Dat betekent dat de landen minder betrokken zijn bij de exploitatie van natuurlijke rijkdommen en minder gespecialiseerd zijn in intermediaire productie dan bijvoorbeeld Nederland.

China versus India in de strijd om wereldwijde toeleveringsketens

De rol van China in internationale waardeketens was de afgelopen decennia vooral het verwerken van grondstoffen en halffabricaten tot eindproducten, waardoor China wordt aangeduid als 'fabriek van de wereld' waar op grote schaal eindassemblage plaatsvindt. India heeft zich daarentegen binnen internationale waardeketens toegelegd op diensten gerelateerde activiteiten. India is verworden tot een grote speler in de software industrie door het leveren van routinematige programmeer- en onderhoudsdiensten.¹⁾ India is daarnaast ook een belangrijke locatie voor uitbestede ICT-diensten van en voor multinationale ondernemingen (Nano & Stolzenburg, 2021).

Vanwege de handelsoorlog tussen de Verenigde Staten en China, de coronapandemie en de daaropvolgende discussies over de wenselijkheid van economische afhankelijkheid van China gaan er steeds meer stemmen op om bepaalde waardeketens te verleggen van China naar India (Nayyar, 2022; Galani, 2021; Inamdar, 2022a). Als een grote economie met een jonge bevolking heeft India het potentieel om de 'nieuwe fabriek van de wereld' te worden. Maar het Zuid-Aziatische land is ook berucht om zijn bureaucratie en handelsrestricties. India heeft een lange geschiedenis van protectionisme door het heffen van bovengemiddeld hoge tarieven op geïmporteerde goederen (zie ook hoofdstuk 2 en 3 van deze publicatie). Van de grootste wereldeconomieën heeft India zelfs gemiddeld genomen de hoogste tarieven (US Trade Representative, 2022). Ook op goederen geïmporteerd uit Nederland zijn de tarieven beduidend hoger dan gemiddeld (Franssen & Notten, 2020). Recentelijk lijkt de Indiase regering echter steeds meer in te zetten op liberalisering van de handel door het aangaan van nieuwe handelsverdragen (Inamdar, 2022b). Omdat India steeds vaker wordt genoemd als mogelijk alternatief voor China, gaan we dit hoofdstuk dieper in op de verwevenheid tussen Nederland en India binnen internationale waardeketens.

Onderzoeksvragen

Om de verwevenheid van India met Nederland binnen internationale waardeketens in kaart te brengen staan de volgende vijf onderzoeksvragen centraal in dit hoofdstuk:

1. Wat is het belang van de rechtstreekse export naar India voor de Nederlandse economie in termen van verdiensten en werkgelegenheid?
 - a. Wat verdiende het Nederlandse bedrijfsleven aan de directe export naar India? En hoeveel werkgelegenheid leverde dat op?
 - b. Hoe is de verhouding exportverdiensten en voltijdbanen dankzij de export van goederen van Nederlandse makelij, wederuitvoer en de export van diensten?
 - c. Welke bedrijfstakken verdienen het meest aan de directe export naar India? En hoeveel voltijdbanen zijn daarmee gemoeid?
2. Wat doet Nederland met de invoer afkomstig uit India? Welke invoer is bestemd voor binnenlandse consumptie en wederuitvoer? Welke producten en diensten uit India worden ingezet in Nederlandse productieprocessen?

¹⁾ In hoofdstuk 1 van deze Internationaliseringsmonitor werd de sterk ontwikkelde Indiase IT-dienstenindustrie al toegelicht.

3. Op welke wijze profiteert Nederland van de export naar India in internationale waardeketens?
 - a. In welke mate verdient het Nederlandse bedrijfsleven aan de indirecte export naar India? Via welke andere handelspartners verloopt deze export en welke bedrijfstakken zijn hierbij betrokken?
 - b. In welke mate is India de eindbestemming van de Nederlandse (in)directe export, en in welke mate vervolgen deze producten hun reis in mondiale productieketens na aankomst in India?
4. Op welke wijze profiteert India – direct en indirect – van de export naar Nederland in internationale waardeketens?
 - a. In welke mate verdient India aan de indirecte export naar Nederland? Via welke andere handelspartners verloopt deze export en welke bedrijfstakken zijn hierbij betrokken?
 - b. In welke mate is Nederland de eindbestemming van de Indiase (in)directe export, en in welke mate vervolgen deze producten hun reis in mondiale productieketens na aankomst in Nederland?
5. Wat is de broeikasgasvoetafdruk van Nederland in India? Omdat producten die in Nederland worden geconsumeerd vaak niet (volledig) in Nederland geproduceerd zijn, veroorzaakt de consumptie in Nederland ook uitstoot van broeikasgassen in andere landen. Hoeveel van deze uitstoot vindt plaats in India? Hoe verhoudt zich dat tot andere landen? Welke Indiase bedrijfstakken zijn hiervoor verantwoordelijk?

Leeswijzer

De opbouw van dit hoofdstuk volgt de onderzoeksvragen zoals hierboven beschreven. In paragraaf 4.2 maken we gebruik van CBS cijfers uit 2021 en geven we antwoord op de eerste onderzoeksvraag. In paragraaf 4.3 wordt met CBS cijfers voor verslagjaar 2021 de tweede onderzoeksvraag beantwoord. Gebruikmakend van internationale data (Eurostat) uit 2020 beantwoorden paragrafen 4.4 en 4.5 de respectievelijk derde en vierde onderzoeksvraag. In paragraaf 4.4 kijken we vanuit Nederlands perspectief, terwijl het Indiaas perspectief centraal staat in paragraaf 4.5. Paragraaf 4.6 beantwoordt de vijfde en laatste onderzoeksvraag. De samenvattende conclusies van het hoofdstuk worden gepresenteerd in paragraaf 4.7. Voor meer informatie over de gebruikte databronnen en methoden, zie paragraaf 4.8.

4.2 Nederlandse verdiensten en werkgelegenheid dankzij de directe export naar India

In hoofdstukken 2 en 3 van deze Internationaliseringsmonitor worden aan de hand van traditionele (bruto) goederen- en dienstencijfers de bilaterale handelsstromen tussen Nederland en India in kaart gebracht. Uit deze cijfers wordt echter niet duidelijk hoeveel Nederland verdient aan de export naar India. Het is relevant of een product helemaal in Nederland vervaardigd is, of dat er veel import is gebruikt in het productieproces. Ook kan het zijn dat eerder ingevoerde producten slechts een kleine bewerking ondergaan in Nederland en vervolgens naar India worden uitgevoerd. Aan deze wederuitvoer wordt

relatief weinig verdiend, terwijl de exportverdiensten juist relatief hoger zijn als het product grotendeels in Nederland is vervaardigd. Ook aan dienstenexport wordt relatief veel verdiend (Ramaekers et al., 2022). In deze paragraaf zoomen we in op de exportverdiensten aan de rechtstreekse export naar India, én de daaraan gerelateerde werkgelegenheid.

Toename bruto export naar India te danken aan groei wederuitvoer

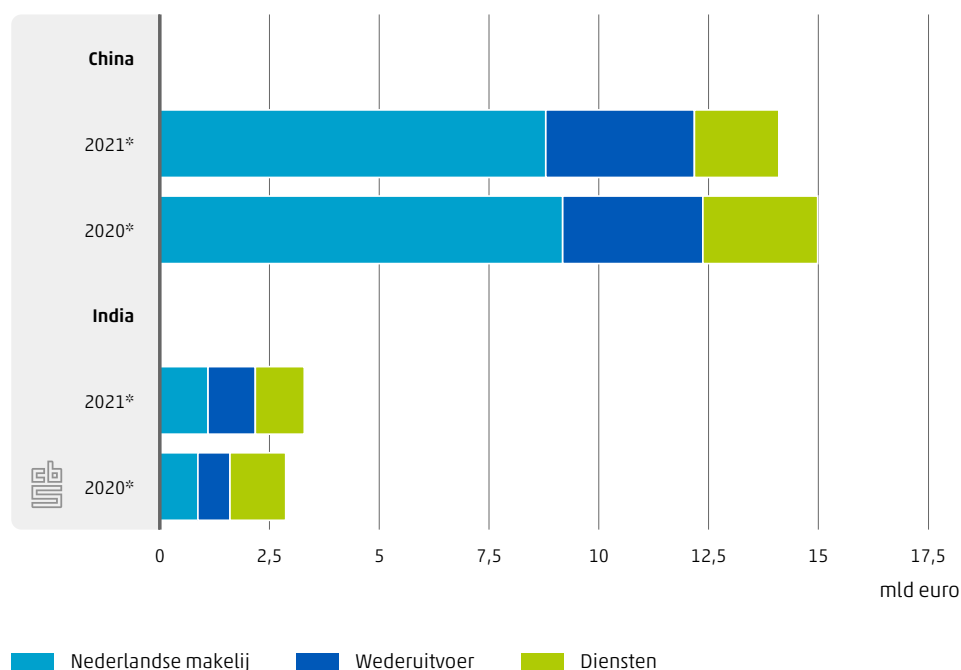
Nederland exporteerde in 2021 voor ongeveer 3,3 miljard euro aan goederen en diensten rechtstreeks naar India.^{2),3)} Daarmee was India de 33^e bestemming voor Nederlandse exporteurs gemeten naar bruto export van goederen en diensten. Deze 3,3 miljard euro was opvallend genoeg evenredig verdeeld over de drie exportcategorieën, zie figuur 4.2.1. Nederland exporteerde voor 375 miljoen euro (15 procent) meer aan goederen en diensten naar India dan in 2020. De groei in de bruto export naar India kwam voor het grootste deel door de toename van de wederuitvoer met 328 miljoen euro. De uitvoer van Nederlandse makelij nam toe met 221 miljoen euro, terwijl de dienstenuitvoer kromp met 175 miljoen euro. Uit figuur 4.2.1 blijkt ook dat de bruto export naar India een flink stuk lager is dan de bruto export naar China. Wel is de bruto uitvoer naar India gestegen en die naar China gedaald.

De uitvoer van Nederlandse makelij naar India werd in 2021 gedomineerd door machines, organische chemische producten (voornamelijk acyclische alcoholen) en kunststoffen. De wederuitvoer naar India bestond in 2021 voornamelijk uit optische-, fotografische-, medische- en precisie-meetinstrumenten, machines en gietijzer. De Nederlandse dienstenexport naar India bestond vooral uit telecommunicatie-, computer- en informatiediensten, zakelijke diensten en vervoersdiensten.

2) De cijfers zoals ze in dit hoofdstuk gepresenteerd worden, zijn gebaseerd op cijfers van de Nationale Rekeningen. Voor de Nationale Rekeningen staat het eigendoms criterium centraal, wat betekent dat bepaalde transacties in het buitenland tot de Nederlandse in- en uitvoer kunnen worden gerekend, ook als de verhandelde goederen fysiek niet in Nederland zijn geweest. In de andere hoofdstukken van deze publicatie wordt de statistiek Internationale Handel in Goederen gebruikt, waarbij het grensoverschrijdingsprincipe gevolgd wordt.

3) De grote mutaties in de exportwaarde van de vergoedingen voor gebruik, distributie of eigendomsrechten van software zijn vanaf 2020 komen te vervallen. Een groot deel van deze stroom bestaat uit een type financiële stroom waarvan besloten is dat deze niet (meer) tot de internationale dienstenhandel zou moeten worden gerekend. Doordat in de cijfers vanaf 2020 deze stroom niet meer wordt meegenomen, is een rechtstreekse vergelijking met voorgaande jaren niet meer mogelijk. In deze publicatie is om deze reden besloten om cijfers vanaf 2020 met elkaar te vergelijken.

4.2.1 Bruto export naar China en India

62 cent per euro export werd er in 2021 verdiend aan de dienstenexport naar India

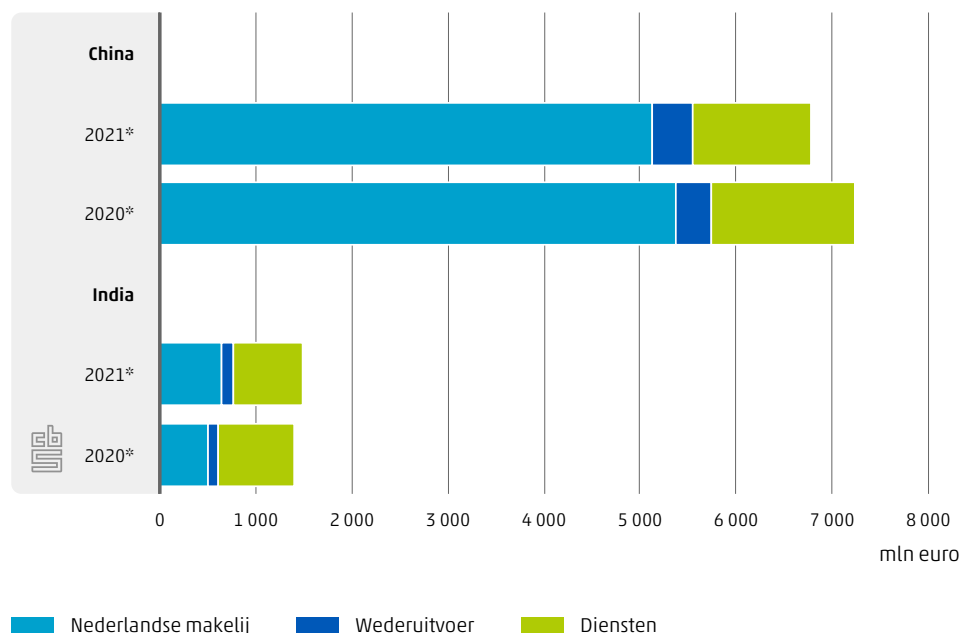
Nederlandse exportverdiensten aan India bedroegen 1,5 miljard euro in 2021

Aan de export naar India verdiende Nederland bijna 1,5 miljard euro, zie figuur 4.2.2. Dit komt neer op 46 cent per euro export naar India. Dit is ongeveer 0,2 procent van de totale Nederlandse exportverdiensten in 2021. Hiermee was India de 31^e exportpartner van Nederland qua exportverdiensten. China staat een stuk hoger, op de 10^e plaats, wat aangeeft dat India een bescheiden rol speelt in de Nederlandse exportverdiensten.

Van elke euro die Nederland in 2021 verdiende aan de export naar India, kwam 43 procent (650 miljoen euro) door de uitvoer van Nederlandse makelij. De verdiensten aan de wederuitvoer waren goed voor 9 procent (128 miljoen euro). Echter, figuur 4.2.2 laat duidelijk zien dat de exportverdiensten voor Nederland aan een grootmacht zoals China vooral op conto komen van de goederenexport, terwijl Nederland aan India vooral aan de dienstenexport verdiende in 2021. Deze bedroeg 720 miljoen euro; goed voor 48 procent van de totale exportverdiensten aan India in 2021. Aan één euro export van diensten naar India verdiende Nederland in 2021 gemiddeld 62 cent. Dat is net iets meer dan aan de

goederenexport van Nederlandse makelij: per euro export werd er aan de export naar India 60 cent voor goederen van Nederlandse makelij en 11 cent voor de wederuitvoer verdiend.

4.2.2 Exportverdiensten aan China en India naar type export

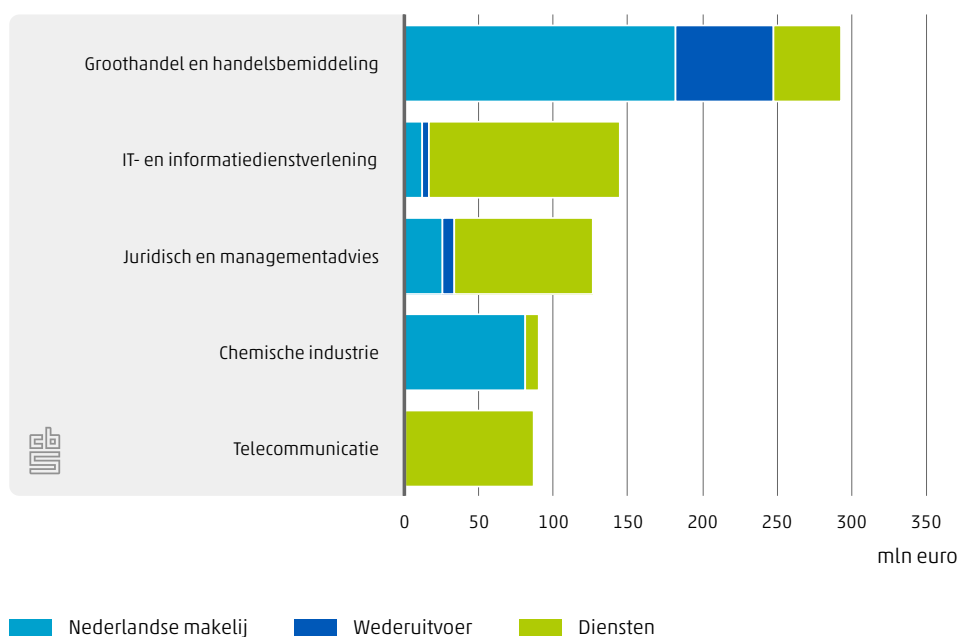

Groothandel goed voor bijna een vijfde van de exportverdiensten naar India

Figuur 4.2.3 laat zien welke Nederlandse bedrijfstakken in 2021 het meest verdienen aan de directe export van goederen en diensten naar India. Uit de cijfers is af te lezen dat de bedrijfstak groothandel en handelsbemiddeling het meest verdiende aan de export naar India. Ongeveer 20 procent (293,4 miljoen euro) van de totale directe exportverdiensten ging naar deze bedrijfstak. Dit is niet verrassend; ook wat betreft de export naar andere landen speelt de Nederlandse groothandel vaak een hoofdrol (Wong et al., 2019; Cremers et al., 2020; Notten et al., 2020). De groothandel en handelsbemiddeling verdiende het meest aan de export van goederen van Nederlandse makelij (62 procent). Daarnaast verdiende deze bedrijfstak verreweg het meest van alle bedrijfstakken aan de wederuitvoer van goederen: 52 procent van de totale exportverdiensten aan wederuitvoer kwam op conto van groothandel en handelsbemiddeling.

De bedrijfstakken IT- en informatiedienstverlening en juridisch en managementadvies verdienen in 2021 ook aan de rechtstreekse export naar India. Dit zijn bedrijfstakken die vooral verdienen aan de directe export van diensten naar India. In 2021 waren IT- en informatiedienstverlening en juridisch en managementadvies goed voor respectievelijk 18 en 13 procent van de totale verdiensten aan de dienstenexport.

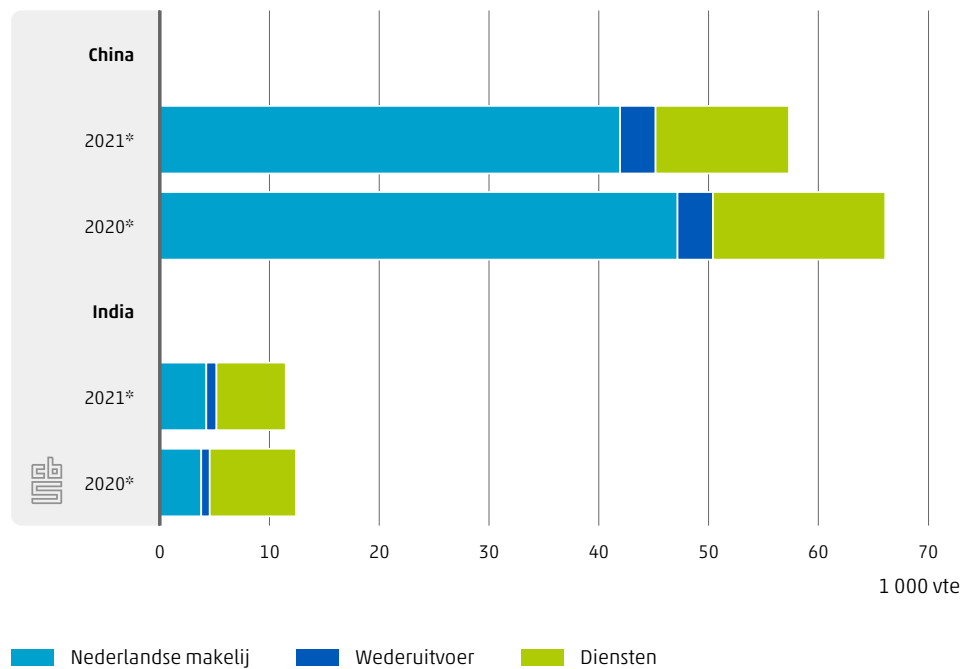
4.2.3 Top-5 exportverdiensen aan India naar bedrijfstak, 2021*

Meeste werkgelegenheid dankzij dienstenexport naar India

Naast toegevoegde waarde en welvaart levert de export ook werkgelegenheid op. In 2021 was de export goed voor bijna 2,4 miljoen voltijdbanen (vte) in Nederland, oftewel 24 procent van het totale Nederlandse arbeidsvolume. Met de export van goederen en diensten naar India waren bijna 12 duizend vte's gemoeid, zie figuur 4.2.4. De export naar India leverde de meeste banen op in de groothandel en handelsbemiddeling, gevolgd door de IT-dienstverlening en uitzendbureaus en arbeidsbemiddeling. Het merendeel (54 procent) van deze voltijdbanen werd gerealiseerd dankzij de dienstenexport, gevolgd door de export van Nederlandse makelij (37 procent) en de wederuitvoer (9 procent) naar India. Ter vergelijking: met de export naar China waren in 2021 ruim 57 duizend vte's gemoeid. Het merendeel van de werkgelegenheid dankzij export naar China werd gerealiseerd door de uitvoer van Nederlandse makelij.

4.2.4 Voltijdbanen door export naar India en China

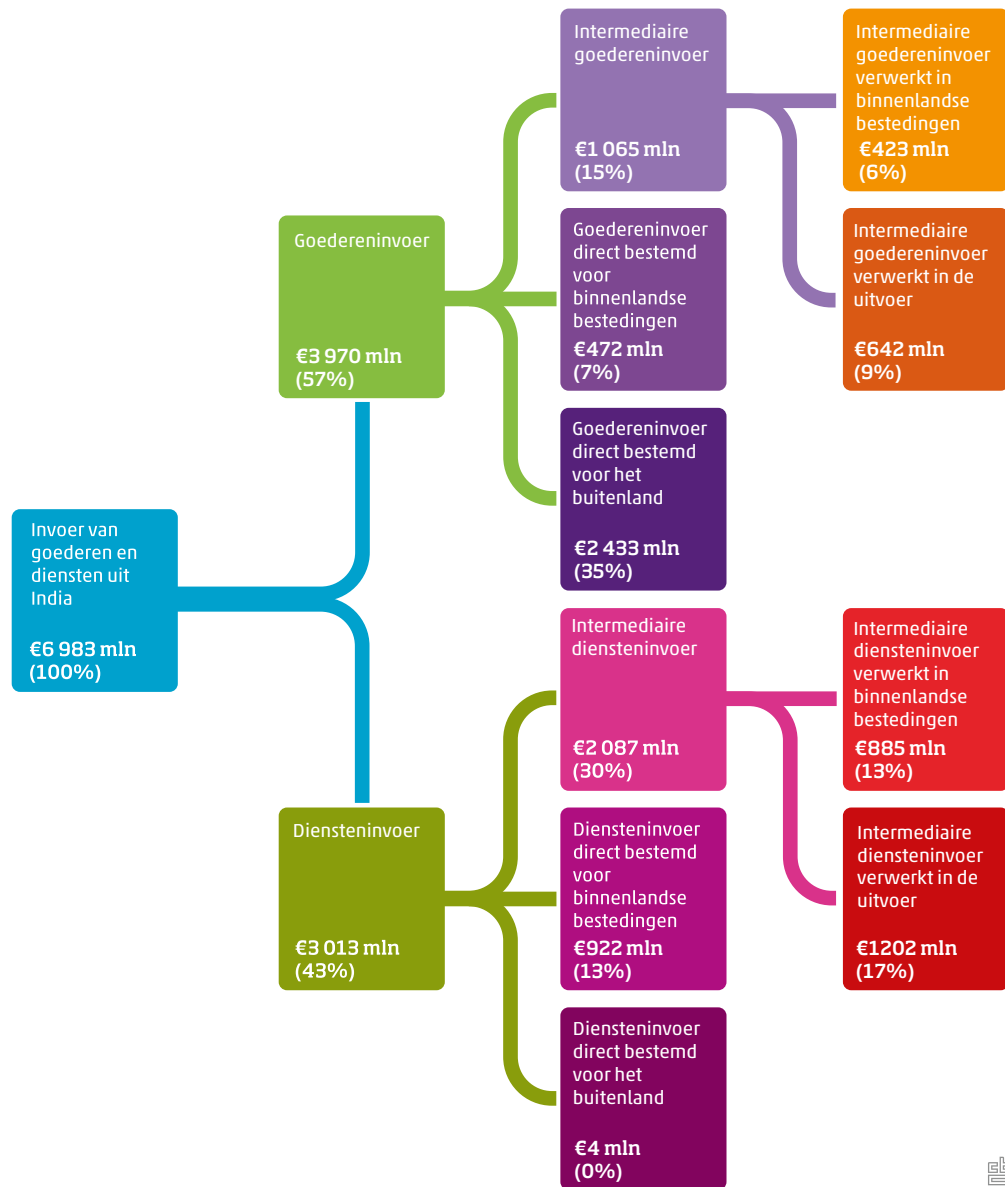

4.3 De inzet van de invoer uit India binnen de Nederlandse economie

In deze paragraaf lichten we toe hoe goederen en diensten uit India in Nederland worden ingezet, oftewel wat er gedaan wordt met de Indiase invoer die Nederland binnenkomt. Is deze invoer bestemd voor Nederlandse consumenten, wordt deze door Nederlandse bedrijven verwerkt in hun productie voor de binnen- of buitenlandse markt, of verlaat deze invoer Nederland in vrijwel onbewerkte staat in de vorm van wederuitvoer?

In hoofdstukken 2 (goederen) en 3 (diensten) werd de ontwikkeling in importwaarde uit India al uitvoerig beschreven. India speelt een bescheiden rol in de Nederlandse invoer van goederen (aandeel van 0,8 procent) en diensten (aandeel van 2,4 procent). Uit China werd in 2021 bijvoorbeeld 10 procent van alle goederen ingevoerd (CBS, 2022a). Het aandeel van India in de totale Nederlandse diensteninvoer is wel groter dan het Chinese aandeel (1,4 procent). In 2021 importeerden Nederlandse bedrijven voor circa 7 miljard euro aan goederen en diensten uit India, waarvan bijna 4 miljard goederen en 3 miljard diensten. Diensten hadden daarmee een aandeel van 43 procent in de totale Nederlandse invoer uit India in 2021, zie figuur 4.3.1. Globaal gezien hebben diensten een aandeel van slechts 22 procent in de Nederlandse invoer. Nederland importeert dus relatief veel diensten uit India. Een mogelijke verklaring voor het relatief hoge aandeel van diensten in de invoer uit India is het comparatieve voordeel dat India heeft in de telecommunicatie en informatiedienstverlening. India heeft bijvoorbeeld een grote pool aan Engelstalige werknemers die hier mede aan bij zou kunnen dragen (Banerjee, 2022).

4.3.1 Bestemmingsverdeling van de Nederlandse invoer uit India, 2021*

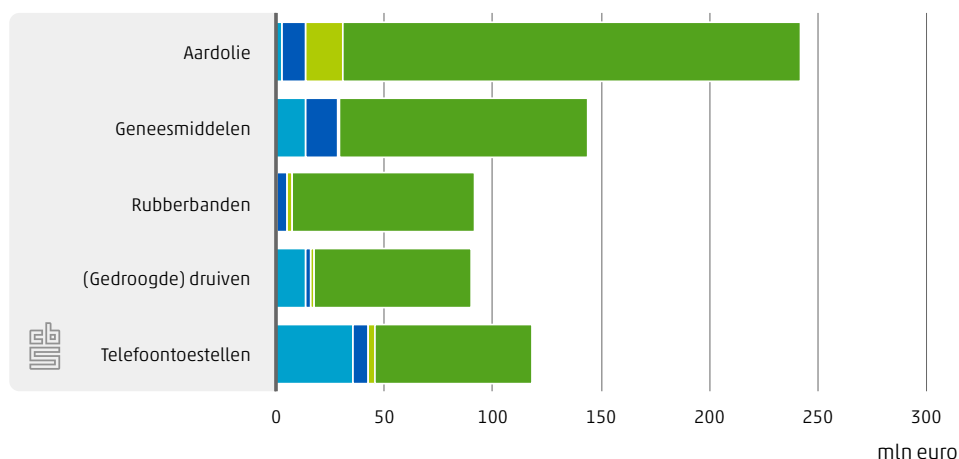

Invoer voor wederuitvoer uit India bestaat uit divers pallet aan goederen

Een aanzienlijk deel van de Nederlandse goederenimport uit Azië is bestemd voor wederuitvoer naar het Europese achterland (Franssen et al., 2020). Dat geldt ook voor de goederenimport uit India: ruim 61 procent van de in 2021 uit India geïmporteerde goederen verliet Nederland in vrijwel onbewerkte vorm, zoals figuur 4.3.1 laat zien. Denk daarbij bijvoorbeeld aan Indiase geneesmiddelen die via de Rotterdamse haven naar het Europese achterland worden vervoerd. In figuur 4.3.2 is te zien dat de invoer voor wederuitvoer uit India in 2021 uit een divers pallet aan goederen bestond. De grootste categorieën waren aardolie (211,2 miljoen euro), geneesmiddelen (114,6 miljoen euro), rubberbanden (84,2 miljoen euro), (gedroogde) druiven (72,8 miljoen euro) en telefoons (72,1 miljoen euro). Net geen 80 procent van de ingevoerde geneesmiddelen uit India werd zonder bewerking verder uitgevoerd. Van de overige 20 procent was de helft rechtstreeks bestemd voor Nederlandse consumptie, terwijl de andere helft verder verwerkt werd in Nederland om

uiteindelijk ook in Nederland geconsumeerd te worden. Zo'n 61 procent van de ingevoerde telefoons uit India was bestemd voor wederuitvoer. Daarnaast waren 3 op de 10 ingevoerde telefoons bestemd voor de Nederlandse consument. Ter vergelijking: de invoer voor wederuitvoer uit China wordt juist gedomineerd door hightech producten zoals computers, telefoons, monitors, microchips en halfgeleiders. Slechts een heel klein deel van de invoer voor wederuitvoer betrof de invoer van diensten.

4.3.2 Top-5 goedereninvoer uit India bestemd voor wederuitvoer, 2021*

- Rechtstreekse invoer voor binnenlandse bestedingen
- Intermediaire invoer verwerkt voor binnenlandse bestedingen
- Intermediaire invoer verwerkt voor de uitvoer
- Invoer voor wederuitvoer

45% van de invoer uit India was bestemd voor verdere verwerking door Nederlandse bedrijven in 2021

Bijna helft van de Indiase invoer ondergaat wél bewerking in Nederland

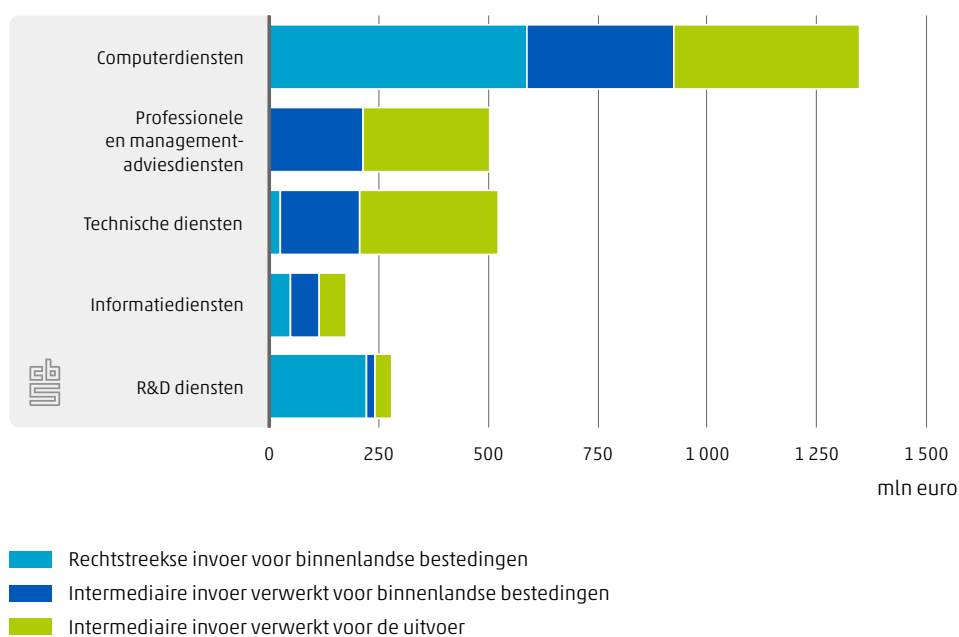
Het grootste deel van de invoer van goederen en diensten uit India was in 2021 bestemd voor verdere verwerking door Nederlandse bedrijven, zie figuur 4.3.1. Deze intermediaire invoer bedroeg 3,2 miljard euro en vertegenwoordigde daarmee 45 procent van de totale Nederlandse invoer uit India. De intermediaire invoer kan weer worden onderverdeeld in goederen en diensten. Deze bedroegen in 2021 respectievelijk 1,1 miljard euro en 2,1 miljard euro.

De intermediaire invoer wordt verder verwerkt in producten of gebruikt in de dienstverlening voor de binnenlandse of de buitenlandse markt. Het Nederlandse bedrijfsleven verwerkte ruim drie vijfde van deze intermediaire invoer voor het bedienen van buitenlandse klanten. In 2021 werd er namelijk voor 642,2 miljoen euro aan goederen en voor 1,2 miljard euro aan diensten verwerkt in de uitvoer. Het merendeel van de intermediaire invoer uit India is dus bestemd voor verwerking in de uitvoer.

Computerdiensten grootste categorie in intermediaire diensteninvoer uit India

In 2021 werd twee derde van de Indiase diensteninvoer door het Nederlandse bedrijfsleven ingezet in productieprocessen ten behoeve van de binnenlandse of de buitenlandse markt. Figuur 4.3.3 toont dat de totale intermediaire diensteninvoer uit India in 2021 voornamelijk computerdiensten (36,3 procent), professionele en managementadviesdiensten (24,2 procent) en technische dienstverlening (23,7 procent) betrof. Van de 1,4 miljard euro aan ingevoerde computerdiensten was het merendeel (56,2 procent) bestemd voor intermediair verbruik, waarbij het grootste deel werd verwerkt in de Nederlandse uitvoer van goederen en diensten.

4.3.3 Top-5 dienstencategorieën intermediaire invoer uit India, 2021*

20 procent van invoer uit India direct bestemd voor Nederlandse bestedingen

In 2021 werd voor 1,4 miljard euro aan ingevoerde Indiase goederen en diensten zonder verdere bewerking gebruikt door Nederlandse huishoudens, overheidsinstellingen en door bedrijven in de vorm van investeringen in vaste activa (zie figuur 4.3.1). Deze rechtstreekse goedereninvoer bestemd voor binnenlandse bestedingen bedroeg 471,8 miljoen euro in 2021. Nederland consumeerde vooral meubelonderdelen (85,8 miljoen euro) afkomstig uit India, gevolgd door schaaldieren (38,4 miljoen euro) en telefoons (35,5 miljoen euro).

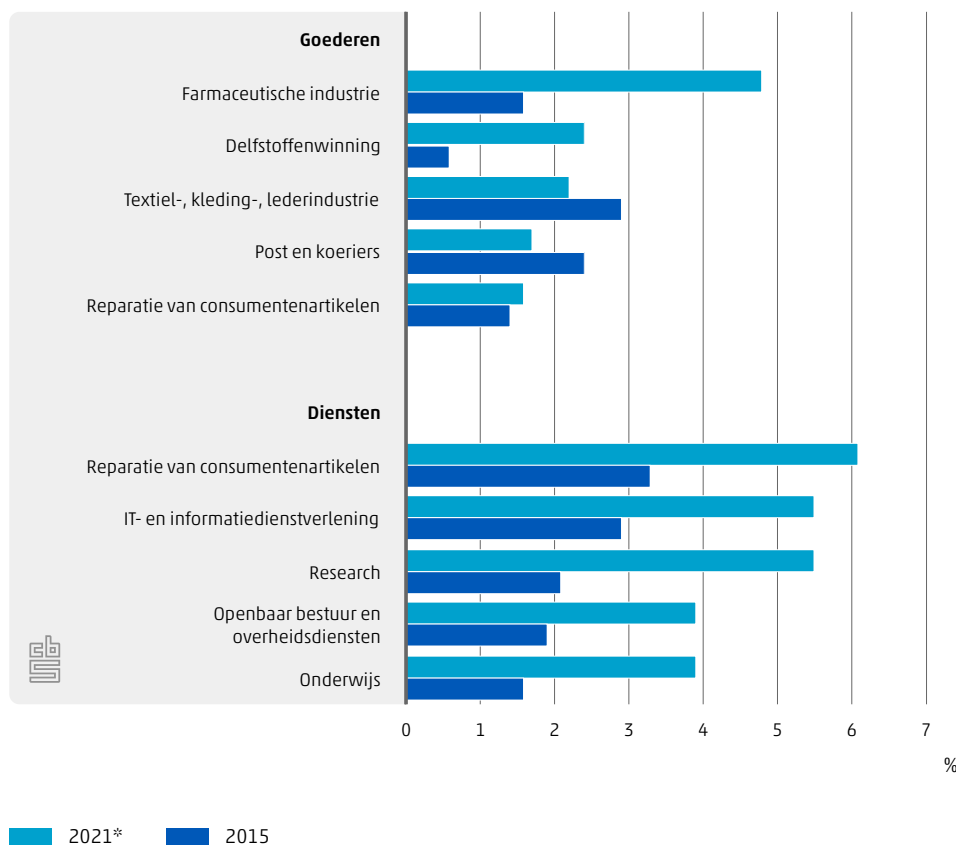
De diensteninvoer die direct bestemd was voor binnenlandse bestedingen bedroeg 921,6 miljoen euro in 2021. Computerdiensten (591,6 miljoen euro) vormden, net als bij de wederuitvoer, het grootste deel in de binnenlandse bestedingen van geïmporteerde diensten. R&D-diensten (225,3 miljoen euro) en informatiediensten (51,1 miljoen euro) vervolledigen de top-3.

Aandeel van India in goedereninvoer chemische en farmaceutische industrie toegenomen

De Nederlandse bedrijfstak die in 2021 relatief gezien de meeste goederen uit India importeerde is de farmaceutische industrie: 4,8 procent van de geïmporteerde goederen van deze bedrijfstak was afkomstig uit India (zie figuur 4.3.4). Ten opzichte van 2015 is het aandeel van de Indiase goederenimport van deze bedrijfstak ook sterk toegenomen. De delfstoffenwinning, terug te vinden op plek twee, zag het aandeel van India in de totale goederenimport het sterkst groeien tussen 2015 en 2021. De textielindustrie maakt de top-3 compleet maar laat juist een daling zien van 0,7 procentpunt ten opzichte van 2015.

De bedrijfstak reparatie van consumentenartikelen importeerde in 2021 relatief gezien de meeste diensten uit India (aandeel van 6,1 procent), gevolgd door IT- en informatiedienstverlening en research. Deze twee laatst genoemde bedrijfstakken haalden beiden 5,5 procent van hun import uit India. Het relatieve aandeel van de dienstenimport uit India van Nederlandse bedrijfstakken is sterk toegenomen ten opzichte van 2015. De bedrijfstak research liet de grootste toename zien in het aandeel uit India ingevoerde diensten; dit aandeel was in 2021 bijna 2,5 keer groter dan in 2015.

4.3.4 Afhankelijkheid goederen- en diensteninvoer van India naar bedrijfstak

4.4 Nederlandse export naar India in internationale waardeketens

In paragraaf 4.2 zijn de verdiensten van de rechtstreekse Nederlandse export naar India in kaart gebracht. De Nederlandse export is ook op indirecte wijze verbonden met de Indiase economie, via andere handelspartners binnen internationale waardeketens. Nederlandse goederen en diensten kunnen namelijk ook als input dienen voor de productie van export van andere handelspartners die vervolgens naar India gaat. In deze paragraaf wordt onderzocht op welke wijze de Nederlandse export direct en indirect verbonden is met India in internationale waardeketens, én in welke mate ons land hieraan verdient.

Data export via andere landen

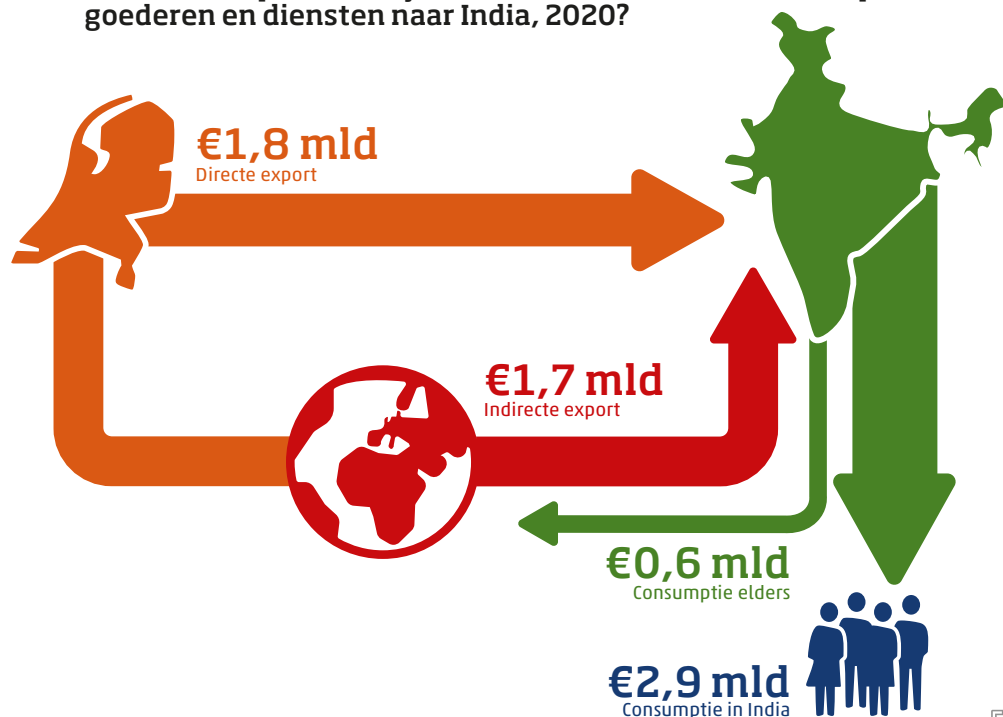
Om ook de indirecte exportstroom in beeld te krijgen – en de daaraan verbonden verdiensten – zijn de nationale cijfers van het CBS niet toereikend. Om indirecte exportstromen te berekenen wordt daarom gebruikgemaakt van internationale data van Eurostat (Eurostat, 2022). Het meest recente verslagjaar is 2020. Omdat deze data voor alle landen onderling consistent is gemaakt, wijken deze cijfers enigszins af van de nationale cijfers van het CBS, zoals gepresenteerd in paragraaf 4.2. Desondanks

verschaffen deze data extra inzichten in de internationale waardeketens waarin Nederland zich bevindt. Voor meer informatie zie de technische toelichting in paragraaf 4.8.

Directe en indirecte export naar India: 50-50 verhouding

Ongeveer de helft van de Nederlandse goederen en diensten komen pas na verschillende tussenstops – waar de goederen verder worden verwerkt of diensten worden ingezet in productieprocessen – aan in India, zie figuur 4.4.1. Deze verhouding is vergelijkbaar met die van de export naar China (Notten et al., 2020). De verdiensten aan de indirecte export van Nederland naar India bedroegen 1,7 miljard euro in 2020. De impact van de coronapandemie was groter op de directe export dan op de indirecte export naar India: in 2020 verdiende Nederland 940 miljoen euro minder aan de directe export en 200 miljoen euro minder aan de indirecte export dan in 2019. In 2020 droegen de verdiensten aan directe en indirecte export naar India in totaal voor 3,5 miljard euro bij aan het Nederlandse bbp.

4.4.1 Hoeveel en op welke wijze verdient Nederland aan de export van goederen en diensten naar India, 2020?

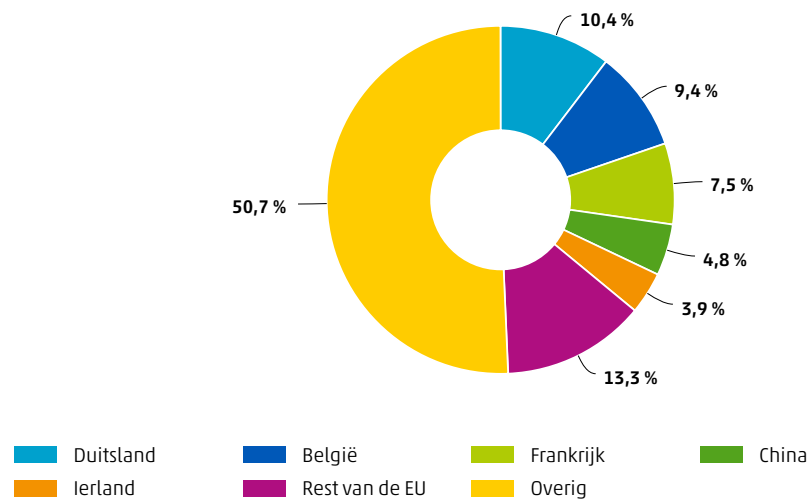
Bron: Eurostat, eigen berekeningen

Veel indirecte export naar India via Europese landen

De meeste Nederlandse toegevoegde waarde dankzij de indirecte export naar India komt door toelieferingen aan de nabijgelegen landen Duitsland (10,4 procent), België (9,4 procent) en Frankrijk (7,5 procent). Nederland exporteert dus voornamelijk via andere Europese landen naar India. Dit is in lijn met de hypothese van Baldwin en Lopez-Gonzalez (2015), dat internationale waardeketens niet over de hele wereld verspreid zijn, maar geconcentreerd zijn in regionale blokken. Nederland behoort daarbij tot het Europese regionale blok – ook wel 'Factory Europe' genoemd – waarin de Europese interne markt

waarschijnlijk een belangrijke rol speelt (Fritsch & Matthes, 2017). China komt op de vierde plaats, met 4,8 procent van de indirecte Nederlandse verdiensten aan India, zie figuur 4.4.2.

4.4.2 Nederlandse verdiensten aan export van andere landen naar India, 2020

Bron: Eurostat, eigen berekeningen

10% van de exportverdiensten naar India dankzij de export van Duitsland

In Duitsland fungeren vooral de chemische industrie, vervoer over water (zeevaart en binnenvaart) en de machine-industrie als belangrijkste tussenschakels in de keten tussen Nederland en India. In België spelen de chemische industrie en de basismetaalindustrie een grote rol, terwijl in Frankrijk de export van Nederlandse producten naar India vooral via de groothandel verloopt. In China is de elektrotechnische industrie het belangrijkste voor de Nederlandse export naar India.

Ruim 8 op de 10 exporteurs verdient aan export voor consumptie in India

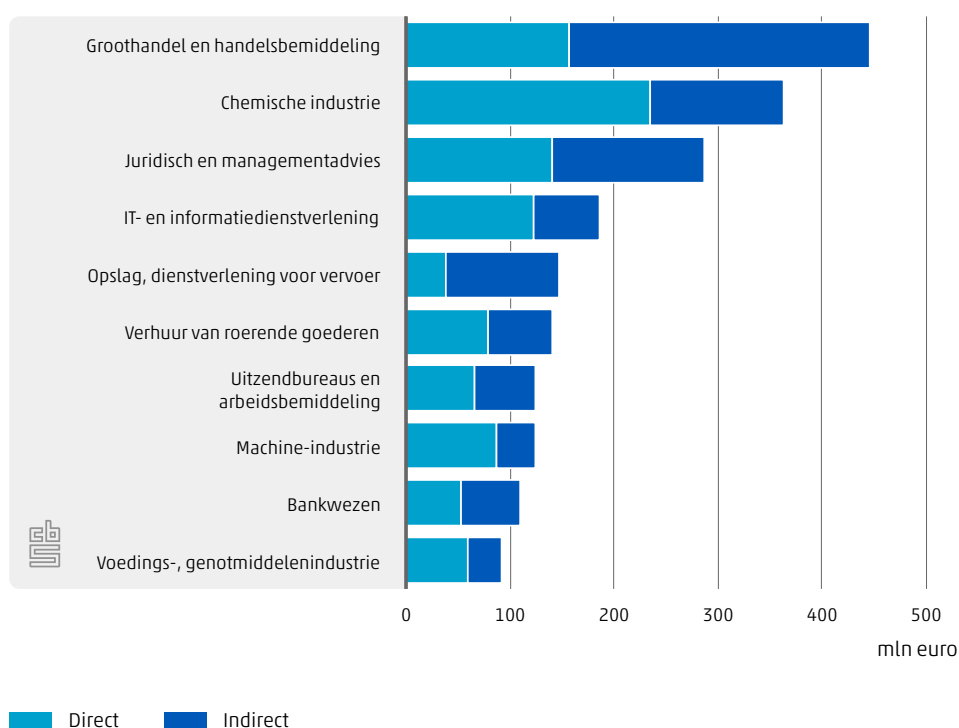
Van de totale verdiensten aan de export naar India, is 83 procent afkomstig van export die gebruikt wordt voor finale bestedingen in India. De resterende 17 procent komt voort uit verdiensten aan handel in Nederlandse goederen en diensten die India verlaten voor verdere bewerking of consumptie elders, zie figuur 4.4.1. In China wordt naar verhouding meer

Nederlandse export verder verwerkt voor consumptie elders, wat een aanwijzing is dat China dieper is geïntegreerd in internationale waardeketens dan India.

Groothandel en chemische industrie verdienen het meeste aan de export naar India

Uit figuur 4.4.3 blijkt dat de meeste toegevoegde waarde die in Nederland verdiend wordt aan de export naar India, terechtkomt in de groothandel (445,8 miljoen euro) en in de chemische industrie (363,7 miljoen euro). De groothandel verdient het meeste via indirecte export naar India, terwijl de chemische industrie vaker rechtstreeks met India handelt en dus meer overhoudt aan de directe export.

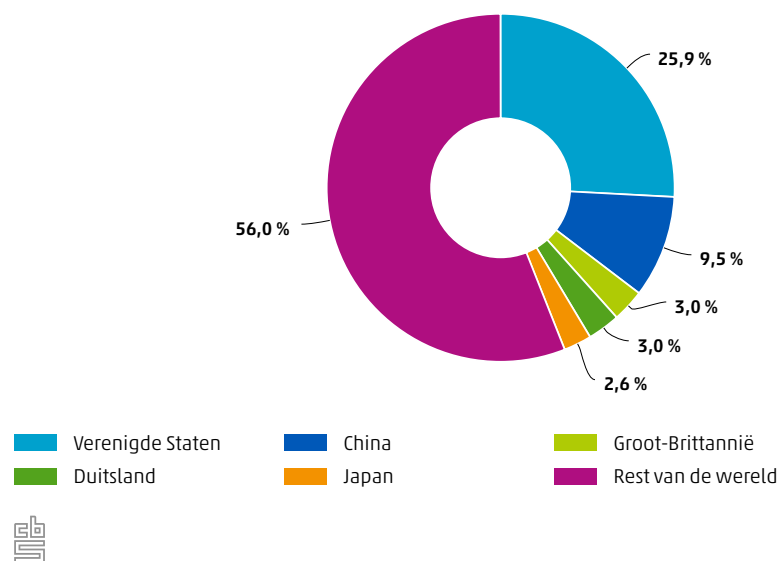
4.4.3 Top-10 bedrijfstakken met de grootste exportverdiens ten via directe en indirecte export naar India, 2020

Bron: Eurostat, eigen berekeningen

De Nederlandse goederen en diensten die in India verder worden verwerkt, belanden overal ter wereld, maar vooral in de Verenigde Staten (25,9 procent) en China (9,5 procent), zie figuur 4.4.4. Dat betekent dat van de Nederlandse goederen en diensten die zijn verwerkt in de Indiase export, 25,9 procent is toe te schrijven aan de finale consumptie in de Verenigde Staten.

4.4.4 Eindbestemming van Nederlandse export die verder gaat dan India, 2020

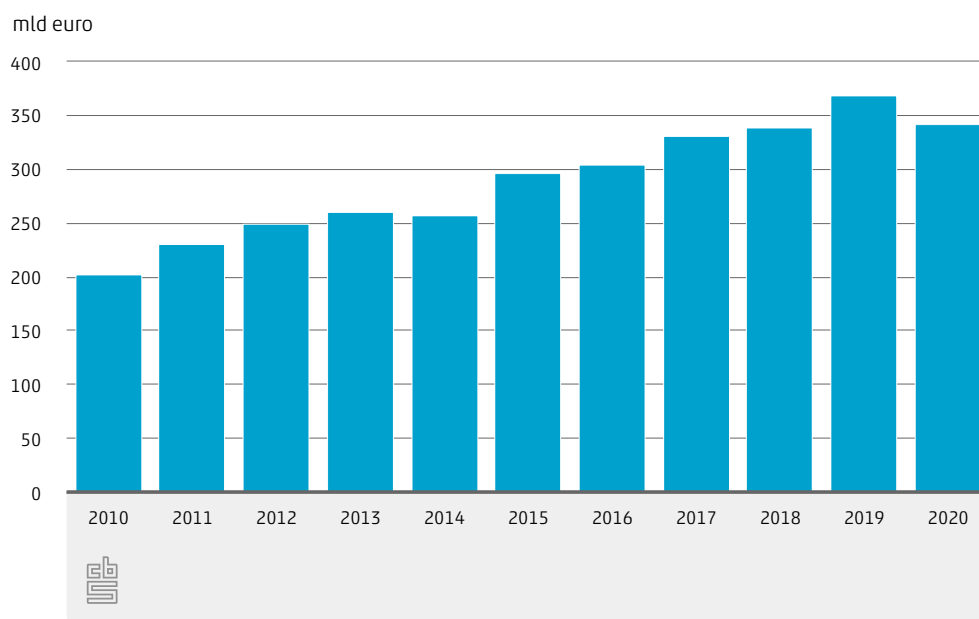
Bron: Eurostat, eigen berekeningen

4.5 Indiase export naar Nederland in internationale waardeketens

Daar waar we in de vorige paragraaf de handel tussen Nederland en India en de onderlinge afhankelijkheden in internationale waardeketens vanuit Nederlands perspectief hebben benaderd, wordt dat in deze paragraaf vanuit Indiaas perspectief belicht.

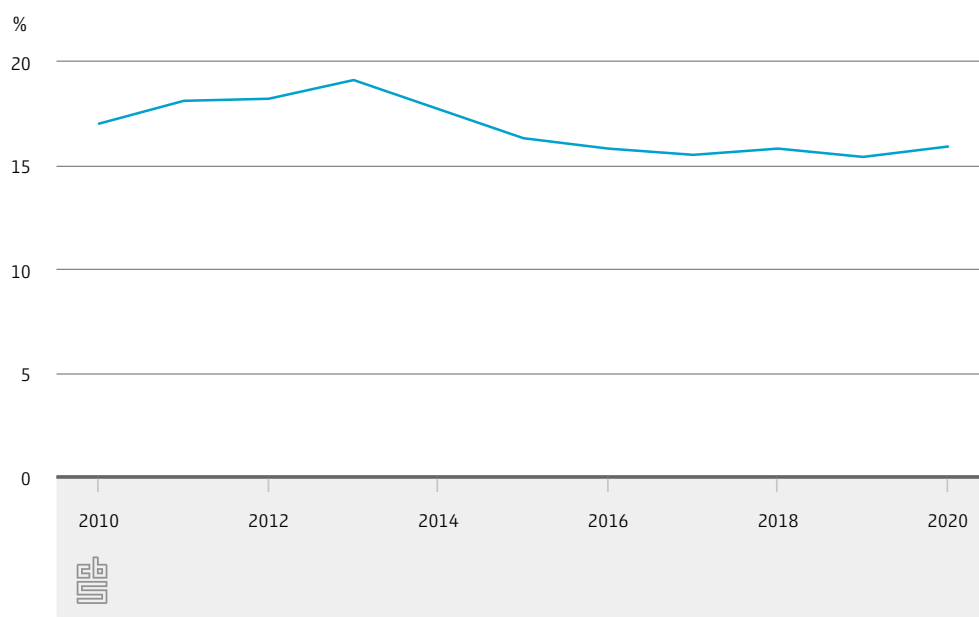
India verdiende in 2020 in totaal 342 miljard euro aan de wereldwijde export van goederen en diensten. Daarmee deed India het niet opvallend slechter dan in pre-coronajaar 2019. Terwijl de verdiensten aan de export de laatste jaren zijn gegroeid (zie figuur 4.5.1), daalt evenwel het aandeel in het Indiase bbp sinds 2013 (zie figuur 4.5.2). Dit komt door het feit dat de totale Indiase economie iets harder is gegroeid dan de exportverdiensten.

4.5.1 Totale verdiensten van India aan export

Bron: Eurostat, eigen berekeningen

4.5.2 Aandeel export in bbp India

Bron: Eurostat, eigen berekeningen

India exporteert over de hele wereld, dus Indiase producten bereiken ook Nederland. Ze kunnen rechtstreeks uit India komen of eerst tussenstops maken in andere landen. In paragraaf 4.3 is het gebruik van de rechtstreekse of directe import uit India in kaart gebracht. De Nederlandse import is ook op indirecte wijze verbonden met de Indiase economie (d.w.z., de Indiase export), via andere handelspartners binnen internationale waardeketens. Andere handelspartners gebruiken grondstoffen, halffabricaten en ondersteunende diensten uit India om te kunnen exporteren naar Nederland. In deze

paragraaf gaan we daarom de Indiase exportverdiensen aan Nederland analyseren, net als in paragraaf 4.4 berekend met cijfers van Eurostat.

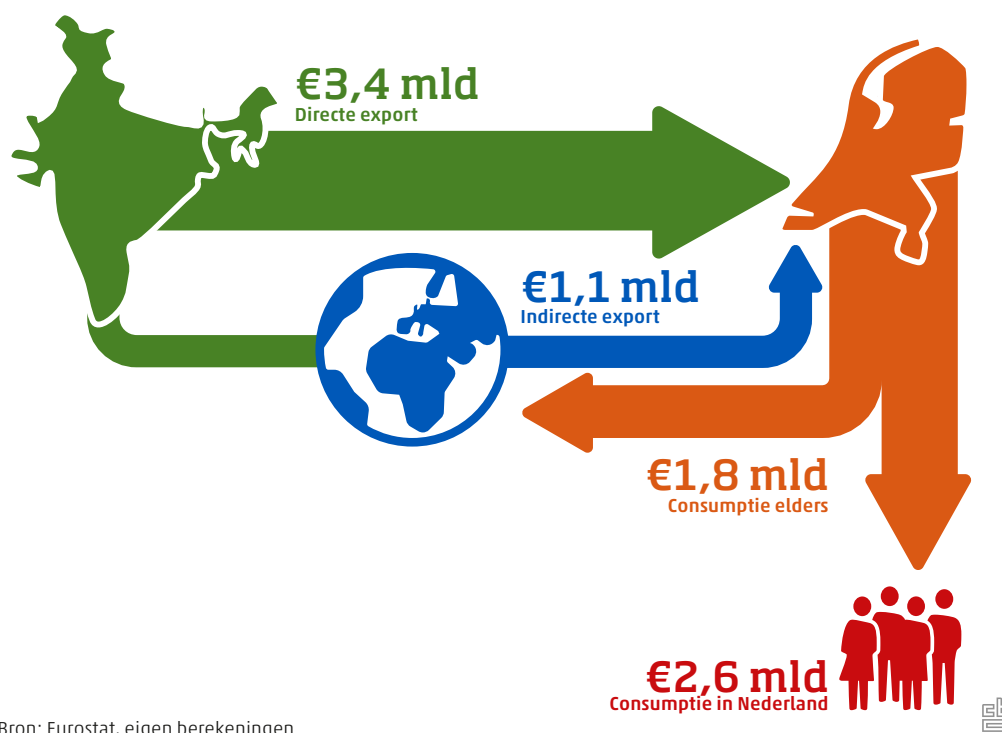
4,5 miljard euro verdiende India aan de directe en indirecte export naar Nederland in 2020

India verdient 1 miljard euro meer aan export naar Nederland dan omgekeerd

In 2020 verdiende India in totaal 4,5 miljard euro aan de export van goederen en diensten naar Nederland. Dat is 1 miljard euro meer dan de 3,5 miljard euro die Nederland verdiende aan de export naar India in datzelfde jaar. De directe export van goederen en diensten naar Nederland leverde India 3,4 miljard euro op in 2020, zie figuur 4.5.3. De indirecte export was goed voor 1,1 miljard euro en verloopt vooral via onze buurlanden Duitsland (15,8 procent) en België (9,7 procent). De exportverdiensen aan Nederland zijn goed voor 0,2 procent van het Indiase bbp.

4.5.3 Hoeveel en op welke wijze verdient India aan de export van goederen en diensten naar Nederland, 2020?

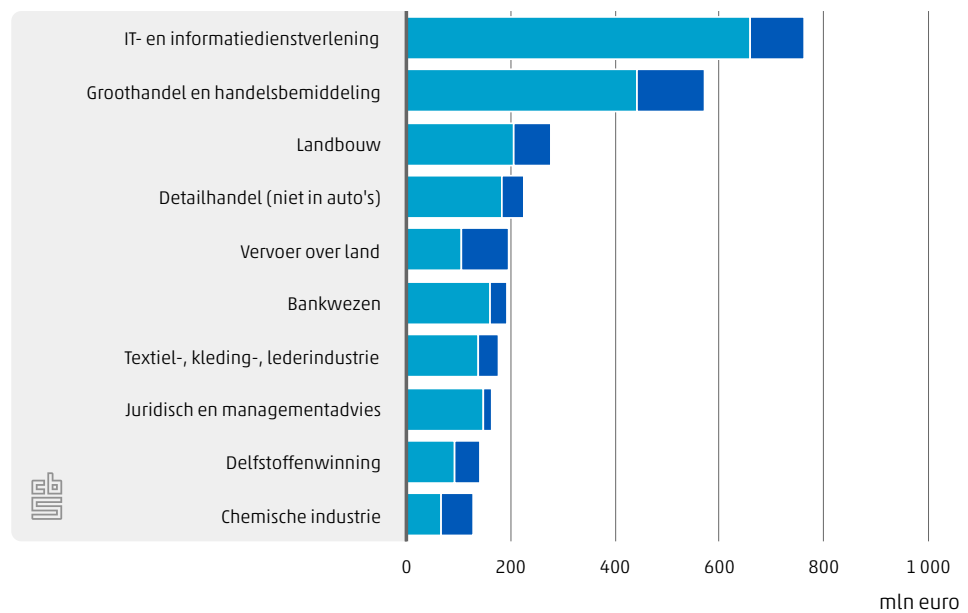
Bron: Eurostat, eigen berekeningen

Indiase IT-sector en groothandel verdienen het meest aan export naar Nederland

In figuur 4.5.4 is te zien dat de Indiase IT-sector en de groothandel het meeste verdienen aan de export naar Nederland, respectievelijk 763,3 miljoen en 571,9 miljoen euro.

De 1,8 miljard euro aan toegevoegde waarde (direct en indirect) uit India die in Nederland verder verwerkt wordt voor de Nederlandse uitvoer, komt uiteindelijk overal ter wereld terecht (figuur 4.5.5). Wanneer geïmporteerde goederen en diensten die Indiase toegevoegde waarde bevatten in Nederland worden verwerkt en daarna hun reis vervolgen, eindigen deze het vaakst in Duitsland en in de Verenigde Staten (beiden ongeveer 12 procent). China, Frankrijk en België vervolledigen de top-5.

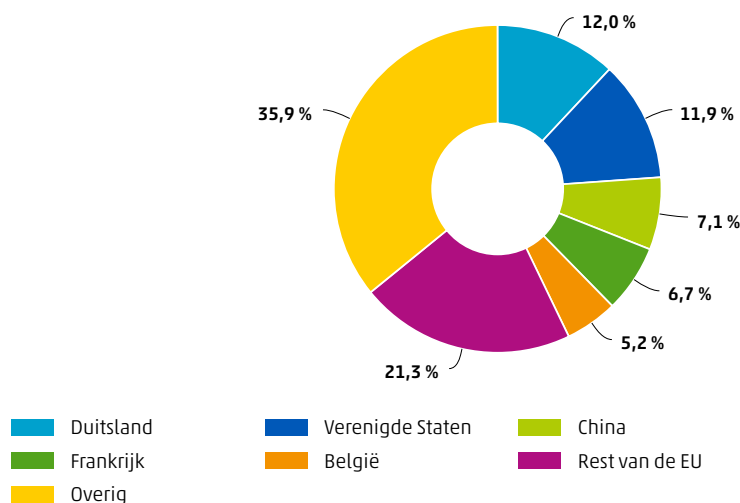
4.5.4 Top-10 Indiase bedrijfstakken met de grootste exportverdiensen via directe en indirecte export naar Nederland, 2020

■ Direct ■ Indirect

Bron: Eurostat, eigen berekeningen

4.5.5 Eindbestemming van Indiase export die verder gaat dan Nederland, 2020

Bron: Eurostat, eigen berekeningen

4.6 De broeikasgasvoetafdruk van Nederland in India

De uitstoot van CO₂ en andere broeikasgassen daalt in Nederland al geruime tijd, al was er in 2021 ten opzichte van 2020 een lichte stijging vanwege het uitzonderlijke jaar 2020 waarin de uitstoot laag was vanwege de coronapandemie (CBS, 2022b). In deze paragraaf worden de broeikasgassen koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄) en distikstofmonoxide of lachgas (N₂O) meegenomen. Dat zijn niet alle, maar wel de voornaamste broeikasgassen. Hoewel er in steeds meer landen wordt gewerkt aan het verlagen van de emissies, gaat de totale werelduitstoot nog niet omlaag (Friedlingstein, 2022; Jackson, 2022). In India en China is de uitstoot nog groeiende en dit zijn twee van de weinige landen waar de broeikasgasuitstoot in 2021 weer boven het niveau van 2019 uitkwam (Jackson, 2022). In India zorgt met name het gebruik van steenkool voor het produceren van elektriciteit voor deze stijging (zie figuur 4 in Jackson, 2022).

De totale broeikasgasuitstoot in India is sinds 2019 hoger dan de uitstoot in de hele Europese Unie⁴⁾ (Wereldbank, 2023). Dat lijkt misschien veel, maar India heeft meer dan drie keer zoveel inwoners als de EU. Wanneer de broeikasgasuitstoot per capita wordt bekeken, ligt de uitstoot van India met 2,4 ton CO₂-equivalent ver onder het wereldgemiddelde van 6,3 ton. Ter vergelijking: in de Europese Unie is dat 7,2 ton CO₂-equivalent (UNEP, 2022).

4) Dit is de Europese unie na de Brexit.

Ook de broeikasgasvoetafdruk van de finale bestedingen van India is lager dan die van de EU, zowel totaal als per capita (zie figuur 5 in Friedlingstein, 2022). Over het algemeen zijn de meest ontwikkelde landen netto-importeurs van broeikasgas en opkomende economieën zoals India netto-exporteurs (Dhakal, 2022). Het is daarom belangrijk niet alleen de uitstoot binnen de landsgrenzen te bekijken maar ook wat er elders uitgestoten wordt door onze finale bestedingen. De totale uitstoot veroorzaakt door alles wat in Nederland geconsumeerd, geïnvesteerd of opgeslagen wordt, wordt de finale bestedingsvoetafdruk van Nederland genoemd.⁵⁾ In het vervolg van deze paragraaf wordt met voetafdruk de finale bestedingsvoetafdruk bedoeld.

Methode meten voetafdruk

De voetafdruk van Nederland kan op veel manieren worden gemeten en bestaat uit verschillende onderdelen. Allereerst kan er met de voetafdruk gekeken worden naar de uitstoot van broeikasgassen (in Nederland en in het buitenland) door Nederlandse consumptie. Ook kan er worden gekeken naar het beslag op de buitenlandse biodiversiteit, landgebruik, winning van kritieke grondstoffen, watergebruik en zo verder. Voetafdrukken bestaan niet alleen uit de indirecte emissies van bijvoorbeeld het kopen van een mobiele telefoon, waarbij de emissies of negatieve externaliteiten tot stand komen tijdens het delven naar grondstoffen, productie of transport, maar het omvat ook de emissies die direct door huishoudens worden veroorzaakt (bijvoorbeeld de verwarming van je huis).

In paragraaf 4.6 wordt de broeikasgasvoetafdruk van Nederland door finale bestedingen behandeld. Het gaat dus over de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen⁶⁾ in de productieketens van goederen en diensten die uiteindelijk in Nederland gebruikt worden. De internationale data die is gebruikt voor het berekenen van de voetafdruk is gebaseerd op Exiobase (Exiobase 3). De internationale data is consistent gemaakt aan de Nederlandse Nationale Rekeningen (CBS, 2017). Deze data is beschikbaar voor verscheidene jaren waarvan 2018 het meest recente jaar is, deze laatste versie is gebaseerd op Exiobase 2018 V3.81. Omdat in paragraaf 4.6 de nadruk ligt op emissies gerelateerd aan productieketens worden de directe emissies van (Nederlandse) huishoudens buiten beschouwing gelaten.

Welk deel van de Nederlandse broeikasgasvoetafdruk ligt in India?

Het grootste gedeelte van de broeikasgasvoetafdruk van Nederland ligt in Nederland, namelijk 36 procent (zie tabel 4.6.1). Hoog op de lijst van landen waar het grootste aandeel van de Nederlandse voetafdruk neerslaat staat Rusland, waar 9,1 procent van de Nederlandse voetafdruk ligt. Tot 2021 werd veel aardgas uit Rusland geïmporteerd en bij de winning van aardgas komt vaak methaan vrij. Daarnaast wordt zo'n 20 procent uitgestoten in vier van de vijf landen waaruit Nederland het meest importeert: Duitsland, België, China en

⁵⁾ In deze voetafdruk worden alle finale binnenlandse bestedingen meegenomen, dus bijvoorbeeld ook investeringen.

⁶⁾ In dit hoofdstuk worden koolstofdioxide, methaan en distikstofmonoxide meegenomen.

de Verenigde Staten. Het is opvallend dat India het 7^e land in dit rijtje is, omdat er in vergelijking met de andere landen in het rijtje weinig uit India wordt geïmporteerd.

4.6.1 Landen waar het grootste aandeel van de Nederlandse voetafdruk neerslaat, 2018

	Aandeel Nederlandse broeikasvoetafdruk (excl. huishoudens) ¹⁾	Ranking importpartner	Broeikasgasuitstoot (van binnenlandse productie)
	%		miljard kg CO ₂ -eq ²⁾
Nederland	36,0		183
Rusland	9,1	8	1 980
China	7,2	5	11 655
Duitsland	6,9	1	784
VS	3,8	2	4 617
België	2,5	3	90
India	2,1	20	3 425
Polen	1,7	14	353

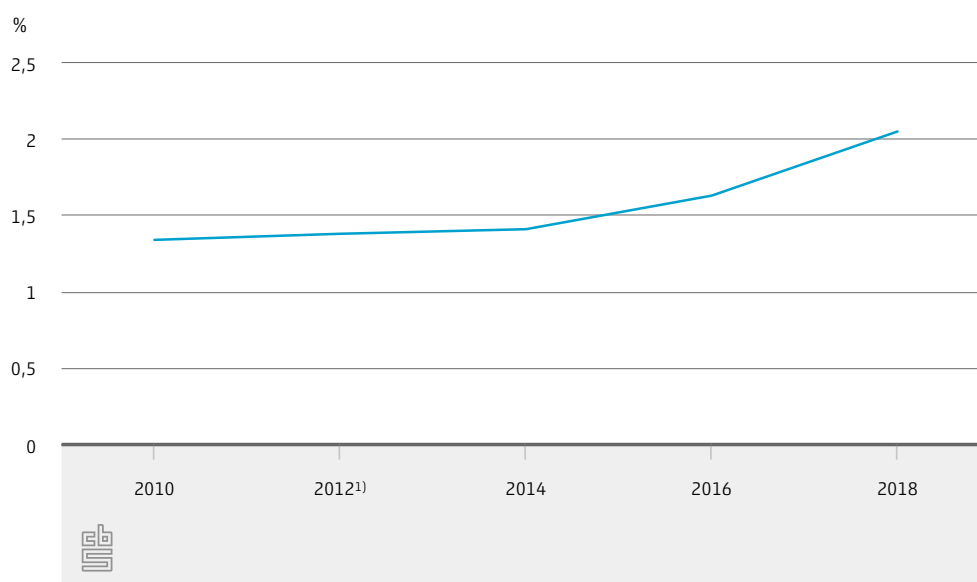
¹⁾ Zie CBS (2023a).

²⁾ Voor Nederland komt dit van CBS (2022c); voor alle andere landen van Exiobase 2023.

Dalende lijn werkt niet door in India

De uitstoot van broeikasgassen in Nederland was in 2018 ongeveer 15 procent lager dan in 2010 (CBS, 2022b) en de voetafdruk daalde bijna 10 procent (CBS, 2023a). Het aandeel van de Nederlandse voetafdruk die in India ligt, is in deze periode echter gegroeid, met name vanaf 2014 (zie figuur 4.6.2). Ook in waarde is er een stijging te zien van 3,3 miljard kg CO₂-equivalent in 2010 naar 4,9 miljard kg CO₂-equivalent in 2018. Hieraan kunnen verschillende veranderingen ten grondslag liggen.

4.6.2 Aandeel broeikasgasuitstoot van Nederland (excl. huishoudens) in India

¹⁾ Geëxtrapoleerde waarde

Deze stijging kan gerelateerd zijn aan de groei van bepaalde belastende invoer uit India. De invoerwaarde van goederen uit India fluctueert nogal over deze jaren met name door de invoer van minerale brandstoffen (zie hoofdstuk 2 van deze Internationaliseringsmonitor voor meer details over de Nederlandse goederenhandel met India). Als minerale brandstoffen niet worden meegenomen is er in de periode 2014–2018 slechts een lichte groei van de goedereninvoer te zien. De invoer van diensten uit India is in deze periode echter meer dan verdubbeld (zie hoofdstuk 3 van deze Internationaliseringsmonitor voor meer details over de Nederlandse dienstenhandel met India). Deze diensteninvoer bestaat voor een groot deel uit zakelijke diensten en computerdiensten. De werknemers die deze diensten leveren, zijn werkzaam in panden of kantoren die van energie moeten worden voorzien. Omdat India nog veel steenkool gebruikt om energie op te wekken, kan dit een deel van de stijging verklaren.

Naast de directe invoer⁷⁾ uit India kan het ook zijn dat de indirecte invoer uit India is gestegen of dat er relatief meer broeikasgas wordt uitgestoten door de productie in India. Ook is het mogelijk dat de emissie-intensiteit (de uitstoot per euro productie) in India omhoog is gegaan.

91% van Nederlandse
voetafdruk in India ligt binnen 4 sectoren

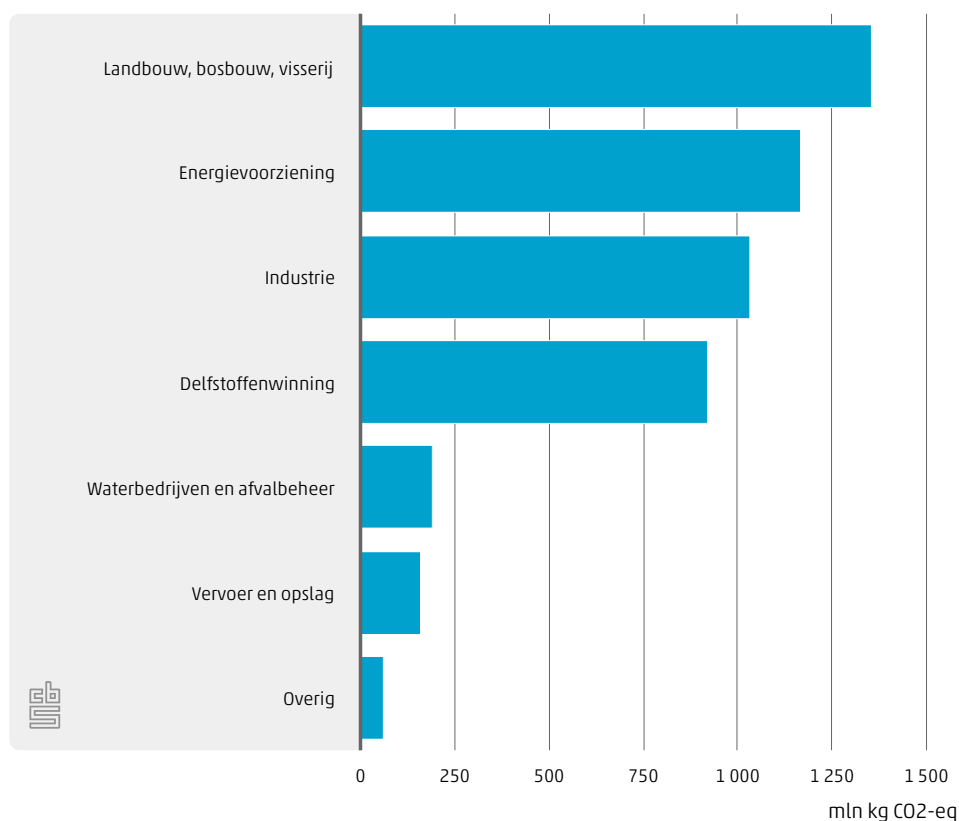
Grootste gedeelte Nederlandse voetafdruk binnen vier sectoren in India

De Nederlandse broeikasgasvoetafdruk in India vindt grotendeels plaats in vier Indiase bedrijfstakken: landbouw, energievoorziening, industrie en delfstoffenwinning, zie figuur 4.6.3. Binnen de landbouw is vooral de veehouderij een grote vervuiler.

De veehouderij in India veroorzaakt enorm veel uitstoot van broeikasgassen en Nederland heeft hier slechts een klein aandeel in. Een klein aandeel maal een zeer grote waarde resulteert in een grote waarde; het is dus niet zozeer gerelateerd aan de hoeveelheid grondstoffen en halffabricaten uit deze sector maar wel aan de enorme totale uitstoot van deze sector.

⁷⁾ De directe invoer zijn de goederen en diensten die vanuit India direct naar Nederland gaan. Indirecte invoer zijn goederen en diensten die (gedeeltelijk) in India zijn geproduceerd en via minstens één ander land van India naar Nederland gaan.

4.6.3 Broeikasgasuitstoot in India per bedrijfstak als gevolg van de Nederlandse finale bestedingen, 2018

Bron: CBS, Exiobase

De uitstoot door de Indiase energiesector wordt voor meer dan 90 procent veroorzaakt door het verbranden van steenkool bij de productie van elektriciteit. Steenkool is al jaren de belangrijkste bron van energieproductie in India: 70 procent in 2015 (IEA, 2015) en in 2021 nog ongeveer net zo belangrijk (IEA, 2021). India is een van de twee landen (de andere is China) die er voornamelijk voor hebben gezorgd dat de werelduitstoot door steenkoolverbranding in 2021 boven het niveau van 2019 is uitgekomen (Davis, 2022; Jackson, 2022). Overigens kan hieruit niet geconcludeerd worden dat de energietransitie in India niet op de kaart staat, want sinds 2017 groeit de hoeveelheid elektriciteit gegenereerd door hernieuwbare energiebronnen harder dan die door steenkool (IEA, 2021).

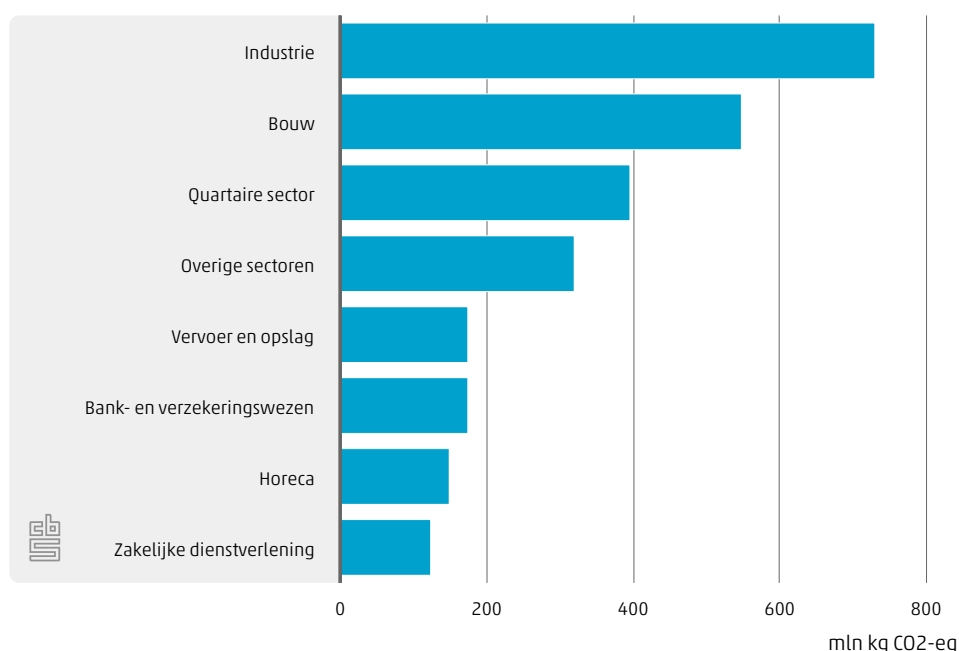
Binnen de Indiase industrie is er niet één bedrijfstak die het merendeel van de emissies veroorzaakt. De grootste vervuilers zijn de staal- en ijzerindustrie en verschillende chemische sectoren. Binnen de delfstoffenwinning wordt de uitstoot met name veroorzaakt door de winning van steenkool. Daarnaast is een deel te wijten aan de winning van zand en klei en van metalen als lood, zink en koper.

Voetafdruk gerelateerd aan productie van Nederlandse bedrijfstakken

Van de totale broeikasgasvoetafdruk van Nederlandse finale bestedingen (dus exclusief huishoudens) in India is iets meer dan 70 procent gerelateerd aan de finale bestedingen van Nederlandse producten. Dit betreft dus de productie in Nederland en de import van Indiase halffabricaten en grondstoffen ten behoeve van deze productie. De resterende 30 procent betreft de voetafdruk van ingevoerde eindproducten.

Bijna de helft van de voetafdruk gerelateerd aan de finale besteding van in Nederland geproduceerde producten ligt in Nederland. Ongeveer 1,5 procent ligt in India, dus het aandeel van de voetafdruk door de import van Indiase halffabricaten en grondstoffen is maar klein. De industrie en de bouw dragen het meeste bij aan deze voetafdruk in India. Maar ook bedrijfstakken die met name diensten uit India importeren (bijvoorbeeld bank- en verzekeringswezen en zakelijke dienstverlening) hebben hierin een aanzienlijk aandeel.

4.6.4 Broeikasgasuitstoot in India gerelateerd aan de finale besteding van Nederlandse producten, 2018

Bron: CBS, Exiobase

Van de genoemde bedrijfstakken in figuur 4.6.4 bestaat de directe import van de industrie en de horeca voor het grootste gedeelte uit goederen en voor alle anderen zijn de diensten het belangrijkste in de directe import.

4.7 Samenvatting en conclusie

India is de afgelopen decennia – net als andere landen – sterker geïntegreerd in internationale waardeketens. Terwijl China zich bijvoorbeeld heeft gespecialiseerd in het verwerken van intermediaire goederen voor eindmontage heeft India zich juist toegelegd op

het leveren van diensten binnen internationale waardeketens (Banerjee, 2022). Dat zien we ook terug in de cijfers over de verwevenheid tussen Nederland en India; diensten voeren de boventoon.

Wat is het belang van de directe export naar India voor de Nederlandse economie in termen van verdiensten en werkgelegenheid?

De toegevoegde waarde die de Nederlandse economie in 2021 genereerde dankzij de directe export van goederen en diensten naar India was circa 1,5 miljard euro, goed voor 0,2 procent van het bbp. Hiermee was India de 31^e partner van Nederland qua exportverdiensten. De dienstexport leverde met 720 miljoen euro het meeste op voor de Nederlandse economie, gevolgd door export van goederen van Nederlandse makelij met 650 miljoen euro en wederuitvoer met 128 miljoen euro. Het was de bedrijfstak groothandel en handelsbemiddeling die het meest verdiende aan de export naar India, gevolgd door IT- en informatiedienstverlening. In totaal waren in 2021 12 duizend Nederlandse voltijdbanen gerelateerd aan de export naar India. Deze leverde de meeste banen op in de groothandel en handelsbemiddeling, gevolgd door de IT-dienstverlening. Het merendeel van deze voltijdbanen was dankzij de dienstexport.

Hoe wordt de import van Indiase goederen en diensten ingezet in de Nederlandse economie?

In 2021 importeerden Nederlandse bedrijven voor 4 miljard euro aan goederen en 3 miljard euro aan diensten uit India. Ongeveer 45 procent van de Nederlandse invoer uit India werd verder verwerkt door Nederlandse bedrijven. Het merendeel van deze invoer (2,1 miljard euro) bestond uit diensten. Van alle bedrijfstakken importeerde de bedrijfstak reparatie van consumentenartikelen in 2021 relatief de meeste diensten uit India (6,1 procent van de totale invoer). Daarna volgde de IT- en informatiedienstverlening. Wat betreft Indiase goederen importeerde de farmaceutische industrie relatief gezien het meest (4,8 procent), gevolgd door de delfstoffenwinning.

Op welke wijze profiteren Nederland en India van de bilaterale export in internationale waardeketens?

In totaal verdiende Nederland in 2020 3,5 miljard euro aan de export naar India (1,8 miljard euro direct en 1,7 miljard euro indirect). Het merendeel van de indirecte exportverdiensten aan India komen tot stand doordat Nederlandse goederen en diensten zijn verwerkt in de export van andere Europese landen naar India, met Duitsland (10,4 procent), België (9,4 procent) en Frankrijk (7,5 procent) als belangrijkste tussenbestemmingen. De groothandel verdiende het meest aan de directe en indirecte export naar India, gevolgd door de chemische industrie. Van de totale verdiensten aan de export naar India, is 83 procent afkomstig van export die gebruikt wordt voor finale bestedingen in India.

In 2020 verdiende India in totaal (3,4 miljard euro direct en 1,1 miljard euro indirect) 4,5 miljard euro aan de export van goederen en diensten naar Nederland. Daarmee hield India 1 miljard euro meer over aan de export naar Nederland dan andersom. De indirecte

export verloopt vooral via onze buurlanden Duitsland (15,8 procent) en België (9,7 procent). Driekwart van de import uit India is bestemd voor bestedingen binnen Nederland in de vorm van consumptie en investeringen. De Indiase IT-sector en de groothandel verdienen het meest aan de export naar Nederland.

Hoe groot is de broeikasgasvoetafdruk in India door consumptie in Nederland?

India is het 7^e land waar het grootste aandeel van de Nederlandse voetafdruk neerslaat. Terwijl de uitstoot van broeikasgassen in Nederland tussen 2010 en 2018 is afgenomen, is de Nederlandse voetafdruk in India groter geworden, met name vanaf 2014. De invoer van diensten uit India is in deze periode meer dan verdubbeld. Deze bestaat voor een groot deel uit zakelijke- en computerdiensten, geleverd door Indiase werknemers in kantoren of bedrijfspanden die van energie moeten worden voorzien. Aangezien er in India nog veel steenkool gebruikt wordt om energie op te wekken, kan dit een deel van de stijging verklaren. De Nederlandse broeikasgasvoetafdruk in India ligt grotendeels in vier Indiase bedrijfstakken: landbouw (met name veehouderij), energievoorziening, industrie (met name staal- en ijzerindustrie en chemische sectoren) en delfstoffenwinning.

4.8 Data en methoden

Door opdeling van productieprocessen vertellen traditionele handelsstatistieken slechts een deel van het verhaal. Om de directe en indirecte relaties tussen landen en bedrijfstakken goed in te schatten is waardeketenanalyse onontbeerlijk. De onderlinge afhankelijkheid gaat immers verder dan alleen de directe relatie tussen toeleverancier en afnemer; het gaat om alle betrokkenen in de hele keten. Waardeketenanalyse (input-outputanalyse) maakt het mogelijk in kaart te brengen hoeveel waarde wordt toegevoegd op ieder punt in de keten, waardoor dwarsverbanden en de mate van afhankelijkheden in de keten inzichtelijk worden.

In dit hoofdstuk is gesproken over de verdiensten van de Nederlandse export naar India en omgekeerd. Dankzij het koppelen van de statistieken Internationale Handel in Goederen (IHG) en Internationale Handel in Diensten (IHD) aan input-outputtabellen afkomstig van Nationale Rekeningen (NR) van het CBS, is het mogelijk om deze verdiensten in kaart te brengen. De methode die gebruikt wordt om deze koppeling tot stand te brengen is ontwikkeld door Lemmers (2015) en maakt het mogelijk om vast te stellen wat Nederland verdient aan de directe export naar andere afzetmarkten. Deze koppeling maakt het ook mogelijk om de werkgelegenheid die gemoeid is met deze export in kaart te brengen door gebruik te maken van cijfers uit de Arbeidsrekeningen van het CBS. Daarbij wordt eveneens gebruikgemaakt van input-outputanalyse (Miller & Blair, 2009).

Input-outputtabellen laten o.a. per bedrijfstak zien hoeveel deze aan de andere bedrijfstakken levert, waar de bedrijfstak de benodigde goederen en diensten zelf inkoopt en hoeveel de bedrijfstak produceert en exporteert. Met behulp van een dergelijke input-outputtabel is het mogelijk te berekenen hoeveel toegevoegde waarde er gegenereerd wordt in iedere bedrijfstak en hoeveel werkgelegenheid hiermee gemoeid is. Hiermee kunnen afhankelijkheden in waardeketens zichtbaar worden gemaakt.

Het CBS beschikt echter uitsluitend over gegevens over de directe internationale handel van Nederland met een andere handelspartner. Deze data was op het moment van schrijven beschikbaar voor het verslagjaar 2021. Het CBS heeft echter geen zicht op wat er met de goederen en diensten gebeurt nadat ze zijn geëxporteerd. Met multiregionale input-outputtabellen gepubliceerd door Eurostat (2022) kan het CBS wel schatten wat er met de export gebeurt: worden de goederen en diensten in het importerende land bijvoorbeeld geconsumeerd of verwerkt voor verdere export? Deze gegevens van Eurostat bestaan uit aan elkaar gekoppelde nationale input-outputtabellen; de zogenaamde 'multi region' input-outputtabellen (MRIO). Deze MRIO-tabellen delen de wereld op in 46 gebieden en 64 bedrijfstakken en laten onder andere zien hoeveel onderlinge leveringen er zijn tussen bedrijfstakken en aan consumenten, overheid en investeringen voor de periode 2010-2020. Om de verdiensten van deze indirecte handel in kaart te brengen wordt eveneens gebruikgemaakt van input-outputanalyse. Voor meer informatie over deze methode zie onder andere Lemmers (2013), Lemmers et al. (2014), Jaarsma en Wong (2017).

4.9 Literatuur

Baldwin, R. & Lopez-Gonzalez, J. (2015). [Supply-chain Trade: A Portrait of Global Patterns and Several Testable Hypotheses](#). *The World Economy*, 38(11), 1682-1721.

Banerjee, P. (2022). [Revealed Comparative Advantage in Services Exports: How Is India Different from China?](#) *The Indian Economic Journal*, 70(3), 417-436.

CBS (2017). [Footprint calculations using SNAC-Exiobase](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2022a). [Aandeel van China in goederenimport verder toegenomen in 2021](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2022b). [Hoe groot is onze broeikasgasuitstoot?](#) Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2022c). [Emissies naar lucht door de Nederlandse economie; nationale rekeningen](#). [Dataset]. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2023a). [Broeikasgassen- en grondstofvoetafdrukken](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Creemers, D., Notten, T., Prenen, L., Rud, I. & Wong, K. F. (2020). [Nederlands-Duitse handel in mondiale waardeketens](#). In S. Creemers, M. Jaarsma & A. Lammertsma (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2020, eerste kwartaal: Duitsland*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Davis, S. J., Liu, Z., Deng, Z., Zhu, B., Ke, P., Sun, T., Guo, R. et al. (2022). [Emissions rebound from the COVID-19 pandemic](#). *Nature Climate Change*, 12, 410-417.

Dhakal, S., Minx, J. C., Toth, F. L., Abdel-Aziz, A., Meza, M. J. F., Hubacek, K., Jonckheere, I. G. C. et al. (2022). [Chapter 2: Emissions trends and drivers](#). In *Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change*. Working Group III Contribution to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Genève: Intergovernmental Panel on Climate Change.

Eurostat (2022). [FIGARO 2022](#). [Dataset].

Franssen, L., Lemmers, O., Prenen, L. & Wong, K. F. (2020). [Het Verenigd Koninkrijk afhankelijker van Europese Unie dan eerder gedacht](#). *Economische Statistische Berichten*, 105(4786), 268–271.

Franssen, L. & Notten, T. (2020). [Handelstarieven en productieketens](#). In S. Creemers, A. Lammertsma & M. Jaarsma (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2020, vierde kwartaal: Handelsbeleid: Tarieven & verdragen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Friedlingstein, P., Jones, M. W., O'Sullivan, M., Andrew, R. M., Bakker, D. C. E., Hauck, J. et al. (2022). [Global carbon budget 2021](#). *Earth System Science Data* 14(4), 1917–2005.

Fritsch, M. & Matthes, J. (2017). [Factory Europe and its ties in Global Value Chains](#). GED Focus Paper. Keulen: Expert opinion on behalf of the Bertelsmann Stiftung.

Galani, U. (2021, 6 september). [India Insight: Elbows out on world's factory floor](#). Reuters.

Hummels, D., Ishi, J. & Yi, K.-M. (2001). The nature and growth of vertical specialization in world trade. [Journal of International Economics](#), 54(1), 75–96.

IEA (2015). [World Energy Outlook 2015](#). Parijs: International Energy Agency.

IEA (2021). [India Energy Outlook 2021](#). Parijs: International Energy Agency.

Inamdar, N. (2022a, 6 oktober). [iPhone 14: Can India replace China as the world's factory?](#) BBC.

Inamdar, N. (2022b, 25 augustus). [Trade agreement: Why India made a U-turn on free trade deals](#). BBC.

Jaarsma, M. & Wong, K. F. (2017). Wat verdient Nederland aan de export naar het Verenigd Koninkrijk? In M. Jaarsma & R. Voncken (Red.), [Internationaliseringsmonitor 2017, eerste kwartaal: Verenigd Koninkrijk](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Jackson, R. B., Friedlingstein, P., Le Quéré, C., Abernethy, S., Andrew, R. M., Canadell, J. G. et al. (2022). [Global fossil carbon emissions rebound near pre-COVID-19 levels](#). *Environmental Research Letters* 17(3), 031001.

Karishma, B. (2021). [India's manufacturing and services value-chains are shifting South – A curse or a blessing?](#) Research Network Sustainable Global Supply Chains.

Lemmers, O. (2013). [Global value chains and the value added of trade](#). In M. Jaarsma (Red.), *Internationalisation Monitor 2013*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Lemmers, O., Rozendaal, L., Berkel, van, F. & Voncken, R. (2014). [Nederland en internationale waardeketens](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Lemmers, O. (2015). [Who needs MRIOs anyway? An alternative assignment of value added of trade](#). Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Miller, R. E. & Blair, P. D. (2009). *Input-Output Analysis: Foundations and Extensions (2e ed.)*. Cambridge: Cambridge University Press.

Nano, E. & Stolzenburg, V. (2021). [The Role of Global Services Value Chains for Services-Led Development](#). In ADB, *Global Value Chain development Report 2021: Beyond Production*. Manilla: Asian Development Bank.

Nayyar, D. (2022, 24 november). [India needs to jump-start manufacturing. Here's how to do it](#). The Washington Post.

Notten, T., Cremers, D. & Voncken, R. (2020). [Nederland en China in internationale waardeketens](#). In S. Creemers, M. Jaarsma & A. Lammertsma (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2020, tweede kwartaal: China*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Ramaekers, P., Prenen, L., Loog, B. & Notten, T. (2022). [Nederlandse verdiensten aan internationale handel](#). In D. Herbers & M. Jaarsma (Red.), *Nederland Handelsland 2022: Export, import & investeringen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

UNEP (2022). [Emissions Gap Report 2022: The Closing Window – Climate Crisis Calls for Rapid Transformation of Societies](#). Nairobi: United Nations Environment Programme.

US Trade Representative (2022). [National Trade Estimate Report on Foreign Trade Barriers](#).

Wereldbank & WHO. (2019). [Global Value Chain Development Report 2019: Technological Innovation, Supply Chain Trade, and Workers in a Globalized World](#). Washington, D.C.: World Bank Group.

Wereldbank (2023). [Total greenhouse gas emissions \(kt of CO2 equivalent\)](#). [Dataset].

Wong, K. F., Jaarsma, M. & Voncken, R. (2019). [Wat verdienen de Verenigde Staten en Nederland aan de wederzijdse export?](#) In M. Jaarsma & S. Vos (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2019, eerste kwartaal: Verenigde Staten*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Yi, K.-M. (2003). [Can Vertical Specialization Explain the Growth of World Trade?](#) *Journal of Political Economy*, 11(1), 52–102.

5 Investerings in India

Auteurs: Sarah Creemers, Loe Franssen, Angie Mounir, Manon Weusten

45% van de bedrijven met een horizontale investering in India exporteert ook naar India

6% van de uitstaande nominale investeringswaarde in de BRICS-landen gaat naar India

Globalisering bestaat naast internationaal handelen ook uit internationaal investeren. De Indiase regering heeft zich in het afgelopen decennium erop gericht om meer investeringen naar India te halen. Dit hoofdstuk zal verschillende statistieken laten zien waarmee de huidige stand van zaken met betrekking tot de bilaterale investeringen tussen India en Nederland in beeld gebracht wordt. Hoeveel investeringen heeft Nederland in India uitstaan? Hoeveel dochterondernemingen hebben Nederlandse bedrijven in India? Wat voor een soort investering doen deze bedrijven en wat is de nominale waarde ervan? Tevens wordt de relatie tussen handel en investeringen in India bekeken, waarbij voor het eerst gebruik wordt gemaakt van informatie over het soort investering dat gedaan wordt. Dit kan een groot deel van de puzzel over de complementariteit van handel en investeringen verklaren.

5.1 Inleiding

Tot dusver is er in deze Internationaliseringsmonitor uitgebreid stilgestaan bij de handelsrelatie tussen Nederland en India. Een andere belangrijke vorm van internationaal ondernemen is internationaal investeren. Bij een directe buitenlandse investering bezit een bedrijf een belang (in de vorm van aandelen of stemrechten) van een bedrijf in het buitenland. Investeringen onderscheiden zich van handel doordat voor investeren een grotere en langdurigere commitment en aanwezigheid noodzakelijk is. Door in het buitenland te investeren kunnen bedrijven de productieschaal vergroten, profiteren van goedkopere lokale productiefactoren alsook besparen op transportkosten naar buitenlandse markten. Ook het bestemmingsland kan baat hebben bij inkomende buitenlandse investeringen, bijvoorbeeld door bijdragen aan kapitaal en werkgelegenheid, kennisoverdracht en hieruit voortkomend mogelijk economische groei. Om dit soort redenen hebben overheden, met name in ontwikkelingslanden, vaak een voorkeur voor buitenlandse investeringen boven internationale handel.

Vanwege deze voordelen proberen landen, en dan met name ontwikkelingslanden, op allerlei manieren buitenlandse bedrijven te overtuigen om te investeren in hun land: transparante en betrouwbare voorwaarden voor buitenlandse bedrijven, aantrekkelijke fiscale regelgeving, markttoegang, relatief flexibele arbeidsmarkten, bescherming van intellectuele eigendomsrechten en goed bereikbare infrastructuur maken landen aantrekkelijk(er) voor buitenlandse bedrijven om in te investeren (Khanna, 2022). Mede vanwege verbeteringen van deze aspecten zijn directe buitenlandse investeringen sinds het begin van de jaren tachtig wereldwijd in een snel tempo gegroeid en wordt de wereldmarkt ervoor steeds competitiever.

Zoals we in dit hoofdstuk zullen laten zien is de toename in investeringen vooral in het afgelopen decennium duidelijk zichtbaar voor India. Zoals al eerder in deze monitor besproken lanceerde de regering van premier Modi in 2014 de 'Make in India'-campagne, waarbij het aantrekken van buitenlandse investeringen centraal staat. Zo investeerde India sinds 2014 honderden miljarden dollars in wegen, spoorlijnen, havens en een digitale infrastructuur om aantrekkelijker te worden voor buitenlandse investeerders (Dohmen, 2023). Als onderdeel van deze campagne lanceerde India in 2020 verder nog eens het 'Production Linked Incentive' waarbij buitenlandse producenten uit enkele sleutelsectoren worden aangemoedigd om hun productie te verplaatsen naar India (André, 2022).

Leeswijzer

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij de investeringsrelatie met India. Zo zal er in de eerstvolgende paragraaf een macro-overzicht gegeven worden van de totale uitstaande waarde van Nederlandse investeringen in India. In paragrafen 5.3 tot en met 5.6 wordt op basis van microdata gekeken naar Indiase dochterondernemingen in Nederland (paragraaf 5.3) en Nederlandse dochterondernemingen in India (paragraaf 5.4 t/m 5.6). Paragraaf 5.5 zal daarbij de relatie tussen internationaal handelen en investeren verder onderzoeken. Daarbij zal voor het eerst een onderscheid gemaakt worden tussen horizontale en verticale investeringen, wat een groot deel van het vraagstuk omtrent de complementariteit van handel en investeringen kan verklaren. In paragraaf 5.6 zal voor het eerst gebruik worden gemaakt van informatie over de intensiteit, oftewel de waarde, van de investeringen in India.

5.2 Macro-overzicht buitenlandse investeringen in India

2,5 keer meer investeringen in India dan afkomstig uit India

Wat betreft de inkomende directe buitenlandse investeringen stond India in 2021 op de 21^e plaats wereldwijd (514,3 miljard US dollar). Wat betreft de inkomende directe buitenlandse investeringen stonden Nederland en China in 2021 respectievelijk op de 3^e en 4^e plaats wereldwijd, na de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. In 2021 was India verantwoordelijk voor 0,5 procent (206,4 miljard US dollar) van de totale uitstaande investeringen wereldwijd. Daarmee stond het land op de 29e plaats. Ter vergelijking: Nederland en China waren met respectievelijk 8,0 en 6,2 procent van de totale buitenlandse investeringen in 2021 de op één en twee na grootste buitenlandse investeerder in de wereld, alleen voorafgegaan door de Verenigde Staten (UNCTAD, 2023a; UNCTAD, 2023b).¹⁾

Is India het nieuwe China?

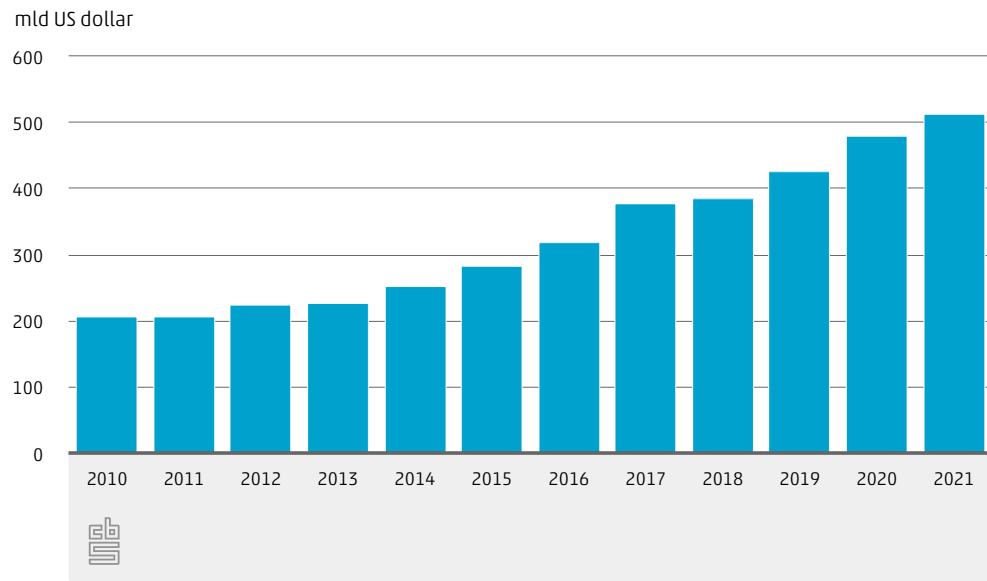
Sinds zijn aantreden als minister-president probeert Narendra Modi buitenlands kapitaal aan te trekken. Al voor de coronacrisis werden de contouren van dat beleid zichtbaar met belastingverlaging voor bedrijven en soepelere regels voor buitenlandse partijen die zich willen inkopen in Indiase bedrijven (Koenis, 2020; IndiaConnected, 2019).

Zoals te zien in figuur 5.2.1 zijn de buitenlandse investeringen (positie) in India de afgelopen jaren toegenomen. India zag tussen 2014 en 2018 aanzienlijk meer buitenlandse investeringen binnenkomen, waarbij ook het belang van India in de wereldwijde directe buitenlandse investeringen (DBI) groter is geworden. Deze toename kan grotendeels worden toegeschreven aan (1) verschillende beleidshervormingen die de Indiase regering heeft doorgevoerd om het zakendoen in India gemakkelijker te maken, waaronder de economie te liberaliseren en DBI-regels te versoepelen; en (2) geopolitieke overwegingen

¹⁾ In deze UNCTAD-cijfers worden de investeringen via Bijzondere Financiële Instellingen (BFI's) buiten beschouwing gelaten.

(Gaggar et al., 2022). Een deel betreft investeringen in de Indiase dienstensector, zoals de fusie tussen Vodafone en de Indiase teleco-aanbieder Idea en de miljardenovername van het Indiase e-commerceplatform Flipkart door het Amerikaanse Walmart (IndiaConnected, 2019).

5.2.1 Positie directe buitenlandse investeringen in India, exclusief BFI's

Bron: CBS, UNCTAD

Door de strenge corona-lockdowns en het aanhoudende zero-covidbeleid in China namen veel bedrijven hun toevlucht tot andere landen om zo hun toeleveringsketens weer op orde te krijgen. Dat deden ze ook al, weliswaar in mindere mate, vóór de uitbraak van de coronapandemie vanwege geopolitieke spanningen tussen de VS en China en de oplopende spanningen tussen China en Taiwan (Tan, 2022; Crow, 2023; NOS Nieuws, 2022; RTL Nieuws, 2023). Inmiddels wordt er in de internationale politieke arena alsook in boardrooms van multinationals gesproken over minder afhankelijk worden van productie in China. Zo overwegen Apple-leveranciers bijvoorbeeld om de productie uit China te verplaatsen naar India en Vietnam. Momenteel wordt tussen 5 en 7 procent van de iPhones al in India geassembleerd (RTL Nieuws, 2023; NOS Nieuws, 2022). Naast geopolitieke omstandigheden en de wens om minder afhankelijk te zijn van productie in één land, liggen de gemiddelde lonen in India lager dan in China en heeft India, vergeleken met China, een relatief jonge bevolking (Dohmen, 2023).

India wist in 2021 44,7 miljard dollar aan nieuwe directe buitenlandse investeringen (stroom) aan te trekken. Daarmee stond India qua inkomende investeringsstroom wereldwijd op de 7^e plek (UNCTAD, 2023c). Deze investeringen kwamen met name terecht in de computersoftware en -hardware, bouw- en dienstensector. In 2021 leverde Singapore de grootste bijdrage aan directe buitenlandse investeringen in India, gevolgd door de VS en Mauritius (Khanna, 2022).

Of toch (nog) niet?

Toch valt het voor India niet mee om aantrekkelijk te worden als investeringsland en China te vervangen in de wereldwijde toeleveringsketen. India is een *democratische kakofonie*²⁾ en berucht voor zijn protectionisme, bureaucratie en administratieve rompslomp (Tan, 2022; Crow, 2023; Dohmen, 2023). Buitenlandse ondernemers kan het veel moeite kosten om een bedrijf in India op te richten, vergunningen te krijgen of goederen in en uit te voeren. Regels kunnen per deelstaat verschillen (Dohmen, 2023). Uit een onderzoek van de Japanse zakenbank Nomura bleek dat van de 56 bedrijven die tussen april 2018 en augustus 2019 uit China vertrokken, er *slechts* 3 voor India kozen. Vietnam was met 26 bedrijven de populairste bestemming (André, 2022).

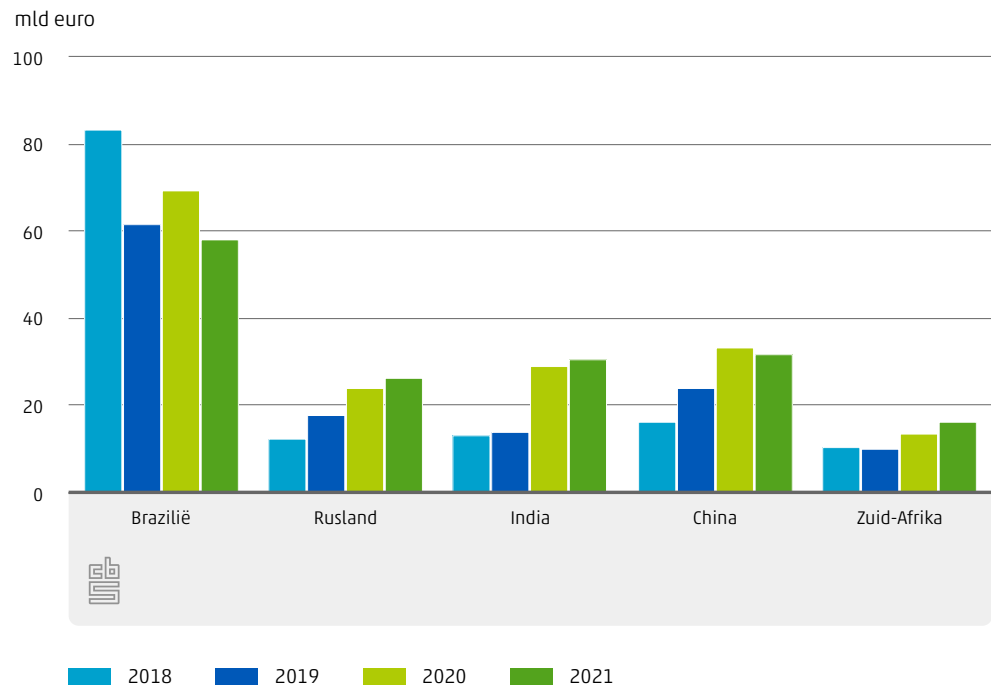
Ruim dubbel zoveel Nederlandse investeringen in India sinds 2018

De Nederlandsche Bank houdt de macrocijfers bij over de bilaterale investeringen van Nederland.³⁾ Figuur 5.2.2 laat zien dat, als investeringen die via Bijzondere Financiële Instellingen lopen buiten beschouwing worden gelaten, Nederland in 2021 van alle BRICS-landen vooral in Brazilië veel investeringen had uitstaan. In totaal ging het om ruim 58 miljard euro. De toppositie voor Brazilië is voornamelijk toe te schrijven aan bedrijven in de olie-industrie. Van het totaal aan directe investeringen vanuit ons land ging in 2021 zo'n 5,3 procent (163,4 miljard euro) naar de BRICS-landen, na correctie voor investeringen via BFI's. Deze vijf landen hebben een vergelijkbare fase van economische ontwikkeling doorgemaakt en hebben een groeiend belang in de wereldeconomie. Ons land had in 2021 bijna 31 miljard euro aan investeringen, exclusief BFI's, uitstaan in India. Dit is bijna 6 keer meer dan in 2015 en dubbel zo veel als in 2018. Ook voor China zien we een toename, weliswaar minder dan India, van de Nederlandse investeringen. De Nederlandse investeringen in Brazilië daalden in 2021 met 30 procent ten opzichte van drie jaar eerder.

2) Er bestaan bijvoorbeeld grote verschillen tussen de verschillende Indiase staten in taal, demografie, politiek en economische groei.

3) Een onderneming met directe investeringen uit het buitenland is een onderneming waarin een investeerder uit een ander land tenminste 10 procent van het gewone aandelenkapitaal of van de stemrechten of het equivalent daarvan bezit. Het gaat hierbij om een blijvend belang en om verkrijging van substantiële invloed in het management van de onderneming bijvoorbeeld door een fusie, overname, bouw van nieuwe faciliteiten, herinvestering van winsten uit overzeese activiteiten of leningen tussen onderdelen van de onderneming (Berkenbos et al., 2022).

5.2.2 Positie uitgaande Nederlandse investeringen naar BRICS- landen, exclusief BFI's

Multinationals zijn de actoren achter de directe buitenlandse investeringen. De Indiase multinationals in Nederland komen aan bod in paragraaf 5.3. In paragraaf 5.4 tot en met 5.6 ligt de focus op de activiteiten van Nederlandse multinationals in India.

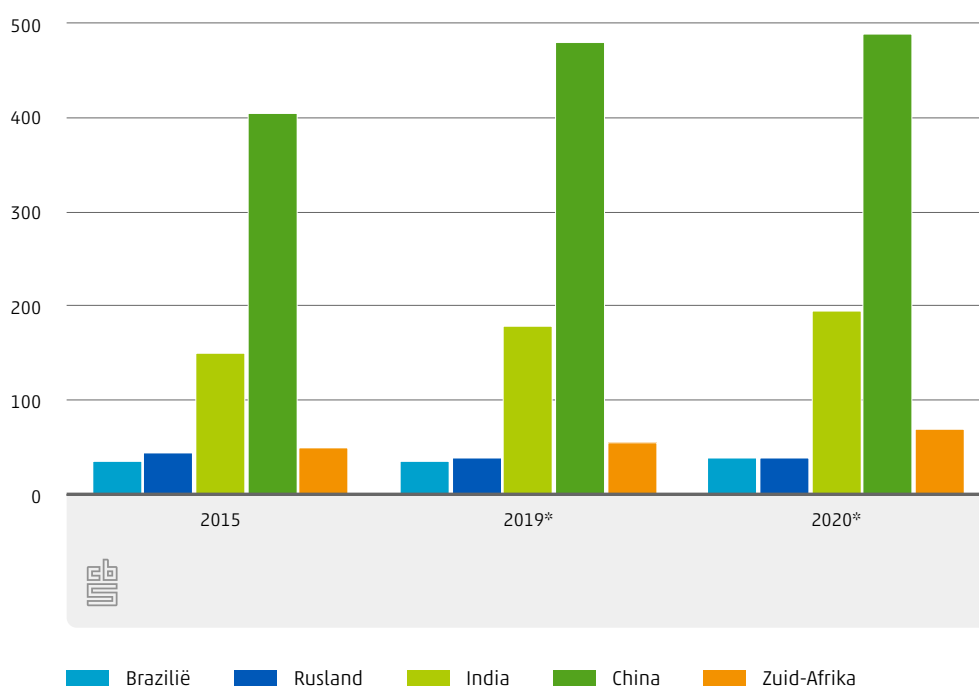
5.3 Indiase multinationals in Nederland

Een multinational is een onderneming die de uiteindelijke zeggenschap heeft over bedrijven in twee of meer landen. Een buitenlandse multinational is een in Nederland gevestigd dochterbedrijf waarover de uiteindelijke zeggenschap in het buitenland ligt. Nederlandse bedrijven investeren ook in het buitenland, bijvoorbeeld door een belang in een buitenlandse onderneming te verwerven of een dochteronderneming te starten. In deze en de volgende paragrafen (t/m 5.5) gebruiken we de *Inward en Outward Foreign Affiliates Statistics* (CBS, 2022a; CBS, 2022b) om meer te weten te komen over respectievelijk Indiase bedrijven in Nederland en Nederlandse bedrijven in India (zie ook paragraaf 5.8 voor meer informatie over de gebruikte data).

Aantal Indiase bedrijven in Nederland in opmars sinds 2015

Het aantal bedrijven in het Nederlandse (niet-financiële) bedrijfsleven⁴⁾ onder zeggenschap van een BRICS-land is opgelopen tot 835 in 2020, het meest recente jaar waarvoor data beschikbaar is. Dat zijn er 150 meer dan in 2015. Bedrijven onder zeggenschap van een BRICS-land stonden in 2020 vooral onder Chinese (490 bedrijven) en Indiase (195 bedrijven) zeggenschap, zie figuur 5.3.1. In 2020 waren er 30 procent meer Indiase multinationals in Nederland gevestigd dan in 2015. Dat komt neer op 1,4 procent van alle bedrijven onder buitenlandse zeggenschap. Het aantal Chinese multinationals in Nederland was in 2020 ten opzichte van 2015 met 21 procent gestegen.

5.3.1 Buitenlandse multinationals in Nederland

Indiase bedrijven bieden werk aan 19 duizend personen in Nederland

In 2020 waren 19 duizend mensen in Nederland werkzaam bij bedrijven die onder Indiase zeggenschap stonden, goed voor 1,8 procent van de werkgelegenheid bij buitenlandse multinationals. Circa 14 duizend mensen in het Nederlandse bedrijfsleven waren in 2020 werkzaam bij bedrijven onder Chinese zeggenschap. Indiase bedrijven zijn dus grotere werkgevers dan Chinese bedrijven, terwijl ze in aantal bedrijven veel kleiner zijn. Ten opzichte van 2015 werkten er in 2020 circa 3 duizend personen meer bij Indiase bedrijven in Nederland. Voor bedrijven onder Chinese zeggenschap was dat een grotere toename met 9 duizend personen. De omzet bij Indiase bedrijven bedroeg in 2020 circa

⁴⁾ Het Algemeen Bedrijvenregister (ABR) maakt gebruik van de Standaard Bedrijfsindeling (SBI) om bedrijfseenheden in te delen naar hoofdactiviteit. Het Nederlandse bedrijfsleven omvat alle bedrijven uit de SBI-secties B tot en met N, exclusief K plus S95. Deze afbakening wordt internationaal aangeduid als de 'non-financial business economy'.

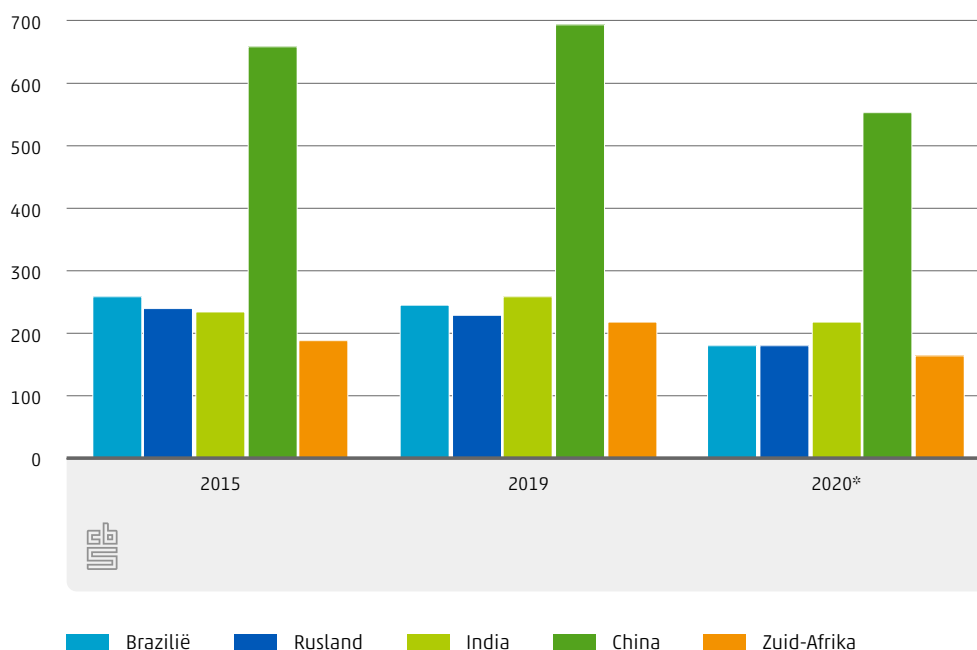
1,1 procent van de totale omzet van buitenlandse bedrijven in het Nederlandse bedrijfsleven, oftewel 6,6 miljard euro in 2020. In 2015 was dat 5,9 miljard euro.

5.4 Nederlandse multinationals in India

Aantal Nederlandse dochters in India afgenomen sinds 2015

Nederlandse multinationals investeren ook in het buitenland: in 2020 waren er 1 300 Nederlandse dochterondernemingen in de BRICS-landen. Er waren in dat jaar 220 Nederlandse bedrijven actief in India terwijl dat in 2015 nog 235 dochterondernemingen waren, zie figuur 5.4.1. Ondanks dat ook het aantal Nederlandse dochters in China in de periode 2015–2020 afnam, blijft China in 2020 wel met ruime voorsprong de belangrijkste BRICS-bestemming voor Nederlandse bedrijven. De Nederlandse bedrijven met dochters in India zijn veelal actief in de industrie of handel. Dit zijn ook de bedrijfstakken die de overhand hebben bij Nederlandse bedrijven in China. Een verschil met China is dat Nederlandse dochters in India relatief vaker actief zijn in de bedrijfstak informatie en communicatie.

5.4.1 Aantal buitenlandse dochterondernemingen onder Nederlandse zeggenschap

Grote groei werkzame personen bij Nederlandse dochterondernemingen in India sinds 2015

In 2020 waren er zo'n 39 duizend personen werkzaam bij Nederlandse dochterondernemingen in India. Dat is een groei van 50 procent ten opzichte van 2015. Ter vergelijking: het aantal werkzame personen bij Nederlandse dochters in China nam in

diezelfde periode lichtjes toe met ongeveer 1 procent tot 76 duizend in 2020. De omzet die Nederlandse bedrijven in India genereerden, vertoonde een daling in 2020, na jaren van stijging. De omzet bij Nederlandse bedrijven in India bedroeg in 2020 circa 3,7 miljard euro. In 2015 en 2019 was dat respectievelijk 3,0 en 4,1 miljard euro.

Relatief veel investeringen in India

Bovenstaande cijfers tonen aan dat het aantal dochterondernemingen in India vergeleken bij de andere BRICS-landen is gegroeid. Waar het in 2015 nog de voorlaatste plaats innam van alle BRICS-landen is dat in 2020 de tweede plaats geworden. Maar deze cijfers zeggen nog altijd niets over de relatieve aanwezigheid van investeringen in India ten opzichte van deze andere BRICS-landen. Daarom schalen we in tabel 5.4.2 het aantal dochterondernemingen naar zowel het bbp van het bestemmingsland als naar de totale waarde van de goederenexport naar dat land. Het bbp zegt immers iets over de economische grootte van de bestemmingsmarkt en dient daarmee als een goede maatstaf om het aantal investeringen in perspectief te plaatsen en beter vergelijkbaar te maken tussen landen. Door het aantal investeringen te schalen naar de exportwaarde kan bovendien iets gezegd worden over welke type relatie de voorkeur geniet: wordt een land met name bereikt door middel van goederenexport of door middel van investeringen?

5.4.2 Ranking geschaald aantal dochterondernemingen in BRICS-landen, 2020

Ranking	Aantal dochterondernemingen t.o.v. het bbp	Aantal dochterondernemingen t.o.v. de goederenexportwaarde
1	Zuid-Afrika	India
2	Rusland	Zuid-Afrika
3	Brazilië	Brazilië
4	India	China
5	China	Rusland

Wanneer we het aantal dochterondernemingen schalen naar bbp, dan zien we ten eerste dat het beeld van figuur 5.4.1 grotendeels wordt omgedraaid. Relatief naar de economische grootte van het bestemmingsland ontvangt Zuid-Afrika volgens deze maatstaf het hoogste aantal investeringen, en China juist het laagste. Hoewel Nederland in absolute termen dus de meeste dochterondernemingen heeft in China, lijkt er op basis van de rangschikking in tabel 5.4.2 ruimte voor nog veel meer investeringen. Dit is tevens in lijn met het algemene beeld dat investeren in China doorgaans relatief lastig is (zie bijvoorbeeld Hu (2018) voor een overzicht van de Chinese marktbarrières). Met het oog op de toekomst is het interessant om te onderzoeken of het in 2020 afgesloten investeringsverdrag (Comprehensive Agreement on Investments CAI) tussen de EU en China hier verandering in kan brengen. Ditzelfde beeld geldt ook min of meer voor India, dat op de 4e plaats komt te staan volgens deze rangschikking.

Wanneer we de aantallen dochterondernemingen afzetten tegen de exportwaarde dan zien we dat er in India relatief veel dochterbedrijven zijn. Wanneer een Nederlands bedrijf dus zaken wil doen met een van de BRICS-landen dan blijkt er in het geval van India relatief vaak gekozen te worden voor een investering (dochterbedrijf) in plaats van export. Dit heeft mogelijk met het 'Make in India'-programma te maken, waarmee de Indiase overheid er op

inzet dat buitenlandse bedrijven eerder kiezen voor een langdurige relatie met India, dan bijvoorbeeld een relatie op afstand. Om daar een beter beeld bij te vormen is het echter belangrijk om eerst een onderscheid te maken in het type investering dat gedaan wordt.

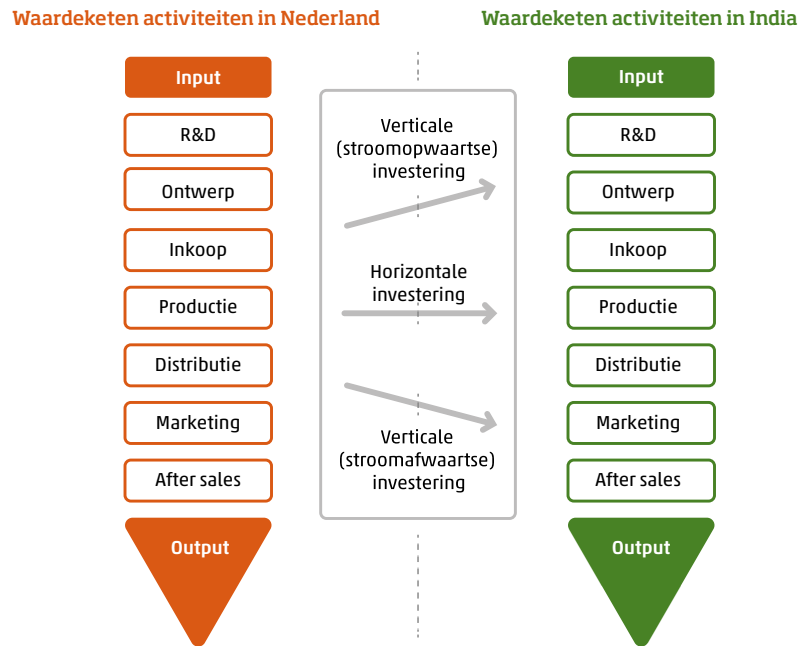
Horizontale en verticale investeringen

Buitenlandse investeringen kunnen ruwweg worden ingedeeld in twee typen investeringen: horizontaal of verticaal. Zoals afgebeeld in figuur 5.4.3 kan een waardeketen worden onderverdeeld in de diverse stapjes die een product van een idee of grondstof (input) tot een eindproduct (output) maken. Uitgaande van een verticale representatie van deze stapjes is een horizontale directe buitenlandse investering een investering in een buitenlandse onderneming die dezelfde activiteit ontplooit als het moederbedrijf in het thuisland. Een voorbeeld is wanneer een Nederlands bedrijf dat zich voornamelijk bezighoudt met de productie van auto onderdelen, eenzelfde productie gaat uitvoeren bij een buitenlandse dochter.

Een belangrijke motivatie voor multinationals om over te gaan tot een dergelijke horizontale investering is doorgaans markttoegang. Handelsbarrières aan de grens, zoals importtarieven of bepaalde verplichte certificaten, kunnen het immers lastig maken voor bedrijven om hun buitenlandse afnemers te bereiken. Middels een horizontale investering kan zo'n bedrijf er dan voor kiezen om die barrières over te slaan door achter de grens een filiaal op te zetten. In de praktijk is een horizontale dochter dan doorgaans ook een verkoopfiliaal van de producten die de buitenlandse moeder (ook) maakt.

Een andere mogelijkheid is een verticale investering, waarbij de buitenlandse dochter juist een andere activiteit van de waardeketen voor zijn rekening neemt dan het moederbedrijf. Denk hierbij aan een Nederlands moederbedrijf dat zich specialiseert in het ontwerpen van kleding en dan de productie daarvan uitbesteedt aan een dochteronderneming in het buitenland. In tegenstelling tot het vergroten van de afzetmarkt is de motivatie achter verticale investeringen vaak kostenbesparing. Door ondernemingen zich namelijk te laten specialiseren in dat deel van de waardeketen waar zij, bijvoorbeeld gezien het land waar ze zich in bevinden, het comparatieve voordeel hebben, kan de productie van het eindproduct efficiënter en vaak voordeliger gemaakt worden.

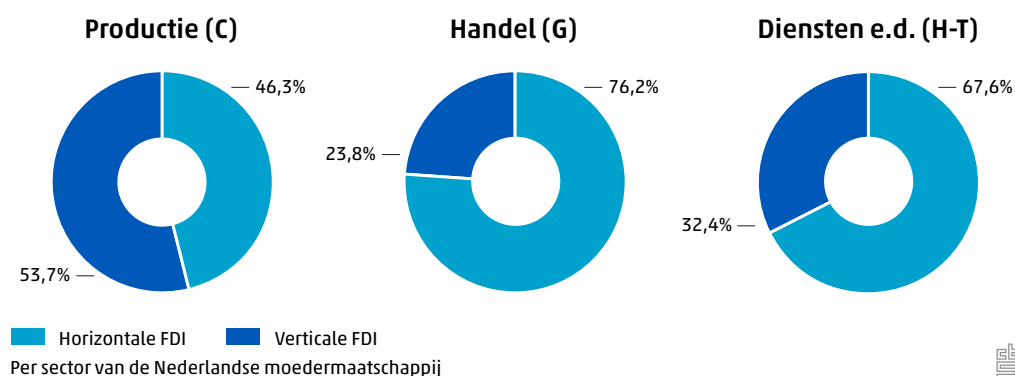
5.4.3 Horizontale en verticale directe buitenlandse investeringen

In deze monitor onderzoeken we voor het eerst of de buitenlandse investeringen van Nederlandse moederbedrijven kunnen worden ingedeeld naar gelang zij een horizontale of verticale investering zijn. Dat doen we door de activiteit van het moederbedrijf (op basis van 2-digit SBI-codes) te vergelijken met die van de buitenlandse dochter. Wanneer deze overeenkomen classificeren we de investering als een horizontale investering en wanneer die verschillen als een verticale investering.

In figuur 5.4.4 tonen we de verdeling horizontale en verticale investeringen wereldwijd door bedrijven in de Nederlandse industrie-, handel- en dienstensectoren in 2020. Zo zien we dat buitenlandse investeringen door industriële bedrijven gemiddeld ongeveer 45 procent horizontaal zijn. Voor Nederlandse bedrijven actief in de diensten (65 procent) of handel (75 procent) ligt het aandeel horizontale investeringen een stuk hoger. Dit kan mogelijk verklaard worden door de zojuist geschetste motivaties voor horizontale en verticale investeringen. Bedrijven actief in de handelssector zullen vooral op zoek zijn naar (additionele) in- of verkoop, wat zij doen middels een horizontale investering. Bedrijven in de productie zullen mogelijk juist meer op zoek zijn naar manieren om zo goedkoop mogelijk te produceren en daarmee individuele onderdelen van een waardeketen uit te besteden aan buitenlandse filialen die daar beter, goedkoper of efficiënter in zijn.

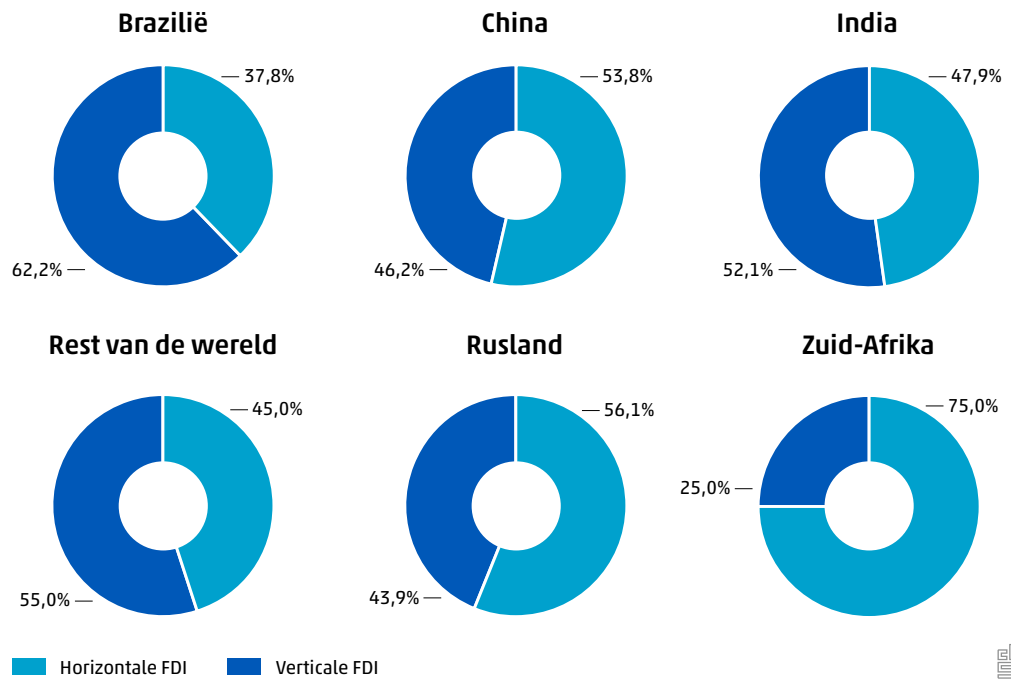
5.4.4 Overzicht van type investering wereldwijd, 2020

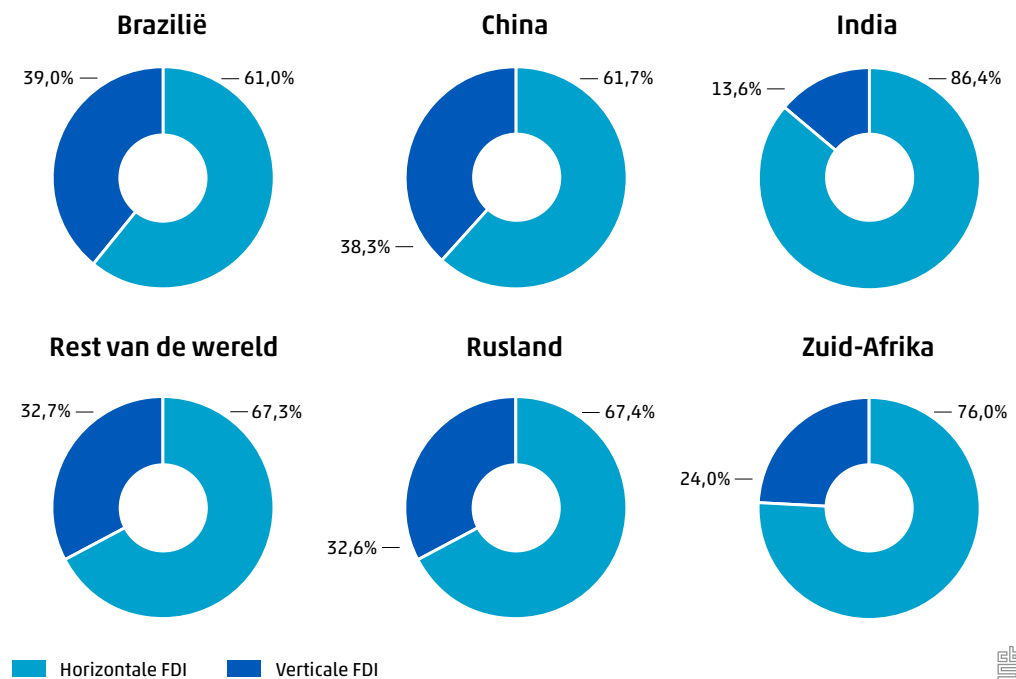
In figuren 5.4.5 en 5.4.6 kijken we naar de verhouding van het type investeringen door bedrijven actief in respectievelijk de industrie- en dienstensector, in verschillende landen. Uit figuur 5.4.5 wordt bijvoorbeeld duidelijk dat de Nederlandse industrie relatief meer verticale investeringen doet in India dan in China, Rusland of Zuid-Afrika, maar minder dan in Brazilië. Het relatief lage aandeel verticale investeringen in met name China is misschien verrassend, omdat daar juist vanuit het oogpunt van kostenbesparingen verwacht zou kunnen worden dat er veel verticale investeringen zouden plaatsvinden door Nederlandse productiebedrijven. Daar staat tegenover dat China ook relatief veel handelsbarrières aan de grens heeft, waardoor horizontale investeringen juist weer attractiever worden.

Bedrijven die in Nederland actief zijn in de dienstensector investeren relatief vaker horizontaal dan bedrijven in de productiesector. Dit is met name in India zo, waar maar liefst 86 procent van alle investeringen uit Nederland dezelfde activiteit uitvoeren als het moederbedrijf in Nederland doet (figuur 5.4.6). Het gros van deze horizontale investeringen zijn in dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatietechnologie. Zoals al eerder beschreven in deze monitor staat India bekend om de aantrekkelijkheid van haar ICT-sector, bijvoorbeeld vanwege de hoogopgeleide, Engelssprekende en technisch geschoolde beroepsbevolking die tevens voor relatief lage arbeidskosten op de loonlijst staan (The Economist, 2017; Cornish, 2022). Het is dan ook logisch dat deze sector veel investeringen aantrekt uit diezelfde sector in Nederland.

5.4.5 Onderverdeling type investering in de productie, 2020

5.4.6 Onderverdeling type investering in de diensten, 2020

5.5 Investerings en goederenexport

Dit hoofdstuk heeft tot zover uitsluitend naar investeringen in en vanuit India gekeken. In deze paragraaf kijken we naar de goederenexport van de ondernemingen achter de uitgaande investeringen. De relatie tussen handel en investeringen is immers al geruime tijd voer voor discussie. Wanneer een bedrijf zaken wil doen met een bedrijf in het buitenland

heeft het ruwweg twee opties: handel of investeren. Maar is de keuze daarbij altijd ofwel het ene ofwel het andere, of kunnen ze ook hand in hand gaan? In deze paragraaf kijken we uitgebreid naar deze relatie, waarbij we dieper zullen in gaan op zowel de type investeringen als de duur van de handelsrelatie.

Moeders van dochters in India vaak (structurele) goederenexporteur

Figuur 5.5.1 kijkt naar het goederenhandelsgedrag van Nederlandse ondernemingen met een dochter in de BRICS-landen. Nederlandse ondernemingen met dochters in India zijn in ruim driekwart van de gevallen actief als goederenexporteur. Het betreft hier ondernemingen die naast het hebben van een dochter in India ook goederen exporteren naar het buitenland, ongeacht of deze export naar het land van de dochters gaat. Meer dan 60 procent van de goederenexporteurs met een dochter in India exporteert zelfs structureel. Dit betekent dat ze in een periode van vier jaar, minstens drie jaar goederenexport rapporteren. De overige bijna 40 procent exporteert incidenteel. Incidentele exporteurs zijn ondernemingen die in een periode van vier jaar minstens één en maximaal twee jaar exporteren.

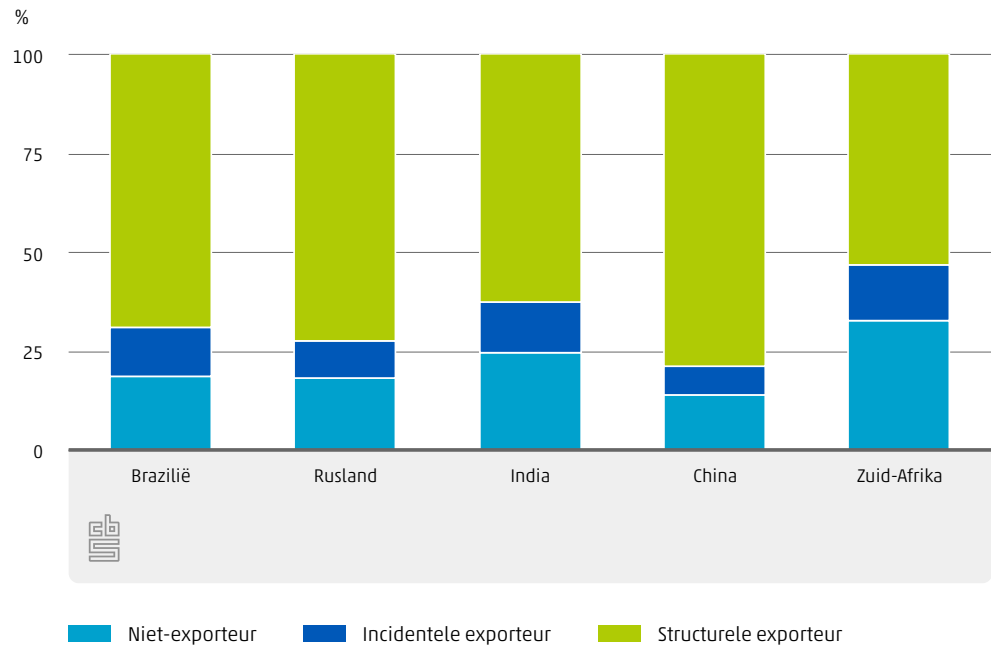
75% van de bedrijven met een dochteronderneming in India exporteert goederen

Met bijna 35 procent, valt het aandeel niet-exporteurs onder Nederlandse ondernemingen een stuk hoger uit in het geval van Zuid-Afrika. Hoewel het aandeel niet-exporteurs in het geval van India met 25 procent aanzienlijk lager is dan Zuid-Afrika, is dat aandeel nog steeds ruim boven dat van de overige BRICS-landen. In landen als China, Rusland en Brazilië, is dit aandeel namelijk doorgaans onder de 20 procent. Dit betekent niet dat Nederlandse moeders met dochters in India en Zuid-Afrika dus minder vaak goederen exporteren. Dit is een weerspiegeling van de verdeling van deze moeders naar bedrijfstak. Zo bestaat de groep Nederlandse moeders met dochters in Zuid-Afrika voor de helft uit bedrijven in de dienstensector. Dit zijn tevens ondernemingen die vaak uitsluitend diensten exporteren. Het aandeel van ondernemingen in de dienstensector is 45 procent voor ondernemingen met dochters in India, 40 procent voor Brazilië, 35 procent voor Rusland en 25 procent voor China.

Merk op dat het aandeel (structurele) exporteurs in alle BRICS-landen aanzienlijk hoger is dan dat in de volledige populatie bedrijven actief in Nederland. Zo exporteerde ruim 90 procent van alle bedrijven actief in Nederland in 2019 geen goederen. Dit komt omdat we hier uitsluitend kijken naar de groep ondernemingen met dochters in de betreffende landen. Dit zijn bedrijven die gemiddeld groter en productiever zijn dan de gemiddelde onderneming in de hele populatie en dus logischerwijs vaker exporteren.

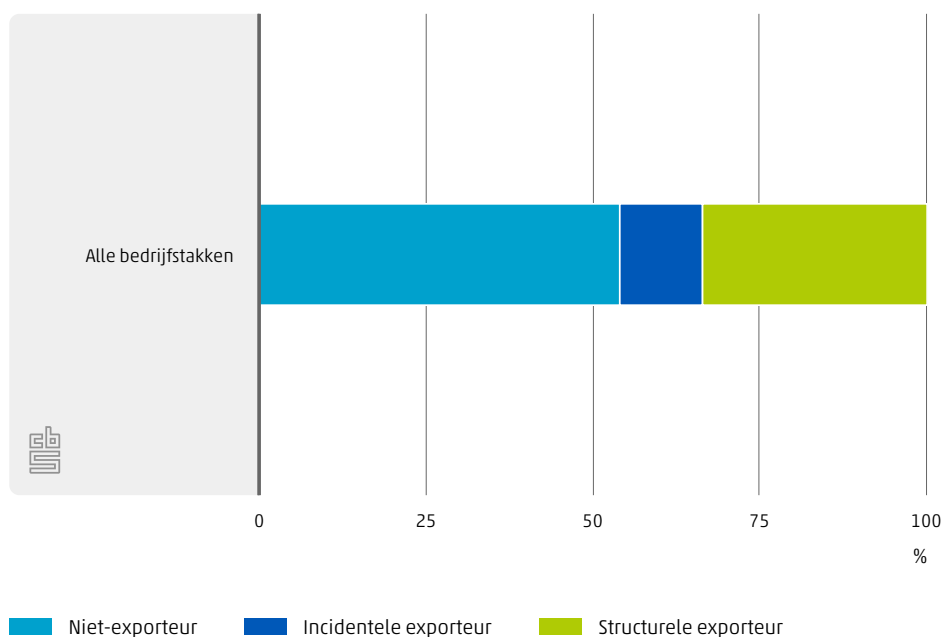
5.5.1 Exportstatus Nederlandse moeders met dochters in BRICS-landen, 2013-2020

Ruim de helft van de goederenexporteurs met dochters in India exporteert ook naar India

Ondernemingen met dochters in India zijn dus relatief vaak actief als goederenexporteur, ten opzichte van de populatie van alle Nederlandse bedrijven, maar exporteren deze ondernemingen ook goederen naar India? Figuur 5.5.2 laat zien dat ruim 45 procent van de ondernemingen met een dochter in India ook naar India exporteert, bijna 35 procent doet dat zelfs structureel. Met andere woorden, iets minder dan de helft van de Nederlandse moeders van dochters in India die internationaal goederen uitvoeren, exporteert ook naar India. Of deze ondernemingen deze goederen verhandelen met hun dochters in India is niet te bepalen op basis van de beschikbare data.

5.5.2 Goederenexport naar India Nederlandse moeders met dochter in India, 2013-2020

Handel en investeringen: De relatie zit in de details

Om de centrale vraag te beantwoorden of handel en investeringen complementair aan elkaar zijn of juist substitueerbaar, is het wederom belangrijk om eerst een onderscheid te maken naar type investering. Bij een verticale investering, waarbij een deel van de waardeketen wordt uitbesteed, moeten de losse onderdelen geproduceerd door de verschillende schakels doorgaans wel weer verhandeld worden voordat zij samen gebracht kunnen worden tot een eindproduct. Bij een horizontale investering gaat het zoals gezegd doorgaans om een verkoopfiliaal van waaruit geproduceerd en direct verkocht wordt. Het is dan ook te verwachten dat verticale investeringen complementair zijn aan export, terwijl horizontale investeringen mogelijk juist als substituuut zullen werken.

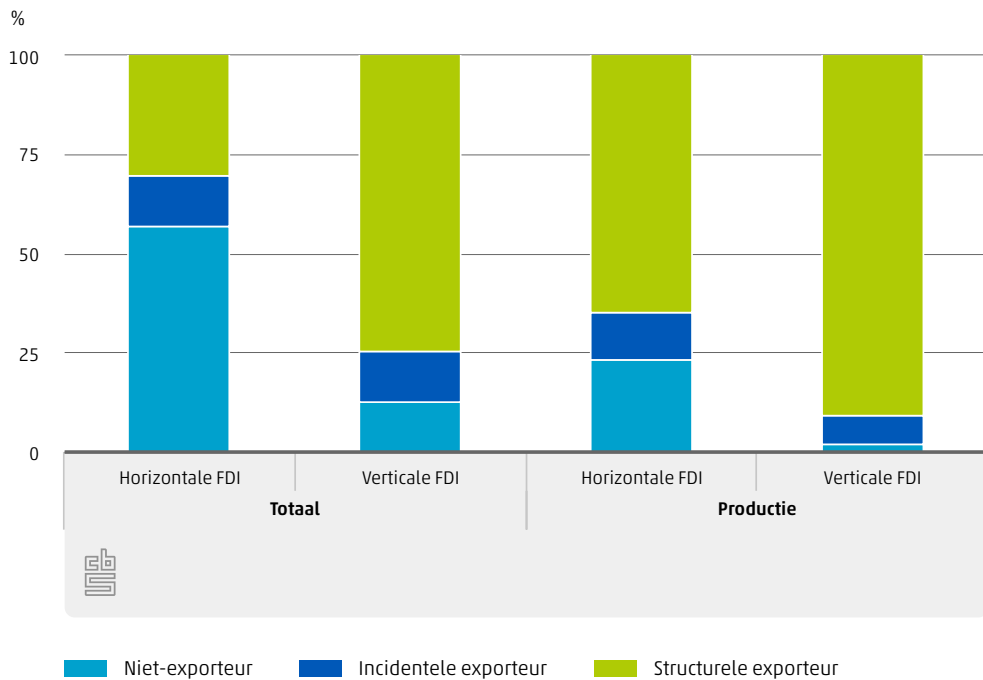
Figuur 5.5.3 laat zien dat de exportstatus zoals verwacht sterk samenhangt met het type buitenlandse investering. Zo zien we dat ondernemingen met een verticale investering in India in bijna 90 procent van de gevallen ook naar India exporteren, ten opzichte van bijna 45 procent in het geval van horizontale dochters. Daarnaast exporteren moeders met verticale dochters in India relatief vaker structureel naar dat land dan moeders met horizontale dochters. Goederenexport lijkt dus vooral hand in hand te gaan met verticale investeringen.

Verder kijkt figuur 5.5.3 naar het verband tussen exportstatus en het type investering binnen de productiesector, oftewel een van de sectoren waar de meeste goederenhandel gegenereerd wordt. Binnen de productiesector exporteren moeders van zowel horizontale als verticale dochters vaker naar India, ten opzichte van de volledige groep ondernemingen met een dochter in dat land. Echter, het verschil tussen verticale en horizontale investeringen in termen van exportgedrag is hier opnieuw te zien. Zo exporteert ruim 75 procent van de ondernemingen met een horizontale dochter in India ook goederen naar India. Onder ondernemingen met een verticale dochter is dit ruim 95 procent. Ook structurele

goederenexport naar India komt vaker voor onder moeders met verticale dochters in het land dan in het geval van moeders met horizontale dochters.

Verticale investeringen lijken dus zoals verwacht vaker samen te gaan met goederenexport dan horizontale investeringen. In hoeverre de goederenhandelsstromen in beide typen investeringen werkelijk plaatsvinden tussen moeder en dochter blijft op basis van de huidige data onbekend.

5.5.3 Export naar India naar type investering, 2013-2020

90% van de bedrijven met een verticale investering in India exporteert ook naar India

5.6 Intensiteit van de investeringsstromen

Tot dusver hebben we in paragraaf 5.3 en 5.4 gekeken naar de aantallen Indiase dochterondernemingen in Nederland alsook de aantallen Nederlandse dochterondernemingen in India. De omvang van de investeringen door Nederlandse bedrijven in India is nog niet duidelijk. Daarom kijken we in deze paragraaf voor het eerst naar de (nominale) waarde van de buitenlandse dochterondernemingen in India. Deze nominale aandelenwaarde betreft de waarde van de deelnemingen op het moment van de

oorspronkelijke uitgifte, hierbij wordt dus geen rekening gehouden met o.a. waardeveranderingen en koersveranderingen. Verschil in waarderingswijze is bij de nominale aandelenwaarde niet van toepassing, wat vergelijkingen tussen bijvoorbeeld landen eenduidiger maakt. De aangifte vennootschapsbelasting van de belastingdienst dient voor de nominale waarde als uitgangspunt. Voor meer informatie over deze data en methoden, zie paragraaf 5.8.

India derde grootste aandeel totaal nominaal kapitaal binnen BRICS-landen

Figuur 5.6.1⁵⁾ geeft het aandeel investeringen van de BRICS-landen weer, ten aanzien van de totale nominale waarde van Nederlandse ondernemingen in deze BRICS-landen. China vertegenwoordigt met 56,5 procent het hoogste aandeel totaal nominaal kapitaal binnen deze landen. Als een van 's werelds grootste landen en economieën, is China aantrekkelijk voor (Nederlandse) investeerders. Daarnaast verschillen de regio's binnen China erg van elkaar, waardoor er ook diverse markten binnen het land zijn (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2022). Er zijn voor Nederlandse investeerders derhalve voldoende mogelijkheden binnen China.

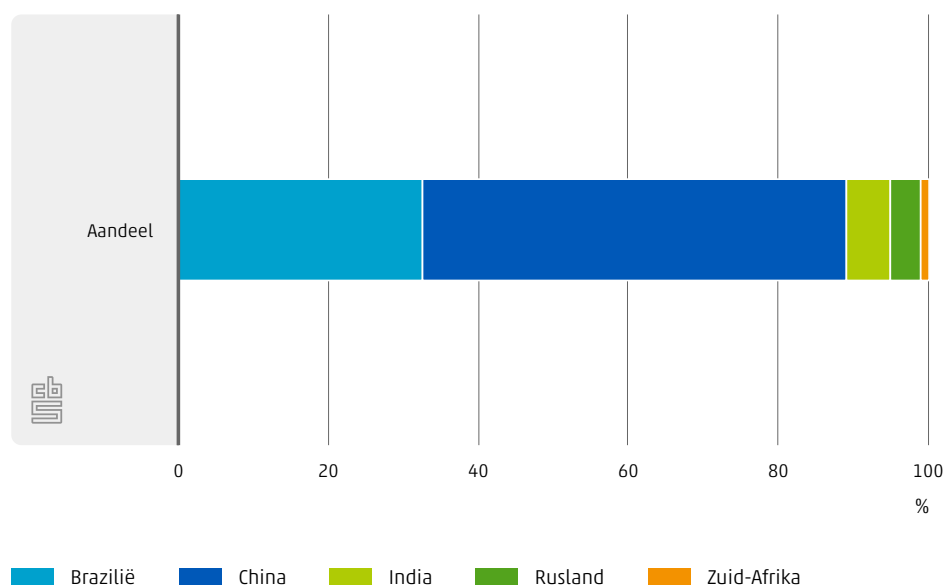
57% van de uitstaande
nominale investeringswaarde in de BRICS-
landen gaat naar China

India staat na Brazilië (32,7 procent) op de derde plek met een aandeel totale nominale waarde van 5,9 procent. In hoofdstuk 2 is reeds eerder beschreven dat India een flinke sprong heeft gemaakt naar de 63^e plek in het 'Ease of Doing Business'-rapport van de Wereldbank ten opzichte van het jaar ervoor. Met China op de 31^e plek in het rapport, dient India nog enkele stappen te maken om in de toekomst aantrekkelijker te worden voor Nederlandse investeerders (Wereldbank, 2019). Het aandeel totale nominale waarde is het laagst voor Zuid-Afrika binnen de BRICS-landen (0,9 procent).

⁵⁾ Investeringsgegevens betreffen in deze paragraaf de nominale waarde conform de definitie van de vennootschapsbelasting. Deze definitie wijkt af van de definitie van directe buitenlandse investeringen van DNB. Daarnaast zijn enkel dochtermaatschappijen van Nederlandse ondernemingen geanalyseerd, waarbij de beslissende zeggenschap tevens in Nederland ligt. Deze investeringsdata kan derhalve niet vergeleken worden met investeringsdata van DNB. Raadpleeg voor meer informatie over waarden van investeringen naar land de website van DNB.

5.6.1 Nominale waarde investeringen BRICS-landen, 2019

Intensiteit investeringen India onder gemiddelde BRICS-landen

Tabel 5.6.2 laat een ranking van de intensiteit van de investeringen in BRICS-landen zien voor het jaar 2019 aan de hand van twee verschillende maatstaven. De totale nominale waarde is afgezet tegen het bruto binnenlands product of de goederenexportwaarde naar het betreffende land. Net als in paragraaf 5.4 biedt dit een manier om de aanwezigheid van de buitenlandse investeringen te schalen. De economische omvang van de BRICS-landen ligt nog ver uit elkaar. Door rekening te houden met de economische omvang van het land, hier gemeten in bbp of totale goederenexportwaarde, is het eenvoudiger om de BRICS-landen met elkaar te vergelijken. Hoe hoger het gewogen aandeel totale nominale waarde, hoe groter de investeringen in het betreffende land zijn.

5.6.2 Ranking gewogen Nederlandse investeringen in BRICS-landen, 2019

Ranking	Totale nominale waarde t.o.v. het bbp	Totale nominale waarde t.o.v. de goederenexportwaarde
1	Brazilië	Brazilië
2	China	China
3	Zuid-Afrika	India
4	Rusland	Rusland
5	India	Zuid-Afrika

Brazilië heeft de hoogste gewogen totale nominale waarde en ontvangt relatief gezien – rekening houdende met de economische omvang van het land – de hoogste nominale investeringswaarde van alle BRICS-landen. Brazilië is de grootste economie van Latijns-Amerika met relatief weinig beperkingen vanuit de overheid, waardoor het een aantrekkelijk land is voor (Nederlandse) investeerders (De Vries, 2022). Dit beeld zagen we eerder al op basis van de cijfers van DNB (figuur 5.2.2).

China staat voor beide maatstaven op de tweede plek. Dit is in tegenstelling tot het beeld van tabel 5.4.2, waar China onderaan de ranglijst stond van het aantal dochterondernemingen ten opzichte van het bbp en de exportwaarde. Het verschil zit in het feit dat de investeringen die er zijn groter blijken te zijn, zoals ook al bleek uit figuur 5.6.1.

Daarentegen staat India iets lager op deze rangschikking op basis van de waarden (tabel 5.6.2) in plaats van de aantallen dochterondernemingen (tabel 5.4.2). De verklaring daarvoor ligt wederom in figuur 5.6.1, namelijk dat de totale nominale waarde van investeringen in India een stuk lager ligt dan in China en Brazilië. Mogelijk dat de diverse programma's beschreven in eerdere hoofdstukken kunnen bijdragen aan niet alleen de aantallen investeringen maar ook een toename in de intensiteit van de investeringen.

5.7 Samenvatting en conclusie

Een belangrijk onderdeel van het 'Make in India'-initiatief van de regering van premier Modi is het aantrekken van buitenlandse investeringen. Dit levert immers buitenlands kapitaal en kennis op, en daarmee ook werkgelegenheid en mogelijke economische groei. In dit hoofdstuk is aangetoond dat de Nederlandse investeringen in India dan ook stevig gegroeid zijn sinds dat programma begon. Dat blijkt uit de totale waarde van de investeringen op basis van macrocijfers van De Nederlandsche Bank, maar ook uit het aantal dochterondernemingen dat Nederlandse ondernemingsgroepen in India hebben vergeleken bij de andere BRICS-landen.

Investeringen zijn voor ontwikkelingslanden aantrekkelijker dan internationale handelsbetrekkingen omdat ze een langdurigere en intensievere betrekking van het buitenlandse bedrijf representeren. In hoeverre het aantrekken van investeringen gepaard gaat met meer of minder handel is doorgaans niet duidelijk. Zijn de twee substituten voor elkaar of juist complementair aan elkaar? In dit hoofdstuk zijn de investeringen opgedeeld in horizontale en verticale investeringen, en is aangetoond dat horizontale investeringen als een substituuut lijken te gelden en verticale investeringen als aanvulling op internationale handel.

Dit hoofdstuk liet verder zien dat Brazilië en China binnen de BRICS-landen de grootste omvang van totale investeringen in dochtermaatschappijen hebben, gemeten in totale nominale waarde. Brazilië kent relatief weinig beperkingen van de overheid en ook China is aantrekkelijk voor Nederlandse investeerders. India is in tegenstelling tot Brazilië en China relatief laat begonnen aan het openstellen van haar economie voor buitenlandse investeerders. Het land heeft daarentegen diverse factoren die in de toekomst kansen bieden voor Nederlandse investeerders. Het zal echter nog even duren voor de omvang van investeringen in India op gelijke voet komt met Brazilië en China.

5.8 Data en methoden

In dit hoofdstuk maken we gebruik van vijf verschillende databronnen over internationale investeringen. In het macro-overzicht van paragraaf 2 kwamen de data van UNCTAD en van De Nederlandsche Bank (DNB) aan bod. Deze data staan al kort beschreven in de betreffende

paragraaf. In de rest van dit hoofdstuk gebruiken we data die terug te leiden zijn naar individuele bedrijven. Deze bespreken we hier kort.

In paragraaf 5.3 tot en met 5.5 gebruiken we data van de Foreign Affiliates Statistics (FATS). De FATS is een initiatief van Eurostat waarmee Europese lidstaten de activiteiten van buitenlandse dochterondernemingen proberen te monitoren. Dit gebeurt zowel voor buitenlandse ondernemingen die in Europa actief zijn, door middel van de Inward FATS, als voor Europese ondernemingen die dochterondernemingen buiten de EU hebben, door middel van de Outward FATS. Een dochteronderneming is daarbij geïdentificeerd als zijnde een in een land gevestigde onderneming die onder zeggenschap staat van een in een ander land gevestigde institutionele eenheid. De zeggenschap wordt bepaald volgens het concept van de 'ultieme controlerende institutionele eenheid' (UCI). In paragraaf 5.3 kijken we dus naar bedrijven in Nederland met een Indiase UCI. In paragrafen 5.4 en 5.5 kijken we daarentegen naar moeders met dochters in India met een Nederlandse UCI.

De FATS data worden uitgevraagd op het niveau van de ondernemingsgroep. De ondernemingsgroep is de verzameling van de separate bedrijfseenheden van een onderneming, die alle juridische eenheden omvat waarover overwegende zeggenschap kan worden uitgeoefend. Zo maken alle niveaus waarop financiële beslissingen worden genomen deel uit van de ondernemingsgroep. Overwegende zeggenschap speelt een belangrijke rol in het aangaan van investeringen door een onderneming. Daarom analyseren we in dit hoofdstuk de buitenlandse investeringen op het niveau van de ondernemingsgroep, in tegenstelling tot bijvoorbeeld hoofdstuk 2, waar we van het individuele bedrijf uitgaan.

Terwijl de FATS informatie heeft over zaken zoals de SBI van de dochteronderneming, hoeveel mensen er werken en gegenereerde omzet, heeft het geen informatie over de waarde van de investering. Daarom gebruiken we in paragraaf 5.6 een additionele bron, namelijk de aangifte Vennootschapsbelasting (vpb) van de belastingdienst. Daarbij moeten bedrijven aangeven of ze deelnemingen in het buitenland hebben. Om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de afbakening van de OFATS kijken we in deze paragraaf alleen naar de totale nominale waarde van de investeringen van Indiase dochterondernemingen van Nederlandse ondernemingsgroepen waarbij het deelnemingspercentage minimaal 50 procent bedraagt.

Ondernemingen hebben binnen de verslaggevingsrichtlijnen – richtlijnen voor het weergeven van financiële informatie – keuze in de waarderingswijze van hun (buitenlandse) deelnemingen. Zulke deelnemingen kunnen door diverse waarderingswijzen in waarde fors van elkaar afwijken, door o.a. historisch of juist volgens actuele waarde te waarderen. Hierdoor kunnen niet zomaar alle deelnemingswaarden bij elkaar worden opgeteld om separate landen te vergelijken. Een nominale aandelenwaarde betreft de nominale waarde van een deelneming bij de uitgifte. De nominale aandelenwaarde is derhalve een eenduidige gelijkblijvende maatstaf, waarbij er geen rekening wordt gehouden met o.a. waardeveranderingen en koerswinsten. De winstgevendheid van de onderneming kan niet gemeten worden, echter de nominale waarde creëert wel eenduidigheid voor het vergelijken van de investeringsintensiteit in landen. Daarom kiezen we er in deze paragraaf voor om de investeringen in verschillende landen met elkaar te vergelijken op basis van hun nominale waarde.

5.9 Literatuur

André, A. (2021, 28 november). [Investeerders keren China de rug toe, India profiteert](#). Het Financieele Dagblad.

André, A. (2022, 29 december). [India wil maakindustrie uit China lokken, ondanks een matig vestigingsklimaat](#). Het Financieele Dagblad.

Berkenbos, A., Creemers, S., Jaarsma, M., Rud, I. & Stienstra, A. M. (2022). [Buitenlandse investeringen en multinationals](#). In D. Herbers & M. Jaarsma (Red.), *Nederland Handelsland: Export, import & investeringen*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Business Insider Nederland. (2016). [5 redenen om te beleggen in India](#).

Cornish, C. (2022, 1 augustus). [Investors worry that India has passed 'peak outsourcing'](#). Londen: Financial Times.

Creemers, D., Franssen, L., Lammertsma, A. & Rooyakkers J. (2019) [Export en investeren: een stapsgewijs proces?](#) In S. Creemers & M. Jaarsma (Red.), *Internationaliseringsmonitor 2019, vierde kwartaal: Kwaliteitseisen in handelsbeleid*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Crow, A. (2023). [Is India the Next 'Bright Spot' for Global Investors?](#) ORF Special Report No. 204, January 2023. New Delhi, India: Observer Research Foundation.

Dohmen, J. (2023, 27 januari). [India is nog lang niet het nieuwe China](#). Het Financieele Dagblad.

Gaggar, R., Kalra, A., Singh, A. & Ochani, C. (2022). [India: Foreign direct investment regulations](#). Global Competition Review.

Hu, W. (2018). [EU-China investments: Barriers to Market Access in China](#). CEPS.

IndiaConnected (2019). [Steeds meer buitenlandse bedrijven produceren in India](#).

Khanna, A. (2022, 11 november). [India's Changing Landscape for Foreign Direct Investment and Tax](#). Bloomberg Tax.

Koenis, C. (2020, 18 mei). [India gaat ver om het nieuwe China te worden, gaat dat lukken?](#) RTL Nieuws.

NOS Nieuws (2022, 23 augustus). [Apple wil meer iPhones produceren in India, 'China minder betrouwbaar'](#).

Reuters (2020, 14 januari). [China's 2019 trade surplus with U.S. narrows to \\$295.8 billion vs \\$323.3 billion in 2018](#).

RTL Nieuws (2023, 23 januari). [Kwart van alle iPhones komt straks uit India](#).

Rijksdienst voor Ondernemend (RVO) Nederland (2022). [Zakelijke kansen in China.](#)

Tan, H. (2022). [India wil fabriek van de wereld worden, maar er is meer dan een pandemie voor nodig om China na 40 jaar te onttronen.](#) Business Insider Nederland.

The Economist (2017). [Indian outsourcing specialists must reboot their strategies.](#) Londen: The Economist.

UNCTAD (2023a). [Annex table 03: FDI inward stock, by region and economy, 1990-2021.](#) [Database].

UNCTAD (2023b). [Annex table 04: FDI outward stock, by region and economy, 1990-2021.](#) [Database].

UNCTAD (2023c). [World Investment Report 2022.](#) [Dataset].

Vries, de, J. (2022, 3 mei). [Tegen alle economische logica in: open Braziliaanse economie krijgt boost van 'Oekraïne'.](#) De Volkskrant.

Wereldbank (2019, Oktober 24). [Doing Business 2020: China's Strong Reform Agenda Places it in the Top 10 Improver List for the Second Consecutive Year.](#)

Begrippen

Bedrijf(seenheid)

De feitelijke transactor in het productieproces gekenmerkt door zelfstandigheid ten aanzien van de beslissingen over dat proces en door het aanbieden van zijn producten aan derden. Kenmerkend is dat er autonomie is over beslissingen met betrekking tot productie binnen deze entiteit. Wanneer deze eenheid zich uitstrekt over verschillende landen wordt omwille van de nationale statistiek het Nederlandse deel als bedrijf beschouwd.

Bedrijfsdemografisch Kader (BDK)

Het Bedrijfsdemografisch Kader (BDK) is een doorontwikkelde versie van het Algemeen Bedrijven Register (ABR) waarin methodebreuken zijn gecorrigeerd en de aansluiting van de gegevens in de tijd verder is gewaarborgd. Dit maakt het bij uitstek geschikt voor onderzoek waarbij individuele bedrijven in de tijd worden gevolgd. Doordat omnummeringen vanwege bijvoorbeeld administratieve oorzaken, fusies, overnames of afsplitsingen 'gerepareerd' worden, verdwijnen bedrijven niet uit het zicht. Daarnaast is het BDK verrijkt met informatie uit andere statistieken en de UCI-lijst.

Bijzondere Financiële Instelling (BFI)

Bijzondere Financiële Instellingen zijn in Nederland gevestigde dochtermaatschappijen van buitenlandse ondernemingen die fungeren als financieel intermediair tussen diverse onderdelen van het concern waar ze deel van uitmaken. De vorderingen en verplichtingen van deze instellingen hebben veelal betrekking op directe investeringen vanuit het ene land via Nederland in een ander land, of op het doorsluizen naar de buitenlandse moeder van in het buitenland aangetrokken middelen. Een BFI is in dit verband een speciaal rechtspersoon die zich bezighoudt met securitisaties. Zij neemt in het kader van een securitisatietransactie activa en/of kredietrisico over en geeft effecten, eenheden van securitisatiefondsen, andere schuldbewijzen en/of financiële derivaten uit, dan wel is eigenaar van onderliggende activa. Een BFI is gevrijwaard van het risico van faillissement of en andere vorm van in gebreke blijven van de initiator (ofwel 'originator', d.w.z. de instelling die activa en/of kredietrisico's aan de BFI overdraagt).

Bruto binnenlands product (bbp)

Een maat voor de omvang van de economie. Deze wordt berekend uit de som van de waarde die door ondernemingen, huishoudens en overheden wordt toegevoegd aan de goederen en diensten die zij hebben moeten verbruiken om hun producten te kunnen maken. Deze som staat bekend als de toegevoegde waarde 'in basisprijzen'. Om tot het bbp 'in marktprijzen' te komen, wordt hierbij het saldo van product-gebonden belastingen en subsidies én het verschil tussen toegerekende en afgedragen btw opgeteld.

CO₂-equivalent

Eén kilogram CO₂-equivalent staat gelijk aan de broeikaswerking van 1 kilogram CO₂. De uitstoot van 1 kilogram lachgas (distikstofmonoxide) staat gelijk aan 298 kilogram CO₂-equivalent en de uitstoot van 1 kilogram methaan aan 25 kilogram CO₂-equivalent.

Directe Buitenlandse Investing (DBI)

Een onderneming met directe investeringen uit het buitenland is een onderneming waarin een investeerder uit een ander land tenminste 10 procent bezit van het gewone aandelenkapitaal of van de stemrechten of het equivalent daarvan. Het gaat hierbij om een blijvend belang en om verkrijging van substantiële invloed in het management van de onderneming. Directe investeringen zijn opgebouwd uit aandelenkapitaal, deelnemingen in groepsmaatschappijen in het buitenland en kredietverlening.

Directe uitvoer

Het leveren van goederen en het verlenen van diensten door ingezetenen aan het buitenland (niet-ingezetenen).

Doorvoer

De som van quasi-doorvoer, transportdoorvoer en entrepotdoorvoer.

Exportverdiensten

Waarde van een bruto exportstroom minus het verbruik van geïmporteerde grondstoffen, halffabricaten en ondersteunende diensten.

Grootbedrijf

Hiertoe behoren alle bedrijven die gevestigd zijn in Nederland en onderdeel uitmaken van een concern met minstens 250 werkzame personen en/of een onderdeel zijn van een concern dat al in buitenlandse handen is.

Handelsbalans

Het saldo van de uit- en invoer van goederen en diensten. Aan de ontvangstenkant staat de exportwaarde van een land over een bepaalde periode. Aan de uitgavenkant staat de importwaarde. Het handelsbalanssaldo is het verschil tussen de twee.

Incidentele exporteur

Een bedrijf dat in een aaneengesloten periode van vier jaar minimaal één en maximaal twee jaar heeft geëxporteerd. Soms ook aangeduid als knipperlichtexporteur. Zie ook: structurele exporteur.

Indirecte export (export via de waardeketen)

De productie van goederen en diensten die niet direct bestemd zijn voor de export naar een bepaald land, maar die uiteindelijk verwerkt worden in die export via andere binnen- of buitenlandse bedrijfstakken.

Intermediaire goederen

Dit zijn inputs in het productieproces, zoals grondstoffen, halffabricaten of brandstoffen. Een intermediair product wordt gebruikt tijdens het productieproces, vaak getransformeerd, en dan verwerkt in de uiteindelijke output. Het wordt dus gebruikt om weer andere goederen te produceren.

Internationale handel in diensten

Er is sprake van internationale handel in diensten wanneer Nederlandse ingezetenen voor ingezetenen van een andere economie diensten verrichten of omgekeerd. Diensten zijn producten die over het algemeen niet tastbaar zijn, bijvoorbeeld vervoersdiensten, zakelijke diensten en persoonlijke, culturele en recreatieve diensten. Met Nederlandse ingezetenen worden bedrijven en personen bedoeld die in Nederland economische activiteiten ontplooiën en daartoe reeds langer dan één jaar over een locatie in Nederland beschikken.

Internationale handel in goederen

Er is sprake van internationale handel in goederen wanneer ingezetenen goederen leveren aan het buitenland en omgekeerd. Bij invoer uit EU-landen is dit de waarde van de goederen inclusief vracht- en verzekeringskosten tot aan de Nederlandse grens. Bij invoer uit niet-EU-landen is dit de waarde inclusief vracht- en verzekeringskosten tot aan de buitengrens van de Europese Unie. De uitvoerwaarde is inclusief vracht- en verzekeringskosten tot aan de Nederlandse grens. Dit is in overeenstemming met de statistiek Internationale Handel in Goederen (IHG).

Internationale productieketen (waardeketen)

Een internationale productieketen omvat alle activiteiten – in meer dan één land – die nodig zijn om een product of dienst vanuit de conceptfase via de verschillende productiefases bij eindverbruikers te bezorgen en verwerking na gebruik.

Invoer

De som van invoer voor binnenlands gebruik en invoer voor wederuitvoer.

Invoer voor binnenlandse bestedingen

De voor ingezetenen bestemde goederen, die vanuit het buitenland in het economisch gebied van Nederland zijn gebracht. Hiertoe behoren ook voor verwerking in het productieproces benodigde grondstoffen, halffabricaten, brandstoffen en voor investeringen bestemde vaste activa.

Invoer voor wederuitvoer

De goederen die Nederland binnenkomen, daarbij (tijdelijk) eigendom worden van een ingezetene, en daarna, zonder dat significant industriële bewerking plaatsvindt, Nederland weer verlaten.

Loon

Alle betalingen in geld of natura aan werknemers met uitzondering van het loon bij ziekte, de ontslagvergoedingen en de tegemoetkomingen in de ziektekosten.

Mediaan

De mediaan verwijst naar het midden van een verdeling of gegevensverzameling; de mediaan is een centrummaat. Een mediaan is dus de middelste waarde van een verdeling van cijfers, geordend van laag naar hoog.

Multinational (MNE)

Een multinational is een onderneming die de uiteindelijke zeggenschap heeft over bedrijven in twee of meer landen.

Niet-multinational

Bedrijven zonder moeder- of dochterbedrijf in het buitenland.

Onderneming (ondernemingengroep)

De eenheid die feitelijk optreedt als financiële transactor. Operationeel wordt de ondernemingengroep gedefinieerd als de meest omvattende verzameling van in Nederland gevestigde juridische eenheden waarover zeggenschap kan worden uitgeoefend en die homogeen is naar institutionele sector. Een ondernemingengroep kan uit één of meerdere bedrijfseenheden bestaan. Zie ook bedrijf (bedrijfseenheid).

Outsourcing

Het internationaal uitbesteden van bedrijfsactiviteiten aan buitenlandse aanbieders.

Quasi-doorvoer

Quasi-doorvoer betreft invoer van goederen van buitenlandse makelij die na aankomst in Nederland niet of nauwelijks een bewerking ondergaan en daarna weer worden doorgevoerd naar het buitenland. De goederen zijn tijdens het gehele verblijf in Nederland eigendom van een buitenlands bedrijf (in tegenstelling tot de wederuitvoer). Daarnaast moet er nog één van de volgende administratieve handelingen gebeuren in Nederland, wil er sprake zijn van quasi-doorvoer:

- De goederen van buiten de EU worden bij aankomst in Nederland vrijgemaakt;
- De goederen verlaten Nederland en de EU en er wordt door de douane een uitvoerdocument opgemaakt;
- De internationale goederen worden in Nederland voor minimaal één dag opgeslagen. Hierdoor wordt de eigenaar BTW-plichtig en moet hij zich laten registreren voor de BTW.

De quasi-doorvoer is geen onderdeel van de Nederlandse cijfers over de Nederlandse handel, wel bij de Europese cijfers over de Nederlandse handel (Eurostat). Zie ook begrip: doorvoer.

Structurele exporteur

Een bedrijf dat in een aaneengesloten periode van vier jaar minimaal drie jaar heeft geëxporteerd. Zie ook: incidentele exporteur

Toegevoegde waarde

Het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (exclusief aftrekbare btw).

Two-way trader

Een bedrijf of bedrijfsvestiging met zowel import- als export van goederen. Dit in tegenstelling tot de zgn. one-way trader, die enkel importeert ofwel enkel exporteert.

Uitvoer

De som van uitvoer van Nederlandse makelij en wederuitvoer.

Uitvoer van Nederlandse makelij

Uitvoer van Nederlandse makelij betreft uitvoer na productie in Nederland dan wel uitvoer na significante bewerking van buitenlandse makelij (waarbij wordt gekeken in hoeverre de statistische goederencode van het goed al dan niet sterk is veranderd). Wederuitvoer en uitvoer van Nederlandse makelij vormen samen de totale Nederlandse uitvoercijfers.

Ultimate Controlling Institutional Unit (UCI)

De UCI is gedefinieerd als het bedrijf, hogerop in de zeggenschapsketen waarvan het Nederlandse bedrijf deel uitmaakt, niet onder zeggenschap van een ander bedrijf of onderneming staat.

Wederuitvoer

Wederuitvoer betreft invoer van goederen van buitenlandse makelij die na aankomst in Nederland niet of nauwelijks een bewerking ondergaan en daarna weer worden uitgevoerd naar het buitenland. De goederen zijn tijdens het verblijf in Nederland (tijdelijk) eigendom van een Nederlands bedrijf (in tegenstelling tot de quasi-doorvoer). Wederuitvoer en uitvoer van Nederlandse makelij vormen samen de totale Nederlandse uitvoercijfers.

Werkzame persoon

Persoon die een baan heeft bij een in Nederland gevestigd bedrijf of bij een particulier huishouden in Nederland.

Zeggenschap

De zeggenschap van bedrijven wordt bepaald aan de hand van het land waar de strategische besluitvorming plaatsvindt. Deze zeggenschap ligt bij de Ultimate Controlling Institutional Unit (UCI). Buitenlandse zeggenschap betekent dat het land van vestiging van de UCI een ander land is dan Nederland.

Zelfstandig mkb

Het zelfstandig midden- en kleinbedrijf omvat alle bedrijven in Nederland, die in Nederlandse handen zijn met minder dan 250 werkzame personen bij het gehele concern.

Zelfstandig mkb met buitenlandse dochters

Het zelfstandig midden- en kleinbedrijf met buitenlandse dochters omvat alle bedrijven in Nederlandse handen waarbij de overkoepelende ondernemingsgroep minder dan 250 werkzame personen en ten minste één dochter in het buitenland heeft.

Zelfstandig mkb zonder buitenlandse dochters

Het zelfstandig midden- en kleinbedrijf zonder dochters omvat alle bedrijven in Nederlandse handen waarbij de overkoepelende ondernemingsgroep minder dan 250 werkzame personen en geen dochters in het buitenland heeft.

Reeds eerder verschenen edities

2014

- Tweede kwartaal, thema [Internationale handel](#)
- Derde kwartaal, thema [Bedrijfsprestaties](#)
- Vierde kwartaal, thema [Werkgelegenheid](#)

2015

- Eerste kwartaal, thema [Waardeketens](#)
- Tweede kwartaal, thema [Innovatie](#)
- Derde kwartaal, thema [Multinationals](#)
- Vierde kwartaal, thema [Duurzaamheid](#)

2016

- Eerste kwartaal, thema [Bedrijvendynamiek](#)
- Tweede kwartaal, thema [Agribusiness](#)
- Derde kwartaal, thema [Duitsland](#)
- Vierde kwartaal, thema [Zelfstandig MKB](#)

2017

- Eerste kwartaal, thema [Verenigd Koninkrijk](#)
- Tweede kwartaal, thema [Internationale handel in diensten](#)
- Derde kwartaal, thema [Innovatie](#)
- Vierde kwartaal, thema [Waardeketens](#)

2018

- Eerste kwartaal, thema [De positie van Nederland](#)
- Tweede kwartaal, thema [Werkgelegenheid](#)
- Derde kwartaal, thema [Exportstrategieën](#)
- Vierde kwartaal, thema [Financiële globalisering](#)

2019

- Eerste kwartaal, thema [Verenigde Staten](#)
- Tweede kwartaal, thema [Patronen in handelsgedrag](#)
- Derde kwartaal, thema [Groothandel](#)
- Vierde kwartaal, thema [Kwaliteitseisen in handelsbeleid](#)

2020

- Eerste kwartaal, thema [Duitsland](#)
- Tweede kwartaal, thema [China](#)
- Derde kwartaal, thema [Internationale handel in diensten en R&D](#)
- Vierde kwartaal, thema [Handelsbeleid: Tarieven & verdragen](#)

2021

- Eerste kwartaal, thema [Afrika](#)
- Tweede kwartaal, thema [Handel en milieu](#)
- Derde kwartaal, thema [Niet-tarifaire maatregelen: Een investering in kwaliteit?](#)
- Vierde kwartaal, thema [Exogene schokken](#)

2022

- Eerste kwartaal, thema [De eurozone](#)
- Tweede kwartaal, thema [Belemmeringen dienstenhandel](#)
- Vierde kwartaal, thema [Productiviteit](#)

Dankwoord

We danken de volgende personen voor hun constructieve bijdrage aan deze editie van de Internationaliseringsmonitor:

Timon Bohn
Deirdre Bosch
Marjolijn Jaarsma
Tim Peeters
Davey Poulissen
Roos Smit
Adam Walker

CBS CCN Logistiek
CBS CCN Redactie en Visualisatie
CBS Vertaalbureau

Medewerkers

Auteurs

Nieke Aerts
Sarah Creemers
Dennis Creemers
Loe Franssen
Daniël Herbers
Bas Kerckhoffs
Angie Mounir
Tom Notten
Leen Prenen
Janneke Rooyakkers
Christiaan Visser
Manon Weusten

Redactie

Sarah Creemers
Daniël Herbers
Janneke Rooyakkers
Manon Weusten

Eindredactie

Sarah Creemers
Daniël Herbers